

**Papieski Wydział Teologiczny
we Wrocławiu**

Ks. Jarosław Górecki

**Pierwszy Synod Diecezji Legnickiej
narzędziem nowej ewangelizacji**
Studium pastoralne

Praca doktorska
napisana na seminarium z Nowej Ewangelizacji
pod kierunkiem
ks. dra hab. Bogusława Drożdża, prof. PWT

Legnica 2023

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	5
Wstęp	9
Rozdział I. INSTYTUCJA SYNODU DIECEZJALNEGO W KOŚCIELE	19
§ 1. Synod diecezjalny w Kościele powszechnym	21
§ 2. Posoborowy model synodu diecezjalnego	30
§ 3. Organizacja i przebieg Pierwszego Synodu Diecezji Legnickiej	43
Rozdział II. ZAŁOŻENIA PIERWSZEGO SYNODU DIECEZJI LEGNICKIEJ A ODNOWA FUNKCJI NAUCZYCIELSKIEJ	59
§ 1. Rodzina pierwszą szkołą wiary	60
§ 2. Parafia ośrodkiem rozwoju wiary	74
§ 3. Diecezjalne zadania ewangelizacyjne	98
Rozdział III. FUNKCJA UŚWIĘCAJĄCA KOŚCIOŁA W ŚWIETLE PIERWSZEGO SYNODU DIECEZJI LEGNICKIEJ	115
§ 1. Modlitwa w rodzinie podstawą życia duchowego	118
§ 2. Liturgia miejscem pogłębienia życia religijnego w parafii	131
§ 3. Uświęcająca misja Kościoła partykularnego	149
Rozdział IV. ODNOWA FUNKCJI PASTERSKIEJ PRZEDMIOTEM PIERWSZEGO SYNODU DIECEZJI LEGNICKIEJ	157
§ 1. Rodzina przedłużeniem chrześcijańskiej wizji małżeństwa	159
§ 2. Wspólnota parafialna doświadczeniem miłości międzyludzkiej	175
§ 3. Diecezjalne działania apostołskie	195
Zakończenie	209
Bibliografia	213

WYKAZ SKRÓTÓW

AAS	„Acta Apostolicae Sedis”. Città del Vaticano 1909-
AL	Franciszek. <i>Posynodalna adhortacja apostolska Amoris laetitia O miłości w rodzinie</i> (2016)
AS	Akta Pierwszego Synodu Diecezji Legnickiej
DAS	Kongregacja ds. Biskupów. <i>Dyrektorium Apostolorum Successores o pasterskiej posłudze biskupów</i> (2004)
CA	Jan Paweł II. Encyklika <i>Centesimus annus</i> (1991)
ChL	Jan Paweł II. <i>Adhortacja apostolska Christifideles laici o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II</i> (1988)
CT	Jan Paweł II. <i>Adhortacja apostolska Jana Pawła II Catechesi tradendae o katechizacji w naszych czasach</i> (1979)
DA	Sobór Watykański II. <i>Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem</i> (1965)
DB	Sobór Watykański II. <i>Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus</i> (1965)
DD	Jan Paweł II. <i>List apostolski Dies Domini o świętowaniu niedzieli</i> (1998)
DDR	Rada ds. Rodziny. <i>Dyrektorium duszpasterstwa rodzin</i> (2003)
DE	Sobór Watykański II. <i>Dekret o ekumenizmie Unitatis redintegratio</i> (1964)
DFK	Sobór Watykański II. <i>Dekret o formacji kapłańskiej Optatum totius</i> (1965)
DM	Sobór Watykański II. <i>Dekret o misyjnej działalności Kościoła Ad gentes divinitus</i> (1965)
DOK	Kongregacja ds. Duchowieństwa. <i>Dyrektorium ogólne o katechizacji</i> (1998)
DPL	Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. <i>Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii</i> (2003)
DSP	Sobór Watykański II. <i>Dekret o środkach społecznego przekazu Inter mirifica</i> (1963)
DV	Jan Paweł II. <i>Encyklika Dominum et Vivificantem o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata</i> (1986)

- DWCH Sobór Watykański II. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis* (1965)
- EE Jan Paweł II. *Encyklika Ecclesia de Eucharistia o Eucharystii w życiu Kościoła* (2003)
- EinE Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska Ecclesia in Europa o Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele jako źródło nadziei dla Europy* (2003)
- EG Franciszek. *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie* (2013)
- EN Paweł VI. *Adhortacja apostolska Evangelii nuntiandi o ewangelizacji w świecie współczesnym* (1975)
- FC Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska Familiaris consortio o zadaniach rodziny chrześcijańskiej* (1981)
- GRS Jan Paweł II. *List do rodzin Gratissimam sane z okazji Roku Rodziny* (1994)
- KDK Sobór Watykański II. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes* (1965)
- KK Sobór Watykański II. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (1964)
- KKK *Katechizm Kościoła katolickiego* (2002)
- KL Sobór Watykański II. *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium* (1963)
- KO Sobór Watykański II. *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym Dei verbum* (1965)
- KPK *Kodeks prawa kanonicznego* (1983)
- NE nowa ewangelizacja
- NMI Jan Paweł II. *List apostolski Novo millennio ineunte na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000* (2001)
- OR „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie). Città del Vaticano 1980-
- PDK Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (2002)
- PDV Jan Paweł II. *Posynodalna adhortacja apostolska Pastores dabo vobis o formacji kapłanów we współczesnym świecie* (1992)
- PG Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska Pastores gregis o biskupie słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata* (2003)

PSDL	Pierwszy Synod Diecezji Legnickiej
RH	Jan Paweł II. <i>Encyklika Redemptor hominis</i> (1979)
RMi	Jan Paweł II. <i>Encyklika Redemptoris missio o stałej aktualności posłania misyjnego</i> (1990)
VC	Jan Paweł II. <i>Adhortacja apostolska Vita consecrata o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie</i> (1996)
II PSP	Konferencja Episkopatu Polski. <i>II Polski Synod Plenarny (1991-1999)</i>

WSTĘP

Kościół w odwiecznym zamyśle Boga stanowi – w Chrystusie i z Chrystusem – istotny element powszechnej ekonomii zbawienia, która jest wyrazem Bożej miłości. W tym odwiecznym zamyśle zawiera się przeznaczenie ludzi stworzonych na obraz i podobieństwo Boże, powołanych do godności synów Bożych i przybranych przez Ojca Niebieskiego w Jezusie Chrystusie (por. Ef 1,5-6; Rz 8,29). „Kościół jest znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”¹. Jednocześnie ten sam Kościół nieustannie szuka sposobów dotarcia do serc i umysłów ludzi wszystkich czasów. Tak było przez całe wieki, tak jest i dzisiaj.

Jedną z obranych dróg stanowiły liczne synody, których postanowienia miały moc sprawczą, odbudowującą, uzdrawiającą i uświęcającą dla poszczególnych osób i całego Kościoła. Ogrywały one znaczącą rolę w dziejach i rozwoju całego chrześcijaństwa. „Synodalność oznacza przede wszystkim specyficzny styl, który określa życie i misję Kościoła, wyrażając jego naturę jako wspólną podróż i gromadzenie się jako Ludu Bożego powołanego przez Pana Jezusa w mocy Ducha Świętego do głoszenia Ewangelii”².

Niniejsze opracowanie podejmuje próbę oceny podjętego kilka lat temu dzieła odnowy Kościoła legnickiego, w ramach Pierwszego Synodu Diecezji Legnickiej, odbywającego się w latach 2007-2012 pod hasłem: *Przypatrzmy się powołaniu naszemu*.

Celem tej pracy jest znalezienie odpowiedzi na trzy istotne pytania: Czy Pierwszy Synod Diecezji Legnickiej³ stał się skutecznym narzędziem nowej ewangelizacji we współczesnej rzeczywistości? Czy przyczynił się do znalezienia nowych rozwiązań w trzech podstawowych obszarach działalności Kościoła, to jest w jego funkcji nauczycielskiej, uświęcającej i pasterskiej? Czy wpłynął na wzrost świadomości przeżywanej wiary wewnątrz wspólnoty diecezjalnej, poczynając od rodziny

¹ KK 1.

² SYNOD BISKUPÓW. *Vademecum Synodu o synodalności*. Watykan 2021 p. 1.2.

³ Od tego momentu w niniejszej pracy stosowany będzie skrót PSDL – Pierwszy Synod Diecezji Legnickiej, jako zasadniczy w odniesieniu do tematu pracy.

chrześcijańskiej i wspólnot parafialnych po diecezjalne zadania w ramach nowej ewangelizacji⁴.

Wstępne przedstawienie pojęć: „synod” i „nowa ewangelizacja” jest niezbędne w rozumieniu przedmiotowym dokonywanych sformułowań i ukazania dynamiki wartości tejże pracy. Pokazują one dążenia Kościoła w swoich atrybutach i ciągłości oraz w zmianach będących odpowiedzią na uwarunkowania historyczno-społeczne współczesnego Kościoła.

Kościół naucza, że „synod to starożytne i czcigodne słowo w Tradycji Kościoła, którego znaczenie przywołuje najgłębsze treści Objawienia. Jest ono złożone z przyimka σύν i rzeczownika ὁδός, droga i wskazuje na drogę, po której Lud Boży idzie razem”⁵. Samo pojęcie „synod”, wywodzące się z gr. *synodeuein*, oznacza zbieranie się, zejście się, „odbywać wspólną drogę, wspólny bieg. Synod jest spotkaniem religijnym, praktyką znaną od początków istnienia Kościoła; jest zebraniem biskupów, kapłanów i wiernych świeckich w sprawach dotyczących funkcjonowania Kościoła”⁶. Gromadzenie to ma służyć omówieniu spraw związanych z nauką Kościoła i z jego życiem⁷.

W historii Kościoła wyodrębniły się trzy rodzaje takich zebrań: biskupów jednej albo kilku metropolii (prowincjalne), biskupów całego kraju (plenarne) lub duchowieństwa jednej diecezji (diecezjalne)⁸. Synod biskupów jest instancją powołaną w Kościele łacińskim przez Pawła VI i stanowi doradczy organ podlegający bezpośrednio władzy papieża, który zwołuje go, ustala tematy poszczególnych sesji, przewodniczy mu (osobiście lub przez innych), zamyka lub rozwiązuje sesję⁹.

Synod plenarny i prowincjalny zyskał nazwę synodu partykularnego, natomiast synod diecezjalny stał się podmiotem niniejszej pracy i według *Kodeksu prawa kanonicznego* „jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi

⁴ Drugim często używanym skrótem będzie NE – nowa ewangelizacja, jako środek do realizowania wypracowanych postanowień synodu.

⁵ MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA. *Synodalność w życiu i misji Kościoła*. (2.03.2018). Kraków 2021 p. 3.

⁶ *Encyklopedia katolicka*. T. 18. Red. E. Gigilewicz [i in.]. Lublin 2013 kol. 1339.

⁷ Por. *Synod*. W: G. O'COLLINS, E. FARRUGIA. *Zwięzły słownik teologiczny*. Kraków 1993 s. 247.

⁸ Por. *Słownik wyrazów obcych*. Red. J. Tokarski. Warszawa 1980 s. 722; *Słownik języka polskiego*. T. 3. Red. M. Szymczak. Warszawa 1992 s. 348-349.

⁹ Por. E. SZTAFROWSKI. *Słownik teologiczny*. Red. A. Zuberbier. Katowice 1998 s. 562.

diecezjalnemu”¹⁰, by właściwie odczytać znaki czasu, interpretować je w świetle wiary i w różnorodnych kontekstach chrześcijaństwa, by wspólnie uczyć się rozumienia *Credo* i odpowiadającej mu praktyki w zakresie wiary i obyczajów¹¹. Ze swej natury stanowi on najbardziej uroczystą formę sprawowania władzy pasterskiej przez biskupa diecezjalnego, który wspierany przez duchownych oraz świeckich stanowi narzędzie odnowy dyscypliny prawnej i pastoralnej Kościoła lokalnego.

Należy również zauważyć, iż pojęcie synodu dotyczy jedynie Kościołów wyznań chrześcijańskich. W Kościołach prawosławnych synod jest rozumiany jako stała rada biskupów pod przewodnictwem zwierzchnika danego Kościoła, a w Kościołach protestanckich jako zgromadzenie przedstawicieli duchowieństwa i świeckich oraz kongres ustawodawczej władzy tego Kościoła w danym kraju¹².

To naświetlenie, czym jest synod¹³ wprowadza w treść drugiego pojęcia, stanowiącego *novum* we frazeologii języka polskiego, a mianowicie w pojęcie NE, która jest współcześnie wielkim zadaniem dla całego Kościoła i ma swoją znaczącą rangę w papieskich instytucjach, stanowiących wprost odrębną strukturę. Papież Benedykt XVI listem apostolskim *Ubicumque et semper (Ewangelia wszędzie i zawsze)* utworzył nową dykasterię Kurii Rzymskiej – Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji¹⁴,

¹⁰ KPK kan. 460; por. KPK kan. 439-446.

¹¹ Por. R. SOBIAŃSKI. *Synodalność – temat VII Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego*. „Prawo Kanoniczne”34:1991 nr 3-4 s. 261-266.

¹² Por. *Wielka encyklopedia PWN*. T. 26. Red. J. Wojnarowski [i in.]. Warszawa 2005 s. 321.

¹³ Por. MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA. *Synodalność w życiu i misji Kościoła*. W ostatnich dziesięcioleciach w literaturze teologicznej, kanonicznej i pastoralnej pojawiły się neologizmy w postaci rzeczownika „synodalność”, związanego z przymiotnikiem „synodalny”, przy czym oba te terminy pochodzą od słowa „synod”. Mówi się zatem o synodalności jako „konstytutywnym wymiarze” Kościoła albo po prostu o „Kościele synodalnym”. Ten nowy język, który domaga się precyzyjnego teologicznego wyjaśnienia, jest oznaką czegoś nowego, co dojrzewa w świadomości eklezjalnej począwszy od Magisterium Soboru Watykańskiego II i doświadczenia Kościołów lokalnych oraz Kościoła powszechnego od ostatniego Soboru po dzień dzisiejszy (p. 5).

¹⁴ Por. BENEDYKT XVI. *List apostolski Ubicumque et semper powołujący do życia Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji* (21.09.2010). OR 32:2011 nr 1 s. 11-13. Ojciec Święty w tymże liście wyznaczył nowej Radzie następujące zadania: pogłębienie znaczenia teologicznego i duszpasterskiego nowej ewangelizacji; krzewienie i sprzyjanie, w ścisłej współpracy z zainteresowanymi episkopatami, studium upowszechniania i realizacji Magisterium papieskiego odnoszącego się do tematyki związanej z nową ewangelizacją; zaznajamianie i wspieranie inicjatyw związanych z nową ewangelizacją, mające już miejsce w poszczególnych Kościołach partykularnych, i promocja realizacji nowych, studiowanie

a w skierowanym dokumencie przypomniał najpierw o przesłankach biblijnych i teologicznych, wskazujących na obowiązek ewangelizacji, a następnie, odwołując się do Pisma Świętego, podkreślił, iż misja ewangelizacyjna, stanowiąca kontynuację dzieła, jakiego pragnął Jezus Chrystus, jest dla Kościoła niezbywalną częścią jego natury.

Na przestrzeni dziejów przyjmowała ona różne formy i sposoby realizacji, zgodnie z realiami miejsca, sytuacji czy momentu historycznego. Współcześnie swoisty „przymus nowej ewangelizacji” znajduje swoje przyczyny w aktualnej sytuacji kulturowej i religijnej¹⁵ i związany jest z wyzwaniem sekularyzacji¹⁶, dystansowania się od wiary i sfery transcendentnej, „sprywatyzowania” wiary bez większego związku ze wspólnotą wierzących czy w odniesieniu do praktyk religijnych, w społeczeństwach i kulturach, które wydawały się dotąd być od wieków przeniknięte Ewangelią. Mówi się wręcz o kryzysie Kościoła jako instytucji, któremu towarzyszy poszukiwanie alternatywnych form duchowości i religijności¹⁷, oraz o kategorii chrześcijan niepraktykujących, którzy utożsamiają się z hasłem „wierzyć bez przynależności”¹⁸.

Jan Paweł II wskazywał w związku z tym, że dzieło NE z jednej strony powinno odpowiadać wyzwaniom chwili, a z drugiej winno zawsze pozostawać wierne Bogu i człowiekowi. Podkreślał też, że „ewangelizacja nowego tysiąclecia musi nawiązywać do nauki Soboru Watykańskiego II. Musi być, jak uczy tenże Sobór, dziełem wspólnym biskupów, kapłanów, zakonów i świeckich: dziełem rodziców i młodzieży”¹⁹.

i sprzyjanie wykorzystywaniu nowoczesnych form komunikacji jako narzędzi nowej ewangelizacji; krzewienie używania *Katechizmu Kościoła Katolickiego* jako istotnego i pełnego sformułowania treści wiary dla ludzi naszych czasów (por. *tamże*).

¹⁵ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Dialog – zadanie na nowy wiek*. „Biuletyn Ekumeniczny” 2004 nr 1 s. 109; EG.

¹⁶ Polskę ominął „sekularyzm galopujący”, ale wielu socjologów religii wskazuje na „sekularyzm pełzający”, który powoli doprowadza do erozji tradycyjnej religijności (zob. J. MARIAŃSKI. *Sekularyzacja i desekularyzacja w nowoczesnym świecie*. Lublin 2006).

¹⁷ Por. A. KASPEREK. *Teoria sekularyzacji i jej wrogowie. Próba apologii niepopularnej teorii*. W: J. BANIAK. *Między socjologią i teologią*. Poznań 2010 s. 216-217.

¹⁸ A. NAPIÓRKOWSKI. *Reforma i rozwój Kościoła. Duch Boży i instytucja*. Kraków 2012 s. 160.

¹⁹ JAN PAWEŁ II: *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej przed opactwem OO. Cystersów w Mogile* (Kraków-Nowa Huta, 9.06.1979). <https://jp2online.pl/es/Object/homilia-z-mszy-przed-opactwem-cystersow-w-mogile;T2JqZWN0OjM1NzI=> [dostęp: 4.05.2023].

NE wpisuje się zatem w dopełnienie dzieła rozpoczętego na ostatnim Soborze, a jej celem jest odnowienie wiary²⁰.

Wśród powstałych definicji dotyczących tego zadania ustala się, iż NE jest to „forma misyjna i duszpasterska działalności Kościoła, skierowana do ludzi, którzy uwierzyli w Jezusa Chrystusa, ale utracili z Nim żywy kontakt, podejmowana w celu ponownego włączenia ich w życie Kościoła”²¹.

W poprawnym rozumieniu ważne jest wskazanie na podmiot i przedmiot NE oraz na jej adresatów²². Głównym jej podmiotem „jest Trójedyny Bóg, który swój plan miłości w pełni objawił i urzeczywistnił w Jezusie Chrystusie [...], jest nim cały Kościół jako wspólnota świadoma swego powołania, podejmująca i prowadząca to dzieło, a także człowiek, przyjmujący i rozwijający dar nowego życia, realizujący dynamicznie swoje powołanie do świętości [...]. Przedmiot NE stanowi objawienie Boże zawarte w Tradycji i w Piśmie Świętym, mające swoje centrum w Jezusie Chrystusie [...]. Adresatami zaś NE są wspólnoty kościelne, potrzebujące duchowego ożywienia i ewokacji świadectwa życia; w sensie ścisłym są nimi osoby zdechrystianizowane, żyjące z dala od Chrystusa i Kościoła, zaniedbujące świadomy rozwój wiary, a także uważające się za chrześcijan, którym jednak brakuje konsekwencji w przeżywaniu wiary [...]; do adresatów NE należą także dziedziny życia politycznego, ekonomicznego, prawnego, kulturalnego, jak również prawodawstwo oraz społeczne organizacje”²³.

²⁰ Por. G. RYŚ. *Wszyscy szemrzą, nikt nie krzyknie*. „W drodze” 2011 nr 7 s. 75. Papież Franciszek, mówiąc o nowej ewangelizacji, zwraca uwagę, aby roztrząsając zagadnienia natury teologicznej, nie pozostać na pozycji ekspertów, którzy stoją z boku. Rozważania na ten temat powinny być przede wszystkim wezwaniem do nowego zapału w głoszeniu Dobrej Nowiny (zob. EG 96).

²¹ M. ZAJĄC. *Nowa ewangelizacja*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 14. Red. E. Gigilewicz [i in.]. Lublin 2010 kol. 13.

²² Wyróżnia się ewangelizację pierwszą i pastoralną. Ewangelizacja pierwsza, zwana misyjną lub preewangelizacyjną, polega na głoszeniu Dobrej Nowiny ludziom, którzy jej jeszcze nie znają oraz wyznawcom religii pozachrześcijańskich (zob. DM 11), a także niewierzącym, którzy odrzucają zależność człowieka od Boga, a oparcia upatrują w postępie nauki i techniki (zob. EN 55). Ewangelizacja pastoralna, zwana też duszpasterską, skierowana jest do tych, którzy są już chrześcijanami, aby ich wiarę „pogłębić, umocnić, ożywić i uczynić dojrzałą” (EN 54).

²³ M. ZAJĄC. *Encyklopedia katolicka*. T. 14 kol. 14; Zrozumienie NE odnosi się do terminu „ewangelizacja” – wywodzącego się języka greckiego i oznacza: przekazywać, oznajmiać coś jako pomyślną wiadomość; w sensie etymologicznym oznacza głoszenie ludziom Jezusa Chrystusa i Jego nauki jako Dobrej Nowiny (Dz 5,42; 11,20; por. KK 35). Współcześnie termin ten oznacza działalność zbawczą Kościoła (por. W. PRZYCYNA. *Ewangelizacja*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda,

Krótko formułując, NE może być określana jako „przekonujące głoszenie ewangelijnych słów i czynów Jezusa Chrystusa, Jedynego Zbawiciela świata, w kontekście współczesnych społeczno-kulturowych uwarunkowań, uwikłanych w relatywistyczną interpretację znaczeń”²⁴. Zauważa się, iż takie uwikłanie „nie gwarantuje żadnych szans rozwojowych, legitymizuje pseudo-wartości, niespójne kodeksy normatywne i odpowiadające im wzory kulturowe, które swoją szkodliwością niebezpiecznie deformują życie osobowe i społeczne człowieka w jego wszystkich wymiarach: poznawczych, moralnych, somatycznych i materialnych”²⁵.

Dla pogłębienia tych zagadnień i tematu podjętej pracy, autor niniejszej pracy zwraca uwagę na użyty w tytule opracowania termin „narzędzie”. Podstawowe znaczenie tego słowa, oznaczające etymologicznie „urządzenie techniczne umożliwiające ręczne wykonanie jakiejś czynności lub pracy”²⁶, tutaj odnosi się bezpośrednio do sposobu będącego owocem pracy wielu ludzi i środowisk kościelnych, dzięki któremu Ewangelia dociera do współczesnego człowieka i świata. Pojęcie narzędzia czy sposobu właściwie będzie zbliżone do pojęcia paradygmatu, który nosi w sobie ewangelizacyjne elementy ze specyficznym ich oddziaływaniem wzajemnym na siebie w celu zyskania doskonałości sprawczej.

Zakończony w 2012 r. PSDL nie doczekał się jeszcze pogłębionego studium, które ukazałoby szczególną rangę jego powołania i znaczenie dla duszpasterstwa w Kościele diecezjalnym. Zostało natomiast zgromadzonych wiele materiałów, będących zasobem badawczym ukazującym, w jaki sposób synod oddziaływał w środowiskach parafialnych, jak wpływał na zmianę myślenia jego członków w kontekście poruszanych zagadnień oraz w jaki sposób może przyczynić się do nawrócenia chrześcijan i zaproponować wyznawcom innych religii chrześcijaństwo jako drogę do zbawienia, co ma istotne znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do wpływów sąsiadującego z Kościołem

M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 254; por. EN 54; por. BENEDYKT XVI. *Posynodalna adhortacja apostolska Africae munus* (19.11.2011) p. 160).

²⁴ B. DROŹDŹ. *Metodologia nowej ewangelizacji (definicja i zasady)*. W: KOMISJA DUSZPASTERSTWA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI. *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010-2013. Kościół domem i szkołą komunii*. Rok 2012-2013: *Być solą ziemi*. Poznań 2012 s. 216. Pragnieniem Boga jest, aby „wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy” (1 Tm 2,4).

²⁵ TENŹE. *I Synod Diecezji Legnickiej narzędziem nowej ewangelizacji*. W: *In peregrinatione – pośród trudów pielgrzymowania*. Red. M. Majewski, W. Szetelnicki. Legnica 2013 s. 214.

²⁶ *Słownik języka polskiego PWN*. Red. L. Drabik [i in.]. Warszawa 2011 s. 487.

legnickim ateizmu czeskiego i liberalnego katolicyzmu niemieckiego, jak również polityki antychrześcijańskiej wciskającej się w naszym kraju w mainstreamowe media, co ma także związek z pojawiającymi się problemami nierzadko osadzonymi na ramach projektu Unii Europejskiej.

Uprawnione w podjęciu staje się też stwierdzenie, że dotychczasowa literatura przedmiotu nie wskazuje na wiele możliwości PSDL w zakresie NE, co przywołuje konieczność zgłębiania, opracowywania, usystematyzowania i wniesienia istotnych wniosków, pomocnych w konsekwentnym pogłębianiu wiedzy o PSDL. W przekonaniu autora takie znaczenie odegra niniejsze studium.

Służyć ma temu również metoda naukowa, która ze względu na charakter podjętych dociekań jest raczej zespołem wielu metod. Z tej racji, że postawiony problem pracy zostanie ujęty jako studium pastoralne, przyjęta metoda naukowa musi być zgodna z rozwiązaniami wypracowanymi przez teologię pastoralną. W realizacji zatem autor pracy posługiwać się będzie paradygmatem analizy teologii pastoralnej, pilnując poszczególnych etapów badawczych, które wypuklają zasady i kryterium wynikające z Objawienia Bożego i istoty Kościoła²⁷. Następnie zostanie przedstawiona wartość materiału badawczego zawartego w sprawozdaniach parafialnych i dekanalnych zespołów synodalnych oraz w innych dokumentach i materiałach roboczych, co jest zebraniem doświadczeniem synodu. W końcu zostaną sformułowane zasady i dyrektywy, które systematyzują zamiar działania kościoła legnickiego w duchu NE.

Pierwszorzędne znaczenie w wykorzystanych materiałach źródłowych mają dokumenty PSDL, zebrane w dwóch tomach podsumowujących pięcioletnią pracę na rzecz synodu w diecezji legnickiej. To pierwszeństwo wynika z faktu, że w tych dokumentach znajdują się konkretne zapisy stanowiące wskazania do pracy apostolskiej i duszpasterskiej oraz porządkujące wiele spraw dotyczących organizacji działań podejmowanych na terenie diecezji legnickiej. Bez wątpienia jest to zatem ustanowione prawo Kościoła diecezjalnego, które wyjaśnia, aktualizuje i dopełnia wszelkie formy i metody działalności Kościoła powszechnego we współczesnym świecie, uznając Objawienie Boże i Tradycję Kościoła, pozostawioną w nauczaniu wcześniejszych soborów i synodów, a także w nauczaniu papieskim.

Oprócz tych dokumentów ważne miejsce w materiale źródłowym zajmują te, które obecnie znajdują się w archiwum PSDL i są, jak już wcześniej wspomniano,

²⁷ Zob. R. KAMIŃSKI. *Teologia pastoralna*. T. 1. Lublin 2000 s. 24-26.

konkretnym wykładem pracy wybranych członków synodu zaangażowanych w poszczególne zespoły parafialne na terenie diecezji legnickiej, co było także udziałem autora niniejszej rozprawy, który sam był członkiem synodu w parafialnym zespole synodalnym, a także jako relator dekanalny. Autor rozprawy doktorskiej ma nadzieję, że zastane dokumenty PSDL będą wystarczające do przedstawienia argumentów przemawiających za udowodnieniem tezy, że tenże synod jest rzeczywistym narzędziem NE we wspólnocie wierzących Kościoła legnickiego.

Charakter podjętej pracy każe w szczególny sposób zwrócić uwagę na nauczanie Soboru Watykańskiego II, przedstawione w konstytucjach, deklaracjach i dekretach, oraz posoborowe nauczanie papieskie. Sobór ten stał się bowiem prototypem dla wielu zgromadzeń kościelnych, a synody różnego rodzaju uczyły się od niego nowego spojrzenia na Kościół jako wspólnotę wspólnot.

Całość planu niniejszego studium zostanie zawarta w przekazie pracy naukowej, składającej się z czterech rozdziałów zawierających po trzy paragrafy. W rozdziale pierwszym zostanie zwrócona uwaga na miejsce synodu diecezjalnego w Kościele powszechnym, na jego rangę i uwarunkowania historyczne. W dalszej części tego rozdziału zostanie ukazany posoborowy model synodu diecezjalnego w odniesieniu do nauczania Soboru Watykańskiego II, by wreszcie zająć się przedstawieniem organizacji i przebiegiem PSDL. Przyjmując taki kształt, ów rozdział będzie miał charakter teologiczno-historyczny, jak i kanoniczny.

W kolejnych rozdziałach głębszej analizie zostaną poddane trzy podstawowe funkcje Kościoła: nauczycielska, uświęcająca i pasterska, które przecież istnieją od początku, gdy Chrystus zakładał Kościół, a jedynie rozumienie ich znaczenia dokonuje się w kontekście zastanego ducha czasu, czego przykładem jest PSDL.

Drugi rozdział poświęcony zostanie ukazaniu funkcji nauczycielskiej Kościoła w perspektywie znaczenia wiary w rodzinie chrześcijańskiej, w parafii jako ośrodku rozwoju tejże wiary oraz w diecezji jako centrum głoszenia orędzia ewangelicznego w wymiarze różnorodnych zadań służących NE.

W rozdziale trzecim podjęte będą rozważania dotyczące PSDL, który wzywał do odnowy funkcji uświęcającej, co nierozłącznie związane jest z rozumieniem Kościoła w wymiarze *sacrum*, a przez to z żywej relacji człowieka do Boga. Związek ten dokonuje się przede wszystkim poprzez modlitwę zakorzenioną w modlitwie w rodzinie i stanowiącą podstawę życia duchowego. Nie mniejsze znaczenie ma także liturgia i jej miejsce w środowisku parafialnym, gdyż właśnie w niej urzeczywistnia się wiara

człowieka i pogłębienie życia chrześcijańskiego, oraz w diecezji, która spełnia istotną misję uświęcającą, gdy modli się podczas liturgii pod przewodnictwem swojego biskupa i daje świadectwo wiernego podążania ku świętości w realizacji swoich zadań i funkcji.

W ostatnim – czwartym rozdziale w ramach odbytego PSDL podjęta zostanie tematyka funkcji pasterskiej. Pierwszym wymiarem takiego działania staje się chrześcijańska wizja małżeństwa ukierunkowana na założenie rodziny i będąca obrazem miłości Chrystusa do Kościoła. Następnie szeroko rozumiana miłość ma swoje miejsce przede wszystkim w rodzinie parafialnej, gdzie wyraża się w trosce o ludzi ubogich, potrzebujących i znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, nie tylko materialnej, ale i duchowej. Podsumowaniem zaś rozważań będzie ukazanie diecezjalnych działań apostolskich, podejmowanych w ramach powoływanych przez biskupa instytucji, co staje się wartościowym dopełnieniem tematu pracy, ukazującym aktualne możliwości takich działań na rzecz NE na terenie diecezji legnickiej.

Rozdział I

INSTYTUCJA SYNODU DIECEZJALNEGO W KOŚCIELE

Kościół ma obowiązek zawsze i wszędzie głosić Ewangelię Jezusa Chrystusa. On to, jako pierwszy i najwyższy Ewangelizator, zanim wrócił do Ojca w dniu swego wniebowstąpienia, nakazał apostołom: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem” (Mt 28,19-20). Wierny temu nakazowi Kościół – lud, który Bóg nabył na własność, by ogłaszał Jego chwalebne dzieła (por. 1 P 2,9) – od dnia Pięćdziesiątnicy, w którym otrzymał w darze Ducha Świętego (por. Dz 2,14), trzodzi się nieustannie, by świat poznał piękno Ewangelii, głosząc Jezusa Chrystusa, prawdziwego Boga i prawdziwego człowieka, tego samego „wczoraj i dziś, i na wieki” (por. Hbr 13,8), który przez swą śmierć i zmartwychwstanie dokonał zbawienia, spełniając dawną obietnicę. Dlatego misja ewangelizacyjna, będąca kontynuacją dzieła upragnionego przez Pana Jezusa, jest koniecznym i niezastąpionym wyrazem najgłębszej natury Kościoła.

Wymagało to od apostołów i ich następców szukania skutecznych środków i sposobów, by rozproszenie nie naruszyło organizacji życia lokalnych wspólnot chrześcijańskich i nie hamowało ich duchowego wzrostu w danym miejscu. „Apostołowie zbierali się razem, aby podejmować decyzje pod tchnieniem Bożego Ducha (por. Dz 15,1-33). Potem przez wiele wieków następcy Apostołów – biskupi – gromadzili się na synodach, by rozeznawać, jaka jest wola Boża względem Kościoła. Przez wieki synody były podstawowym sposobem podejmowania kościelnych decyzji”²⁸.

Fundamentalną zasadą stała się reguła kolegialności (łac. *colligere* – łączyć, gromadzić), będąca potwierdzeniem jedności Kościołów lokalnych ze swoim biskupem, a także z innymi biskupami i z samym biskupem Rzymu. Pośrednio termin ten odnosi się także do łączności biskupa z jego prezbiterium i wiernymi świeckimi²⁹. Jedność ta

²⁸ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *List pasterski w związku z XVI Zgromadzeniem Ogólnym Synodu Biskupów* (7.10.2021).

²⁹ Por. J. PAŁUCKI. *Communio – twórczy charakter synodów w Kościele w pierwszych wiekach*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła*. Red. A. Jarosiewicz. Wrocław 2009 s. 53; por. E. GÓRECKI. *Synod diecezjalny w Kościele posoborowym*. „Colloquim Salutis” 17:1985 s. 296. Tematowi kolegialności poświęcono wiele

przysługuje Kościołowi od samego początku, czyli od dnia Pięćdziesiątnicy, nawet wtedy, gdy w jego dziejach występowały wewnętrzne trudności, różnorodne napięcia i tendencje, zmuszające apostołów do stosowania napomnień (por. 1 Kor 1,13)³⁰.

Podobnie postępowali ojcowie i pasterze Kościoła, zawsze jednak odwołując się do działania Ducha Świętego, co Sobór Watykański II sformułował w następujący sposób: „Duch Święty, który mieszka w wierzących i napęłnia cały Kościół oraz nim kieruje, jest sprawcą tej dziwnej wspólnoty i tak dogłębnie wszystkich zespała w Chrystusie, iż jest zasadą jedności Kościoła”³¹. To dzięki Jego mocy pasterze Kościoła „wspólnotowo poszukiwali środków zaradczych w celu udoskonalenia i oczyszczenia Kościoła z wszystkiego, co było przeciwne Objawieniu na różnych etapach jego dziejów”³².

Zainicjowano w ten sposób praktykę soborów powszechnych, „według której żył i odnawiał się oraz odradzał Kościół od swoich początków, poprzez całe wieki, aż do dnia dzisiejszego”³³.

Sobór Watykański II w dekrete *Unitatis redintegratio* ujął tę rzeczywistość w następującym zapisie: „Chrystus wzywa pielgrzymujący Kościół do nieustannej reformy, której Kościół rozumiany jako instytucja ziemską i ludzką wciąż potrzebuje. Tak więc w stosownej porze należy odpowiednio i we właściwy sposób odnawiać to, co nie dość pilnie w danych okolicznościach i czasie było przestrzegane w dziedzinie obyczajów, norm kościelnych czy sposobu wyrażania doktryny, który należy starannie odróżniać od samego depozytu wiary”³⁴, który jest stały i nie podlega reformie w przeciwieństwie do Kościoła jako instytucji ludzkiej.

dyskusji w trakcie Soboru Watykańskiego II (1962-1965), gdy przygotowywano *Konstytucję o Kościele Lumen gentium*.

³⁰ Por. JAN PAWEŁ II. *Wierzę... w Kościół (10.07.1991)*. W: *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 10.

³¹ DE 2.

³² K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda. Zjawisko synodalności w Polsce po Soborze Watykańskim II*. Szczecin 2007 s. 7. Aspekt normatywny dominował w Kościele przez wiele wieków (por. W. AYMANS. *Biskupia posługa rządzenia Kościołem partykularnym. O władzy biskupiej i jej wykonywaniu w świetle KPK*. „Kościół i Prawo” 6:1989 s. 37-40).

³³ J. DUDZIAK. *Synod diecezjalny i jego rola w Kościele partykularnym*. „Currenda” 128:1982 nr 5-8 s. 107-108.

³⁴ DE 6.

Zostanie to teraz przedstawione w poniższym rozdziale, w którym zajmę się ukazaniem historii i idei synodów, jego modelu posoborowego oraz organizacji i przebiegu PSDL, trwale wpisanego w doktrynę Nauczycielskiego Urzędu Kościoła i życie Kościoła legnickiego.

§ 1. Synod diecezjalny w Kościele powszechnym

Aby Kościół pierwotny mógł się rozwijać, musiał być Kościołem pielgrzymującym, docierającym do różnych wspólnot, także pogan i Żydów³⁵. Apostołowie przyjęli ten nakaz od Jezusa Chrystusa jako imperatyw wynikający z zakorzenienia w Nim samym i z posłania, które On im nadał. Odtąd, stając się Kolegium Dwunastu, byli bezpośrednio odpowiedzialni za rozwój Kościoła, a sama nazwa „apostołowie”, utworzona przez pierwszych chrześcijan i często występująca zwłaszcza w *Dziejach Apostolskich*, obejmuje nie tylko Dwunastu, lecz i tych, którzy byli naocznymi świadkami Jezusa Chrystusa, oraz tych, którzy zostali powołani do przepowiadania Jego Ewangelii³⁶.

Centralnym punktem tego przepowiadania i ośrodkiem, gdzie chrześcijaństwo miało swoje początki była Jerozolima – miejsce śmierci, zmartwychwstania i wniebowstąpienia Jezusa oraz zgromadzenia się apostołów wraz z Maryją w Dniu Pięćdziesiąticy, w oczekiwaniu na Zesłanie Ducha Świętego³⁷. Wydarzenie to było inauguracją działalności Jezusowej wspólnoty. Chrystus przekazując swoim uczniom Ducha Świętego, uzdolnił ich do kontynuowania swojej misji w świecie. Udzielił im

³⁵ Zob. A. SIEMIENIEWSKI. *Droga synodalna – krótki opis*. <https://youtu.be/JGYZ0NcY4AY> [dostęp: 12.02.2023].

³⁶ Por. M. BANASZAK. *Historia Kościoła katolickiego*. T. 1. Warszawa 1986 s. 15.

³⁷ „Kiedy nadszedł wreszcie dzień Pięćdziesiąticy, znajdowali się wszyscy razem na tym samym miejscu. Nagle dał się słyszeć z nieba szum, jakby uderzenie gwałtownego wiatru, i napełnił cały dom, w którym przebywali. Ukazały się im też języki jakby z ognia, które się rozdzieliły, i na każdym z nich spoczął jeden. I wszyscy zostali napełnieni Duchem Świętym, i zaczęli mówić obcymi językami, tak jak im Duch pozwalał mówić. Przebywali wtedy w Jerozolimie pobożni Żydzi ze wszystkich narodów pod słońcem. Kiedy więc powstał ów szum, zbiegli się tłumnie i zdumiali, bo każdy słyszał, jak przemawiali w jego własnym języku” (Dz 2,1-6).

władzy w Mistycznym Ciele Chrystusa i bycia, na mocy łączności z Odwiecznym Kapłanem, pośrednikami pomiędzy Bogiem a ludźmi.

Wspólnota jerozolimska stała się odtąd *ekklesia* (Kościołem), zwołanym przez Boga świętym zgromadzeniem³⁸. Zachowywała dzięki Duchowi osobliwą jedność z Bogiem, pozwalającą im przynosić obfite owoce (por. J 15,16), odważnie wyznawać z pomocą Ducha, że „Panem jest Jezus” (1 Kor 12,1) i troszczyć się ofiarnie o całe dobro Kościoła (por. 1 Kor 12,13). Stąd też kolejne Chrystusowe wspólnoty również zostały nazwane *ekklesia* (Kościołem powszechnym)³⁹, co ma istotne znaczenie dla tematu niniejszej pracy, ponieważ i zaczątki pierwszego synodu odnaleźć można właśnie w Kościele jerozolimskim.

Dzieje Apostolskie opisują podjętą tam kwestię dotyczącą obrzezania wszystkich wiernych jako warunku zbawienia⁴⁰. „Temu doktrynalnemu orzeczeniu grupy judeochrześcijan sprzeciwili się Paweł i Barnaba. Zostali oni obaj wysłani przez Kościół antiocheński do Jerozolimy, by problem przedstawić Apostołom”⁴¹. Jego rozstrzygnięciem w roku 49 „zajęło się zebranie apostołów i prezbiterów Kościoła jerozolimskiego, umownie nazwanego w historii «soborem apostołskim» (jerozolimskim). Według Dziejów Apostolskich, wzięli w nim udział Apostołowie Piotr i Jakub, według Pawła, był także obecny Jan”⁴². Wystąpienie Piotra i Jakuba⁴³ doprowadziło do rozstrzygnięcia sporu i wydania dekretu, który został wysłany do

³⁸ Por. M. BANASZAK. *Historia Kościoła katolickiego*. T. 1 s. 23-24.

³⁹ Por. *tamże* s. 24.

⁴⁰ „Niektórzy przybysze z Judei nauczali braci: «Jeżeli się nie poddacie obrzezaniu według zwyczaju Mojżeszowego, nie możecie być zbawieni». Kiedy doszło do niemałych sporów i zatargów między nimi a Pawłem i Barnabą postanowiono, że Paweł i Barnaba, i jeszcze kilku spośród nich uda się w sprawie tego sporu do Jerozolimy, do Apostołów i starszych [...]. Zebrali się więc Apostołowie i starsi, aby rozpatrzyć tę sprawę” (Dz 15,1-2.6).

⁴¹ M. BANASZAK. *Historia Kościoła katolickiego*. T. 1 s. 35.

⁴² *Tamże*.

⁴³ „Po długiej wymianie zdań przemówił do nich Piotr: «Wiecie, bracia, że Bóg już dawno wybrał mnie spośród was, aby z moich ust poganie usłyszeli słowa Ewangelii i uwierzyli. Bóg, który zna serca, zaświadczył na ich korzyść, dając im Ducha Świętego tak samo jak nam. Nie zrobił żadnej różnicy między nami a nimi, oczyszczając przez wiarę ich serca. Dlaczego więc teraz Boga wystawiacie na próbę, wkładając na uczniów jarzmo, którego ani ojcowie nasi, ani my sami nie mieliśmy siły dźwigać. Wierzymy przecież, że będziemy zbawieni przez łaskę Pana Jezusa tak samo jak oni». [...] Dlatego ja sądzę, że nie należy nakładać ciężarów na pogan, nawracających się do Boga, lecz napisać im, aby się wstrzymali od pokarmów ofiarowanych bożkom, od nierządu, od tego, co uduszone, i od krwi” (Dz 15,7-11.19-20).

Antiochii⁴⁴. Jego sens „nie pozostawiał wątpliwości i to w formie uroczystej, która w przyszłości stanie się w Kościele oficjalną – zwalniającą chrześcijan (wywodzących się z pogaństwa) od ciężarów Prawa Mojżeszowego”⁴⁵. Można uznać, iż takie rozstrzygnięcie spraw i zebranie przedstawicieli Kościoła stało się pierwowzorem dla zapoczątkowanych synodów w Kościele powszechnym.

„Na początku drugiego wieku Ignacy Antiocheński opisuje synodalne rozumienie różnych Kościołów lokalnych, które postrzegały siebie za realizację jednego Kościoła”⁴⁶. Przyjmuje się też, iż oficjalna „instytucja synodu powstała w połowie II wieku, jako wyraz jedności wspólnot chrześcijańskich i potrzeby konsultacji w sprawach wiary”⁴⁷. „Mimo iż synody, które odbywały się okresowo od trzeciego wieku na poziomie diecezjalnym i prowincjalnym zajmowały się kwestiami dyscyplinarnymi, kulturowymi i doktrynalnymi, które pojawiły się na szczeblu lokalnym, istnieje silne przekonanie, że podejmowane przez nie decyzje były wyrazem komunii ze wszystkimi Kościołami”⁴⁸. Przez kolejne stulecia zbierali się biskupi, ojcowie apostołscy i prezbiterzy dla rozstrzygnięcia ważnych kwestii i spraw Kościoła⁴⁹. Nie były to jednakże jeszcze synody o charakterze diecezjalnym, ponieważ dotyczyły w zasadzie całego Kościoła powszechnego, a ich charakter bardziej odpowiadał instytucji soboru, co potwierdziło się w czasach późniejszych.

Synod diecezjalny (*synodus dioeciesana*) określa się mianem „zwołania i kierowania przez biskupa diecezjalnego zebrania, na którym wypełnia on w sposób

⁴⁴ „Postanowiliśmy jednomyślnie wybrać mężów i wysłać razem z naszymi drogimi: Barnabą i Pawłem, którzy dla imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa poświęcili swe życie. Wysyłamy więc Judę i Sylasa, którzy powtórzą wam ustnie to samo. Powstrzymajcie się od ofiar składanych bożkom, od krwi, od tego, co uduszone, i od nierządu. Dobrze uczynicie, jeżeli powstrzymacie się od tego. Bywajcie zdrowi!” (Dz 15,25-29).

⁴⁵ E. DĄBROWSKI. *Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach*. T. 5. *Dzieje apostołskie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*. Poznań 1961 s. 359.

⁴⁶ MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 25.

⁴⁷ M. SITARZ. *Synod w Kościele Rzymskokatolickim*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 18 kol. 1340.

⁴⁸ MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 28.

⁴⁹ Oficjalnie Synod Biskupów został powołany do życia 15.09.1965 r. przez *motu proprio* Pawła VI *Apostolica Sollicitudo*. Normy zawarte w piśmie apostołskim zostały rozwinięte w *Regulaminie Synodu Biskupów* wydanym w trzech kolejnych wersjach przez Sekretariat Stanu (E. SZTAFROWSKI. *Synod Biskupów nowym organem kolegialnym*. „Prawo Kanoniczne” 16:1973 nr 3-4 s. 121-122).

uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzoną sobie owczarnią”⁵⁰. Instytucja ta kształtowała się na przestrzeni całej historii Kościoła powszechnego. Za pierwsze zgromadzenie synodu diecezjalnego uznaje się to, które odbyło się w Rzymie ok. 387-389 roku, i które było wynikiem „listu papieża św. Syrycjusza przeciwko błędom Jowiniana. Na końcu listu odnajdujemy sentencję ogłoszoną przez samego papieża, po wcześniej odbytym zgromadzeniu kapłanów i innych duchownych”⁵¹. Ten synod, jak i kolejno następujące, zasadniczo związane były z tworzeniem się nowych ośrodków duszpasterskich w terenie, które z czasem zmieniały się w diecezje i parafie w obecnym rozumieniu⁵². Synody te stawały się tam skutecznym środkiem podtrzymywania jedności tak w obrębie prowincji kościelnej, jak i w samym Kościele lokalnym i powszechnym⁵³.

Szeroko udokumentowanym i przez wielu teologów uznanym za prawowity synod diecezjalny przyjmuje się synod w Auxerre w 578 roku, który „wprowadził dwa zgromadzenia złożone ze wszystkich prezbiterów (*synodus*) i opatów (*consilium*)”⁵⁴. W wyniku przeprowadzonych spotkań synodalnych „zachowało się 45 kanonów, decyzje synodu podpisane przez biskupa, 34 kapłanów, 3 diakonów i 7 opatów. Można zatem powiedzieć, że synod w Auxerre to zebranie biskupa i jego prezbiterium w celu wspólnego decydowania”⁵⁵.

W kolejnych wiekach, aż do Soboru Laterańskiego IV, odbyło się wiele synodów diecezjalnych, z których na uwagę zasługują synody hiszpańskie, gdzie udzielano informacji o uchwałach synodów prowincjonalnych i w których wydawano szczegółowe postanowienia, np. o obowiązku odprawienia spowiedzi św. przez kapłanów obecnych na synodzie⁵⁶. Dopiero jednak od VII i VIII wieku synod stał się instytucją stabilną, z własnym i konkretnym charakterem kanonicznym, dopuszczającym do obrad zarówno

⁵⁰ *Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów Directorium de pastoralis ministerio episcoporum* (22.02.1973). W: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*. T. 6 z. 1. Zebrał i oprac. E. Szafranski. Warszawa 1975 p. 10 824.

⁵¹ T. ROZKRUT. *Synod diecezjalny w historii i w życiu Kościoła*. „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1998 nr 16 s. 104.

⁵² Por. W. ŚMIGIEL. *Synod diecezjalny jako wyraz kolegialności Kościoła i szansa na ożywienie duszpasterstwa*. „Teologia Praktyczna” 11:2010 s. 200.

⁵³ Por. J. PAŁUCKI. *Communio – twórczy charakter synodów w Kościele* s. 53.

⁵⁴ M. SITARZ. *Synod w Kościele Rzymskokatolickim* kol. 1340; por. T. PAWLUK. *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*. T. 2: *Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*. Olsztyn 1986 s. 208.

⁵⁵ T. ROZKRUT. *Synod diecezjalny w historii i w życiu Kościoła* s. 104.

⁵⁶ Por. M. BANASZAK. *Historia Kościoła katolickiego*. T. 1 s. 251.

duchownych, jak i świeckich, ale bez precyzyjnej indykacji uniwersalnych na temat swoich konkretnych funkcji⁵⁷. Zaś „Sobór Laterański IV (1215) ujął normę zwyczajową w prawo pisane i nakazał odbywać synody diecezjalne jeden raz w roku”⁵⁸, „aby w ten sposób zagwarantować aplikację norm synodów prowincjalnych”⁵⁹. To ważne sformułowanie prawne przyczyniło się do prawdziwego rozkwitu synodów partykularnych w Kościele katolickim, począwszy od XVIII wieku, w którym instytucja synodu diecezjalnego wkroczyła również na ziemię polskie.

Za pierwszy diecezjalny synod polski uważa się synod odbyty we Wrocławiu, przypuszczalnie na wiosnę 1256 roku. Zwołany on został w związku z realizacją tzw. statutu dziesięcinnego arcybiskupa Pełki⁶⁰, za czasów rządów biskupa Tomasza I. Podczas obrad postanowiono, że synody w diecezji wrocławskiej odbywać się będą co roku⁶¹.

Spoglądając na dzieje Kościoła wrocławskiego, można zaobserwować, iż wypracowano na nich jasną formułę uczestnictwa w synodzie. W średniowieczu główny udział w przygotowaniu synodów wrocławskich przypadł kapitule we Wrocławiu, a jej członkowie byli głównymi ich promotorami. Do uczestnictwa w synodzie zobowiązani byli wszyscy plebani, zwolnieni zaś z niego byli opaci i przełożeni klasztorów. Od 1423 roku uczestnikami synodów diecezjalnych byli nie tylko dziekani oraz wybrani z poszczególnych dekanatów proboszczowie, ale i opaci oraz delegaci kapituły katedralnej⁶².

Ważnym uporządkowaniem w sprawach zadań synodów prowincjalnych i diecezjalnych, także dla Kościoła polskiego, były postanowienia Soboru w Bazylei (1431-1437), podczas którego na 15. sesji 23 listopada ustalono, iż „Synod będzie odprawiony osobiście przez biskupa diecezjalnego, chyba że zaistnieje przeszkoda

⁵⁷ Por. T. ROZKRUT. *Synod diecezjalny w historii i w życiu Kościoła* s. 106.

⁵⁸ J. DUDZIAK. *Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym*. „Colloquium Salutis” 16:1985 s. 51.

⁵⁹ W. ŚMIGIEL. *Synod diecezjalny jako wyraz kolegalności Kościoła* s. 200.

⁶⁰ Por. W. WÓJCIK. *Ze studiów nad synodami polskimi*. Lublin 1982 s. 187.

⁶¹ Por. J. SWASTEK. *Synody diecezjalne w Archidiecezji Wrocławskiej*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła* s. 71.

⁶² Por. *tamże*.

kanoniczna, a wtedy synodowi będzie przewodniczyć odpowiedni zastępca. Synod będzie trwał przynajmniej dwa lub trzy dni, albo wedle uznania biskupa”⁶³.

Ojcowie soborowi Jasno zaznaczyli zatem, kto jest odpowiedzialny za zwołanie synodu diecezjalnego oraz w jakim czasie należy go odbywać. W kolejnych punktach zwrócono też uwagę na to, co ma być treścią organizowanych synodów diecezjalnych: „Szczególną troską synodu biskupiego będzie zbadanie i znalezienie odpowiednich środków zaradczych, aby na terenie diecezji nie rozprzestrzeniały się nauki heretyckie, błędy albo zgorzenia, poglądy obrażające uszy pobożnych, wróżbiarstwo, przepowiadanie przyszłości, czarnoksiężstwo, przesady i jakieś inne omamy diabelskie”⁶⁴.

Z przytoczonego fragmentu dokumentów widać wyraźnie, iż zadaniem synodów diecezjalnych miało być znajdowanie jak najwłaściwszych środków do realizacji soborów powszechnych. W tamtym bowiem czasie szeroko rozprzestrzeniały się nauki heretyckie i zabobony, a sobór w Bazylei jednoznacznie wyraził swe przekonanie o prawnym usankcjonowaniu spraw istotnych i przeciwstawił się tym, którzy postępują niezgodnie z nauczaniem Kościoła.

Podobnie było w XVI wieku, gdy Kościół musiał podjąć interpelacje związane z wystąpieniem Marcina Lutra, tym bardziej niepokojące, że pojawiły się w kilka miesięcy po zakończeniu Soboru Laterańskiego V⁶⁵. W wigilię Wszystkich Świętych 31.10.1517 roku wywiesił on z okazji odpustów na drzwiach kościoła zamkowego w Wittenberdze słynne 95 tez, uważanych powszechnie za początek rewolucji protestanckiej⁶⁶, postępujący rozłam w chrześcijaństwie zachodnim i narastające dysputy religijne o jawnych dążnościach reformistycznych w Kościele, co determinowało ludzi oddanych Kościołowi do zebrania kolejnego soboru powszechnego, jako jedyne ratunku na uzdrowienie bolączek życia religijnego i kościelnego⁶⁷.

Zwołany w niedługim czasie Sobór Trydencki (1545-1563) dokonał uporządkowania w rozumieniu natury poszczególnych sakramentów świętych. Ojcowie soborowi zajęli się także przeanalizowaniem dotychczasowej doktryny, wyjaśniając

⁶³ *Sobór w Bazylei – Ferrarze – Florencji-Rzymie (1431-1445)*. W: *Dokumenty soborów powszechnych*. T. 3. Red. A. Baron, H. Pietras. Kraków 2003 s. 321.

⁶⁴ *Tamże* s. 323.

⁶⁵ Sobór zakończył się 16.03.1517 r.

⁶⁶ Por. *Sobór w Bazylei – Ferrarze – Florencji-Rzymie* s. 323.

⁶⁷ Por. B. KUMOR. *Historia Kościoła*. T. 5: *Czasy nowożytne. Rozłam w chrześcijaństwie zachodnim*. Lublin 1984 s. 161.

nieściskości w rozumieniu poszczególnych aspektów wiary. Podczas ostatnich sesji soborowych zajęto się również problematyką synodów diecezjalnych i partykularnych. Sobór ten sformułował, że „Synody diecezjalne będą odprawiane corocznie. Na te synody mają obowiązek przybyć również wszyscy wyłączeni, którzy powinni w nich brać udział, oraz niepodporządkowani kapitułom generalnym. Natomiast w interesie Kościołów parafialnych i innych Kościołów diecezjalnych, również przyłączonych, w synodzie powinny wziąć udział ci wszyscy, którzy prowadzą tam pracę duszpasterską. Gdyby zaś udziału w takim synodzie zaniedbali zarówno metropolici, jak również biskupi i inne wyżej wymienione osoby, wtedy popadną oni w kary określone w świętych kanonach”⁶⁸.

Warto zauważyć, iż stanowcze podkreślenie obowiązku uczestnictwa w synodzie diecezjalnym pod groźbą kary kościelnej z pewnością wzmocniało jego znaczenie i rangę wynikających z niego postanowień.

Inną ważną sprawą, którą rozstrzygał Sobór Trydencki w odniesieniu do synodów diecezjalnych i partykularnych było powoływanie sędziów kościelnych. Sobór postanowił, „aby na poszczególnych synodach prowincjalnych albo diecezjalnych wyznaczono pewne osoby, posiadające kwalifikacje określone w konstytucji Bonifacego VIII, która rozpoczyna się od słowa: *Statutum*, oraz którzy z innych powodów będą odpowiedni. Oprócz ordynariuszy miejsc im także będą odtąd powierzane sprawy kościelne i duchowne oraz przynależące do sądownictwa kościelnego, które mają być przekazywane na ich teren”⁶⁹. A zatem synod miał być przede wszystkim narzędziem uchwał soborowych i miał te uchwały wprowadzać w życie Kościołów partykularnych.

W Polsce wprowadzeniem uchwał postanowień Soboru Trydenckiego, dotyczącego corocznego zwoływania synodów diecezjalnych, zajął się Synod Prowincjalny Piotrkowski w roku 1589. Zamieszczono tę uchwałę „wśród dekretów trudnych do zachowania w Polsce, od których należało by postarać się u Stolicy Apostolskiej o zwolnienie, względnie złagodzenie”⁷⁰. Wobec tego po zakończeniu Synodu Piotrkowskiego „prymas S. Karnowski w imieniu całego episkopatu polskiego zwrócił się do papieża Klemensa VIII, by synody diecezjalne w całej Polsce mogły być zwoływane nie co rok, ale co trzy lata”⁷¹.

⁶⁸ *Sobór Trydencki (1545-1563)*. W: *Dokumenty soborów powszechnych*. T. 4. Red. A Baron, H. Pietras. Kraków 2005 s. 737-738.

⁶⁹ *Tamże* s. 829.

⁷⁰ M. MORAWSKI. *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*. „Ateneum Kapłańskie” 39:1937 nr 2 s. 227.

⁷¹ *Tamże*.

Po Soborze Trydenckim ważny wkład wniósł opublikowany w roku 1748 przez papieża Benedykta XIV traktat o synodzie diecezjalnym *De Synodo Dioecessana*, dzięki któremu autor zasłynął w kanonistyce jako odnowiciel synodów diecezjalnych. „Doktryna kanoniczna widzi w dziele papieża nie tylko pierwszy i duży kontrybut naukowy, ale jednocześnie zachętę do celebracji synodów diecezjalnych”⁷². Dokument ten, chociaż bardzo wartościowy, nie sprawdził się jednak w praktyce, ponieważ wobec zaistniałych prądów oświeceniowych nie przeżywano powoływanych synodów jako wydarzeń szczególnych w Kościele partykularnym, a wręcz zaniedbywano ich organizację i pomniejszano rangę, nie stosując się do zaleceń trydenckich.

Trzeba nawet stwierdzić, że „poczynając od XVIII wieku rola synodu diecezjalnego maleje, a w wielu krajach sama instytucja pozostaje w stanie zaniku. Nie bez znaczenia pozostawały tutaj coraz częstsze ingerencje w wielu krajach czynnika państwowego do życia kościelnego”⁷³. Postępujące zeświecczenie i tworzące się ideologie z pewnością wpłynęły na formację duchowieństwa i spadkowe zaangażowanie duchownych w życie duszpasterskie poszczególnych diecezji.

W przedstawieniu zagadnienia kształtowania się synodów diecezjalnych wypada nadto zauważyć prace przedostatniego Soboru Watykańskiego I, który odbył się w drugiej połowie XIX wieku. Jego ówczesne tło historyczne związane było z jednej strony ze skutkami rewolucji francuskiej oraz z pojawiającym się liberalizmem, ateizmem, komunizmem i socjalizmem, a z drugiej z zarysowującą się perspektywą rzeczywistej władzy papieskiej jako głównego odniesienia dla całego Kościoła zachodniego. Sobór Watykański I, podejmując te kwestie, odniósł się też do synodów diecezjalnych i zawarł w swych ustawach „prawodawstwa poprzednich soborów powszechnych: Laterańskiego IV i Trydenckiego, starożytnego Synodu ze Wschodu w Antiochii oraz konstytucji apostolskiej *Quamvis* Benedykta XIV”⁷⁴. Przedstawione do dyskusji dokumenty uwzględniały obowiązek odbywania synodów diecezjalnych raz na trzy lata. W dokumentach zaś roboczych podkreślono, że „synod diecezjalny powinien dopilnować tego wszystkiego, co dotyczy prawidłowego zarządzania całą diecezją”⁷⁵.

⁷² T. ROZKRUT. *Synod diecezjalny w historii i w życiu Kościoła* s. 111.

⁷³ W. GÓRALSKI. *Synod diecezjalny*. W: *Leksykon teologii pastoralnej* s. 826.

⁷⁴ T. ROZKRUT. *Synod diecezjalny w historii i w życiu Kościoła* s. 112-113.

⁷⁵ *Tamże* s. 113.

Szansa na wprowadzenie w życie zaproponowanych zagadnień została jednak przekreślona przez zaskakujące wydarzenia: „Upały lipcowe oraz wybuch wojny francusko-pruskiej 20.09.1870 r. sprawił, że większość ojców soborowych opuściła Rzym. Ponadto Królestwo Włoch przyłączyło resztki Państwa Kościelnego, a papież ogłosił się więźniem Watykanu. W takiej sytuacji 20.10.1870 r. papież Pius IX odroczył obrady aż do odwołania Listem apostolskim *Postquam Dei*. W ten też sposób sobór zakończył się, mimo że zrealizowano jedynie minimalną część przyjętego programu oraz nie przegłosowano większości zaproponowanych schematów”⁷⁶, a wśród nich tego, który dotyczył kwestii synodów diecezjalnych.

Ostatnim omówionym dokumentem w tej części pracy będzie *Kodeks prawa kanonicznego* z roku 1917, w którym tematyka synodów diecezjalnych została zawarta w kan. 356-362. Przyjęto w nich rozumienie, że synod diecezjalny „jest to zebranie kleru diecezjalnego zwołane przez ordynariusza miejscowego dla narady nad potrzebami diecezji”⁷⁷.

Kodeks ten określił częstotliwość zwoływania synodu przynajmniej raz na dziesięć lat⁷⁸. Zwrócił również uwagę, że „powinni być wezwani i uczestniczyć w nim: wikariusz generalny, kanonicy katedralni, rektor seminarium kleryków, dziekani parafialni, proboszczowie tego miasta, w którym się odbywa, delegat kapituły kolegiaty, przynajmniej jeden proboszcz z każdego dziekanatu, wybrany przez Księży kondekanalnych, jeden przełożony każdego zakonu w diecezji. Biskup ma prawo powoływania innych jeszcze kapłanów”⁷⁹. Mamy tu zatem wymienionych tych, którzy mają prawo do udziału w synodzie, a tym samym powinni być wezwani przez biskupa (kan. 358 § 1), a także tych, których biskup może zaprosić spośród duchowieństwa według swojego uznania, przy zastrzeżeniu, by w parafiach była zapewniona niezbędna opieka duszpasterska (§ 2). Wymienieni w drugiej grupie mają takie samo stanowisko prawne jak przybywający z obowiązku kodeksowego, chyba że zapraszający biskup zaznaczył coś przeciwnego.

W KPK z roku 1917 zwrócono uwagę i stwierdzono, że „przedmiot obrad synodalnych zależy od biskupa”⁸⁰, a „statuty synodalne muszą się zamykać w granicach

⁷⁶ *Sobór Watykański II (Wprowadzenie)*. W: *Dokumenty soborów powszechnych*. T. 4 s. 875.

⁷⁷ F. BĄCZKOWSKI. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 1. Opole 1957 s. 522.

⁷⁸ Por. I. GRABOWSKI. *Prawo kanoniczne*. Warszawa 1948 s. 259.

⁷⁹ *Tamże* s. 259-260.

⁸⁰ F. BĄCZKOWSKI. *Prawo kanoniczne* s. 524.

prawa powszechnego, nie mogą przeto orzekać o sprawach zastrzeżonych bądź Stolicy Apostolskiej, bądź synodom prowincjonalnym”⁸¹. Oprócz tego ostatni kanon tego prawa podkreśla, że tylko biskup jest jedynym prawodawcą na synodzie, natomiast pozostali uczestnicy rozróżnieni są na tych, którzy posiadają „głos stanowczy” i tych, którzy są „bez głosu stanowczego”, czyli z „głosem doradczym” (kan. 283 § 1)⁸².

Wśród wymienionych uczestników synodu nie ma jednak wiernych świeckich, którzy nie mają prawa udziału w pracach synodu, a wydłużenie czasu obowiązkowego zwoływania synodu co dziesięć lat przyczyniło się do niejednolitej efektywności podejmowanych na nim postanowień. Fala synodów kodeksowych z 1917 roku dość szybko zresztą minęła, „tym bardziej, że sprawy omawiane na synodzie można było załatwić przy mniejszym nakładzie wysiłków, poprzez konferencje pastoralne duchowieństwa, a kontakt biskupa diecezjalnego z duchowieństwem stawał się coraz łatwiejszy. Nie bez znaczenia pozostawał tutaj również brak narzucającego się przedmiotu obrad synodalnych”⁸³. Dopiero prawodawstwo Soboru Watykańskiego II nadało nową jakość w rozumieniu znaczenia synodów diecezjalnych i sens ich przeprowadzenia w Kościołach partykularnych w określonym przez prawo czasie, co zostanie przedstawione w kolejnej części niniejszej pracy.

§ 2. Posoborowy model synodu diecezjalnego

Sobór Watykański II pod wieloma względami stał się przełomowym wydarzeniem w Kościele powszechnym. Trzeba zauważyć, iż posiadał on charakter pastoralny, a jego nauka dotyczyła fundamentalnego samorozumienia Kościoła i jego wewnętrznego życia, liturgii, funkcji zarządzania, Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, „stanów” Kościoła i jego zewnętrznej misji, a zatem także: związku z chrześcijaństwem niekatolickim, relacjami z religiami niechrześcijańskimi, w tym z judaizmem i z islamem, ze światem w jego szerokim kontekście świeckim i pluralizmem światopoglądowym⁸⁴.

⁸¹ I. GRABOWSKI. *Prawo kanoniczne* s. 260.

⁸² Por. K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda* s. 203. W aktualnie obowiązującym KPK w normach dotyczących uczestników synodu plenarnego wymienia się tych, którzy posiadają głos decydujący (kan. 443 § 1-2) i głos doradczy (§ 3-4).

⁸³ W. GÓRALSKI. *Synod diecezjalny* s. 826.

⁸⁴ Por. E. SAKOWICZ. *Sobór Watykański II. W: Leksykon teologii pastoralnej* s. 800.

Owocność jego obrad zależy w znaczącej mierze od właściwej interpretacji jego wskazań lub też od właściwego klucza do zrozumienia i wprowadzenia w życie jego postanowień⁸⁵. Papież Benedykt XVI zaznaczył, że na Sobór Watykański II możemy dziś patrzeć z wdzięcznością, tylko wtedy, „jeśli go odczytujemy i przyjmujemy w świetle prawidłowej hermeneutyki, i tylko wtedy może on być i coraz bardziej stawać się wielką mocą służącą zawsze potrzebnej odnowie Kościoła”⁸⁶.

Najbardziej widoczną zmianą w uchwałach Soboru Watykańskiego II stała się reforma liturgii i wprowadzenie w miejsce języka łacińskiego języków narodowych podczas odprawianych Mszy świętych oraz celebrowanych nabożeństw „przodem do ludzi”. Sobór na nowo definiując Kościół, „usunął akcent rzymskości jako znamiona katolicyzmu, a podkreślił zgodność nauczania Kościoła z treścią Apostolskiego składu wiary”⁸⁷.

Powszechnie przyjmuje się też, że Sobór Watykański II przygotował Kościół „do wyzwań epoki, aby mógł podjąć dialog ze współczesnym światem”⁸⁸. Nowe spojrzenie na Kościół powszechny jest zatem zadaniem ciągle realizowanym, a nauczanie posoborowe pozwala odkrywać wciąż nowe sposoby ewangelizacji oraz aktualizować nauczanie Kościoła w świecie współczesnym.

Sobór otworzył także nowe możliwości przed zagadnieniem synodów, choć paradoksalnie żadna z sesji soborowych nie odnosiła się w bezpośredni sposób do tej tematyki. Niemniej jednak w jednym z jego dokumentów⁸⁹ odnajdujemy bardzo wyraźną zachętę do organizowania synodów z nowym spojrzeniem na ich rolę i znaczenie w Kościele: „Ten święty Sobór powszechny – czytamy w dokumentach soborowych – wyraża życzenie, aby czcigodne instytucje soborów i synodów odżyły z nową mocą, aby tym lepiej i skuteczniej można się było przyczynić do wzrostu wiary i zachowania dyscypliny w różnych Kościołach, zależnie od okoliczności czasu”⁹⁰. Można zauważyć,

⁸⁵ Por. K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda* s. 5.

⁸⁶ BENEDYKT XVI. *Wydarzenia, które zachowamy w pamięci i sercu* (22.12.2005). OR 2:2006 s. 15-20.

⁸⁷ Z. ZIELIŃSKI. *Watykański Sobór II*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 20. Red. E. Gigilewicz [i in.]. Lublin 2014 kol. 287.

⁸⁸ J. DYL. *Sobory powszechne*. W: *Leksykon teologii fundamentalnej*. Red. M. Rusecki [i in.]. Lublin 2013 kol. 1346.

⁸⁹ Chodzi o soborowy *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus* (28.10.1965).

⁹⁰ DB 36.

iż stwierdzenia te nie dotyczą jedynie soborów powszechnych czy synodów prowincjonalnych i plenarnych, ale zawierają w swoim przekazie również przesłanie dotyczące celu, jaki stoi przed synodami diecezjalnymi.

Najnowsze rozumienie drogi synodalnej zawiera się we wskazaniach trwającego Synodu Biskupów. „Proces synodalny, oświecony Słowem Bożym i ugruntowany w Tradycji, jest zakorzeniony w konkretnym życiu Ludu Bożego. Ma bowiem pewną cechę szczególną, która jest zarazem niezwykłym bogactwem: jego przedmiot – synodalność – jest także jego metodą. Innymi słowy, stanowi on swego rodzaju plac budowy lub doświadczenie pilotażowe, pozwalające od razu zacząć zbierać owoce dynamizmu, jakie postępujące nawrócenie synodalne wprowadza we wspólnotę chrześcijańską”⁹¹.

Dla ukazania modelu synodu diecezjalnego po Soborze Watykańskim II warto też wspomnieć o zapoczątkowanym podczas soboru *Synodus episcoporum* – synodzie biskupów, który jest „zebraniem biskupów, wybranych z różnych regionów świata, i kardynałów, przewodniczących dykasterii Kurii Rzymskiej, odbywającym się w określonych terminach, w celu umacniania łączności pomiędzy papieżem a biskupami, służenia papieżowi radą w sprawach umocnienia wiary, obyczajów, dyscypliny kościelnej oraz rozważenia problemów związanych z działalnością Kościoła w świecie”⁹².

Trojaki cel tego synodu sprawia, że zacieśniają się związki nie tylko pomiędzy papieżem a biskupami, ale i między samymi biskupami, przez co działanie Kościoła w świecie staje się bardziej skuteczniejsze⁹³. To dowartościowane narzędzie Kościoła powstało na wzór odbywanych od wczesnych wieków chrześcijaństwa synodów w Kościele prowincjalnym i partykularnym. Natomiast działalność synodu jest organem przedstawicielskim światowego episkopatu katolickiego i zarazem centralną, stałą instytucją kościelną, i „choć nie ma charakteru ściśle kolegialnego (jak sobór powszechny) to jest jedną z form realizacji kolegialnej odpowiedzialności biskupów za cały Kościół”⁹⁴. W gruncie rzeczy od momentu rozpoczęcia prac w synodzie biskupów

⁹¹ SYNOD BISKUPÓW. *Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* p. 25.

⁹² M. SITARZ. *Synod Biskupów*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 18. kol. 1346.

⁹³ Por. Z. CHROMY. *Synodalność w świecie eklezjologii Josepha Ratzingera*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła* s. 157.

⁹⁴ E. SZTAFROWSKI. *Synod Biskupów nowym organem kolegialnym* s. 562.

ich dorobek często jest wykorzystywany w działalności poszczególnych synodów diecezjalnych do dnia obecnego. Jest to szczególnie widoczne podczas prac w zwołanym obecnie przez papieża Franciszka Synodzie Biskupów, gdzie „Kościół coraz bardziej uświadamia sobie, że synodalność jest drogą dla całego Ludu Bożego. Dlatego proces synodalny nie jest już tylko zgromadzeniem biskupów, ale drogą wszystkich wiernych, w której każdy Kościół lokalny ma do odegrania integralną rolę”⁹⁵. Obrady synodalne rozciągnięte w czasie na różne wymiary struktury Kościoła powszechnego ukazują wagę tego zgromadzenia, które całościowo pochyła się nad poszczególnymi zagadnieniami poddanymi w dyskusji.

Zmierzch tradycyjnego modelu synodu diecezjalnego, który zwiastował Sobór Watykański II, dotyczył bardzo istotnej kwestii, jaką jest pastoralne znaczenie synodów: „Przed soborem synod był nastawiony przede wszystkim na wydawanie postanowień prawnych. Obecnie stał się bardziej dynamiczny, angażujący całą wspólnotę wiernych i nastawiony na szukanie takich zasad prawa, które stworzyłyby możliwie najlepsze perspektywy rozwoju życia religijnego”⁹⁶. Z tego też względu uzasadnionym pojęciem w soborowej terminologii synodu diecezjalnego stało się określenie „synod pastoralny”, a co za tym idzie „w synod miała się włączyć cała wspólnota wiernych w ramach swoich umiejętności i kompetencji”⁹⁷. Dotąd, przez całe stulecia, katolicy świeccy byli pozbawieni takiej możliwości.

Sobór Watykański II wezwał duszpasterzy do aktywizacji całej wspólnoty kościelnej w celu wspólnego poszukiwania skutecznych środków dla NE, co wiązało się nie tylko z treścią uchwał końcowych, lecz również z odmienną niż dotąd formą ich przygotowania, dotyczącą np. pracy zespołów synodalnych na szczeblu parafii czy też sposobem oddziaływania na opinię publiczną lub czasem trwania synodu (zazwyczaj trwającym kilka lat, nie zaś 2-3 dni, jak w modelu tradycyjnym). W ten sposób synod diecezjalny zaczął stawać się znaczącym narzędziem pogłębiania wiary Ludu Bożego diecezji, przybierając formę katechezy⁹⁸, kładącej akcent na różnorodne formy duszpasterskie.

⁹⁵ SYNOD BISKUPÓW. *Vademecum Synodu o synodalności* p. 1.3.

⁹⁶ E. SZTAFFROWSKI. *Synody*. W: *Słownik teologiczny* s. 563.

⁹⁷ W. IREK. *Synod diecezjalny – uszanowanie kompetencji oraz profesjonalizmu w kształtowaniu oblicza Kościoła lokalnego*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła* s. 22; por. R. SOBIAŃSKI. *Prawo kanoniczne na tle trendów antyjurydycznych*. „*Collectanea Theologica*” 1973 nr 4 s. 37-45.

⁹⁸ Por. W. GÓRALSKI. *Synod diecezjalny* s. 1-8.

Doktryna Soboru Watykańskiego II wniosła w nie wiele istotnych naświetleń, przede wszystkim wskazując na apostołstwo świeckich i konieczność ich zaangażowania w życie Kościoła, co ukazało z kolei nieodzowność nowego podejścia duszpasterskiego i odkryło jego wiele modeli i możliwości oraz znaczenie samego synodu duszpasterskiego w jego soborowym ujęciu⁹⁹. W ciągle aktualnym rozumieniu trzeba powiedzieć, że „synodalność służy misji Kościoła, do udziału w której powołani są wszyscy jego członkowie”¹⁰⁰.

Istotne jest tu jednak spostrzeżenie, iż po Soborze Watykańskim II obowiązującym dokumentem regulującym kwestie organizacji synodów diecezjalnych był ciągle KPK z roku 1917, a w związku z tym idea udziału katolików świeckich stała w sprzeczności z obowiązującym wówczas prawem kościelnym. Pierwszym interpelantem w tej sprawie był kard. König, który w 1968 roku złożył zapytanie w tej sprawie, opierając się na doktrynie Soboru Watykańskiego II, i otrzymał odpowiedź pozytywną, zawierającą pewne formalne uwarunkowania, dotyczące m.in. absolutnej większości liczby kapłanów – tak w komisjach przygotowawczych, jak i na samym zgromadzeniu synodu diecezjalnego. Wierni świeccy winni nadto posiadać dobre przygotowanie do udziału w synodzie, nabyte poprzez działalność parafialną lub poprzez uczestniczenie w organizacjach katolickich. Jednak niektóre specyficzne kwestie adresowane mają być tylko do kapłanów oraz zalecono, aby były przestrzegane obowiązujące normy z roku 1917, w tym, by na synodzie tylko biskup diecezjalny był prawodawcą i by synod diecezjalny zajmował się zarówno potrzebami duchowieństwa, jak i świeckich wiernych¹⁰¹.

Precedens, jaki zastosowała Stolica Apostolska, „zawieszając” niejako prawo kościelne dotyczące kwestii uczestników synodu, spowodował, że kolejni biskupi, w tym także biskupi polscy, kierowali prośbę o możliwość uczestnictwa wiernych świeckich w pracach synodów diecezjalnych. Wszystkie zaś posoborowe dyskusje i analizy dotyczące udziału świeckich w synodzie zostały wzięte pod uwagę w pracach nad nowym KPK. „W nim zawarte normy, w kwestii uczestników synodu diecezjalnego, ujęte są w trzy grupy. Pierwszą stanowią ci, którzy powinni być wezwani jako członkowie synodu i tym

⁹⁹ Por. E. SZTAFROWSKI. *Synod diecezjalny w doktrynie soborowej i jej wyraz w posoborowych synodach polskich*. „Prawo Kanoniczne” 30:1987 nr 1-2 s. 63.

¹⁰⁰ SYNOD BISKUPÓW. *Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* p. 30 – V.

¹⁰¹ Por. T. ROZRUT. *Synod diecezjalny* s. 116.

samym mają obowiązek uczestniczyć w nim, są to: biskup koadiutor i pomocniczy, wikariusze generalni, wierni świeccy, także członkowie instytutów życia konsekrowanego, wybrani przez radę duszpasterską zgodnie z decyzją biskupa diecezjalnego, a gdyby takiej rady nie było, to wybrani w sposób określony przez biskupa diecezjalnego, ponadto: rektor wyższego seminarium duchownego, dziekani, przynajmniej jeden prezbiter z każdego dekanatu wybrany przez duszpasterzy (na ewentualną potrzebę zastępstwa dekanat wybiera jego zastępcę) oraz niektórzy przełożeni instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, które mają placówki w diecezji, wybrani według zasad podanych przez biskupa diecezjalnego (kan. 463 § 1 KPK). Drugą grupę stanowią ci, którzy mogą być wezwani przez biskupa jako członkowie synodu [...], np. z racji duszpasterskich, z docenienia np. mniejszości narodowej itp. Wreszcie do trzeciej grupy uczestników synodu mogą wejść ci, których, o ile biskup uzna to za wskazane i zaprosi, będą obserwatorami. Do grona tego mogą być zaliczeni duchowni lub członkowie Kościołów lub społeczności kościelnych, które nie utrzymują pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim” (KPK kan. 361; por kan. 465)¹⁰².

Tak szerokie spojrzenie na krąg osób zaangażowanych w synod diecezjalny przyczynia się do przeżywania zebrań synodalnych jako dzieła przemyślanego, zgodnie z uzasadnieniem, iż rolą świeckich jest przemiana środowisk, w których żyją, uczą się i pracują, a do których jakże często kapłan dotrzeć nie może. Miejsca te stanowią domenę laikatu, a poprzez nie Kościół może wyraźniej usłyszeć głos ludzi świeckich i próbować na niego odpowiedzieć¹⁰³. Należy zaznaczyć, że w takiej perspektywie synod ukazany jest jako działanie niezwykle dynamiczne i twórcze, przynoszące obfite owoce w zakresie apostołstwa, aktywizujące dużą część społeczności diecezjalnej¹⁰⁴.

W tym miejscu warto odnieść się również do ważnego dokumentu, który podejmuje tę kwestię, a mianowicie do instrukcji Konferencji Biskupów *De pastoralis ministerio episcoporum* (22.02.1973), poświęconego pasterskiej posłudze wykonywanej

¹⁰² W. WÓJCIK. *Nowa forma synodu diecezjalnego*. „Kościół i Prawo” 10:1992 s. 232-236.

¹⁰³ Por. J. BORUCKI. *Znaczenie synodu diecezjalnego w życiu diecezji. Refleksje pastoralno-kanoniczne*. „Homo Dei” 2005 nr 2 s. 70-71.

¹⁰⁴ Por. E. SZTAFROWSKI. *Podręcznik prawa kanonicznego*. T. 2. Warszawa 1985 s. 147; por. W. WÓJCIK. *Posoborowe eksperymenty z synodami*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 64:1972 s. 17-29. Autor artykułu ukazuje na przykładzie krajów Europy Zachodniej (Niemcy, Holandia, Austria, Włochy), jak dopuszczenie różnych grup świeckich stanowiło zagrożenie dla rozbicia Kościoła, a z drugiej strony jak wielu świeckich z zaangażowaniem wniosło wiele inicjatyw w życie poszczególnych diecezji.

przez biskupów w swoich diecezjach. W określającym naturę synodu dokumencie odnajdujemy w zapis, że „Synod diecezjalny, zwołany i kierowany przez biskupa, na który wzywa się duchownych, zakonników i świeckich, zgodnie z przepisem prawa jest zgromadzeniem (zebraniem), na którym biskup – korzystając z pomocy biegłych w zakresie wiedzy teologicznej, pasterskiej i prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych zespołów (grup) wspólnoty diecezjalnej – wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzoną sobie owczarnią, dostosowując do lokalnych warunków przepisy i normy Kościoła powszechnego, wytyczając drogę i sposoby pracy apostołskiej w diecezji, rozwiązując trudności związane z apostołstwem i zarządzaniem, pobudzając dzieła i poczynania o charakterze ogólnym, korygując błędy w zakresie doktryny i obyczajów, jeżeli takie ujawnią się w diecezji. Synod daje również okazję do sprawowania świętych czynności, które najbardziej przyczyniają się do spotęgowania wiary, pobożności i gorliwości apostołskiej lub nowego zapoczątkowania w całej diecezji”¹⁰⁵.

Wracając do wskazań Soboru Watykańskiego II, należy wyraźnie podkreślić, iż dzięki wypracowanym dokumentom soborowym nastąpił prawdziwy rozkwit synodów diecezjalnych, których pierwszorzędnym celem było zaktualizowanie posoborowego nauczania Kościoła i wprowadzenie go w życie wspólnot diecezjalnych. Zachęta soborowa i pojawiające się urzędowe komentarze dotyczące synodów znalazły szeroki oddźwięk w wielu krajach, w których jeszcze w latach 60. XX wieku zainicjowano nowy model synodu diecezjalnego. Przed rokiem 1983, a więc przed wejściem w życie KPK, wezwanie soborowe do zwoływania synodów znalazło szeroki oddźwięk w wielu krajach, poczynając od synodów plenarnych, które odbyły się w Danii i Holandii, potem w Szwajcarii, Niemczech oraz Austrii. „Następnie poszczególne diecezje podejmowały intensywne przygotowania do synodów diecezjalnych, a w ramach regionu – synodów prowincjalnych. Wszystkie działania ukierunkowane na przygotowanie i następnie przeprowadzenie synodów w poszczególnych Kościołach partykularnych bazowały na modelu, jakim był sam Sobór Watykański II. Motywy wpływające z zewnątrz na podjęcie decyzji o zwołaniu synodu związane były najczęściej z życiem społeczności świeckiej, z losami narodu czy państwa, zaś wewnętrzne miały swe źródło w samym Kościele”¹⁰⁶.

¹⁰⁵ *Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów* p. 10 824 n.

¹⁰⁶ K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda* s. 24; por. T. PIERONEK. *Synody pastoralne po soborze*. „Znak” 1972 nr 4 s. 457-458.

W Polsce pierwszym posoborowym synodem był I Synod Włocławski, a jego prawodawca bp Antoni Pawłowski wskazał, iż przeprowadzenie synodu chlubnie świadczy o tym, że ogół duchowieństwa głęboko przeżywa swe duszpasterskie troski i daje z siebie rzetelny wysiłek, by wskazania II Soboru Watykańskiego, na ile pozwalają nasze warunki, wprowadzić w życie.

Podobnie drugi z kolei Archidiecezjalny Synod Poznański, zwołany i przeprowadzony przez abp. Antoniego Baraniaka¹⁰⁷, zwrócił uwagę, iż dotychczasowe wypracowane projekty należy zmodernizować, uzupełnić i przepoić duchem soboru¹⁰⁸.

Warto też wspomnieć trzeci z rzędu Synod Diecezjalny Gdański, odbyty pod kierownictwem bp. Lecha Kaczmarka, zwołany według myśli bp. Edmunda Nowickiego, który podzielił się tą ideą właśnie podczas obrad Soboru Watykańskiego II i dlatego otrzymał pismo sekretarza stanu kard. Tardiniego z błogosławieństwem papieża Jana XXIII na odbycie synodu¹⁰⁹. Zaś czwarty posoborowy Synod Archidiecezji Warszawskiej, zwołany przez prymasa Polski Stefana kard. Wyszyńskiego, podkreślał znacząco rolę i współodpowiedzialność świeckich w Kościele wobec zmieniających się warunków życia i problemów nurtujących Polaków oraz nasilającego się ateizmu i laicyzacji¹¹⁰.

Na uwagę zasługuje również Pierwszy Synod Diecezji Krakowskiej, zwołany przez abp. Karola Wojtyłę, który jako uczestnik obrad Soboru Watykańskiego II wskazał, iż pragnie podjąć to dzieło w poczuciu wewnętrznego obowiązku za powierzoną sobie część Kościoła powszechnego, „wobec Ducha Świętego, wobec Ducha Chrystusowego”¹¹¹. Przyszłemu papieżowi „przyświecały również motywy wynikające z przesłanek historycznych, teologicznych, duszpasterskich i prawnych, które skłaniały do zainspirowania idei synodalnej w Kościele krakowskim”¹¹². W swojej refleksji

¹⁰⁷ Zob. *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego 1968*. Poznań 1972 s. 494.

¹⁰⁸ Por. *tamże* s. 9-10.

¹⁰⁹ Zob. „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” 5:1961 s. 227-229; por. K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda* s. 28.

¹¹⁰ Por. S. WYSZYŃSKI. *Zapowiedź odbycia III Synodu Archidiecezji Warszawskiej*. W: *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej 1974*. Warszawa 1975 s. 210-211. Kard. Wyszyński w dekrecie zwołującym synod podał tytuły komisji synodalnych: 1. Kościół naszych czasów; 2. Życie diecezji i parafii; 3. Przekaz Prawdy Bożej; 4. Duszpasterstwo liturgiczne; 5. Posługiwanie kapłańskie; 6. Osoby zakonne w służbie Kościoła; 7. Posłannictwo świeckich w Kościele. Dekret został podpisany 31.05.1971 r. (*tamże* s. 212-216).

¹¹¹ K. WOJTYŁA. *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*. Kraków 1972 s. 5.

¹¹² K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda* s. 33.

wskazał on, że „punktem wyjścia takiego synodu nie mogą być same tylko sprawy strukturalne czy organizacyjne w dziedzinie duszpasterstwa – wręcz przeciwnie, punktem wyjścia powinna być nauka Vaticanum II prawidłowo zidentyfikowana pod kątem wprowadzenia w nauczanie i postępowanie Kościoła lokalnego. [...] Tak rozumiana recepcja [...] ma służyć wzbogaceniu i pogłębieniu wiary”¹¹³, przy wykorzystaniu całego bogactwa nauki soborowej, co winno stanowić priorytet nadrzędny nad racjami kanonicznymi czy przepisami prawa kościelnego¹¹⁴.

Szczególną okazją do zwołania synodu diecezjalnego w Krakowie była przypadająca na lata 1972-1979 dziewięćsetna rocznica pasterzowania i męczeńskiej śmierci św. Stanisława ze Szczepanowa. Świętowanie miało uwrażliwić wiernych na umocnienie wiary zaszczerpionej w chrzcie św., w nawiązaniu do poniesienia nawet najwyższej ofiary ze swojego życia. Trzeba przypomnieć, że w Polsce za czasów ustroju komunistycznego wielu chrześcijan doświadczało represji¹¹⁵.

Natomiast w odniesieniu do rozporządzeń prawnych, dotyczących synodów diecezjalnych, przełomowym momentem stał się nowy KPK z roku 1983, który o regulaminie synodu diecezjalnego mówi aż w dziewięciu kanonach (460-468). Powstanie tego nowego prawa kodeksowego miało miejsce podczas pontyfikatu Jana Pawła II, który, jak wiadomo, już wcześniej znacząco angażował się w ideę posoborowego znaczenia synodów diecezjalnych. Nie dziwi więc fakt, że autorstwo papieża dla nowego prawa kościelnego w odniesieniu do zagadnienia synodów diecezjalnych wprowadza zmianę dotychczasowego ustawodawstwa w oparciu o przesłanki, jakie płynęły ze wskazań soborowych. Potwierdzają to także późniejsze wypowiedzi papieża o synodach diecezjalnych, iż jest on „prawdopodobnie najbardziej skutecznym sposobem dla

¹¹³ K. WOJTYŁA. *Problem 900. rocznicy św. Stanisława oraz synodu prowincjalnego*. „Notificationes” 1972 nr 6-8 s. 129-135.

¹¹⁴ Por. TENŻE. *List pasterski w związku z 900. rocznicą św. Stanisława* (25.03.1972) „Notificationes” 1972 nr 4-5 s. 103.

¹¹⁵ Por. TENŻE. *Problem 900. rocznicy św. Stanisława* s. 129-135. „Synod w jakiś sposób wypływa z Soboru Watykańskiego II i realizuje po nim papieskie zarządzanie, niechaj pilnie i roztropnie pielęgnuje dojrzałą wiarę, jaką święty Stanisław słowem i czynem wyznawał i rozwinął, i niech przewidującym impulsem wzmocni życie chrześcijańskie, jak tego Ojciec Święty ufnie się spodziewa. Tak zaiste stanie się, że światłość tego Biskupa i Męczennika nowym zajaśnieje blaskiem i wzbudzi skuteczną siłę do przeprowadzenia takiej odnowy, jakiej Kościół dzisiaj usilnie się domaga” (*List Sekretarza stanu J. Em. ks. kard. J. Villota z błogosławieństwem Ojca Świętego Pawła VI dla uczestników synodu* (6.05.1972). „Notificationes” 1972 nr 6-8 s. 159-160).

stwarzania żywym tego wszystkiego, co Sobór Watykański II określił jako *magisterium*¹¹⁶ i że jest „niezmiernie ważnym wydarzeniem w życiu diecezji, przejawem wiary i troski o to, by Kościół mógł wypełnić owocnie i skutecznie swoją misję, jaką przekazał mu Chrystus; okazją do dokonywania wnikliwego przeglądu i odnowy form duszpasterskiego oddziaływania, tak aby odpowiadały one wymogom obecnych czasów oraz duchowym potrzebom wiernych”¹¹⁷ i na tym też fundamencie muszą być organizowane i rozumiane poszczególne synody¹¹⁸.

Biorąc pod uwagę tę przesłankę i KPK po 1983 r. na terenie Polski przeprowadzono synody diecezjalne kolejno w diecezji lubelskiej, częstochowskiej, tarnowskiej, koszalińsko-kołobrzeskiej, lwowskiej (odbył się w Lubaczowie), wrocławskiej, kieleckiej, wrocławskiej, sandomiersko-radomskiej, łódzkiej, łowickiej, ełckiej, przemyskiej, pelplińskiej, zamojsko-lubaczowskiej, gdańskiej, gnieźnieńskiej, rzeszowskiej, sosnowieckiej, opolskiej, łomżyńskiej, toruńskiej, szczecińsko-kamieńskiej, poznańskiej¹¹⁹. Na dzień 25.03.2004 roku na 41 terytorialnych diecezji rzymskokatolickich w Polsce jedynie 7 nie zainicjowało synodu diecezjalnego. W liczbie tej nie została też uwzględniona diecezja legnicka z uwagi na dekret bp. Tadeusza Rybaka, który promulgował uchwały synodu wrocławskiego na teren Kościoła legnickiego. Działania kontynuujące prace synodalne trwały jednak dalej i cieszyły się wielkim uznaniem.

W odniesieniu do norm kanonicznych należy również wskazać na merytoryczną zmianę, wskazaną już we Wstępie niniejszej pracy, a mianowicie dotyczącą kan. 460 KPK, podkreślającą, że zasadniczą rolą zgromadzenia synodalnego jest świadczyć pomoc biskupowi dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej¹²⁰. „Zgromadzenie synodalne na tym forum stanowi więc określoną formę współpracy biskupa ze swoim prezbiterium oraz

¹¹⁶ T. ROZKRUT. *Nowa Instrukcja o synodach diecezjalnych*. „Prawo Kanoniczne” 42:1999 nr 1-2 s. 147.

¹¹⁷ JAN PAWEŁ II. *List do bp. K. Romaniuka* (1.10.2000). W: *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*. Warszawa 2000 s. 5.

¹¹⁸ Por. JAN PAWEŁ II. *Alokucja Il ditto canonico inserisce il Consilio nella vita* (27.12.1983) „Communications” 15:1983 2 s. 128-129.

¹¹⁹ Omówienie poszczególnych synodów znajdujemy w: K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda* s. 39-79.

¹²⁰ Por. T. ROZKRUT. *Synod diecezjalny w aktualnym ustawodawstwie Kościoła*. „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1998 nr 17 s. 81.

z innymi wiernymi w diecezji”¹²¹. Synod jest dla biskupa diecezjalnego pomocniczym organem prawnym¹²². KPK precyzuje, że „określenie zakresu jego funkcji leży w kompetencji biskupa diecezjalnego i konsekwentnie zamyka się w granicach diecezji. Tym samym nie może rozciągać się na sprawy dotyczące Kościoła powszechnego lub takie, które naruszają prawo powszechne. Sprawy te bowiem pozostają poza kompetencjami biskupa”¹²³.

Istotną indykacją jest również paragraf zwracający uwagę, że podczas gdy KPK z roku 1917 zarządza odbywanie synodów diecezjalnych przynajmniej co 10 lat¹²⁴, to nowy KPK w §1 kan. 461 wyraźnie zaznacza, że „synod diecezjalny powinien odbywać się w poszczególnych Kościołach partykularnych, ilekroć zdaniem biskupa diecezjalnego i po wysłuchaniu rady kapłańskiej, uzasadniają to okoliczności”. Takie postawienie prawne zmienia akcent w kwestii terminu powoływania synodów, podkreśla znaczenie sytuacji duszpasterskiej w diecezji i autonomię w kwestii oceny potrzeby zwoływania synodu.

Z kolei kan. 462 § 1 KPK zaznacza, że prawo do zwoływania synodu diecezjalnego posiada tylko biskup diecezjalny, „nie zaś tymczasowy rządcą diecezji” czy ten, kto go okazjnie zastępuje¹²⁵. Natomiast kan. 462 § 2 KPK precyzuje, że „Synodowi diecezjalnemu przewodniczy biskup diecezjalny, który jednak może delegować na poszczególne sesje synodu wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego do wypełnienia tego obowiązku”. Zatem chociaż to na biskupie diecezjalnym spoczywa obowiązek przewodniczenia całemu dziełu synodu, KPK dopuszcza możliwość wyznaczenia na poszczególne sesje synodalne bądź to wikariusza generalnego, bądź wikariusza biskupiego.

Jedynym ustawodawcą natomiast na synodzie diecezjalnym pozostaje zawsze „biskup diecezjalny, inni (zaś) członkowie synodu posiadają tylko głos doradczy. On sam podpisuje deklaracje i dekryty synodalne, które jedynie jego autorytetem mogą być promulgowane”¹²⁶. Według tego kanonu „ustawodawstwo synodu diecezjalnego może

¹²¹ W. GÓRALSKI. *Struktury synodalne i kolegialne w Kościele partykularnym według KPK Jana Pawła II*. „Studia Płockie” 14:1986 s. 55.

¹²² Por. *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*. Red. P. Majer. Kraków 2011 s. 404.

¹²³ *Tamże* s. 404.

¹²⁴ Por. W. GÓRALSKI. *Struktury synodalne i kolegialne* s. 55-56.

¹²⁵ Por. *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz* s. 404.

¹²⁶ KPK kan. 466.

być opublikowane jedynie autorytetem biskupa diecezjalnego. Dlatego decyzje synodalne mają zawierać jedynie podpis biskupa diecezjalnego, a słowa tekstu dokumentów synodalnych tak mają być zredagowane, iż wynikałoby z nich jasno, że biskup diecezjalny jest ich autorem. Tekst nie podpisany przez biskupa nie może być uważany za tekst synodalny¹²⁷. W trwającym obecnie Synodzie Biskupów bardzo wyraźnie podkreślono, że „podstawową rolą biskupa diecezjalnego w procesie synodalnym jest ułatwianie doświadczenia synodalnego całemu Ludowi Bożemu w drodze ku bardziej synodalnemu Kościołowi. Biskup diecezjalny odgrywa kluczową rolę w słuchaniu Ludu Bożego w swoim Kościele diecezjalnym”¹²⁸. Po raz kolejny zatem uwydatnia się wiodąca rola biskupa diecezjalnego w kwestii odpowiedzialności za przebieg synodu diecezjalnego.

Także dwa ostatnie kanony KPK poświęcone temu synodowi wyznaczają rolę biskupa w przekazywaniu podpisanych uchwał synodalnych metropolicie i Konferencji Episkopatu oraz regulują kwestię zawieszenia i rozwiązania synodu w szczególnych przypadkach¹²⁹. Szczególnie istotna stała się tu zasada z *Dekretu Gracjana* podająca, iż „prawo kościelne, oprócz spełniania innych wymogów, winno także odpowiadać dobrym zwyczajom lokalnym, być odpowiednie dla dobrze rozumianych okoliczności czasu i miejsca. Powyższa zasada winna przyświecać w działalności prawodawczej synodu diecezjalnego”¹³⁰.

Ogół dorobku soborowego w kwestii nauczania o synodzie diecezjalnym został zebrany i wyjaśniony w obowiązującej do dzisiaj instrukcji *De synodus dioecesanans agendis*¹³¹, która została podpisana 19.03.1997 roku i jest autorstwa dwóch Kongregacji: Kongregacji ds. Biskupów i Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów. „Układ Instrukcji o synodach diecezjalnych jest następujący: po Wstępie tekst dokumentu jest podzielony na pięć punktów. Na końcu Instrukcji znajduje się dołączony dodatek, który dotyczy uprawnień legislacyjnych biskupa diecezjalnego”¹³². Całość instrukcji oparta na obowiązujących kanonach KPK, wskazuje na nowe duszpasterskie rozwiązania, które są uzupełnieniem i dopełnieniem obowiązującego prawa. Podaje m.in. przykłady sytuacji,

¹²⁷ T. ROZKRUT. *Synod diecezjalny w aktualnym ustawodawstwie Kościoła* s. 87.

¹²⁸ SYNOD BISKUPÓW. *Vademecum Synodu o synodalności* p. 4.2.

¹²⁹ Por. KPK kan. 467-468.

¹³⁰ E. GÓRECKI. *Synod diecezjalny w Kościele posoborowym* s. 302.

¹³¹ AAS 89:1997 s. 706-727.

¹³² T. ROZKRUT. *Nowa Instrukcja o synodach diecezjalnych* s. 146.

które upoważniają biskupa do zwołania synodu diecezjalnego, takich jak: brak wspólnego i zespolonego działania duszpasterskiego w diecezji, konieczność aplikowania na poziomie Kościoła partykularnego norm i ukierunkowań powszechnych, powstanie w diecezji problemów, które wymagają synodalnego rozwiązania czy odczuwana konieczność bardziej intensywnego działania wspólnoty diecezjalnej. Podkreślenia wymaga również wskazanie, że tylko metoda dialogu zapewnia konstruktywne działania, w których realizować się może autentyczna i dojrzała wspólnota Kościoła partykularnego, zawsze pod autorytetem swojego pasterza: głównego protagonisty na synodzie diecezjalnym¹³³.

Obowiązujące przepisy kodeksowe zobowiązują biskupa, by teksty deklaracji i dekretów synodalnych podał do wiadomości metropolicie i konferencji biskupów¹³⁴, akt ten nie jest analogiczny z uzyskiwaniem aprobaty od kogokolwiek, lecz chodzi o poinformowanie i wyrażenie łączności między biskupami¹³⁵.

Analizując powyższe rozważania, należy podkreślić wielką zmianę w sposobie myślenia o synodzie diecezjalnym po Soborze Watykańskim II, ze szczególnym uwzględnieniem i zaakcentowaniem roli świeckich. „Synod diecezjalny i Zgromadzenie eparchialne odnawiają i pogłębiają świadomość współodpowiedzialności eklezjalnej Ludu Bożego i są wezwane do konkretnego kształtowania uczestnictwa wszystkich jego członków w misji”¹³⁶. Jest to wyraz konsekwencji przynależności do kapłaństwa powszechnego i wyraz współodpowiedzialności za Kościół oraz rozumienia synodu, jako znaczącego duszpasterskiego narzędzia pod przewodnictwem biskupa w posłudze Kościoła lokalnego i NE. „Synodalność stanowi naczelną drogę dla Kościoła, wezwanego do odnowy pod działaniem Ducha Świętego i dzięki słuchaniu Słowa Bożego”¹³⁷. Istotne jest też zaakcentowanie, że synod w swojej istocie powinien trwać dłużej, winien posiadać swoją dalszą kontynuację, będącą konsekwencją podejmowanych postanowień.

¹³³ Por. *tamże* s. 155-156.

¹³⁴ Por. KPK kan. 467.

¹³⁵ Por. M. SITARZ. *Synod diecezjalny*. W: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*. T. II/1: *Księga II. Lud Boży*. Cz. I: *Wierni chrześcijanie*. Cz. II: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*. Red. J. Krukowski. Poznań 2005 s. 342-344.

¹³⁶ MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 79.

¹³⁷ SYNOD BISKUPÓW. *Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* p. 9.

Należy też podkreślić, że zgodnie z duchem czasu zarówno owoce synodu, jaki i jego dalsza kontynuacja powinny znajdować swoje odzwierciedlenie w środkach masowego przekazu. Media, jak wskazał PSDL, są dziś oczywistym narzędziem NE i odnowy nauczycielskiej funkcji Kościoła diecezjalnego¹³⁸. *Katechizm Kościoła Katolickiego* podkreśla, że we współczesnym społeczeństwie ogrywiają one „wyjątkowo ważną rolę w informowaniu, rozwoju kultury i kształceniu. Rola ta wzrasta w związku z postępem technicznym, bogactwem i różnorodnością przekazywanych wiadomości, wpływem wywieranym na opinię publiczną. Informacja przekazana przez środki społecznego przekazu pozostaje w służbie dobra wspólnego. Społeczeństwo ma prawo do informacji opartej na prawdzie, wolności, sprawiedliwości i solidarności”¹³⁹, do czego z tak wielką troską odniósł się także PSDL.

§ 3. Organizacja i przebieg Pierwszego Synodu Diecezji Legnickiej

Etapy formowania się Kościoła na ziemiach polskich pokazują wyraźny związek z państwem. „Kościół w Polsce rozwija się w łączności z państwem. Zaczęło się to od chrztu Mieszka I w roku 966 i od posługi pierwszego biskupa Jordana w Poznaniu. Podwaliny natomiast niezależnej administracji kościelnej w Polsce powstały przy grobie świętego Wojciecha w Gnieźnie, w roku tysięcznym. Z założonych tam metropolii oraz diecezji w Krakowie, Wrocławiu i Kołobrzegu powstawały w ciągu wieków inne, a sama struktura kościelna była niezwykle silnym oparciem dla państwa i przyczyniła się do jego odrodzenia”¹⁴⁰. Historia wzajemnej zależności na przestrzeni dziejów jest tego wyraźnym dowodem, na co wskazują zwłaszcza szczególnie trudne momenty w naszych dziejach, jak rozbięcie dzielnicowe, wojny czy rozbiory¹⁴¹.

Po zakończeniu II wojny światowej zostały ostatecznie wyznaczone obecne granice Polski, co spowodowało pewne przeobrażenia także w obszarze Kościoła

¹³⁸ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu*. T. 1: *Program odnowy religijno-moralnej*. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 52.

¹³⁹ KKK 2493.

¹⁴⁰ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Zapowiedź organizowania nowej administracji kościelnej w Polsce*. *List pasterski* (Warszawa, 11-12.03.1992). W: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-2000*. T. 2. Red. P. Libera [i in.]. Warszawa 2003 s. 1778.

¹⁴¹ Por. *tamże*.

w Polsce. Oczywiście proces organizacji struktur kościelnych nadal postępował, a Sobór Watykański II w sposób wyrazisty zachęcił do tworzenia mniejszych jednostek w podziale administracyjnym Kościoła: „Jeżeli (bowiem) diecezja ma osiągnąć swój właściwy cel, jest rzeczą konieczną, aby w należącym do określonej diecezji Ludzie Bożym wyraźnie ujawniła się natura Kościoła. [...] Dlatego w tym, co się tyczy rozgraniczenia diecezji, święty Sobór postanawia, aby na ile wymaga tego dobro dusz, jak najprędzej w sposób roztropny doprowadzono do należynej zmiany, dzieląc je, rozczłonkując czy też łącząc albo zmieniając ich granice lub też wyznaczając bardziej odpowiednie miejsce na stolice biskupie albo wreszcie uporządkowując je wewnętrznie według nowych zasad, zwłaszcza jeśli chodzi o diecezje, w których skład wchodzi większe miasta”¹⁴².

W myśl tej soborowej uchwały, dosyć szybko przeprowadzono taki podział w Kościele polskim. „Wprawdzie w roku 1972 doszło do utworzenia regularnych diecezji na Ziemiach Zachodnich i Północnych, jednakże pełna regulacja była bardzo utrudniona”¹⁴³. Wiązało się to z nieprzychylnością panującego wówczas systemu komunistycznego.

Szansę na nowy podział terytorialny struktur kościelnych stworzyło obalenie opresyjnego systemu komunistycznego w roku 1989 i przemiany wolnościowe, które w działalności Kościoła upatrywały szczególną możliwość do realizacji założonych celów. Trzeba też pamiętać, iż w tym czasie na czele całego Kościoła katolickiego stał Jan Paweł II, który dostrzegał wielką perspektywę w utworzeniu kolejnych diecezji na terenie Polski.

Na prośbę Konferencji Episkopatu Polski, po przedstawieniu propozycji podziału reorganizacji struktur kościelnych, papież Jan Paweł II bullą *Totus tuus Poloniae populus* w dniu 25.03.1992 roku ustanowił nową organizację kościelną na terenie całej Polski. W dokumencie tym zawarł następujące uzasadnienie swojej decyzji: „Przy wykonywaniu tego zadania miano zawsze na względzie to, aby w każdej diecezji istota Kościoła stała się bardzo przejrzysta, a także, by biskup mógł stosownie i skutecznie wypełnić wszystkie swoje obowiązki, jak tego coraz bardziej wymagają potrzeby religijne, duchowe

¹⁴² DB 22.

¹⁴³ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Zapowiedź organizowania nowej administracji kościelnej w Polsce* s. 1778.

i moralne, oraz zmiany społeczne i kulturowe, dokonujące się w dzisiejszych czasach”¹⁴⁴. Z kolei zwracając się do całego Kościoła w Polsce, papież napisał, że „organizacja ta ma na celu pełniejsze stosowanie misji Kościoła – czyli wszechstronnie pojętej ewangelizacji – do warunków i wymagań, jakie stawiają czasy, w których żyjemy i w których wypadnie żyć następnym pokoleniom na naszej ojczystej ziemi”¹⁴⁵. Dzięki decyzji papieża na mapie Dolnego Śląska pojawiła się nowa diecezja legnicka, wydzielona z terytorium archidiecezji wrocławskiej, z siedzibą diecezji znajdującą się w Legnicy¹⁴⁶.

Pierwszym biskupem legnickim został mianowany bp Tadeusz Rybak, a najbliższym współpracownikiem w randze biskupa pomocniczego bp Adam Dyczkowski. Obaj biskupi byli dotychczasowymi biskupami pomocniczymi w archidiecezji wrocławskiej. Na nich zatem spoczęła odpowiedzialność za utworzenie wszelkich struktur i agend właściwych dla każdego Kościoła diecezjalnego. Przygotowania do powstania nowej diecezji odbywały się już dużo wcześniej i były poprzedzone licznymi zabiegami zagospodarowania zarówno dotychczasowych obiektów kościelnych, jak np. przebudowa kościoła Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Legnicy, dostosowująca wnętrze świątyni do funkcji kościoła katedralnego, wraz z budynkiem parafialnym spełniającym siedzibę kurii diecezjalnej, jak również przejmowania kolejnych obiektów od wycofujących się z Legnicy wojsk radzieckich. Wielką zasługę na tym polu spełnił nieżyjący już ks. Władysław Bochnak, pierwszy proboszcz katedry legnickiej.

W kolejnych latach powstawały instytucje, które stopniowo uniezależniały działania duszpasterskie od metropolii wrocławskiej. Należały do nich m.in.: Caritas Diecezji Legnickiej (1992), Wyższe Seminarium Duchowne i Legnicka Kuria Biskupia (obie instytucje zaczęły funkcjonować w przejętym i odnowionym budynku Domu Oficera w 1993), diecezjalne edycje mediów (1993): „Niedziela”, Radio PLUS Legnica (1995), Dom Księży Emerytów (2000) oraz Sąd Kościelny Diecezji Legnickiej (2003).

Historycznym wydarzeniem była obecność 2.06.1997 roku w Legnicy papieża Jana Pawła II, który skierował wówczas ważne przesłanie do ludzi pracy, a swoją obecnością w katedrze legnickiej i przed Wyższym Seminarium Duchownym wyraził

¹⁴⁴ JAN PAWEŁ II. *Bulla Totus tuus Poloniae populus* (25.03.1992). Rzym 1992.

¹⁴⁵ TENŻE. *List do Kościoła w Polsce w związku z ustanowieniem nowej organizacji kościelnej na ręce Episkopatu pod przewodnictwem ks. kard. Józefa Glempa Przewodniczącego Konferencji Biskupów i Prymasa Polski* (Rzym, 25.03.1992). OR 13:1992 nr 3-4 s. 67.

¹⁴⁶ Zob. W. BOCHNIAK. *Początki Diecezji Legnickiej. Parafie i duchowieństwo*. Legnica 2004 s. 56.

uznanie dla wszelkich podjętych działań pod przewodnictwem pierwszego biskupa legnickiego Tadeusza Rybaka.

Przygotowane struktury diecezjalne stały się okazją do tego, by podjąć refleksję nad pogłębieniem działań duszpastersko-pastoralnych w ramach wspólnoty diecezjalnej. 19.03.2005 roku bp Tadeusz Rybak po osiągnięciu wieku kanonicznego przeszedł na emeryturę, a w jego miejsce Ojciec Święty (była to jedna z ostatnich decyzji umierającego papieża Jana Pawła II) powołał na biskupa legnickiego dotychczasowego biskupa pomocniczego archidiecezji katowickiej bp. Stefana Cichego. Przed nowym rządcą diecezji legnickiej stanęło zadanie kontynuowania działań podjętych w latach wcześniejszych oraz rozwijanie duszpasterstwa szczegółowego w życiu poszczególnych wspólnot parafialnych, zwłaszcza że dotychczas, z racji chwili, skupiano się na remontowaniu odzyskiwanego mienia kościelnego.

Ponieważ od wstępnych działań podyktowanych zamiarem zwołania synodu bardzo wiele zależy, dlatego prace przygotowawcze do PSDL rozpoczęły się już w drugiej połowie 2006 roku, zaś pierwszym tego aktem było „zasięgnięcie przez biskupa legnickiego opinii Rady Kapłańskiej w sprawie zwołania I Synodu Diecezji Legnickiej”¹⁴⁷, która wyraziła swoją aprobatę dla działań biskupa.

Jeszcze w tym samym roku bp Stefan Cichy w pierwszą niedzielę Adwentu skierował do wszystkich diecezjan list pasterski, w którym poinformował o zamiarze zwołania synodu: „W naszej młodej diecezji – czytamy w liście – obowiązują uchwały Synodu Archidiecezji Wrocławskiej, który obradował w latach 1984-1991. Potrzebujemy nowej refleksji na temat naszych zadań w Kościele i wskazań, jak te zadania realizować w konkretnych warunkach. Po zasięgnięciu opinii Rady Kapłańskiej naszej diecezji postanowiłem zwołać I Synod Diecezji Legnickiej. Rozpoczęcie tego synodu planowane jest na 16 października 2007 roku, a zakończone w 2012 roku”¹⁴⁸. Następnie biskup zachęcił wszystkich do modlitwy o pomyślny przebieg synodu, a ludzi chorych

¹⁴⁷ *Kalendarium I Synodu Diecezji Legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu*. T. 2: *Dokumentacja*. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 311. Zwołanie i przygotowanie synodu uwzględniła trzy części: zwołanie synodu *convocatio*, ukonstytuowanie komisji przygotowawczej oraz redakcję synodu. Jedną z form przygotowań jest konsultacja z opiniotwórczymi gremiami. Do takich w ocenie prawodawcy należy rada kapłańska (zob. kan. 461 § 1 KPK).

¹⁴⁸ S. CICHY. *List pasterski biskupa legnickiego na I niedzielę Adwentu. Przypatrzmy się powołaniu naszemu*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 15:2006 nr 4 s. 32.

o ofiarowanie swoich cierpień w intencji podjętego dzieła¹⁴⁹. Już zatem w tym liście, rozpoczynającym nowy Rok liturgiczny, biskup diecezjalny uzasadnił cel powołania synodu diecezjalnego oraz wskazał na czas jego trwania.

W kolejnym liście pasterskim, skierowanym jeszcze w tym samym roku, biskup zwrócił się bezpośrednio do kapłanów z następującą zachętą: „Szczególnie was, Drodzy Prezbiterzy, proszę o podawanie sugestii dotyczących tematyki synodu i zagadnień, które na nim mają być omawiane”¹⁵⁰. Takie odniesienie wskazuje na wielkie zaufanie pasterza diecezji do swojego prezbiterium i jest konsekwencją m.in. eklezjologii ożywiającej życie duchowe i działania pasterskie Kościoła lokalnego.

Pierwsze informacje o zapowiadanym PSDL zostały odpowiedzialnie przekazane rok przed jego rozpoczęciem, umożliwiły też rzetelne rozeznanie potrzeb i oczekiwań ze strony wiernych oraz wskazały na właściwy kierunek dalszych procedur oraz zapoznanie się z narzędziami, które posłużyły do osiągnięcia wytyczonych przez synod celów¹⁵¹.

Bezpośrednio przed inauguracją PSDL dla omówienia spraw organizacyjnych odbyto m.in. dwie sesje naukowe w Legnicy¹⁵² i w Bolesławcu¹⁵³ oraz podpisano dwa dekrety¹⁵⁴, związane z możliwością rozpoczęcia PSDL. Tak więc do końca lutego 2007 roku, do momentu rozpoczęcia PSDL odbyło się wiele wydarzeń okołosynodalnych, pozwalających z duchowym i merytorycznym przygotowaniem rozpocząć trwający pięć lat synod.

Jeszcze przed rozpoczęciem wakacji bp Stefan Cichy skierował kolejne słowo pasterskie do diecezjan, w którym podał datę ogłoszenia dekretów związanych ze zwołaniem PSDL oraz zachęcił do skorzystania z *Materialów przygotowujących*

¹⁴⁹ Zob. *tamże*.

¹⁵⁰ S. CICHY. *List biskupa legnickiego do moich kapłanów na Uroczystość Narodzenia Pańskiego 2006 roku*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 15:2006 nr 4 s. 39.

¹⁵¹ „Okres poprzedzający właściwe obrady synodalne bywa bardzo różny, tak co do długości trwania, jak i intensywności postępowań; zależy to od wielu okoliczności: na jakim prawie bazuje prawodawca partykularny, na kim wzoruje się w swoim stylu pracy oraz jakimi siłami dysponuje w realizacji stawianego sobie celu” (K. DULLAK. *Ecclesia semper reformanda* s. 83).

¹⁵² Sesja naukowa na temat: *Synod diecezjalny zadaniem dla wspólnot parafialnych* (Legnica, 24.02.2007). Zob. *Kalendarium I Synodu Diecezji Legnickiej* s. 311.

¹⁵³ Sesja naukowa poświęcona Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II na temat: *Synod szansą dla odnowy Kościoła lokalnego w 45. rocznicę II Soboru Watykańskiego* (Legnica, 13.10.2007). Zob. *tamże* s. 312.

¹⁵⁴ Najważniejsze dekrety związane z możliwością rozpoczęcia PSDL podpisano i ogłoszono w katedrze legnickiej (28.06.2007). Zob. *tamże*.

wiernych do I Synodu Diecezji Legnickiej. Znajdywały się w nich katechezy, które przeznaczone były do odczytywania we wszystkich kościołach naszej diecezji w niedziele od 2 września do 14 października, na 5 minut przed rozpoczęciem Eucharystii. Były tam także nabożeństwa w intencji synodu, które należało odprawiać dnia 16 w miesiącach: czerwcu, lipcu, sierpniu i wrześniu, oraz katechezy szkolne dla dzieci i młodzieży¹⁵⁵. W skierowanym słowie pasterskim nie zabrakło również zaproszenia dla duchowieństwa diecezji legnickiej oraz przedstawicieli świeckich i osób życia konsekrowanego do uczestnictwa w odczytaniu dekretu zwołującego synod¹⁵⁶.

W dekrete tym biskup legnicki ponownie uzasadniał zwołanie synodu: „w celu wytyczenia głównych linii działalności duszpasterskiej, ujednoczenia sprawowania obrzędów liturgicznych oraz ustanowienia kościelnego prawa partykularnego, z zachowaniem norm *Kodeksu prawa kanonicznego* i zaleceń Stolicy Apostolskiej”¹⁵⁷. W dalszej części dekretu biskup diecezjalny zapowiedział powołanie Komisji Głównej, Komisji Synodalnych oraz Sekretariatu Synodu, a odrębnym dekretem wyjaśniającym wskazał, jakie dokumenty Kościoła będą stanowiły odniesienie we właściwym ukierunkowaniu prac PSDL¹⁵⁸.

Bezpośrednio przed uroczystym ogłoszeniem dekretu odbyło się pierwsze spotkanie kandydatów na przewodniczących Komisji Synodalnych oraz Sekretariatu Synodu z bp. Stefanem Cichym, podczas którego „przyszli przewodniczący Komisji zostali zobowiązani do skompletowania składu Komisji (10-15 osób), z zaznaczeniem sekretarza oraz zobowiązaniem do przygotowania propozycji problematyki, tematów i zakresu prac Komisji”¹⁵⁹. W dalszej części spotkania jego uczestnicy „otrzymali projekt Regulaminu Synodu z zaznaczeniem, że od 15 września br. można składać pisemne uwagi i propozycje związane z regulaminem”¹⁶⁰. Regulamin ten jednoznacznie otrzymał określone uzasadnienie, wskazywał na cel, rangę i zadania poszczególnych komisji.

¹⁵⁵ Por. S. CICHY. *Słowo biskupa legnickiego na czas wakacyjny* (8.06.2001). „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 2 s. 31.

¹⁵⁶ Zob. *tamże*.

¹⁵⁷ S. CICHY. *Dekret zwołujący I Synod Diecezji Legnickiej* (28.06.2007). „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 2 s. 21 s. 21.

¹⁵⁸ Zob. *tamże* s. 22.

¹⁵⁹ *Protokół ze spotkania poprzedzającego ogłoszenie dekretu powołującego Komisję Główną, Komisje Synodalne i Sekretariat I Synodu Diecezji Legnickiej* (Legnica, 28.06.2007). AS: sygn. I/1 s. 1.

¹⁶⁰ *Tamże* s. 1.

W ostatniej zaś części spotkania zaprezentowano projekt logo oraz hymnu synodalnego, które po odbytej dyskusji ostatecznie zaakceptowano¹⁶¹.

Logo synodu przedstawia w centrum XIII-wieczną figurę kamienną patronów diecezji legnickiej Świętych Apostołów Piotra i Pawła, znajdującą się w katedrze legnickiej, na tle której znajduje się pastorał biskupa. Całość otoczona jest napisem: „Przypatrzmy się powołaniu naszemu” oraz „I Synod Diecezji Legnickiej”. Logo było przedstawiane w wielu miejscach i publikacjach oraz w świątyniach diecezji, w których także w trakcie trwania synodu można było usłyszeć trzywrotkowy hymn synodalny: *Przypatrzmy się wszyscy*.

Podczas Mszy św. celebrowanej w katedrze legnickiej z okazji uroczystego ogłoszenia dekretu zwołującego PSDL biskup diecezji wyjaśnił sens hasła PSDL oraz wskazał na źródło jego pochodzenia: „W tym roku hasłem duszpasterskim są słowa: «Przypatrzcie się powołaniu waszemu», nawiązujące do słów św. Pawła Apostoła do Koryntian. Wybraliśmy jako hasło synodu podobne słowa, już nie jako cytaty z listu, ale zachętę: Przypatrzmy się powołaniu naszemu, powołaniu w dziedzinie wiary, powołaniu w przyjmowaniu sakramentów, powołaniu w budowaniu wspólnoty przez wykonywanie swoich codziennych obowiązków jako kapłani, jako ludzie świeccy, jako osoby konsekrowane, jako młodzież, ludzie dorośli, jako małżonkowie, jako członkowie rodzin. Przypatrzmy się więc temu naszemu powołaniu w ramach obrad synodu diecezjalnego, który w październiku uroczysto rozpoczniemy”¹⁶².

Pierwsze zebranie Komisji Głównej i Sekretariatu Synodu odbyło się już po wakacjach (20.08.2007), a jego ważnym tematem była dyskusja nad spostrzeżeniami co do Regulaminu, które zgłosili obecni na spotkaniu. „Po wysłuchaniu uwag odbyło się głosowanie nad przyjęciem Regulaminu Synodu wraz ze zgłoszonymi poprawkami. Dokument z poprawkami przyjęto jednogłośnie”¹⁶³. W dalszej części spotkania „postanowiono, że jedna osoba może być członkiem tylko jednej Komisji, oraz

¹⁶¹ Zob. *tamże* s. 1-2.

¹⁶² *Homilia biskupa legnickiego Stefana Cichego podczas Mszy św. celebrowanej z okazji uroczystego ogłoszenia dekretu zwołującego I Synod Diecezji Legnickiej (28.06.2007)*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 55.

¹⁶³ *Protokół z I zebrania Komisji Głównej i Sekretariatu I Synodu Diecezji Legnickiej (Legnica, 20.09.2007)*. AS: sygn. 1/2 s. 2.

zasugerowano, aby w każdej Komisji były osoby świeckie i by Komisja liczyła zasadniczo 15 członków”¹⁶⁴.

Inauguracja PSDL nastąpiła 16.10.2007 roku, w dniu, który dla Kościoła diecezjalnego posiada wielką wymowę, ponieważ wówczas przypada uroczystość św. Jadwigi Śląskiej – patronki Śląska, której dobroczynna działalność była mocno związana z ziemią obecnej diecezji legnickiej. Jest to też dzień wyboru na Stolicę Piotrową papieża Jana Pawła II. Można przypuszczać, że te właśnie przesłanki stały się decydujące dla ówczesnego biskupa legnickiego Stefana Cichego w wyborze daty inauguracji PSDL.

Uroczystość rozpoczęła się procesją z kościoła stacyjnego Ojców Franciszkanów pw. św. Jana Chrzciciela do katedry. „Tam została odprawiona Msza święta koncelebrowana, podczas której osoby zaproszone do prac synodalnych złożyły wyznanie wiary. Eucharystia sprawowana była pod przewodnictwem bpa Stefana Cichego, wraz z biskupami: Stefanem Regmuntem i pierwszym biskupem legnickim Tadeuszem Rybakiem, w gronie ponad 140 księży”¹⁶⁵.

Podczas inauguracyjnej homilii PSDL biskup legnicki zapowiedział: „W poszczególnych Komisjach i Zespołach Synodalnych chcemy się pochylać, w świetle wiary nad różnymi problemami naszego współczesnego życia. Chcemy pogłębiać znajomość naszej wiary. Do tego ma się przyczynić praca Zespołów Synodalnych. Chcemy także ożywić ducha modlitwy”¹⁶⁶.

Po zakończonej Eucharystii odbyła się uroczysta I Sesja Plenarna PSDL w Centrum Spotkań im. Jana Pawła II w Legnicy, podczas której odczytano i zatwierdzono Regulamin, odebrano przysięgę od uczestników Synodu i zaprezentowano członków poszczególnych Komisji¹⁶⁷, a sekretarz generalny synodu ks. Bogusław Drożdż w swoim wykładzie zwrócił uwagę, że zainauguowanie PSDL wpisuje się w szeroką gamę polskich synodów diecezjalnych, archidiecezjalnych oraz plenarnych, że święci apostołowie Piotr i Paweł „od dzisiaj będą nam towarzyszyć na drodze odnowienia tego, co zreformować trzeba w celu rzeczywistego pomnożenia dobra wspólnego naszego

¹⁶⁴ *Tamże* s. 3.

¹⁶⁵ P. NOWOSIELSKI. *Rozpoczęcie I Synodu Diecezji Legnickiej* (16.10.2007). „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 4 s. 76.

¹⁶⁶ *Homilia biskupa legnickiego Stefana Cichego podczas Mszy św. celebrowanej z okazji uroczystego ogłoszenia dekretu zwołującego I Synod Diecezji Legnickiej* (28.06.2007) s. 59.

¹⁶⁷ Por. P. NOWOSIELSKI. *Rozpoczęcie I Synodu Diecezji Legnickiej* s. 77.

diecezjalnego Kościoła”¹⁶⁸. W tym celu „synod będzie funkcjonował również poprzez wielorakie formy zebrań: uroczyste Sesje Plenarne (tzw. wiosenne i jesienne); zebrania Komisji Głównej Synodu; posiedzenia Komisji Synodalnych, a nade wszystko spotkania Zespołów Synodalnych, zwłaszcza w parafiach”¹⁶⁹.

Ważnym momentem było także odczytanie telegramu do Ojca Świętego Benedykta XVI, informującego o rozpoczętym synodzie. W skierowanym do papieża telegramie biskup legnicki wyraził nadzieję, „że dzieło synodu będące wspólną drogą duchowieństwa i katolików świeckich pomnoży duchowe dobro wszystkich wiernych diecezji legnickiej”¹⁷⁰. Stolica Apostolska w odpowiedzi napisała: „Ojciec Święty wyraża radość, że I Synod Diecezji Legnickiej pragnie w duchu wiary i nadziei odpowiedzieć na wyzwania współczesnego czasu, jeszcze głębiej otworzyć się na Ewangelię Chrystusa i nauczanie Kościoła, by w ich świetle odczytać na nowo powołanie i zadania stojące przed wspólnotą diecezjalną”¹⁷¹.

Błogosławieństwo udzielone przez Ojca Świętego biskupowi i uczestnikom synodu, wszystkim, którzy aktywnie włączają się w jego prace i całej wspólnoty Ludu Bożego diecezji legnickiej rozpoczęło szereg prac synodalnych, które obejmowały następujące formy zebrań: uroczyste Sesje Plenarne na otwarcie i zamknięcie synodu, zwyczajne Sesje Plenarne, obrady Komisji przygotowawczej synodu, zebrania Komisji Głównej synodu, posiedzenia Komisji Synodalnych, spotkania Zespołów Synodalnych parafialnych i rejonowych, warsztaty, sesje naukowe itd.

Dekret powołujący Komisję Główną, Komisje Synodalne oraz Sekretariat Synodu Diecezji Legnickiej podpisany i ogłoszony został przez biskupa legnickiego tego samego dnia, co dekret zwołujący PSDL¹⁷².

¹⁶⁸ B. DROŻDŻ. *Powołani do synodalnej winnicy* (Legnica, 16.10.2007). „Biuletyn Synodalny” 2007 nr 1 s. 43.

¹⁶⁹ *Tamże* s. 46.

¹⁷⁰ S. CICHY. *Telegram biskupa legnickiego do Ojca Świętego Benedykta XVI informujący o rozpoczęciu I Synodu Diecezji Legnickiej*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 4 s. 35; por. KPK kan. 462.

¹⁷¹ *List Stolicy Apostolskiej w odpowiedzi na przesłany telegram biskupa legnickiego Stefana Cichego* (12.12.2007). W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 10-11.

¹⁷² Wiceprzewodniczącym Komisji Głównej Synodu został mianowany bp S. Regmunt, a przewodniczącą Komisji synodalnych jej członkami. *Dekret powołujący Komisję Główną, Komisje Synodalne oraz Sekretariat I Synodu Diecezji Legnickiej*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 2 s. 23.

Komisja Główna PSDL na przestrzeni 5 lat odbyła 23 zebrania¹⁷³. Kierowała całością prac synodalnych, a w szczególności określała zadania poszczególnych komisji synodalnych; przyjmowała i oceniała projekty, uchwały oraz aneksy; zatwierdzała projekty statutów synodalnych i aneksy wypracowane przez poszczególne komisje synodalne; stwierdzała zgodność opracowanych dokumentów z doktryną Kościoła katolickiego i z KPK; omawiała w kontekście odbywającego się PSDL dorobek II Polskiego Synodu Plenarnego, synodów diecezjalnych odbytych w Polsce, statutów Synodu Archidiecezji Wrocławskiej; omawiała statuty i regulaminy funkcjonujące w diecezji legnickiej; przygotowywała ostateczne projekty dokumentów, po uprzednim zatwierdzeniu ich przez biskupa diecezjalnego; organizowała i przygotowywała Sesje Plenarne synodu; rozpatrywała wniesione przez zespoły i komisje synodalne materiały robocze, uwagi i projekty; stwierdzała zgodność odniesienia się danej komisji synodalnej do poprawek zgłoszonych na sesjach; ostatecznie redagowała dokumenty synodalne, programy doktrynalno-formacyjne; inspirowała okołosynodalne inicjatywy i akcje duszpasterskie.

Organem wspomagającym Komisję Główną PSDL był 11-osobowy sekretariat synodu, który stanowił dział wykonawczy PSDL i działał w sposób stały. Biskup diecezjalny ustanowił w nim sekretarza generalnego, którym został ks. dr hab. Bogusław Drożdż, pozostali członkowie to: ks. dr Mariusz Majewski, ks. dr Bogusław Wolański, ks. dr Mirosław Makowski, ks. lic. Tadeusz Żurek, p. mgr Małgorzata Wilczyńska, p. mgr Łucja Daniluk, p. mgr Anna Lichota, p. mgr Marta Bożych, p. mgr Monika Łukaszów, p. mgr Monika Poręba-Zadrożna¹⁷⁴. W sumie sekretariat synodu zebrał się aż 178 razy, 16 razy spotkał się z dekanalnymi relatorami synodu.

Sekretarz generalny synodu koordynował całość prac sekretariatu synodu, który odpowiadał za sprawy organizacyjne synodu; protokołował posiedzenia Sesji Plenarnych i Komisji Głównej synodu; gromadził wszelką dokumentację, przygotowywał dla poszczególnych komisji synodalnych materiały nadesłane przez zespoły synodalne; rozsyłał materiały synodalne dla komisji synodalnych i zespołów synodalnych; gromadził i przechowywał wszelkie inne materiały związane z pracą synodu; odpowiadał za promocję synodu w diecezji. Zredagował 10 numerów „Biuletynu Synodalnego

¹⁷³ Zob. *Kalendarium I Synodu Diecezji Legnickiej* s. 311-337.

¹⁷⁴ Zob. *Praca Sekretariatu I Synodu Diecezji Legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 268-269.

Przypatrzmy się”, zawierając w nich także tzw. *Program pracy synodalnej*, który objął członków zespołów synodalnych czteroletnim cyklem doktrynalno-formacyjnym, zbudowanym na czterech częściach *Katechizmu Kościoła Katolickiego*¹⁷⁵.

Dzięki posłudze sekretariatu synodu w przystępnej i zwięzłej formie informacje synodalne docierały do duszpasterzy, a przez nich do parafialnych rad duszpasterskich i innych grup oraz poszczególnych wiernych.

Ważną rolę spełniały też komisje synodalne, których było 10. Ich znaczącą pracę i wielki wkład w dzieło PSDL prezentują sprawozdania poszczególnych komisji, zawarte w dokumentacji synodalnej¹⁷⁶. Odbyły one 214 zebrań¹⁷⁷, liczyły zasadniczo po 15 osób, a ich przewodniczących ustanowił biskup legnicki. Należały do nich: Komisja ds. Nauki i Wychowania Katolickiego (przewodniczący: ks. Marek Mendyk, ks. Sławomir Stasiak), Komisja ds. Kultu Bożego (przewodniczący: ks. Stanisław Araszczuk), Komisja ds. Duchowieństwa (przewodniczący: ks. Leopold Rządziejewicz), Komisja ds. Katolików Świeckich (przewodniczący: ks. Jan Klinkowski), Komisja ds. Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego (przewodniczący: o. Józef Szańca), Komisja ds. Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin (przewodniczący: ks. Dominik Drapiewski), Komisja ds. Młodzieży (przewodniczący: ks. Andrzej Jarosiewicz), Komisja ds. Duszpasterstwa Charytatywnego (przewodniczący: ks. Czesław Włodarczyk), Komisja ds. Instytucjonalno-Prawnych i Ekonomicznych (przewodniczący: ks. Władysław Bochnak), Komisja ds. Mediów (przewodniczący: ks. Piotr Nowosielski).

Z kolei parafialne, dekanalne i rejonowe zespoły synodalne stały się według założeń prawodawcy podstawową formą i częścią całej struktury PSDL. Na 241 parafii istniejących w diecezji powstało 257 zespołów. Ich powołanie należało do proboszcza parafii i oparte było na Regulaminie I Synodu Diecezji Legnickiej (§ 25), zatwierdzonym przez biskupa legnickiego.

W skład zespołów wchodził m.in. członkowie Parafialnej Rady Duszpasterskiej, wikariusze parafialni, przedstawiciele życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego, nadzwyczajni szafarze Komunii św., katecheci, przedstawiciele parafialnych zrzeczeń i wspólnot działających na terenie diecezji.

¹⁷⁵ *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego* ogłoszone podczas Sesji Plenarnej zamykającej I Synod Diecezji Legnickiej. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 241.

¹⁷⁶ Zob. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 97-243.

¹⁷⁷ Por. *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego* s. 240. „Jednakże 34 zebrania nie zostały poświadczone odpowiednimi protokołami” (*tamże*).

Podczas comiesięcznych spotkań zespoły te zapoznawały się z materiałami problemowymi otrzymanymi z sekretariatu synodu. W ramach dyskusji dokonywały konfrontacji przedłożonych zagadnień ze stanem życia religijnego własnego środowiska oraz proponowały odpowiednie inicjatywy duszpasterskie. Przedkładane rozwiązania dotyczyły zwłaszcza kwestii praktycznych. Każde zebranie zespołu było protokołowane, a podpisaną kopię protokołu przewodniczący zespołu dostarczał do relatora synodalnego. Statystykę tych spotkań przedstawiają dokumenty synodalne, ukazujące jednocześnie zaangażowanie konkretnych wspólnot w dzieło odnowy Kościoła legnickiego¹⁷⁸.

Taką też rolę odegrały dekanalne spotkania zespołów synodalnych, za których organizację byli odpowiedzialni dekanalni relatorzy synodu, we współpracy z dziekanem danego dekanatu¹⁷⁹.

Rolę, obowiązki i prawa relatorów dekanalnych określał Regulamin I Synodu Diecezji Legnickiej (p. VII § 35-38). Ustanawiał ich biskup diecezjalny spośród przedstawicieli każdego dekanatu, wyłonionych w tajnym głosowaniu. Byli oni zobowiązani do osobistego udziału w posiedzeniach sesji plenarnych z prawem głosowania oraz w zebraniach organizowanych raz na kwartał przez sekretariat synodu.

W czasie trwania PSDL odbyło się 16 zebrań dekanalnych relatorów synodalnych, zwoływanych raz na kwartał w centrum Spotkań im. Jana Pawła II w Legnicy, którym przewodniczył sekretarz generalny ks. Bogusław Drożdż. Relatorzy dekanalni z kolei, we współpracy z dziekanami i przewodniczącymi zespołów synodalnych, zorganizowali w parafiach 32 dekanalne spotkania oraz 4 rejonowe zebrania, pod przewodnictwem księży biskupów. Ponadto pośredniczyli w przygotowywaniu warsztatów synodalnych dla członków parafialnych zespołów synodalnych, których głównym organizatorem był sekretariat synodu¹⁸⁰.

¹⁷⁸ Zob. *tamże*; por. *Parafialne, dekanalne i rejonowe zebrania Zespołów Synodalnych*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 273-303. „Na 240 istniejących wspólnot parafialnych w chwili zwołania synodu (w czasie trwania synodu erygowano jedną parafię), w 6 parafiach księża proboszczowie nie wypełnili woli biskupa diecezjalnego. Natomiast w 28 parafiach, pomimo formalnego powołania Zespołu, spotkania nie odbywały się lub odbywały się, lecz nie zostały udokumentowane. Liczba protokołów dokumentujących pracę wszystkich Zespołów Synodalnych, które otrzymał Sekretariat wynosi 3943” (*tamże* s. 303).

¹⁷⁹ Zob. *Regulamin I Synodu Diecezji Legnickiej* § 37. Z zadania tego wywiązało się 25 z 29 dekanatów.

¹⁸⁰ Por. *Parafialne, dekanalne i rejonowe zebrania Zespołów Synodalnych* s. 272-306.

Z zebrań synodalnych poniekąd najważniejsze były Sesje Plenarne, gdyż to właśnie na nich podejmowano konkretną refleksję, dyskusję, a następnie głosowanie nad projektami uchwał synodalnych. Odbywały się one pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego. Brali w nich udział wszyscy członkowie synodu oraz osoby mianowane w trakcie trwania synodu. Mogli w nich uczestniczyć również, jednak bez prawa głosowania, zaproszeni konsultorzy, obserwatorzy oraz przedstawiciele zespołów synodalnych. Sesje te posiadały swój ustalony przebieg: Eucharystia (wraz z wyznaniem wiary zgodnie z kan. 833 § 1 KPK), modlitwa na rozpoczęcie i zakończenie obrad, prezentacja przygotowanego projektu dokumentu przez przedstawiciela odpowiedniej komisji synodalnej, wystąpienia członków synodu i zaproszonych konsultorów, głosowania, podsumowania przez przewodniczącego lub wyznaczoną przez niego osobę. Teksty dokumentów synodalnych, przedkładanych podczas Sesji Plenarnych, przyjmowano kwalifikowaną większością głosów (2/3). Wszelkie wątpliwości dotyczące głosowania rozstrzygał przewodniczący Sesji Plenarnej, zgodnie z zasadami określonymi w KPK. W przypadku zgłoszenia merytorycznych poprawek lub odrzucenia projektu dokumentu w całości, Komisja Główna, wspólnie z kompetentną komisją synodalną, dokonywała odpowiedniej korekty tekstu lub podejmowała się redakcji nowego projektu dokumentu i za aprobatą biskupa diecezjalnego przedstawiała go do ponownego zatwierdzenia na kolejnej Sesji Plenarnej.

Należy w tym miejscu zauważyć, iż wszystkim sesjom towarzyszyła Eucharystia, w ten sposób duchowe przeżywanie PSDL nabierało właściwego znaczenia, ponieważ wyrażało akt wiary zakorzeniony w miłości wymagającej względem Jezusa Chrystusa, Najwyższego Pasterza i Jego Kościoła, oraz dowartościowywała wymiar nadprzyrodzoności w podejmowanych zadaniach. Dotyczy to również nabożeństw liturgicznych i każdej modlitwy rozpoczynającej czy kończącej wszystkie spotkania synodalne oraz modlitwy wiernych wypowiedzianej podczas Mszy św. w poszczególnych parafiach, która w sposób wyraźny uwydatniała intencje związane z synodem. Biskup legnicki przekazał też swoim diecezjanom na Boże Narodzenie obrazek kolędowy, który obok jego listu zawierał modlitwę do Maryi w intencji synodu.

Te uprzywilejowane formy przyczyniały się znacząco do ożywiania współodpowiedzialności i życia duszpasterskiego, ponieważ żaden „synod nie zaczyna duszpasterstwa parafialnego czy diecezjalnego od początku, przekreślając dotychczasowe doświadczenia czy wypracowane metody pracy we wspólnotach kościelnych. Synod doby posoborowej wpisuje się w nurt działania duszpasterskiego

Kościół, akcentując te elementy, które w większej mierze służą dotarciu z ideą synodalną do jak największych rzesz wiernych”¹⁸¹. Eucharystia, modlitwa, katecheza i homilia osadzone na Piśmie Świętym, kierowane do jak najszerszych odbiorców synodu, najlepiej służą NE.

Obok tych narzędzi na przestrzeni wszystkich lat trwania synodu ważne miejsce zajmowały listy biskupa legnickiego do diecezjan oraz listy generalnego sekretarza PSDL do proboszczów, dekanalnych delatorów, parafialnych zespołów synodalnych czy też sesje naukowe (poświęcone np. Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II lub synodowi jako szansie dla odnowy Kościoła lokalnego w 45. rocznicę Soboru Watykańskiego II)¹⁸².

Niemniej cenną rolę pełnił „Biuletyn Synodalny Przypatrzmy się” (od 2007) czy diecezjalne wydania tygodników „Niedziela” i „Gość Niedzielny”, edycje tygodników: *Katechezy do synodu* (od sierpnia 2007) z rubryką: *Synodalne pytania i odpowiedzi*¹⁸³, diecezjalne audycje rozgłośni Radio Plus Legnica (od 2006) oraz innych stacji lokalnych (np. Radio Wrocław, Telewizja Dami, TVL, TVK Tomków) podających na swoich falach wywiady, reportaże, relacje z wydarzeń, omówienia dokumentów synodalnych itp. Oprócz emisji tych audycji informacje ukazywały się również na stronach internetowych Radia Plus oraz na stronach WWW diecezjalnych, parafialnych czy ruchów i stowarzyszeń diecezjalnych¹⁸⁴. Informacje o synodzie wysyłane były także do Katolickiej Agencji Informacyjnej oraz innych mediów katolickich, takich jak: TV Trwam, Radio Maryja, „Nasz Dziennik”, czy serwisów informacyjnych: Niedziela.pl; Wiara.pl. Nie zabrakło także informacji z prac synodu na łamach prasy świeckiej np.: „Gazety Wrocławskiej”, tygodników „Panorama Legnicka”, „Gazeta Jaworska”, „Nowiny Jeleniogórskie”¹⁸⁵. Za to dzieło informacyjno-formacyjne odpowiedzialny był sekretariat PSDL.

Zwieńczenie dzieła synodalnego nastąpiło 24.03.2012 roku, z udziałem nuncjusza apostolskiego w Polsce abp. Celestino Migliore. Głównymi punktami tych uroczystości były: Sesja Planarna w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Legnicy kończąca PSDL, słowo biskupa legnickiego, odczytanie i podpisanie dekretu kończącego PSDL, odczytanie i podpisanie dekretu zawierającego i ogłaszającego uchwały PSDL, wręczenie

¹⁸¹ K. DULLAK, *Ecclesia semper reformanda* s. 373.

¹⁸² Zob. *Kalendarium I Synodu Diecezji Legnickiej* s. 311-337.

¹⁸³ Zob. *tamże* s. 312.

¹⁸⁴ Adres tej strony: www.synod.diecezja.legnicka.pl.

¹⁸⁵ Zob. *Synod w relacjach medialnych. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)* T. 2 s. 308-310.

listów gratulacyjnych wyróżnionym zespołom synodalnym oraz uroczysta procesja z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela do katedry legnickiej i Msza św. pod przewodnictwem abp. Celestino Migliore z okazji zakończenia PSDL oraz 20. rocznicy powstania diecezji legnickiej.

Pisemną formą wieńczącą prace synodu stały się dokumenty synodalne opublikowane w dwóch tomach pod tytułem: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu*, w których zawarta jest zasadnicza synodalna problematyka, ujęta w wymiarze programowo-prawnym (tom I) oraz przygotowawczo-działaniowym (tom II). Nie zawierają one wszystkich dokumentów synodalnych, gdyż z chwilą zakończenia synodu całość zgromadzona została przez sekretariat synodu, tworząc tzw. Archiwum I Synodu Diecezji Legnickiej. Stanowią one cenny owoc „wspólnej drogi” duchowieństwa i świeckich w trosce o duchowe dobro Kościoła legnickiego.

W *Sprawozdaniu Sekretarza Generalnego* ks. dr. hab. Bogusława Drożdża, wygłoszonego podczas Sesji Plenarnej zamykającej PSDL, czytamy: „Osnową synodalnych uchwał jest *Program odnowy religijno-moralnej* wypracowany dzięki wspólnej modlitwie, wnikliwej dyskusji i pracy; program, który zakorzeniony jest w słowach błogosławionego Jana Pawła II, zapisanych w Liście apostolskim *Novo millennio ineunte*: «Chrystusa [...] mamy poznać, kochać i naśladować» (29). Program ten, zgodnie z wolą naszego biskupa, stanie się dzisiaj swoistą trampoliną odnowy religijno-moralnej na płaszczyźnie funkcji nauczycielskiej, uświęcającej i pasterskiej”¹⁸⁶, co w ramach NE zostanie ukazane w kolejnych rozdziałach niniejszej pracy.

¹⁸⁶ *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego* s. 242.

Rozdział II

ZAŁOŻENIA PIERWSZEGO SYNODU DIECEZJI LEGNICKIEJ A ODNOWA FUNKCJI NAUCZYCIELSKIEJ

Misja Urzędu Nauczycielskiego Kościoła „jest związana z ostatecznym charakterem przymierza zawartego przez Boga w Chrystusie z Jego Ludem; Urząd Nauczycielski musi chronić go przed wypaczeniem i słabościami oraz zapewnić mu obiektywną możliwość wyznawania bez błędu autentycznej wiary. Misja pasterska Urzędu Nauczycielskiego jest ukierunkowana na czuwanie, by Lud Boży trwał w prawdzie, która wyzwala. Do wypełniania tej służby Chrystus udzielił pasterzom charyzmatu nieomyślności w dziedzinie wiary i moralności. Realizacja tego charyzmatu może przybierać liczne formy”¹⁸⁷.

Katechizm Kościoła Katolickiego naucza, iż „Wszyscy wierni uczestniczą w zrozumieniu i przekazywaniu prawdy objawionej. Otrzymali oni namaszczenie od Ducha Świętego, który ich poucza (por. 1 J 2,20.27) i prowadzi do całej prawdy (por. J 16,13)”¹⁸⁸. Dokonuje się to przez nadprzyrodzony zmysł wiary – dar Ducha Świętego, dzięki któremu „Lud Boży pod przewodem świętego Urzędu Nauczycielskiego [...], niezachwianie trwa przy wierze raz podanej świętym; wnika w nią głębiej z pomocą słusznego osądu i w sposób pewniejszy stosuje ją w życiu”¹⁸⁹.

Funkcja nauczycielska, obok funkcji uświęcającej i pasterskiej, stanowi najważniejszy zakres urzeczywistniania się Kościoła¹⁹⁰. Zgodnie z nauczaniem Kościoła, te podstawowe funkcje należą do przemian niepodważalnych przez żaden proces,

¹⁸⁷ KKK 890.

¹⁸⁸ *Tamże* 91.

¹⁸⁹ *Tamże* 785. „Ogół wiernych, mających namaszczenie od Ducha Świętego (por. 1 J 2,20 i 27), nie może zbłądzić w wierze i tę szczególną swoją własność ujawnia przez nadprzyrodzony zmysł wiary całego ludu, gdy poczynając od biskupów aż po ostatniego z wiernych świeckich ujawnia on swą powszechną zgodność w sprawach wiary i obyczajów” (KK 12).

¹⁹⁰ Por. W. PRZYGODA. *Funkcje podstawowe Kościoła*. W: *Leksykon teologii pastoralnej* s. 260. Dyskusja na temat posoborowego ujęcia funkcji Kościoła była następnie pogłębiona m.in. przez Klostermanna, Zaunera, Zerfassa oraz Fuchsa. Autorzy wyodrębnili w swojej refleksji różne aspekty działania Kościoła – niemniej trójpodział urzeczywistniający się w Kościele wydaje się najbardziej obiektywnym i przejrzystym w ukazaniu natury i sposobu jego działania.

ponieważ zmierzają bezpośrednio do osiągnięcia celów Kościoła. I jak bez wiary, nadziei i miłości nie ma życia chrześcijańskiego, tak bez realizacji tych funkcji nie może urzeczywistnić się żadna wspólnota kościelna. Dzięki nim Kościół w swoich wspólnotach partykularnych i parafialnych staje się rzeczywistością uchwytą i konkretną. Funkcje te warunkują się też wzajemnie i są względem siebie komplementarne¹⁹¹.

Powyższe stwierdzenia jasno ukazują celowość podjętego przeze mnie tematu niniejszej pracy i bardziej szczegółowego odniesienia się do nich. W tym rozdziale poświęcam uwagę funkcji nauczycielskiej Kościoła, którą PSDL rozpatrywał w trzech podstawowych wspólnotach, a mianowicie: w rodzinie, która jest pierwszą szkołą wiary; w parafii, na której spoczywa niezbywalny obowiązek włączania świeckich w struktury kościelne jako wyraz świadomej przynależności do kapłaństwa powszechnego oraz współodpowiedzialności za Kościół¹⁹². W paragrafie trzecim zajmę się również zadaniami ewangelizacyjnymi diecezji, która jest uprzywilejowanym miejscem NE, ukazując w ten sposób Kościół legnicki jako profetyczny Lud Boży.

§ 1. Rodzina pierwszą szkołą wiary

Wiara jest darem Bożym, owocem zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa (zob. Hbr 12,2); fundamentem naszego zbawienia i poręką dóbr wiecznych (zob. J 14,1-13; Mt 21,21-22); cnotą teologalną, dzięki której wierzymy w Boga i w to wszystko, co On nam powiedział i objawił, a co Kościół święty podaje nam do wierzenia, ponieważ Bóg jest samą prawdą. Wiara jest „odpowiedzią człowieka daną Bogu, który mu się objawia

¹⁹¹ Por. *Tamże* s. 263.

¹⁹² Szczególną rolę drogowskázów na temat miejsca i roli katolików świeckich w trzecim tysiącleciu pełnią *Katechizm Kościoła Katolickiego* oraz dokumenty Soboru Watykańskiego II, a w tym *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* i *Dekret o apostołstwie świeckich*. Obok tych dokumentów o charakterze fundamentalnym nie mniejsze znaczenie posiadają: encyklika *Rerum novarum* Leona XIII, adhortacja *Evangelii nuntiandi*, list apostolski *Octogesima adveniens*, encyklika *Populorum progressio* papieża Pawła VI, adhortacja *Christifideles laici* Jana Pawła II. Dopełnieniem wielowymiarowego i uniwersalnego widzenia obecności laikatu w świecie współczesnym są encykliki Jana Pawła II: *Redemptor hominis*, *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* oraz *Centesimus annus*.

i udziela, przynosząc równocześnie obfite światło człowiekowi poszukującemu ostatecznego sensu życia”¹⁹³. Bez wiary „nie można podobać się Bogu” (Hbr 11,6) i dojść do udziału w Jego synostwie, nikt też nie może być bez wiary usprawiedliwiony ani nie otrzyma życia wiecznego, jeśli nie „wytrwa w niej do końca” (Mt 10,22; 24,13).

Katechizm Kościoła Katolickiego za Soborem Watykańskim II naucza, iż „w wierze rozum i wola człowieka współdziałają z łaską Bożą [...]. Wiara jest aktem rozumu przekonanego o prawdzie Bożej z nakazu woli, poruszonej łaską przez Boga [...]. I jest charakterystyczne dla wiary, że wierzący pragnie lepszego poznania Tego, w którym złożył swoją wiarę, i lepszego zrozumienia tego, co On objawił. Głębsze poznanie domagać się będzie z kolei większej wiary, coraz bardziej przenikniętej miłością. Łaska wiary otwiera «oczy serca» (Ef 1,18) na żywe rozumienie treści Objawienia, czyli całości zamysłu Bożego i tajemnic wiary”¹⁹⁴. W tym sensie wiara, stając się skarbem życia, pomnaża się, gdy jest rozdzielana¹⁹⁵.

„Sprawowanie przekazu wiary dzieciom, w sensie ułatwiania jej wyrażania i rozwoju, pozwala, aby rodzina stawała się narzędziem ewangelizacji i spontanicznie zaczynała jej przekazywanie wszystkim tym, którzy stają się jej bliscy, również poza samym środowiskiem rodzinnym”¹⁹⁶. Papież Franciszek mówiąc o potrzebie szerokiego spojrzenia zarówno w odniesieniu do świadomości tożsamości oraz misji świeckich w Kościele, jak i istniejących w tym obszarze niedostatków, napisał: „Dysponujemy licznym laikatem, choć niewystarczającym, z zakorzenionym poczuciem wspólnotowym i wielką wiernością zaangażowania w miłość, katechezę, celebrowanie wiary. Ale uświadomienie sobie tej odpowiedzialności laikatu, wypływającej z chrztu i bierzmowania, nie przejawia się w ten sam sposób we wszystkich stronach. W niektórych wypadkach, ponieważ nie zostali uformowani, aby podjąć ważną odpowiedzialność, w innych przypadkach nie znajdując miejsca w swoich Kościołach partykularnych, by się wypowiedzieć i działać, z powodu nadmiernego klerykalizmu, pozostawiającego ich na marginesie decyzji. Nawet jeśli zauważa się większe uczestnictwo wielu w posługach świeckich, zaangażowanie to nie znajduje odzwierciedlenia w przenikaniu wartości chrześcijańskich do świata społecznego,

¹⁹³ KKK 26, 1814.

¹⁹⁴ KKK 155-158; por. KO 5.

¹⁹⁵ Por. KKK 949.

¹⁹⁶ AL 289.

politycznego i ekonomicznego. Wiele razy ogranicza się do zadań wewnątrzkościelnych bez rzeczowego zaangażowania w zastosowanie Ewangelii w transformacji społeczeństwa. Formacja świeckich oraz ewangelizacja kategorii zawodowych i intelektualnych stanowią ważne wyzwanie duszpasterskie¹⁹⁷.

Jest to o tyle istotne, że w dzisiejszym świecie, „który często jest nieprzychylny, a nawet wrogi wierze, rodziny chrześcijańskie mają ogromne znaczenie jako ogniska żywej i promieniującej wiary. Dlatego Sobór Watykański II, nawiązując do tradycji, nazywa rodzinę «Kościołem domowym», *Ecclesia domestica* (por. KK 11)”¹⁹⁸. W takim rozumieniu rodziny zawiera się rzeczywistość, iż, „małżonkowie [...] ozdobieni godnością oraz zadaniem ojcostwa i macierzyństwa, wypełniają sumiennie obowiązki wychowania zwłaszcza religijnego, które należy przede wszystkim do nich”¹⁹⁹. Jednocześnie dynamizm życia rodzinnego domaga się, by „w tym domowym niejako Kościele rodzice [...] winni być dla swoich dzieci pierwszymi zwiastunami wiary”²⁰⁰, co wskazuje na ich eklezjalną misję jako małżonków-rodziców, żywych członków Kościoła, zanurzonych w funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Jezusa Chrystusa²⁰¹, uczestniczących w Jego zbawczym posłannictwie poprzez zajmowanie się w codzienności życia sprawami rodzinnymi i apostołskim przykładem własnego życia²⁰². Takie wychowanie jest „wypełnieniem i podstawą każdego wychowania, które ma na celu pełny rozwój ludzkiej osobowości”²⁰³.

Papież Franciszek bardzo trafnie zauważa, że „musimy wrócić do dialogu w rodzinie – ojcowie, rodzice, dzieci, dziadkowie i bracia muszą się ze sobą

¹⁹⁷ EG 102.

¹⁹⁸ FC 21. Ową idę rodziny jako „Kościoła domowego” wprowadził pod koniec IV w. św. Jan Chryzostom. Sobór Watykański II wydobyl ją i mocno zaakcentował w swoich dokumentach, co uwidacznia się też w nauczaniu ostatnich papieży. Rodzina chrześcijańska jest „eklezjologią”, tworzy „domowe sanktuarium”, stanowi podstawową i niczym niezastąpioną strukturę kościelną. Żeby dobrze zrozumieć naturę rodziny jako „domowego Kościoła”, należy „w każdej rodzinie chrześcijańskiej odkryć różne postacie i rysy Kościoła powszechnego” (EN 71).

¹⁹⁹ KDK 48.

²⁰⁰ KK 11.

²⁰¹ Por. JAN PAWEŁ II. *Małżeństwo w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (6.05.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 146; por. DA 2.

²⁰² Por. KK 31; W. PRZYGODA. *Apostolstwo świeckich*. W: *Leksykon teologii pastoralnej* s. 70.

²⁰³ ORYGENES. *Homilie O Księgach Rodzaju, Wyjścia, Kapłańskiej*. Tł. S. Kalinowski. Warszawa 1984 s. 273.

porozumiewać”²⁰⁴. To właśnie brak komunikacji pozostaje dla rodzin szczególnym utrudnieniem we właściwym przekazie rodzącej się wiary. To stwierdzenie jest o tyle istotne, że współcześnie można zaobserwować, iż poprzez obecność religijnej formacji w szkole w bardzo wielu przypadkach dochodzi do braku zainteresowania się nią nawet samych rodziców, którzy postrzegają obecną sytuację w kategoriach pragmatycznych, dla siebie wygodnych, gdyż zwalnia ich ona od troski o pełną chrześcijańską formację dziecka we wspólnocie chrześcijańskiej. W dużej mierze ukształtowała się świadomość, że dziecko otrzymuje w szkole wystarczający rodzaj formacji religijnej, za którą są – w opinii rodziców – odpowiedzialni głównie katecheci. Powszechne narzekanie tych ostatnich na brak współpracy z rodzicami jest wystarczającym tego „dowodem” i wskazuje na nikłą świadomość eklezjalną polskich rodziców. Istotną trudność, z którą zmagają się współczesne rodziny i małżeństwa jest to, że „coraz mniej poważnie traktuje się rozwijanie solidnej i owocnej relacji miłości: w zdrowiu i chorobie, w bogactwie i ubóstwie, na dobre i na złe”²⁰⁵. Ten brak wytrwałości w trudnościach życia codziennego jest poważną przeszkodą w praktyce tworzenia Kościoła domowego. „Przekazywanie wiary dzieciom, z pomocą innych osób i instytucji, jak parafia, szkoła albo stowarzyszenia katolickie, to obowiązek, o którym rodzice nie mogą zapomnieć, zaniedbać go albo zlecić w całości innym osobom”²⁰⁶.

Potrzebę ożywiania formacji religijnej ukazuje *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, w którym czytamy: „Katecheza jest więc działaniem wychowawczym realizowanym z uwzględnieniem szczególnej odpowiedzialności każdego członka wspólnoty”²⁰⁷. I jakkolwiek w dokumentach kościelnych przypisuje się odpowiedzialność za prowadzenie do wiary dojrzałej całej wspólnoty, to zawsze adresatem katechezy pozostaje osoba konkretna i historyczna²⁰⁸ czy też – jak ujmuje to

²⁰⁴ FRANCISZEK. *Dialog w rodzinie. Modlitwa maryjna* (29.12.2019). OR 8:1987 nr 1 s. 37.

²⁰⁵ TENŻE. *Homilia wygłoszona podczas Mszy świętej inaugurującej XIV Zgromadzenie Zwyczajne Synodu Biskupów* (4.10.2015). OR 36:2015 nr 10 s. 15.

²⁰⁶ BENEDYKT XVI. *Homilia wygłoszona podczas czuwania modlitewnego na V Światowym Spotkaniu Rodzin w Walencji* (8.07.2006). https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/walencja_czuwanie_08072006.html [dostęp: 3.05.2023].

²⁰⁷ DOK 220. W dekrecie o działalności misyjnej Kościoła czytamy, że „o chrześcijańskie wtajemniczenie w katechumenacie powinni się troszczyć nie tylko katechiści i kapłani, ale cała społeczność wiernych, szczególnie zaś rodzice chrzestni, tak aby katechumeni od samego początku czuli, że należą do Ludu Bożego” (DM 14).

²⁰⁸ Zob. RH 13; por. EN 31, 46.

wspomniane *Dyrektorium o katechizacji* – „adresatem katechezy jest sama wspólnota chrześcijańska i każda osoba, która do niej należy”²⁰⁹. W ten sam sposób w rodzinie „praktykowane jest *kapłaństwo chrzcielne* ojca rodziny, matki, dzieci i wszystkich członków wspólnoty rodzinnej przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo życia świątobliwego, zaparcie się siebie i czynną miłość. Dom rodzinny staje się tu pierwszą szkołą życia chrześcijańskiego i szkołą bogatszego człowieczeństwa. W nim dziecko uczy się wytrwałości i radości pracy, miłości braterskiej, wielkodusznego przebaczenia, nawet wielokrotnego, a zwłaszcza oddawania czci Bogu przez modlitwę i ofiarę ze swego życia”²¹⁰.

Jednakże – jak zauważa PSDL – nie każda rodzina staje się *de facto* Kościołem domowym, nie tylko dlatego, że istnieje dziś wiele zjawisk niesprzyjających rodzinie, jak np.: nagminna nieobecność ojca w rodzinie, wydłużony czas pracy zawodowej matki, kryzys autorytetu rodzicielskiego, rozmycie się duchowości chrześcijańskiej i zagubienie w doczesności, bunt przeciw obecności zła w świecie, niewiedza lub obojętność religijna, zły przykład wierzących, prądy umysłowe wrogie religii, wyszydzanie systemu wartości i zastępowanie go antywartościami, propagowanie materializmu i konsumpcjonizmu, odcinanie się od korzeni i kultury chrześcijańskiej lub autentyzmu życia religijnego czy wreszcie skłonność człowieka grzeszącego do ukrywania się ze strachu przed Bogiem i do ucieczki przed Jego wezwaniem²¹¹. Istotne wobec tych i innych zjawisk jest stwierdzenie, że do wejścia w logikę bycia domowym Kościołem potrzebna jest szczerza i konsekwentna wiara, realne spojrzenie na rzeczywistość i życie zgodne z wiarą, co zawsze wymagać będzie odpowiedzialnego wysiłku i podjęcia wymagających zadań z miłości i w miłości wszystkich członków rodziny – właściwej drogi do realizowania przez nią funkcji nauczycielskiej, zakorzenionej w Bogu²¹².

W wypełnianiu tego zadania nader cenny okazuje się stan życia rodzinnego, uświęconego sakramentem małżeństwa. „Tam odbywa się zaprawa w apostołstwie świeckich i tam znajduje się znakomita jego szkoła, gdzie pobożność chrześcijańska przenika całą treść życia i z dnia na dzień coraz bardziej ją przemienia. Tam małżonkowie znajdują swoje powołanie, polegające na tym, że mają być dla siebie nawzajem i dla

²⁰⁹ DOK 168.

²¹⁰ KKK 1657; por. KK 10; KDK 52.

²¹¹ Por. KKK 29.

²¹² Por. KK 35.

swoich dzieci świadkami wiary i miłości Chrystusa. Rodzina chrześcijańska pełnym głosem oznajmia zarówno obecne cnoty Królestwa Bożego, jak i nadzieję błogosławionego życia. W ten sposób przykładem i świadectwem swoim przekonuje świat o jego grzechu i oświeca tych, co szukają prawdy”²¹³. Jan Paweł II w swoim nauczaniu wskazywał, iż szeroka przestrzeń łaski sakramentu małżeństwa stwarza nową moc w odniesieniu do tych zadań, własnego uświęcenia i przemiany współczesnego społeczeństwa wedle zamysłu Bożego²¹⁴. Rodzina staje się dzięki temu skutecznym ewangelizatorem dla świata, wzrastającym w wierze Kościołem domowym, gdzie wychowanie religijne i katechizacja ustawia rodzinę w obrębie Kościoła jako prawdziwy podmiot ewangelizacji i apostołstwa²¹⁵.

Obrady PSDL dotyczące tego zadania stały się nadrzędnym wymogiem, zachęcającym do stałego pogłębiania wiedzy, poznania i odkrywania dla niego nowych dróg. Fundamentem stała się tu nauka o tożsamości rodziny, która jako wspólnota naturalna jest pierwszym i podstawowym zwiastunem i środowiskiem wiary, afirmacji życia i prawdy. Bardzo często jest tak, że dziecko przenosi doświadczenie swojej rodziny na całe swoje dalsze życie, międzyludzkie zachowania i odniesienia, życie społeczne, kulturowe i gospodarcze oraz na sposób wyrażania i kształtowania swojej wiary, pielęgnowania swojego powołania i podejmowania apostołskich zadań²¹⁶.

Sobór Watykański II wskazał, iż rodzina nie odegra żadnej roli w apostołacie świeckich, jeśli nie stanie się „komunią osób”, ogniskiem miłości Bożej i ludzkiej dla swoich członków²¹⁷. Dokonuje się to poprzez szczery dialog, który staje się nie tylko warunkiem wierności w małżeństwie, ale i otwarciem się na obecność i działanie Boga w naszym życiu²¹⁸. To odniesienie jest istotnym warunkiem sakramentu małżeństwa, ale i integracji życia rodzinnego wypełnionego wiarą i wszechstronnym dobrem.

²¹³ *Tamże* 35.

²¹⁴ Por. FC 52.

²¹⁵ Por. GRS 16.

²¹⁶ Por. *Materiały robocze Komisji ds. Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin*. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4 s. 41; B. KOŁODZIEJ. *Rola rodziny w kształtowaniu postawy wobec życia*. W: *Rodzina: źródło życia i szkoła miłości*. Red. D. Kornas-Biela. Lublin 2001 s. 237; por. DA 11.

²¹⁷ Por. ChL 41; J. MARIAŃSKI. *Apostolstwo świeckich w Kościele*. W: *W 20-lecie Soboru Watykańskiego II*. Red. J. Homerski, F. Szulc. Lublin 1985 s. 95-117.

²¹⁸ Por. CZ. MURAWSKI. *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich 1945-1980*. Sandomierz 1988 s. 133-141.

W swoich wytycznych PSDL zaznaczył, że „jeśli rodzice miłują się wzajemnie, jeśli dzieci w tej miłości uczestniczą, to wszyscy mniej lub bardziej angażują swoją wolność na rzecz dobra drugiej osoby. A jeżeli człowiek pragnie dla innych dobra najdoskonalszego i największego, to czyni wszystko, co możliwe, aby przybliżyć im Boga, który jest źródłem wszelkiego dobra. On jest Najwyższym Dobrem. Nie można zatem w pełni inaczej wychowywać się wzajemnie w rodzinie, jak tylko na drodze odkrywania, poznawania i uczestniczenia w tym, co jest Boże, gdyż tylko Bóg jest Prawdą i Miłością, i wszelką Doskonałością”²¹⁹. Jedynie w Bogu można w rodzinie kształtować siebie nawzajem w perspektywie zdobywania świętości, osiągnięcia doskonałości cnót teologalnych i moralnych. Wartości te chronią człowieka przed krzywdą i grzechem, są ważnym aspektem mądrego myślenia, określającym najważniejsze kryteria ludzkiego postępowania.

Odnosząc się do tego w swoich wskazaniach, PSDL przypomina, iż cnoty kardynalne zakorzenione są już w naturze człowieka. Roztropność, sprawiedliwość, męstwo i umiarkowanie leżą u podstaw rozwoju istoty ludzkiej, pełnego człowieczeństwa i każdej wspólnoty, jaką ludzie zawiązują wokół siebie, ze wspólnotą małżeńską i rodzinną na czele²²⁰. Wynika z tego, że prawo naturalne zachowuje w człowieku wymienione cnoty, które w procesie wychowawczym należy właściwie wydobyć, a środowisko życia rodzinnego jest naturalnym miejscem do zrealizowania tego celu. Chodzi tu o pewną nowość życia (por. Rz 6,4) w wymiarze wiary, życia Bożego, które staje się udziałem człowieka przez Chrystusa, jak wielokrotnie stwierdza św. Paweł: „was, umarłych na skutek występków [...], Bóg razem z Nim przywrócił do życia” (Kol 2,13); „Jeżeli [...] ktoś pozostaje w Chrystusie, jest nowym stworzeniem” (2 Kor 5,17).

Innym znaczącym przejawem NE jest pomaganie współczesnemu człowiekowi, by myślał w sposób realistyczny i mądry. Rozumienie chrześcijaństwa wymaga myślenia, a wiara chrześcijańska wymaga mądrości. Ci, którzy odrywają myślenie od poznania rzeczywistości, a także, ci, którzy nie odróżniają ideologii od rzeczywistości, z reguły mylą wiarę religijną z zabobonami, przesadami czy magicznym myśleniem. Jezus uczył swoich słuchaczy mądrze myśleć: opowiadał przypowieści, prowokował, stawiając trudne pytania, demaskował iluzje i kłamstwa ludzi przewrotnych, uczył szukać obiektywnej prawdy, znajdować Boga w rzeczywistości człowieka. Jezus domaga się

²¹⁹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 36.

²²⁰ Por. *tamże* s. 37.

bowiem nie niestałych deklaracji, ale wiary mocno umotywowanej, wrażliwej i stale pogłębiającej się, gotowej do słuchania i przyjmowania wszelkich ostrzeżeń, przestróg, znaków, wskazówek czy zaleceń.

W tym ewangelizowaniu w rodzinie wszyscy (rodzice, rodzeństwo, babcie i dziadkowie, ciocie i wujkowie, rodzice chrzestni itd.) odgrywają bardzo ważną rolę, choć zawsze trzeba pamiętać, iż w życiu człowieka przychodzi taki moment, w którym każdy musi sam wziąć odpowiedzialność za siebie i za umiejętność życia wiarą, za wybór motywacji silnych i znaczących, tak by nie okazało się kiedyś, że zatrzymał się na etapie przygotowania do pierwszej Komunii św. Dynamizm wiary młodych ludzi obrazuje wypowiedź Benedykta XVI, który w orędziu do młodych zwraca się do nich słowami: „Kościół na Was liczy! Potrzebuje waszej żywej wiary, waszej twórczej miłości i dynamizmu waszej nadziei. Wasza obecność odnawia Kościół, odmładza go i daje mu nowy zapal”²²¹.

Św. Paweł radzi, by stosować się tu do trzech zasad: wzajemnej wyrozumiałości, unikania zgorszeń i brania przykładu z postępowania Jezusa Chrystusa. W Liście do Rzymian pisze: „A tego, który jest słaby w wierze, przygarniajcie życzliwie, bez spierania się o poglądy [...]. Przestańmy więc wyrokować jedni o drugich. A raczej to zawyrokujcie, by nie dawać bratu sposobu do upadku lub zgorszenia [...]. Starajmy się o to, co służy sprawie pokoju i wzajemnemu zbudowaniu [...]. A my, którzy jesteśmy mocni (w wierze), powinniśmy znosić słabości tych, którzy są słabi, a nie szukać tylko tego, co dla nas dogodnie. Niech każdy z nas stara się o to, co dla bliźniego dogodnie – dla jego dobra, dla zbudowania” (Rz 14-15,2). Chodzi zatem o postępowanie zgodne z sumieniem prawym, gdyż tylko to zapewnia i otwiera na poruszenia Ducha Świętego, wyrzuty sumienia i wszelkie dobre natchnienia oraz postanowienia.

„W rodzinie wiara towarzyszy wszystkim okresom życia, poczynając od dzieciństwa: dzieci uczą się pokładać ufność w miłości swoich rodziców”²²². Niezastąpionym światłem w rodzinie, będącej pierwszą szkołą wiary, jest otwarcie się na słowo Boże. Sobór Watykański II wskazał, iż „tak wielka tkwi w słowie Bożym moc i potęga, że jest ono dla Kościoła podporą i siłą żywotną, a dla synów Kościoła utwierdzeniem wiary, pokarmem duszy oraz źródłem czystym i stałym życia

²²¹ BENEDYKT XVI. *Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży* (6.08.2010). Watykan 2010.

²²² FRANCISZEK. *Encyklika Lumen fidei o wierze* (29.06.2013). Wrocław 2013 p. 53.

duchowego”²²³. PSDL wierny temu nauczaniu podkreślił, że „przesłanie Pisma Świętego, czytane oraz rozważane w rodzinie, ukazuje zwłaszcza w dzisiejszej codzienności, skuteczność słów oraz czynów naszego Zbawiciela Jezusa Chrystusa. Trzeba, aby każdy wierzący w Chrystusa przynajmniej raz w swoim życiu przeczytał całe Pismo Święte”²²⁴. Wskazał też na konkretne formy uczczenia w domu słowa Bożego, jak np.: umieszczenie w każdym domu Pisma Świętego na honorowym i widocznym miejscu; dawanie dzieciom przez rodziców i innych członków rodziny świadectwa czytania i rozważania Biblii; kształtowanie swoich postaw w odniesieniu do jej nauki; przeżywanie swojej codzienności w jej świetle²²⁵. Jest to bardzo istotne, gdyż daje się zauważyć, choćby z racji wizyty kolędowej, brak Biblii w wielu rodzinach chrześcijańskich. Tymczasem zgłębianie Pisma Świętego nie tylko urzeczywistnia prawdy wiary w codziennym życiu we wszystkich jego wymiarach, ale pozwala odkrywać własną i indywidualną tożsamość chrześcijańską wpisaną w Boże Objawienie. Lektura słowa Bożego pozwala wszystkim członkom rodziny kształtować siebie w świetle ideałów Bożych, Jego wymagań i pragnień. Z tej konfrontacji rodzi się sens podejmowanych w życiu wydarzeń: narodzin i śmierci, powołania i pracy, krzyża cierpień, różnorodnych zmagania czy choroby.

Służy temu również lektura religijna, i jest to wskazanie o tyle istotne, że współcześnie mówi się o pewnej ignorancji tego wymogu. Tymczasem pozycje książkowe i prasa katolicka to obfite źródło wiedzy religijno-moralnej, podające zasady życia religijnego, wyjaśniające konieczność ich przestrzegania, wskazujące, co należy czynić, aby roztropnie dostosować je do wymogów życia, nie tylko rodzinnego i chrześcijańskiego²²⁶. Na szczególną uwagę zasługują tu żywoty świętych, uczą one bowiem wiary, która w swej wewnętrznej istocie doznaje rozwoju właśnie wtedy, gdy jest doświadczana, poddawana ustawicznemu potwierdzaniu i przekazywaniu, gdy jest rzeczywistym wzięciem orędzia Chrystusa do swego serca i życia po to, aby być czytelnym znakiem wartości chrześcijańskich, „światłem”, które oświeca świat i rzeczywistość czasową oraz daje świadectwo przysłemu życiu wiecznemu²²⁷.

²²³ KK 21.

²²⁴ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 40.

²²⁵ Por. *tamże*.

²²⁶ Por. *tamże* s. 41.

²²⁷ Por. JAN PAWEŁ II. *Świadectwo wiary w Kościele – wspólnocie prorockiej* (13.05.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 149-150.

PSDL zaakcentował też znaczenie *Katechizmu Kościoła Katolickiego* w domu rodzinnym i zachęcił, by to właśnie w nim każda rodzina odkrywała „pełną treść swojej wiary i moralności, „co jest niezmiernie ważne szczególnie w naszych czasach, kiedy panujące trendy kulturowe próbują zmącić naturę Objawienia Bożego relatywizmem prawdy i moralności”²²⁸, uzasadniając je wyłącznie doznaniem doraźnymi, niemówiącymi nic o celu ostatecznym²²⁹.

Te zagrożenia ukierunkowały obrady PSDL na podjęcie wielu zagadnień otwierających szerokie pole do dyskusji wobec chrześcijańskiej tożsamości rodziny. Zwrócono w nich uwagę na znaczenie świadomości chrztu i pozostałych sakramentów świętych. Kościół poprzez nie wskazuje nie tylko na sens naszej egzystencji, ale i na świadectwo wiary. Jan Paweł II napisał, iż „można tu mówić o «sakramentalnej ewangelizacji», która należy do *minus propheticum* Kościoła i pozwala nam lepiej zrozumieć prawdę o Kościele jako społeczności prorockiej”²³⁰. Owocem obrad PSDL stała się w związku z tym synodalna *Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka*²³¹, której projekt poddano pod dyskusję podczas XXI posiedzenia Komisji Głównej PSDL. Dokument ten, określając chrzest święty jako „poważny obowiązek”, zwraca na pierwszym miejscu uwagę, iż jest to sakrament konieczny do zbawienia – znak i narzędzie uprzedzającej miłości Boga, wyzwalające od grzechu pierworodnego i dające udział w życiu Bożym i że z zasady nie powinno się dzieciom odmawiać tego daru²³². Wiara jednak potrzebuje wspólnoty wierzących. „Każdy wierny może wierzyć jedynie w wierze Kościoła. Wiara wymagana do chrztu nie jest wiarą doskonałą i dojrzałą, ale zaczątkiem, który ma się rozwijać. Gdy katechumeni lub rodzice chrzestni słyszą skierowane do siebie pytanie: «O co prosicie Kościół Boży?», odpowiadają: «O wiarę!»”²³³. Dlatego muszą być złożone zapewnienia, że dar ten przez

²²⁸ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 40.

²²⁹ Por. E. LEGER. *Jak dzieci uczą się wartości*. Kielce 2005 s. 31; S. WIELGUS. *Rodzina wobec współczesnych zagrożeń*. W: *Rodzina: źródło życia i szkoła miłości* s. 24.

²³⁰ JAN PAWEŁ II. *Świadectwo o życiu Chrystusa w Kościele – wspólnocie prorockiej* (20.05.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 154.

²³¹ Zob. *Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 249-252. Ostateczna wersja tego dokumentu została zaprezentowana przez przewodniczącego tejże Komisji ks. prof. dr. hab. Stanisława Araszczyka (zob. AS sygn. IIA/KKB/14 oraz AS sygn. IIA/KKB/15-17).

²³² Por. *Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka* s. 249.

²³³ KKK 1253.

wychowanie w wierze i życiu chrześcijańskim będzie wzrastał i uzyskiwał swoją pełnię. „Takie zapewnienia są na ogół składane przez rodziców i bliskich, chociaż mogą być uzupełnione w różny sposób w ramach wspólnoty chrześcijańskiej. Jeśli zapewnienia nie są szczere, można odłożyć sakrament. Jeśli brak takiego zapewnienia lub wprost się je odrzuca, chrztu należy odmówić”²³⁴, by ostatecznie podczas kolejnego spotkania zaprezentować jego ostateczną wersję.

Oczywiście, udzielenie odpowiedzi przeciwnej skutkowałoby tym, że celebrans nie mógłby w sposób godziwy udzielić sakramentu chrztu. W takiej sytuacji chrzest dziecka należałoby odłożyć w czasie, bądź do zdobycia przekonania o właściwym klimacie wiary w środowisku rodziny, bądź do osiągnięcia przez dziecko odpowiedniego wieku, w którym mogłoby one samodzielnie zadecydować o przyjęciu chrztu. Wychowanie w wierze jest zatem funkcją bardzo ważną, a środowisko rodziny miejscem, gdzie w podstawowy i pierwszy sposób można podjąć odpowiedzialność za skarb zbawienia; podjąć odpowiedzialność za dobro swoje i najbliższych.

Ważne jest, by jasno precyzować wagę i znaczenie łaski chrztu dla dziecka, zwłaszcza że „także i dzisiaj wielu ludzi, nie doceniając tej roli, zaniedbuje lub opóźnia przyjęcie chrztu, zwłaszcza dzieci. Zgodnie jednak z tradycją Kościoła, życie chrześcijańskie nie rozpoczyna się po podjęciu przez człowieka prostej decyzji, lecz poprzez sakrament zawierający w sobie Boską skuteczność. Chrzest jako sakrament, czyli widzialny znak niewidzialnej łaski, jest bramą, dzięki której Bóg działa w duszy, również w duszy nowo narodzonego, by złączyć ją ze sobą w Chrystusie i w Kościele”²³⁵. Aby mogła rozwijać się ta łaska, „potrzebna jest pomoc rodziców. Na tym polega także rola rodziców chrzestnych, którzy powinni być głęboko wierzący, a także zdolni i gotowi służyć pomocą nowo ochrzczoneму, zarówno dziecku, jak i dorosłemu, na drodze życia chrześcijańskiego. Ich misja jest prawdziwą funkcją eklezjalną. Cała zaś wspólnota eklezjalna ponosi częściowo odpowiedzialność za rozwój i zachowanie łaski otrzymanej na chrzcie”²³⁶.

Pomocną formą takiej katechezy i duszpasterskiego rozeznania – jak zaznaczył PSDL – mogą być duszpasterskie odwiedziny księdza w domach rodziców przed chrztem

²³⁴ *Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka* s. 249.

²³⁵ JAN PAWEŁ II. *Chrzest w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (25.03.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 120.

²³⁶ KKK 1255; por. KPK kan. 872-874; KL 67.

ich dziecka oraz podjęcie kilku katechez przedchrzcielnych i podanie ustalonych wcześniej tematów organizowanych spotkań²³⁷. Ostatecznie sugestia została sformułowana na podstawie wprowadzenia do księgi liturgicznej *Obrzędy chrztu dzieci* w następujących słowach: „Należy wprowadzić w każdej parafii katechezy dla rodziców i chrzestnych, w ramach których zostanie przedstawiona teologia chrztu, liturgia chrzcielna oraz obowiązki rodziców i chrzestnych w religijnym wychowaniu dziecka”²³⁸. W wielu wspólnotach parafialnych realizowano to zadanie w sposób dowolny. PSDL porządkuje sprawę ważnej katechezy przedchrzcielnej, podając nadto istotne wskazania ogólne w związku z różnymi sytuacjami duszpasterskimi, np. związanymi z udzielaniem chrztu dzieciom bez faktycznej zgody ich rodziców; poprzestawaniem rodziców na małżeństwie cywilnym; kontrowersji, gdzie jedno z rodziców jest wierzące, a drugie nie; i innych trudności bądź zawiłości wymagających od duszpasterza szczególnej roztropności i odpowiedzialności przed Bogiem²³⁹.

Synodalna *Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka* w odniesieniu do tej misji zwraca nadto uwagę, iż wychowanie dziecka w wierze ma na celu „doprowadzenie dziecka do świadomej przyjaźni z Chrystusem, a to dokonuje się przez przekazanie dziecku podstawowych prawd wiary i zasad moralności głoszonych przez Kościół katolicki, a przede wszystkim przez nauczenie dziecka modlitwy, włączenie go w życie wspólnoty katolickiej: Msza św. niedzielna, posyłanie na naukę religii, doprowadzenie do pełnego udziału w Eucharystii i do przyjęcia sakramentu bierzmowania oraz wprowadzenie w dojrzałe i odpowiedzialne życie chrześcijanina”²⁴⁰. Istotną rolę mogą tu spełnić rodzice chrzestni, zwłaszcza że współcześnie można spostrzec jedynie ich okazjonalną obecność w życiu chrześniaka. PSDL wskazała na ich odpowiedzialność i obowiązek wykazywania swoją postawą wiary i życia zgodnego z nauką Kościoła. Nadto samo przygotowanie rodziców, chrzestnych i świadków daje wyjątkową okazję, by wzmocnić w nich fundament wiary, także wśród tych, którzy nie

²³⁷ Zob. *Protokół z XXI posiedzenia Komisji Głównej I Synodu Diecezji Legnickiej* (17.09.2011). AS sygn. I/KG/22 s. 1.

²³⁸ *Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka* s. 252.

²³⁹ Por. *tamże* s. 250.

²⁴⁰ *Tamże* s. 250. „Przez sakrament bierzmowania ochrzczeni jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronięcia jej” (KK 11).

są jeszcze w pełnej komunii z Kościołem katolickim²⁴¹. Zakłada to podjęcie z odwagą i wytrwałością „duchowej walki”, bez której nie można stać się autentycznym świadkiem wiary. Jan Paweł II przywoływał tu Jezusową przestrożę o niebezpieczeństwie wstydzania się wiary: „Kto się bowiem Mnie i słów Moich zawstydzi, tego syn Człowieczy wstydzić się będzie, gdy przyjdzie w swojej chwale oraz w chwale Ojca i świętych aniołów” (Łk 9,26; por. Mk 8,38). „Wstydzanie się Chrystusa przyjmuje często formy «tolerancji», która polega na ukrywaniu własnej wiary i godzeniu się na kompromisy niedopuszczalne dla tego, kto chce być Jego prawdziwym uczniem. [...] Poprzez sakrament bierzmowania Duch Święty udziela człowiekowi odwagi potrzebnej do wyznawania wiary w Chrystusa. Zgodnie z wypowiedzią Soboru Watykańskiego II, którą przyjęliśmy jako punkt wyjścia, wyznawanie tej wiary oznacza «szerzenie jej słowem i uczynkiem i bronienie jej», jako świadkowie prawdziwi i wierni”²⁴².

Kolejnym istotnym dokumentem zajmującym się rolą rodziny w procesie rozwoju wiary jest synodalna *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego*. W jej końcowych zapisach odnajdujemy sformułowanie, że „rodzina jest pierwszym i niezastąpionym podmiotem odpowiedzialnym za przygotowanie dzieci i młodzieży do małżeństwa i życia rodzinnego. Szczególna rola rodziny na etapie przygotowania dalszego wynika z faktu, że okres dzieciństwa przebiega głównie w rodzinie, w której dziecko otrzymuje podstawowe treści i wzorce życia rodzinnego”²⁴³. W dalszej części dokumentu zostaje wyartykułowany aspekt chrześcijańskiej tożsamości rodziny i odpowiedzialność rodziców za rozwój wiary swoich dzieci. „Codzienna modlitwa z dziećmi, niedzielne uczestnictwo we Mszy św. połączone z przystępowaniem rodziców i starszych dzieci do Komunii św., regularne korzystanie z sakramentu pokuty i pojednania”²⁴⁴ stanowi skuteczny wzorzec we właściwym przygotowaniu dzieci do

²⁴¹ PSDL wyraźnie wskazał, że „Nie wolno np. dopuszczać do pełnienia tej funkcji osób żyjących w niesakramentalnym związku małżeńskim oraz młodzieży nieuczęszczającej na katechizację (żądać odpowiednich zaświadczeń). Ochrzczony należący do niekatolickiej wspólnoty kościelnej może być dopuszczony tylko razem z chrzestnym katolikiem, i to jedynie jako świadek chrztu” (por. KPK kan. 874 § 2).

²⁴² JAN PAWEŁ II. *Bierzmowanie w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (1.04.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 128.

²⁴³ *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 232. Zaleca się, by świadkiem bierzmowania było któreś z rodziców chrzestnych, by wyraźnie zaznaczyć jedność sakramentu chrztu i bierzmowania (por. KKK 1311, 1271).

²⁴⁴ *Tamże* s. 232.

realizacji swojego powołania w życiu dorosłym jako małżonek, kapłan czy osoba życia konsekrowanego.

PSDL, konkretyzując swoje wypowiedzi na temat rodziny jako pierwszej szkoły wiary, wdrażającej swoje dzieci do postawy szacunku i miłości do Boga oraz drugiego człowieka²⁴⁵, odnosi się też w swoich dokumentach do rodzin znajdujących się w związkach niesakramentalnych i zaznacza, iż „należy pamiętać, że Kościół nie pozbawia ich środków zbawienia. Chociaż nie dopuszcza ich do Komunii Eucharystycznej, jako pełni życia w Kościele, to jednak zachęca do słuchania słowa Bożego, uczęszczania na Mszę św., wytrwania w modlitwie i spełniania uczynków miłosierdzia, a także do wychowania dzieci w wierze chrześcijańskiej”²⁴⁶. Takie ujęcie sprawy związane jest z jasnym wskazaniem dla duszpasterza, jak należy traktować rodzinę, która chociaż nie żyje w pełni sakramentalnie, to nie traci znamion rodziny chrześcijańskiej i związanego z tym zadania kształtowania wiary dzieci przez rodziców. Zawsze należy podkreślać, że „do momentu osiągnięcia dojrzałości dziecko żyje wiarą rodziców i poprzez obserwację ich życia, kształtuje także swoje sumienie”²⁴⁷. Dziecko dzięki rodzinie poznaje i praktykuje prawo wewnętrzne, rozpoznawane przez sumienie, uczy się roztropnie kształtować w sobie cnoty i uwalniać się od pychy i egoizmu czy też fałszywego odniesienia i upodobania w sobie, często zrodzonego z ludzkich słabości i błędów²⁴⁸.

Dokonywane to także w wyjątkowy sposób poprzez Eucharystię i modlitwę, która daje najwięcej sił i inspiracji do kształtowania własnego ducha i sumienia, podejmowania zadań i posługi apostołskiej oraz wyrażenia swojej wiary. Niedzielna i świąteczna Eucharystia uzasadnia i potwierdza całe działanie chrześcijańskie. Uczestnicząc w niej, cała rodzina i poszczególny chrześcijanin potwierdzają swoją przynależność do Chrystusa i jego Kościoła, obowiązek świętowania niedzieli i komunii z innymi w wierze i miłości: „Wspólnie świadczą o świętości Boga i nadziei zbawienia. Umacniają się nawzajem pod przewodnictwem ducha Świętego”²⁴⁹.

²⁴⁵ Por. *Sprawozdanie Komisji ds. Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2. s. 193.

²⁴⁶ *Tamże* s. 198.

²⁴⁷ *Materiały robocze Komisji ds. Nauki i Wychowania Katolickiego*. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4 s. 12.

²⁴⁸ Por. KKK 1784.

²⁴⁹ *Tamże* 2186.

Takie wyznanie wiary wyznacza nadto kierunek właściwego przeżywania czasu wolnego. *Katechizm Kościoła Katolickiego* wskazuje: „W pobożności chrześcijańskiej niedziela jest tradycyjnie poświęcona na dobre uczynki i pokorne posługi względem ludzi chorych, kalekich i starszych. Chrześcijanie powinni także świętować niedzielę, oddając swojej rodzinie i bliskim czas i staranie, o które trudno w pozostałe dni tygodnia. Niedziela jest czasem refleksji, ciszy, lektury i medytacji, które sprzyjają wzrostowi życia wewnętrznego i chrześcijańskiego”²⁵⁰.

Jan Paweł II, wygłaszając szereg katechez środowych w Roku Rodziny, mówił, iż „w Kościele i w społeczeństwie nadeszła teraz epoka rodziny, która jest powołana do odegrania pierwszoplanowej roli w dziele nowej ewangelizacji. W rodzinach oddanych modlitwie, aktywnie zaangażowanych w apostołat i w życie Kościoła, wyrosną autentyczne powołania nie tylko do formacji innych rodzin, ale także do życia szczególnej konsekracji”²⁵¹. W swoim nauczaniu papież określa także, że „rodzina, która stanowi domowe sanktuarium Kościoła, jest miejscem sprawowania kultu – oddawania czci Panu Bogu i uświęcania człowieka. W rodzinie młody człowiek uczy się modlitwy, włączając się we wspólne uwielbienie Boga sprawowane przez małżonków i rodziców. Tu również jest sprawowana liturgia rodzinna, a nade wszystko przygotowanie do życia sakramentalnego”²⁵².

§ 2. Parafia ośrodkiem rozwoju wiary

W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* znajdujemy znaczący zapis, iż „Kościół, który jest «filarem i podporą prawdy» (1 Tm 3,15), zachowuje wiernie «wiarę raz tylko przekazaną świętym» (Jud 3). To Kościół zachowuje pamięć o słowach Chrystusa, to on przekazuje z pokolenia na pokolenie wyznanie wiary Apostołów. Jak matka uczy dzieci mówić, a przez to rozumieć i komunikować się, tak Kościół, nasza Matka, uczy nas języka wiary, by wprowadzić nas w rozumienie i życie wiary”²⁵³. W strukturze

²⁵⁰ *Tamże* 2186.

²⁵¹ CZ. MURAWSKI. *Ewangelizacja rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*. W: *Nowa ewangelizacja u progu trzeciego tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*. Red. Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. Katowice 2000 s. 233.

²⁵² *Tamże* s. 244.

²⁵³ KKK 171.

organizacyjnej Kościoła szczególne miejsce w tym zadaniu zajmuje parafia. W niej, jako w zorganizowanej obszarowo wspólnocie, pod przewodnictwem duszpasterza i przy zaangażowaniu świeckich następuje szereg działań zmierzających do właściwego rozumienia i realizowania zadań funkcji nauczycielskiej Kościoła. W ten sposób funkcje Kościoła stają się funkcjami parafii²⁵⁴ i w tym kontekście możemy mówić o parafii jako o „zwyczajnym środowisku, w którym rodzi się i wzrasta wiara”²⁵⁵.

Z przekonaniem można powiedzieć, że „parafia katolicka pozostanie ciągle jednym z podstawowych środowisk rodzenia się i komunikacji wiary”²⁵⁶. Jan Paweł II zaznaczał, iż „wszyscy powinniśmy odkryć, poprzez wiarę, prawdziwe oblicze parafii, czyli samą tajemnicę Kościoła, który właśnie w niej istnieje i działa”²⁵⁷. Wyraźnie należy stwierdzić, iż „parafia nawet podlegająca różnorodnym przemianom wskutek upływu czasu w ciągu wielowiekowej historii, czyni żywą i oddziałyującą Tajemnicę Kościoła i jego misję głoszenia Chrystusa i formowania chrześcijan w ich codzienności”²⁵⁸. Z kolei funkcja środowiskowa wspólnoty parafialnej zwraca uwagę na to miejsce, w którym „chrześcijanie wzajemnie uczą się od siebie wiary przez wypełnianą funkcję wtajemniczenia chrześcijańskiego”²⁵⁹.

Taką też wizję parafii przedstawia Sobór Watykański II, ukazując ją jako wspólnotę będącą w ciągłej drodze do wzrostu wiary. „Wspólnotę wspólnot” realizującą słowa Jezusa Chrystusa: „Niech będą jedno, jak Ty i Ja jesteśmy jedno” (J 17,20). Parafia posiada wszelkie możliwości, by być bezpośrednim środowiskiem realizowania tego wezwania i dostarcza wyraźnego przykładu wspólnotowego apostołstwa, gromadząc w jedno wszelką, występującą w niej różnorodną aktywność ludzką i wszczepiając ją w powszechność Kościoła, zgodnie ze wskazaniem: „Niech świeccy przyzwyczajają się

²⁵⁴ Por. M. OLSZEWSKI. *Duszpasterstwo parafialne*. Białystok 2005 s. 151.

²⁵⁵ DOK 257.

²⁵⁶ M. FILIPCZUK. *Wychowawcza funkcja Kościoła w dobie ponowoczesności*. „Collectanea Theologica” 87:2017 nr 2 s. 89.

²⁵⁷ ChL 26.

²⁵⁸ Cyt. za: R. KEMPY. *Jaka parafia u progu Trzeciego Tysiąclecia?* W: *Nowa ewangelizacja u progu trzeciego tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001* s. 151; por. B. BIELA. *Zadania wiernych świeckich w kształtowaniu posoborowego modelu parafii*. W: *Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/1995*. Katowice 1994 s. 494.

²⁵⁹ W. KUBIK. *Zarys dydaktyki katechetycznej*. Kraków 1992 s. 77-78; por. P. TOMASIK. *Charakterystyka Dyrektorium ogólnego o katechizacji*. W: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*. Kraków 1999 s. 62.

działać w parafii w ścisłej jedności ze swoimi kapłanami, przedkładać wspólnocie kościelnej problemy własne i świata oraz sprawy dotyczące zbawienia, celem wspólnego ich omówienia i rozwiązania, a także w miarę sił brać udział we wszelkich inicjatywach apostołskich i misyjnych swojej kościelnej rodziny”²⁶⁰.

Nauczanie soborowe wyraźnie wskazuje, iż rozwój wiary we wspólnocie parafialnej ma doprowadzić wszystkich jej członków do zbawienia, a „to zbawienie dusz powinno być powodem, dla którego podejmuje się lub potwierdza decyzje o ustanowieniu lub znoszeniu parafii”²⁶¹, co powinno być zasadniczą troską proboszcza i jego współpracowników.

Papież Franciszek bardzo mocno akcentuje działalność duszpasterzy wobec rodziny: „Niech rodziny zawsze znajdą w duszpasterzach wsparcie autentycznych ojców i przewodników duchowych, którzy będą je chronili przed zagrożeniami negatywnych ideologii i pomagali stawać się silnymi Bogiem i Jego miłością”²⁶². Mają oni w sposób wyjątkowy odznaczać się wiarą głębszą niż wiara wiernych oraz wiarą pewną, bez gubienia się w aluzyjnym rozumowaniu; wiarą mocną, zwłaszcza że do nich należy odpowiedzialność za oświecanie innych w wierze i bronienie jej przed atakami herezji czy bezbożności. Taka postawa wypływa z kolei ze zgodności z całością wiary Kościoła i ze wszystkimi prawdami objawionymi; z otwartości na działanie Ducha Świętego, będącego jedynym natchnieniem dla wydawanych osądów, podejmowanych działań i zapалу apostołskiego w duchu kolegalności i współuczestnictwa²⁶³.

Cennym wskazaniem w tej interpretacji jest to, że samo pojęcie „wspólnota chrześcijańska” w odniesieniu do parafii nie niesie jeszcze ze sobą potrzebnych konotacji, dopiero ujęcie jej w kategoriach komunii – *communio*, a więc w tym, co możemy określić

²⁶⁰ DA 10.

²⁶¹ DB 32.

²⁶² FRANCISZEK. *Przemówienie papieża Franciszka do biskupów polskich*. <http://www.radiomaryja.pl/kosciol/przeslanie-papieza-franciszka-do-polskich-biskupow> [dostęp: 10.04.2021].

²⁶³ Chodzi tu o całkowitą odpowiedzialność za *kerygmat* – orędzie zbawienia dokonane i objawione przez Boga w Jezusie Chrystusie, głoszone w Jego imieniu, weryfikowane, potwierdzone i strzeżone w Kościele dzięki asystencji Ducha Świętego w celu nawrócenia i zbawienia ludzi. Kerygmat jest wspólny dla wszystkich nurtów chrześcijaństwa. Jego treść dotyczy: miłości Boga; rzeczywistości grzechu; odkupienia w Chrystusie ukrzyżowanym, pogrzebanym i zmartwychwstałym; konieczność przyjęcia przez wiarę Chrystusa jako osobistego Pana i Zbawiciela; posłannictwo Ducha Świętego; tajemnica Kościoła. Kerygmat poprzedza katechezę i jest istotnym elementem ewangelizacji (zob. A. PACIOREK. *Kerygmat*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 8. Lublin 2000 kol. 1360-1362).

jako więź, współdział, współuczestnictwo, może w większym stopniu przybliżyć nam znaczenie wspólnoty w odniesieniu do parafii, będącej odpowiedzią na wezwanie Boga do stawania się dojrzałymi w wierze.

„Parafia jest wspólnotą wiernych, która w formie widzialnej, bezpośredniej i codziennej urzeczywistnia tajemnicę Kościoła. W parafii uczymy się żyć jako uczniowie Pana w sieci braterskich relacji, w których doświadczają się komunii w różnorodności powołań i pokoleń, charyzmatów, posług i kompetencji, tworząc konkretną wspólnotę, która przeżywa swoją misję i posługę w solidarności, w harmonii ze specyficznym wkładem każdej osoby”²⁶⁴. Chrystusowy Kościół i jego żywotność nie jest bowiem „dziełem ludzkiej aktywności, lecz owocem Boskiego obdarowania, a jego posłannictwo polega na służbie zbawienia, czyli na urzeczywistnianiu wspólnoty człowieka z Bogiem i ludzi między sobą”²⁶⁵. Ta właśnie komunika Kościoła, która ma swoją podstawę w porządku stworzenia, stanowi ostateczną formę realizacji zbawczego planu Boga, ponieważ Jego odwiecznym zamiarem jest obdarowanie ludzi udziałem w Boskim życiu i zawiązanie poprzez to wspólnoty, a sama wspólnota z Bogiem jest zasadniczym celem posłannictwa Jezusa Chrystusa²⁶⁶.

W dokumencie Kongregacji Nauki Wiary czytamy na ten temat, że „pojęcie komunii znajduje się w sercu samorozumienia Kościoła, jako Misterium osobowej jedności każdego człowieka z Trójcą Świętą i z innymi ludźmi, zapoczątkowanej przez wiarę i skierowanej do pełni eschatologicznej w Kościele niebieskim, która w pewnej mierze urzeczywistnia się już w Kościele na ziemi”²⁶⁷. Posiada ona zawsze podwójne odniesienie: wertykalne – komunika z Bogiem, i horyzontalne – komunika między ludźmi. Jej podstawą i ośrodkiem jest Eucharystia, będąca źródłem i siłą tworzącą komunię między członkami Kościoła²⁶⁸.

PSDL, podejmując tę tematykę, zapisał, że „związek gorliwych chrześcijan z parafią można określić mianem cnoty parafialności, u źródeł której dostrzegamy dobro

²⁶⁴ MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 83.

²⁶⁵ A. CZAJA. *Credo in Spiritum Vivificantem. Pneumatologiczna interpretacja Kościoła jako komunii w posoborowej teologii niemieckiej*. Lublin 2003 s. 16.

²⁶⁶ Por. *tamże* s. 35-36.

²⁶⁷ KONGREGACJA NAUKI WIARY. *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunika Communionis notio*. W: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*. Red. Z. Zimowski, J. Królikowski. Tarnów 1995 p 3.

²⁶⁸ Por. *tamże* p. 5; por. W. PRZYGODA. *Apostolstwo świeckich* s. 70.

wspólne parafii oraz społeczną naturę człowieka. Duszpasterze i katolicy świeccy stają się rzeczywiście aktywnymi chrześcijanami budującymi Kościół parafialny wówczas, gdy w swoim życiu rozwijają oraz poświadczają osobistą więź ze wspólnotą parafialną. Dzięki niej mogą lepiej rozpoznać, pokochać i naśladować samego Chrystusa, który utożsamia się ze swoim Kościołem, a więc także z każdą konkretną wspólnotą parafialną, zmierzającą pod przewodnictwem własnego proboszcza do zbawienia”²⁶⁹. Aspekt NE bardzo mocno podkreśla, że współcześnie „od wszystkich wiernych świeckich wymagane jest dziś wielkoduszne zaangażowanie w służbie misji ewangelizacyjnej, przede wszystkim poprzez ich świadectwo codziennego życia zgodnego z Ewangelią w swoich naturalnych środowiskach i na każdym poziomie odpowiedzialności”²⁷⁰.

W tym kontekście PSDL uwzględnił konkretne rozwiązania, które znalazły swoje miejsce w ostatecznych dokumentach, będących owocem dzieła synodu. Zadawane zaś od samego początku synodalne pytania stały się wyznacznikiem dawanej przez duszpasterstwo parafialne odpowiedzi na wyzwania NE. Podkreślił to nuncjusz apostolski w Polsce abp Celestino Migliore podczas homilii wygłoszonej w czasie Mszy św. zamykającej PSDL, mówiąc, iż „przyszłość tej młodej diecezji i owoce pierwszego jej synodu zależą od dzieła nowej ewangelizacji każdej osoby, każdej wspólnoty parafialnej, każdej grupy, stowarzyszenia, zespołu, całej diecezji”²⁷¹. Jednoznacznie wskazał na współpracę szeregu podmiotów odpowiedzialnych za wprowadzenie postanowień synodalnych w życie, gdyż nie ulega wątpliwości, że tylko zaangażowana wspólnota parafialna może stawać się ośrodkiem wiary, w której postanowienia synodalne będą wprowadzane w życie.

Za wskazaniem Nauczycielskiego Urzędu Kościoła PSDL przypatrył się zadaniom katolików świeckich w perspektywie bycia przez nich świadkami Zbawiciela. Podkreślił, iż „parafia jest przede wszystkim wspólnotą wierzących w Jezusa Chrystusa, która realizuje się przez przepowiadanie Słowa i życie wiarą w miłości braterskiej. Ośrodkiem życia religijnego tej wspólnoty jest kościół parafialny, w którym eucharystycznie przebywa Chrystus. Celem zaś wierzących jest udoskonalenie duchowe i zbawienne, które dokonuje się pod przewodnictwem wysłanego przez biskupa własnego

²⁶⁹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 47-48.

²⁷⁰ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Instrukcja Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*. Wrocław 2020 p. 86.

²⁷¹ *Homilia Nuncjusza Apostolskiego w Polsce abpa Celestino Migliore podczas Mszy św. zamykającej I Synod Diecezji Legnickiej (24.03.2012)*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 91.

duszpasterza wyposażonego w odpowiednią władzę religijną²⁷². We wspólnocie parafialnej w głównej mierze takim duszpasterzem jest proboszcz parafii²⁷³, wspomagany w duszpasterstwie przez inne osoby.

Proboszcz parafii winien troszczyć się o to, by parafia, jako podstawowa komórka struktury Kościoła, stawała się wspólnotą w sensie socjologicznym i przeżyciowym²⁷⁴. Papież Benedykt XVI podkreślał, iż cała społeczność parafialna – laicy i duszpasterze – powinni zadbać o to, aby parafie „nie były zredukowane do masy bezimiennych wiernych”²⁷⁵. „Prowadzenie wiernych do głębokiego życia wewnętrznego, opartego na zasadach chrześcijańskiej nauki przeżywanej i głoszonej przez świętych – to zapewne najważniejsze duszpasterskie przedsięwzięcie. Ten właśnie aspekt winien zajmować uprzywilejowane miejsce w pastoralnym planowaniu”²⁷⁶.

Należy zwrócić uwagę, że „parafie zajmują się dziś odnową dynamiki relacyjnej i taką przebudową struktur, która zapewni ich większą otwartość i zmniejszy biurokrację”²⁷⁷. W procesie katechizacji istotne jest zatem nieustanne kształtowanie więzi z parafią i Kościołem partykularnym. Jest to bowiem znak NE, który weryfikuje pojawiające się trudności w realizacji posługi katechetycznej. W tym kontekście należy zauważyć, iż bardziej chodzi tu nie o nawiązanie tej więzi, ale o aktywne podtrzymywanie jej i stałe poszerzanie. Wielką wagę ma głoszenie słowa Bożego oraz katecheza, które pozwalają pogłębiać więzi wewnątrz wspólnoty parafialnej i Kościoła partykularnego. Doświadczenie wspólnoty ma największe znaczenie w procesie ewangelizacji, zwłaszcza że współcześnie bardzo często zaciera się osobowa i społeczna tożsamość człowieka.

Nadto zauważyć należy, że współczesna kultura nacechowana jest cynizmem. Cynicy nie szanują związku z Kościołem, parafią czy z duszpasterzem (chyba, że czynią to dla uzyskania doraźnych korzyści, np. politycznych czy biznesowych). Nie można ich jednak pomijać, ponieważ cynicy dążą do tego, by większość ludzi uznała ich za

²⁷² I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). T. 1 s. 42.

²⁷³ Oprócz proboszcza należy rozumieć także szerszy zakres tego wyrażenia i jego współpracowników: administrator parafii, wikariusz, rezydent.

²⁷⁴ Por. ChL 29.

²⁷⁵ BENEDYKT XVI. *Do Biskupów polskich*. Poznań 2005 s. 28.

²⁷⁶ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej. Instrukcja*. Watykan 2002 cz. II p. 27.

²⁷⁷ PAPIESKA RADA DS. KRZEWIENIA NOWEJ EWANGELIZACJI. *Dyrektorium o katechizacji*. Kielce 2020 p. 301 s. 158.

największe autorytety w każdej dziedzinie życia. Oni sami stawiają siebie w roli tych, którzy mają zastąpić „przestarzałe” już autorytety religijne. Po drugie, cynicy chętnie stawiają siebie w pozycji nieomylnych sędziów Kościoła i jego działalności duszpasterskiej, jak również próbują w taki sposób oddziaływać na współczesnego człowieka, by utrudnić mu przyjęcie Ewangelii oraz by przeszkadzać mu w kierowaniu się jej zasadami. Nowy ewangelizator w konfrontacji z nimi, w katechezie parafialnej czy szkolnej, w różnego rodzaju spotkaniach musi zachować wielką roztropność, zdrowy dystans i równowagę emocjonalną, jak również zadbać o solidniejszą wiedzę i kompetencję we wzajemnej komunikacji.

NE to nie tylko podejmowanie zadań ewangelizacyjnych, ale i służących całemu procesowi socjalizacji, uspołeczniania, podtrzymywania i rozwijania dialogu. To zachęcanie do współodpowiedzialności i udzielania sobie wzajemnej pomocy²⁷⁸. Dobro podstawowe należy w tym znaczeniu rozumieć jako dobro każdej osoby w odniesieniu do jednej z głównych zasad chrześcijańskiego personalizmu. Urzeczywistnia się ona w powstających w parafii różnorodnych grupach, gdzie każdy może rozwijać swoje charyzmaty i dary łaski w odniesieniu do cnót teologalnych, moralnych i społecznych. „Ewangelizację współczesnego świata trzeba będzie podejmować, biorąc za punkt wyjścia ponowne odkrycie osobowej, społecznej i kulturowej tożsamości chrześcijan”²⁷⁹, które dokonuje się w wymiarze wspólnotowym, wewnątrz środowiska parafialnego składającego się z rozmaitych grup duszpasterskich.

Nadto istnienie tych grup, ruchów i stowarzyszeń stwarza wyjątkową okazję dla wspierania duszpasterzy na drogach ich duszpasterskiego i nauczycielskiego posługiwania. Obustronna w tej kwestii dojrzałość przyczynia się do traktowania księdza jako członka wielkiej, parafialnej rodziny, a nie urzędnika kościelnego. Świeccy katolicy mogą zaś we współpracy z duszpasterzami stać się „dobrymi apostołami swych środowisk, jeżeli dzięki formacji duchowej oraz intelektualnej, w obliczu zlaicyzowanego świata, będą umieli uzasadnić nadzieję płynącą z wiary, która w nich jest (zob. 1 P 3,15)”²⁸⁰.

Wspólne analizowanie potrzeb i zjawisk, zastanawianie się na tematami homilii i proponowanie tematów do przemyślenia, przemodlenia i ukazania ich w prawdziwym

²⁷⁸ Por. DOK 159.

²⁷⁹ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* cz. II p. 29.

²⁸⁰ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 46.

światle zawsze przynosi wzajemne ubogacenie. Nie bez znaczenia jest tu także dowartościowywanie osób aktywnych i oddanych Kościołowi, ale i wychodzenie naprzeciw osobom o „uśpionym duchu aktywności religijnej”. Zwykle narzędzia, jakimi są tablice informacyjne, gazetki parafialne, konferencje organizowane dla różnych grup czy przekazywanie informacji w prasie miejscowej lub w mediach, mogą przynieść bardzo wiele owoców.

Parafia, będąc wspólnotą wierzących w Jezusa Chrystusa, realizuje to zadanie przede wszystkim przez przepowiadanie słowa. „Dokonuje się to na różne sposoby i każdy wierny jest wezwany do aktywnego udziału, zwłaszcza poprzez świadectwo życia chrześcijańskiego oraz bezpośrednie głoszenie Ewangelii zarówno niewierzącym, aby doprowadzić ich do wiary, jak i tym, którzy już wierzą, aby ich pouczyć, utwierdzić i inspirować do większego zaangażowania”²⁸¹.

W czasie prac PSDL wiele uwagi poświęcono sprawie przekazywania słowa Bożego przez duszpasterzy i przypomniano, że „głoszący słowo Boże duszpasterze powinni mieć świadomość, że moc słów wypowiedzianych podczas celebracji liturgicznej w dużej mierze zależy od ich osobistej duchowej świętości”²⁸², od ich osobistego związku z Jezusem Chrystusem. Papież Benedykt XVI podkreślał tę zależność, że „wiara chrześcijańska jest czymś więcej niż opowiedzeniem się za duchową podstawą świata. Jej zasadnicze sformułowanie nie brzmi «wierzę w coś», lecz «wierzę w Ciebie». Jest ona spotkaniem z Jezusem”²⁸³.

„Z tego przenikniętego miłością spotkania Chrystusa rodzi się pragnienie głoszenia Go, «ewangelizowania» i prowadzenia innych do «tak» wiary w Jezusa Chrystusa”²⁸⁴. A jest to o tyle ważne, że współcześnie dość łatwo wypowiada się owo „nie” dla Kościoła, i to zarówno u pojedynczych osób, jak i w szerszych środowiskach, „zwłaszcza w pewnych sferach autentycznej lub rzekomej kultury, gdzie równie często

²⁸¹ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*. Wstęp p 4.

²⁸² *Tamże* s. 43. O prezbiterach można powiedzieć, że ich pierwszą funkcją jest głoszenie słowa Bożego (zob. KK 28; por. KKK 1564), „ponieważ podstawą osobistego i wspólnotowego życia chrześcijańskiego jest wiara, którą pobudza Słowo Boże i która karmi się tym słowem. Sobór Watykański II uwypukla tę misję ewangelizacyjną, wiążąc ją z kształtowaniem Ludu Bożego oraz z prawem wszystkich do otrzymania od kapłanów orędzia ewangelicznego” (JAN PAWEŁ II. *Misja ewangelizacyjna prezbiterów* (21.04.1993). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 270.

²⁸³ J. RATZINGER. *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*. Kraków 1996 s. 69.

²⁸⁴ KKK 429.

jak w przeszłości – a może nawet częściej – Kościół spotyka się dziś z odrzuceniem lub wręcz z wrogością. Głębokim źródłem tych postaw – jak wskazywał Jan Paweł II, jest psychika zdominowana przez wolę całkowitej autonomii, płynącą z poczucia samowystarczalności osobistej lub zbiorowej. To poczucie pozwala człowiekowi uważać się za niezależnego od ponadludzkiej Istoty, która jest przedstawiana lub też wewnętrznie odkrywana jako Twórca i Pan życia, fundamentalnego prawa i porządku moralnego, a zatem jako źródło rozróżnienia między dobrem a złem. Niektórzy roszczą sobie prawo do ustanawiania na własną rękę, co jest dobrem, a co złem, i tym samym nie zgadzają się być «kierowani z zewnątrz» ani przez transcendentnego Boga, ani przez Kościół, który reprezentuje Go na ziemi»²⁸⁵.

Trzeba jednakże stawiać pytania, czy „wypowiadając owo «nie» dla Kościoła, w gruncie rzeczy nie chcemy uwolnić się od tych wymagań. W takim przypadku, bardziej niż w jakimkolwiek innym, «nie» dla Kościoła byłoby równoznaczne z «nie» dla Chrystusa. I wiemy niestety z doświadczenia, że często tak właśnie jest [...]. Musimy jednak dodać, że podstawą owego «nie» dla Kościoła jest często nie sam sprzeciw wobec ludzkich ułomności jego członków, ale raczej ogólna zasada odrzucania pośrednictwa. Niektórzy bowiem, przyjmując istnienie Boga, chcą z Nim nawiązywać kontakty wyłącznie osobiste i nie akceptują żadnego pośrednictwa między własnym sumieniem a Bogiem, a tym samym odrzucają przede wszystkim Kościół»²⁸⁶.

Duszpasterstwo parafialne, będące ośrodkiem rozwoju wiary, biorąc pod uwagę tę zależność w dziele NE, musi wnosić w życie różnych środowisk bogactwo życia duchowego i doświadczenie własnej wiary przez odpowiedzialność za głoszone homilie. W stałych materiałach roboczych Komisji ds. Kultu Bożego PSDL wyraźnie stwierdzono, że „podstawowym sposobem nauczania we wspólnocie parafialnej jest głoszenie homilii w czasie Eucharystii. Treściowo homilie powinny koncentrować się na przekazie słowa Bożego zawartego w Piśmie Świętym, a przeczytanego w czasie liturgii mszalnej»²⁸⁷. Jest to zadanie własne prezbiterów, którzy są współpracownikami biskupów w głoszeniu

²⁸⁵ JAN PAWEŁ II. „*Tak*” dla Kościoła (24.07.1991). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 22-23.

²⁸⁶ *Tamże* s. 21-22. W posoborowym *Schemacie fundamentalnego prawa Kościoła* odnajdujemy odnośny zapis, iż „Kościół ma obowiązek i wrodzone prawo, niezależnie od jakiegokolwiek ludzkiej władzy, przepowiadania wszystkim narodom nauki ewangelicznej” (*Schemat fundamentalnego prawa Kościoła, kan. 53 § 2*. W: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*. Red. W. Kacprzyk, M. Sitarz. Lublin 2006 s. 882).

²⁸⁷ *Materiały robocze Komisji ds. Kultu Bożego*. „Biuletyn Synodalny” 2009 nr 7 s. 29.

Ewangelii Bożej. W parafii za ten obowiązek odpowiedzialny jest proboszcz oraz inni duszpasterze, w stosunku do powierzonego im ludu²⁸⁸.

Misja ewangelizowania przez słowo ma stawać się powinnością osobistą. Paweł VI podkreślał, że wynika ona z otwarcia na Ducha Świętego: „Duch Święty [...] jak w początkach Kościoła, tak i dzisiaj działa w każdym głosicielu Ewangelii, jeśli tylko poddaje się Jego kierownictwu. On podsuwa mu słowa, jakie tylko On jeden może poddać, a równocześnie usposabia serca słuchaczy, aby otwarli się na przyjęcie Ewangelii i na głoszone Królestwo”²⁸⁹. Według soborowej Konstytucji o Objawieniu Bożym „w Piśmie Świętym więc objawia się [...] przedziwne «zniżanie się» wiecznej Mądrości, «byśmy uczyli się o niewysłowionej dobroci Boga i o tym jak bardzo dostosował się On w mowie, ukazując przezorność i troskliwość względem naszej natury». Bo słowa Boże, językami ludzkimi wyrażone, upodobniły się do mowy ludzkiej, jak niegdyś Słowo Ojca Przedwiecznego, przyjąwszy słabe ciało ludzkie, upodobniło się do ludzi”²⁹⁰.

Według posoborowej instrukcji Świętej Kongregacji Obrzędów „lud ma prawo karmić się we Mszy Świętej zwiastowaniem i wyjaśnianiem słowa Bożego”²⁹¹. Ma to się odbywać z niezwykłą prostotą, pamiętać bowiem należy, że dzięki posłudze głoszenia słowa Bożego wzrasta wiara słuchaczy. „Skoro wyjaśniam, to nie zaciemniam – chodzi więc o język zrozumiały dla słuchaczy”²⁹². W ten sposób zadanie proklamacji słowa będzie wykonane należycie i zaowocuje w życiu tego, kto tego słowa słucha.

Wnioskodawcy PSDL wobec tego zadania dostrzegli potrzebę poprawienia jakości merytorycznej i formalnej kazań i homilii. Wskazali, że „kazania powinny być

²⁸⁸ Por. KPK kan. 767. Posługa nauczania jest zatem wpisana w naturę Kościoła. W Kościele katolickim wszyscy są za tę misję odpowiedzialni na mocy godności wypływającej z łaski chrztu świętego. Lecz „choć wszyscy wierni mają obowiązek współpracy w zakresie ewangelizowania, to jednak nikomu nie wolno wykonywać posługi głoszenia słowa Bożego w imieniu Kościoła, o ile nie otrzyma misji od kompetentnej władzy, czy też przez specjalne upoważnienie, czy na skutek nadania urzędu, z którymi na mocy świętych kanonów złączona jest ta posługa” (*I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 48). Jest to jasne odniesienie do mandatu głoszenia homilii, prowadzenia katechezy czy publikacji teologicznych z uzyskaniem imprimatur.

²⁸⁹ EN 13.

²⁹⁰ KO 13.

²⁹¹ ŚWIĘTA KONGREGACJA OBRZĘDÓW. *Instrukcja o kulcie Eucharystii Eucharisticum misterium* (25.05.1967) p. 20, 62.

²⁹² H. SŁAWIŃSKI. *Język współczesnego przekazu Ewangelii z uwzględnieniem sugestii papieża Franciszka*. „Roczniki Teologiczne” 61:2014 z. 12 s. 57.

zgodne z ich przeznaczeniem, wypowiedzią o funkcji perswazyjnej, mówione a nie czytane z kartki, ich treść powinna być jasna i przekonująca, powinna zawierać *exempla* i odniesienia do Pisma Świętego, konstrukcja ich winna być logiczna i zwarta, a język kazania sugestywny”²⁹³. W uzasadnieniu powiedziano też, że „zarówno treść kazania, jak i jego forma i język mają służyć pogłębieniu wiary, rozwojowi duchowemu, ubogaceniu liturgii Mszy św., a zatem powinny być mądrym komentarzem kapłana, który poruszy umysły i serca słuchaczy”²⁹⁴. Nie należy też rezygnować z cierpliwego i stałego objaśniania „języka religijnego”, który jest bogactwem Kościoła, a nie jego „starą naleciałością”. „Język liturgii «jako głos modlącego się Kościoła» służy mistagogii, jest symboliczny i misteryjny, pełen niewysłowionych pojęć”²⁹⁵.

Nowej ewangelizacji nie można rozumieć jako czegoś dodatkowego w okresie kryzysu, lecz jako kontynuację stałej misji w Kościele. „Przedmiotem misji i ewangelizacji Kościoła jest zawsze Lud Boży jako całość”²⁹⁶. Wznosząc się ponad fragmentaryczność, należy zawsze łączyć wymóg jedności z bogactwem tradycji kościelnych i kulturowych. „Naśladując przykład Chrystusa, kapłan winien głosić słowo, w sposób pozytywny i pociągający ludzi w kierunku Dobra, Piękna i prawdy, jaką jest Bóg”²⁹⁷.

Spostrzeżenia te ukierunkowują na ciągłą formację do przepowiadania, która winna równocześnie rozbudzać pasję przepowiadania, dotyczącą zarówno jego treści, jak i przedmiotu. Koniecznym warunkiem jest trafne odczytywanie znaków czasu i konfrontowanie ich z wyzwaniem Ewangelii Jezusa Chrystusa. Nowy ewangelizator ze względu na serdeczną przyjaźń z Jezusem pragnie każdemu głosić orędzie ewangeliczne,

²⁹³ Wniosek J. Owczarka do Komisji ds. Duchowieństwa z zespołu synodalnego przy parafii św. Jana Chrzyciela w Jeleniej Górze-Cieplicach (24.03.2010). AS sygn. III/277.

²⁹⁴ Tamże.

²⁹⁵ J. MORALES. *Wprowadzenie do teologii*. Tł. P. Rak. Kraków 2006 s. 101; por. KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DYSCIPLINY SAKRAMENTÓW. *Instrukcja Liturgiam authenticam* (28.03.2001) p. 27.

²⁹⁶ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Instrukcja Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej* p. 27.

²⁹⁷ H. SŁAWIŃSKI. *Język współczesnego przekazu Ewangelii* s. 57; por. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* (19.03.1999). Tarnów 1999 s. 35.

w oparciu o własną historię życiową i własny sposób postępowania, wypełniony radością i nadzieją²⁹⁸.

Powinna to być fundamentalna zasada duszpasterska, bo „mówiąc ściśle – innym można przekazywać tylko to, co nas do głębi angażuje (a zatem tylko tym można się dzielić), można przepowiadać tylko to, co leży nam głęboko na sercu, co głęboko kochamy [...]. Jeżeli prezbiter nie ma takiej pasji, to jest tylko technikiem komunikacji lub specjalistą od duszpasterstwa, kimś, kto udziela informacji, ale nie jest nim przejęty”²⁹⁹. W związku z tym nie potrafi także poruszyć serca, wprowadzić w zakłopotanie, postawić prowokującego zapytania, zachęcić do nowych poszukiwań i większej niż dotychczas wierności Chrystusowi i Jego Ewangelii³⁰⁰, a na tym właśnie polega NE, którą współcześnie określa się także jako „re-ewangelizację” starych obyczajów chrześcijańskich w nowej rzeczywistości; w rzeczywistości w której przygasł blask Dobrej Nowiny. W tym przepowiadaniu chodzi o nową gorliwość, nowy zapal w podejściu nie tylko do metod i sposobów głoszenia Ewangelii Jezusa Chrystusa, ale i o „nowe spotkanie” z Ewangelią i Chrystusem, głębszym i trwalszym. Może to być jednakże utrudnione, zwłaszcza gdy istnieje sporny rozdzźwięk między tym, co się głosi lub słyszy a tym, czym się żyje³⁰¹.

Papież Franciszek wyraźnie stwierdził, że „ewangelizacja nie polega na uprawianiu prozelityzmu – prozelityzm jest karykaturą ewangelizacji – ale na tym, by przyciągać oddalonych naszym świadectwem, na pokornym zbliżaniu się do tych, którzy czują się dalecy od Boga i od Kościoła, na przybliżaniu się do tych, którzy czują się osądzeni i potępiani *a priori* przez tych, którzy czują się doskonali i czysti. Polega na przybliżaniu się do załęczonych lub obojętnych”³⁰². Wobec powyższego świadectwo wiary w konkretnym postępowaniu i duszpasterska troska są skutecznym narzędziem, w którym ewangelizowanie przyniesie wymierny skutek.

²⁹⁸ „Dawajmy świadectwo nowości, nadziei, radości, które Pan wnosi w życie. Odczuwajmy w sobie «słodką i pełną pociechy radość z ewangelizowania»”(EN 80).

²⁹⁹ A. CENCINI. *Od relacji do uczestnictwa*. Przeł. J. Marecki. Kraków 2004 s. 205.

³⁰⁰ Por. TENŻE. *Światło na mojej ścieżce. Słowo Boże a droga powołania*. Przeł. M. Myczkowski. Kraków 2003 s. 45.

³⁰¹ Por. VC 84-85; EinE 48; JAN PAWEŁ II. *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*. Kraków 1996 s. 82 -83.

³⁰² FRANCISZEK. *Ewangelizacja jest naszą rewolucją. Msza św. w Parku Dwusetlecia w Quito (7.07.2015)*. OR 36:2015 nr 7-8 s. 10-11.

Przepowiadanie słowa jest jednym z podstawowych zadań prezbiterów, którzy jako słudzy słowa powinni mieć nieustannie świadomość, że są tylko narzędziem w rękę Pana Boga i biorą odpowiedzialność za to, co głoszą. „W sposób szczególny proboszcz winien być cierpliwym tkaczem więzów komunii własnej parafii z Kościołem partykularnym i z Kościołem powszechnym. Powinien się stawać prawdziwym wzorem wierności wobec Nauczycielskiego Urzędu Kościoła i jego wielkiej dyscypliny”³⁰³. Z tej racji potrzeba nieustannej kontemplacji słowa w posłudze głoszenia i osobistej konfrontacji, by nie głosić siebie, ale Chrystusa.

Jak mówili ojcowie Synodu Biskupów w 1971 roku, „«doświadczenia życia zarówno zwykłych ludzi jak i prezbiterów, które trzeba zawsze uwzględnić i ocenić w świetle Ewangelii, nie mogą być jedyną ani główną normą przepowiadania» [...]. Misja przepowiadania powierzona jest przez Kościół prezbiterom jako udział w pośrednictwie Chrystusa; trzeba spełniać ją w mocy i zgodnie z wymogami Jego polecenia [...]. Nie można nim manipulować, zmieniać go, dostosowywać do własnych upodobań, lecz powinno się je głosić w całej pełni”³⁰⁴.

Celem przepowiadania jest wzbudzenie i ożywianie wiary oraz przyczynianie się do wzrostu Kościoła. PSDL w swoim *Programie odnowy religijno-moralnej* zaznaczył, że duszpasterze także poza Mszą św. nie powinni zwalniać się z tego zadania, z wyjaśniania słowa Bożego i swojej funkcji nauczycielskiej. Może się to realizować na różne sposoby (kręgi biblijne, lektura Pisma Świętego, rozmowy indywidualne i wspólnotowe), zawsze jednak „w świadomości proboszcza i jego współpracowników winna być stale obecna troska o kształt życia duchowego powierzonych im przez biskupa wiernych, której nie sposób całkowicie wypełnić bez systematycznie podejmowanej posługi Słowa Bożego. Dotyczy to zwłaszcza sprawowania liturgii sakramentów świętych, w tym sakramentu chrztu i małżeństwa. Szczególną okazją głoszenia Ewangelii jest także obrzęd chrześcijańskiego pogrzebu”³⁰⁵.

Zaleca się również, „aby we wszystkich spotkaniach wiernych organizowanych pod przewodnictwem duszpasterzy wyznaczony był czas, podczas którego czytane jest i rozważane Pismo Święte. Nawet jeśli spotkania te nie mają charakteru ściśle biblijnego,

³⁰³ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* cz. I p. 16.

³⁰⁴ JAN PAWEŁ II. *Misja ewangelizacyjna prezbiterów* s. 271-272.

³⁰⁵ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 43; por. KPK kan. 761; W. PRZYCZYNA. *Integralne ujęcie ewangelizacji*. W: *Z zagadnień współczesnej homiletyki*. Red. W. Przyczyna. Kraków 1993 s. 51; M. OLSZEWSKI. *Duszpasterstwo parafialne* s. 180-181.

to jednak prezentowane teksty Biblii, wraz ze stosownym ich wyjaśnieniem nie powinno być pomijane. Ponieważ wiara wypływa ze słuchania słowa Bożego, nie można posługi głoszenia Dobrej Nowiny niczym zastępować ani przesłaniać innymi akcjami organizowanymi w parafii, chyba że w sposób naturalny wiążą one ludzi z koniecznością poszukiwania przez nich, indywidualnie czy wspólnotowo, pozytywnej odpowiedzi na pytanie Chrystusa: «A wy za kogo Mnie uważacie» (Mt 16,15)»³⁰⁶.

Wielką możliwość na taką odpowiedź dają też odwiedziny duszpasterskie (z racji kolędy, odwiedzin chorych, przygotowania do sakramentów, udzielenia pomocy czy wsparcia charytatywnego). PSDL zapisał, że „księża spełniający w swoich parafiach misję Kościoła winni ze szczególną uwagą traktować wizytę duszpasterską w domach parafian. Jest to jedna z najbardziej skutecznych form duszpasterstwa indywidualnego. Buduje więź wspólnotową na płaszczyźnie wiary, kultu i wzajemnej miłości między odwiedzanym przez duszpasterza człowiekiem a Bogiem, między samym duszpasterzem a parafianami oraz między parafianami»³⁰⁷. Wizyta duszpasterska ma nie tylko umożliwić poznanie parafian przez duszpasterza, poznanie ich potrzeb, ale i prowadzenie dialogu zbawienia, którego treścią jest Osoba Jezusa Chrystusa, który oferuje każdemu człowiekowi zbawienie³⁰⁸.

Spośród wielu form odnoszących się do funkcji nauczycielskiej Kościoła istotne miejsce zajmuje oczywiście katecheza. Parafia, pozostając zawsze ośrodkiem rozwoju wiary, jest równocześnie pierwszym i podstawowym podmiotem i narzędziem katechezy, punktem odniesienia dla różnych i szczególnych jej wyrazów. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podkreśla, iż za katechezę jest odpowiedzialna cała wspólnota chrześcijańska: „Katecheza jest działaniem wychowawczym realizowanym z uwzględnieniem szczególnej odpowiedzialności każdego członka wspólnoty³⁰⁹. Z punktu widzenia wspólnoty w Kościele nie ma zatem „adresatów” w ścisłym tego słowa

³⁰⁶ I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). T. 1 s. 44.

³⁰⁷ *Tamże*. „Duszpasterz parafii powinien przynajmniej raz w roku złożyć wizytę duszpasterską każdej osobie zamieszkującej w parafii [...]. Winno się tę formę indywidualnego kontaktu promować i nieustannie wspierać, a przede wszystkim rozumieć jako prawdziwą szkołę wiary i moralności” (*tamże* s. 45-46).

³⁰⁸ Por. *tamże* s. 45.

³⁰⁹ DOK 220. W dekrecie o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus* ojcowie Soboru Watykańskiego II podają, że o chrześcijańskie wtajemniczenie w katechumenacie powinni się troszczyć nie tylko katechiści i kapłani, ale cała społeczność wiernych, szczególnie zaś rodzice chrzestni, tak aby katechumeni od samego początku czuli, że należą do Ludu Bożego (por. DM 14).

znaczeniu, gdyż wszyscy uczestnicy katechezy, chociaż spełniają różne role, są jej podmiotami³¹⁰. Katecheza prowadzi do dojrzałości wiary nie tylko katechizowanych, ale również wspólnotę jako taką³¹¹. Ma za zadanie wprowadzić wszystkich wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego³¹². Musi przybierać różne formy w zależności od tego, do jakiej grupy i osób jest skierowana³¹³.

Jeśli wspólnota parafialna dba o autentyczność i uniwersalność oddziaływania katechetycznego, może przekazać więcej wartości niż inne podmioty eklezjalne, gdy ogarnia i jednoczy nauczanie, doświadczenie życia, komunię i świadectwo, ale też gdy dostrzega konkretne ograniczenia i możliwe trudności oraz gdy widzi brak autentycznego ducha wspólnotowego³¹⁴.

Ponadto parafia ma za zadanie troszczyć się o konkretne formy działalności katechetycznej, zabezpieczać jej nieodzowne elementy (katecheci, animatorzy, środki, struktury) i korygować katechetyczną i formacyjną działalność grup i ruchów, programów katechetycznych³¹⁵. W *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* dostrzega się wprost związku między skutecznością katechezy a jakością życia wspólnoty chrześcijańskiej: „Pedagogia katechetyczna jest skuteczna w takiej mierze, w jakiej wspólnota chrześcijańska staje się konkretnym i wzorcowym odniesieniem dla drogi wiary pojedynczych osób”³¹⁶.

³¹⁰ Katecheza jest ze swej istoty aktem eklezjalnym. Prawdziwym podmiotem katechezy jest Kościół, który kontynuując posłanie Jezusa Nauczyciela i ożywiony przez Ducha Świętego, został posłany, by być nauczycielem wiary [...]. To przekazywanie Ewangelii jest żywym aktem tradycji kościelnej (por. DOK 78).

³¹¹ Por. *tamże* 221.

³¹² Por. KKK 5. „Posługa katechetyczna czerpie wciąż nową moc z soborów. Sobór Trydencki stanowi pod tym względem przykład zasługujący na podkreślenie. W swoich konstytucjach i dekretach postawił on katechezę na pierwszym miejscu; z jego inicjatywy powstał *Katechizm rzymski*, który nosi także jego imię i stanowi dzieło o wielkim znaczeniu jako kompendium nauki chrześcijańskiej. Sobór Trydencki zainicjował w Kościele wspaniałą organizację katechezy; dzięki takim świętym teologom i biskupom, jak św. Piotr Kanizjusz, św. Karol Boromeusz, św. Turybiusz z Mongrovejo i św. Robert Bellarmin, który pociągnął za sobą publikację wielu katechizmów” (*tamże* 9).

³¹³ Por. II PSP s. 59; por. JAN PAWEŁ II. *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Bóg Ojciec*. Kraków – Ząbki 1999 s. 16.

³¹⁴ Por. DOK 57.

³¹⁵ Por. CT 67; zob. P. MAZUR. *Katecheza parafialna umocnieniem parafii*. „Ateneum Kapłańskie” 152:2008 z 23 s. 485-491.

³¹⁶ DOK 158.

Na tej podstawie KPK mówi: „do duszpasterzy należy obowiązek czynić wszystko, ażeby wszyscy wierni mogli otrzymać katolickie wychowanie”³¹⁷. Powyższy kanon stanowi doskonale uzupełnienie nauczania soborowego w zakresie realizowania funkcji nauczycielskiej we wspólnocie Kościoła i wskazuje, że jest ona także społecznością ludzką, zdolną do pełnienia funkcji wychowawczej na drodze zbawienia i udzielania życia Chrystusowego³¹⁸. PSDL w swoim *Programie odnowy religijno-moralnej* wyraźnie zaznaczył: „Chodzi tu więc o kształtowanie postaw prawdziwie odpowiedzialnych oraz faktycznie uczestniczących w apostołacie świeckich”³¹⁹.

Dokumenty Kościoła wskazują, iż „specyficzną cechą katechezy, różniącą się od pierwszego głoszenia Ewangelii, która prowadzi do nawrócenia, jest dążenie do podwójnego celu: doprowadzić do dojrzałości wiarę już zrodzoną w duszy i ukształtować prawdziwego ucznia Chrystusa przez pogłębione i bardziej uporządkowane poznanie Osoby i nauki Chrystusa, naszego Pana”³²⁰. Oczywiście, ta rola katechezy odnosi się do jej różnych wymiarów. Jednakże to wspólnota parafialna, wewnątrz której odbywa się nauczanie katechetyczne, jest szczególnym miejscem jej głoszenia. „W całym procesie ewangelizacji katecheza ma być etapem wprowadzania i dojrzewania, to znaczy czasem, w którym chrześcijanin, przyjąwszy przez wiarę Jezusa Chrystusa, jako jedyne Pana, i przyłgnąwszy do Niego całkowicie przez szczere nawrócenie serca, stara się lepiej poznać tego Jezusa, któremu się powierzył”³²¹.

W okresie posoborowym to odniesienie nabrało szczególnego znaczenia wraz z postępującym rozwojem grup, ruchów i stowarzyszeń. Doceniono też ich wartość i użyteczność³²², uznając, że mają one wielką wartość wychowawczą w wierze³²³. Właściwym miejscem ich działania jest parafia: „Parafia powinna pozostać pierwszoplanowym miejscem katechizacji. Musi ona odnaleźć na nowo swoje powołanie, które każe jej być domem rodzinnym, braterskim i gościnnym, w którym ochrzczeni

³¹⁷ KPK kan. 794.

³¹⁸ Por. W. GÓRALSKI. *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*. T. 3. Red. P. Hemperek [i in.]. Lublin 1986 s. 35.

³¹⁹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 48.

³²⁰ CT 19.

³²¹ *Tamże* 20.

³²² Por. P. BIGNARDI. *Katecheza wspólnotowa w grupach, ruchach i stowarzyszeniach*. W: *Słownik katechetyczny*. Red. J. Gevaert, K. Misiaszek. Warszawa 2007 s. 461.

³²³ Por. CT 70.

i bierzmowani uświadamiają sobie, że są ludem Bożym”; parafia jest „zwyczajnym środowiskiem, w którym rodzi się i wzrasta wiara. Stanowi więc bardzo odpowiednią przestrzeń wspólnotową do tego, by realizowana w niej posługa słowa była równocześnie nauczaniem, wychowaniem i żywym doświadczeniem”³²⁴.

PSDL wskazał w związku z tym na „konieczność organizowania przez duszpasterzy w parafii systematycznej katechezy, która musi być dostosowana do wieku parafian oraz różnych sytuacji życiowych”³²⁵. Parafianie winni poprzez nią umieć powiązać swoje życie religijne ze społecznym doświadczeniem wiary, co leży nie tylko u źródeł powstawania parafii, ale i natury człowieka³²⁶. Wyjątkowe zaś miejsce winna mieć katecheza rodzinna, w której dokonuje się najgłębsze wtajemniczenie w życie chrześcijańskie dzieci. Osobiste spotkania duszpasterzy i pedagogizacja rodziców stanowi tu nieodzowny element wychowania w wierze³²⁷. Rodzice, rodzice chrzestni i rodziny powinny zaś dokładać wszelkich starań, aby nie tylko zadbać o katechizację swoich dzieci, ale by samemu przygotować się do tego zadania³²⁸.

W swoich spostrzeżeniach i uchwałach PSDL zauważył nadto, iż nierzadko, gdy mowa jest o katechezie dorosłych, myli się ją z prostym doksztalcaniem religijnym. W związku z tym należy zadbać o to, aby wszelkiego rodzaju prelekcje, studium teologiczne czy dyskusje pogłębiające wiedzę religijną były także formą katechezy. „Jest to słuszne o tyle, o ile stanowią one integralny element całej formacji chrześcijańskiej. Należy jednak pamiętać, że sama tylko wiedza nie jest zdolna ukształtować wiary człowieka. Chodzi o coś znacznie większego: o rzeczywiste pogłębienie wiary, a zatem o jej stałe pobudzanie, uzasadnienie i rozwój. Ten proces pogłębiania wiary jest zasadniczym zadaniem katechezy realizowanej w Kościele i przez Kościół”³²⁹.

Obok katechezy dorosłych równie ważna jest katecheza dzieci i młodzieży. Szeroka dyskusja, jaka toczyła się i nadal toczy w Kościele w Polsce wokół

³²⁴ DOK 258.

³²⁵ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 46; por. J. MICHALSKI. *Katecheza parafialna w Polsce po Soborze Watykańskim II*. Olsztyn 1997 s. 35.

³²⁶ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 47.

³²⁷ Por. *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 336; por. DOK 227.

³²⁸ Por. CT 68. Jeśli zabraknie rodziców, obowiązek wychowania w wierze spoczywa na tych, którzy ich zastępują oraz na rodzicach chrzestnych (zob. KPK kan. 77 § 2).

³²⁹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 48.

tw. katechezy szkolnej, nierzadko ukazuje różne aspekty dotyczące podstawowych podmiotów i środowisk katechetycznych, jakimi są wspólnota parafialna i rodzina. PSDL zauważył, iż obecnie wskazana jest analiza, co do systematycznych i całościowo opracowanych form katechezy parafialnej, choćby i z tego tytułu, że powodzenie formacji młodego pokolenia jest wprost uzależnione od stanu czy jakości życia religijnego całej wspólnoty chrześcijańskiej, w tym najbardziej od rodziców czy w ogóle osób dorosłych w Kościele. W swoich dokumentach zapisał: „Prowadzenie młodego pokolenia do Jezusa to zadanie i przywilej dorosłych [...]. Dorośli chrześcijanie są zachęceni przez Kościół do ciągłego podejmowania wychowawczego trudu. Nie można tego obowiązku przerzucać na inne podmioty życia społeczno-kulturowego, czyli różnego rodzaju instytucje i organizacje życia publicznego oraz media. Fundamentem wychowania do wiary są przede wszystkim relacje międzyosobowe, a nie publiczno-prawne. [...] Dzieci i młodzież współtworzą wspólnotę parafialną, która pod przewodnictwem proboszcza zawiązuje i rozwija więź z Chrystusem. Z tego względu poza lekcją religii młodzi parafianie muszą mieć stworzone warunki, by na terenie parafii doświadczyć wzrostu wiary”³³⁰.

Służyć temu może niezmiernie wiele form katechetyczno-wychowawczych: spotkania z Chrystusem na Mszy św. niedzielnej, świątecznej i okolicznościowej; organizacja przy parafii katechezy sakramentalnej; angażowanie dzieci i młodzieży w służbę liturgiczną, w przygotowanie nabożeństw, modlitw, w adorację Najświętszego Sakramentu; w prace podejmowane na rzecz wspólnego dobra Domu Bożego; angażowanie ich w konkursy, olimpiady, turnieje, itp.; w różnorodne grupy apostołskie, misyjne czy charytatywne (co zostanie rozwinięte w trzeciej części niniejszego rozdziału). Każda z tych form ewangelizacyjnych i wszelkie inicjatywy dzieci i młodzieży powinny być zauważane i doceniane. Bardzo cennymi działaniami ze strony parafii na rzecz dzieci i młodzieży w tej kwestii są organizowane dla nich kolonie i rekolekcje formacyjne, modlitewne i wypoczynkowe.

Cenny wkład posiadają wskazówki PSDL w odniesieniu do właściwego przygotowania do przyjęcia poszczególnych sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego zarówno dzieci, młodzieży, jak i dorosłych. Wspomniany już wcześniej obowiązek organizowania katechezy przedchrzcielnej dla rodziców i chrzestnych stwarza nie tylko możliwość formacji intelektualnej, duchowej

³³⁰ *Tamże* s. 49.

i sakramentalnej, ale i przygotowuje do powrotu na łono Kościoła tych, którzy go porzucili³³¹. Należy tu jednak z duszpasterską troską zadbać, by „rodzice wybierali chrzestnych wśród bliższej rodziny i sąsiadów. Należy przeciwstawiać się zdarzającym się zwyczajom zapraszania na rodziców chrzestnych ludzi przygodnych, dobrze sytuowanych, którzy, jak można przypuszczać, nie będą się interesowali wychowaniem religijnym chrześniaka”³³². Dobrze jest zatem (z ogromną delikatnością), co jakiś czas sprawę tą poruszyć w homilii czy np. podczas rekolekcji parafialnych. „Duszpasterze powinni też wcześniej zachęcić wiernych, by swoim dzieciom nadawali imiona katolickie”³³³. *Katechizm Kościoła Katolickiego* daje tego wymowne uzasadnienie: „Podczas chrztu imię Pańskie uświęca człowieka i chrześcijanin otrzymuje swoje imię w Kościele. Może to być imię świętego, to znaczy ucznia Chrystusa, którego życie było przykładną wiernością swemu Panu. Święty patron jest wzorem miłości i zapewnia wstawiennictwo u Boga. Imię chrześcijańskie może także wyrażać tajemnicę lub cnotę chrześcijańską. Rodzice, chrzestni i proboszcz powinni troszczyć się, by nie nadawać imienia obcego duchowi chrześcijańskiemu”³³⁴.

W ramach dalszego przygotowania dzieci i młodzieży do sakramentów świętych bardzo ważny jest nie tylko solidny program, ale i czas na nie przeznaczony. I tak w ramach przygotowania do pierwszej spowiedzi i Komunii św. dokumenty PSDL wskazują, że przygotowanie to obejmuje trzy okresy: dalszy, bliższy oraz bezpośredni³³⁵. To istotne przypomnienie odnosi się do tendencji skracania przez duszpasterzy czasu przygotowania bądź nawet pomijania jego poszczególnych etapów. *Instrukcja o przygotowaniu do inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii* podaje, że za przygotowanie do sakramentów odpowiada całe środowisko wychowawcze dziecka: rodzina, parafia i szkoła, i że w przygotowaniu dalszym należy uwzględnić udział dzieci w comiesięcznej katechezie w parafii oraz udział ich rodziców w przynajmniej pięciu spotkaniach formacyjnych. Tematy tych spotkań powinny dotyczyć zagadnień związanych z życiem religijnym i moralnym rodzin oraz z ich

³³¹ Por. CZ. KRAKOWIAK. *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*. Lublin 2001 s. 254-293.

³³² *Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka* s. 251.

³³³ *Tamże* s. 251.

³³⁴ KKK 2156.

³³⁵ Por. *Instrukcja o przygotowaniu do inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 226.

zaangażowaniem w życie Kościoła. Przygotowanie dalsze dotyczy dzieci, które uczęszczają do klasy pierwszej i drugiej szkoły podstawowej. Jest to wyjątkowa szansa duszpasterska ze względu na możliwość objęcia tym przygotowaniem dzieci nawet już w wieku sześciu lat. Proboszcz w porozumieniu z rodzicami może też ustalić zakres i stopień zaangażowania dzieci i rodziców w obowiązkowe nabożeństwa okresowe.

Ta zasada odnosi się również do przygotowania bliższego, z tym, że katecheza parafialna obejmuje cotygodniową katechezę prowadzoną w parafii zamieszkania i przynajmniej pięć spotkań formacyjnych w ciągu roku dla rodziców. Ten etap rozpoczyna się od klasy trzeciej, po decyzji proboszcza, który zasięga opinii katechetów oraz rozmawia z rodzicami dziecka na temat współpracy w realizowaniu warunków przygotowania dalszego. Zakończenie przygotowań związane jest z bezpośrednim uczestnictwem w próbach przed uroczystością pierwszej Komunii św. oraz z ćwiczeniami odbycia pierwszej spowiedzi³³⁶. Zdarza się, że ta ostatnia część dominuje w przygotowaniu do przyjęcia sakramentów, niemniej zawsze należy mieć na uwadze, że parafia jest na pierwszym miejscu ośrodkiem wzrostu w wierze i w uświęcenia człowieka i nawet uzupełniający egzamin, będący w gestii proboszcza, należy przeprowadzać z wielką wrażliwością duszpasterską i troską o dobro duchowe dziecka.

PSDL spojrział również z troską na dzieci jeszcze nieochrzczone i wskazał, iż „zdarzają się przypadki, że dzieci uczęszczające na katechezę przygotowujące się do inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii są nieochrzczone. Dlatego duszpasterze już w pierwszych miesiącach katechizacji powinni zażądać od rodziców dzieci świadectwa chrztu. Dla dzieci nieochrzczonych należy zorganizować dodatkowe przygotowanie do przyjęcia sakramentu chrztu”³³⁷, aby jak najowocniej otworzyć dziecko na świat wiary i działanie Jezusa Chrystusa.

W odniesieniu do sakramentu bierzmowania, który wraz z chrztem i Eucharystią należy do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego i którego jedność powinna być zawsze podkreślana³³⁸, PSDL, odnosząc się w swoich rozporządzeniach do tych sakramentów jako do skarbów życia Bożego, wskazał, że sakrament bierzmowania nie może być nigdy ograniczony do samej tylko celebracji, co prowadzi zwykle do

³³⁶ Por. *tamże* s. 226-228. Przytoczona instrukcja reguluje także kwestię tzw. egzaminów pierwszokomunijnych, które dla dzieci zawsze są stresem. „W wyjątkowych przypadkach, z uzasadnionych przyczyn, po konsultacji z rodzicami może być przeprowadzony stosowny egzamin” (*tamże* s. 228).

³³⁷ *Tamże* s. 226-227.

³³⁸ „Przyjęcie tego sakramentu jest konieczne jako dopełnienie łaski chrztu” (KKK 1285).

rytualizmu lub formalizmu, z reguły osłabiającego jego znaczenie w życiu chrześcijańskim. Zgodnie z założeniami Soboru Watykańskiego II przyjęcie tego sakramentu winno poprzedzać odpowiednie przygotowanie, tak aby przyniosło ono odpowiednie skutki: wzrost w wierze i miłości, spotkanie z Chrystusem, a nawet głęboką z Nim zażyłość, otwarcie się na działanie Ducha Świętego, podjęcie apostołskiej odpowiedzialności w życiu chrześcijańskim i odważne wyznawanie swojej wiary³³⁹. Jan Paweł II w swoim nauczaniu zwraca uwagę na to, że „bez długiego i poważnego przygotowania narażałoby się na ryzyko sprowadzenia tego sakramentu do czystej formalności lub straciłoby się z pola widzenia aspekt sakramentalny, kładąc nacisk jedynie na zobowiązania moralne”³⁴⁰.

Instrukcja katechetyczno-pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania, wypracowana przez PSDL, dowartościowując te wymiary, mówi, iż jest to wyjątkowy czas i możliwość na rozbudzenie w młodych zmysłu przynależności do Kościoła powszechnego i wspólnoty parafialnej. Kandydaci do bierzmowania poprzez swój udział w katechezie, w niedzielnej Mszy św., przystępując do sakramentu pokuty i komunii, poprzez dodatkowe spotkania formacyjne prowadzone w parafii uczą się, jak konkretnie żyć prawdami wiary. Instrukcja wobec różnorodnych dylematów określa też, iż „działania katechetyczne w parafii winny uwzględniać fakt, że środowiskiem formacji jest parafia zamieszkania kandydata, a nie parafia, na terenie której znajduje się szkoła. Na czele zespołu przygotowującego stoi proboszcz. To on ostatecznie będzie decydował o gotowości kandydata do przyjęcia sakramentu bierzmowania”³⁴¹.

Wymieniona instrukcja w trosce o wymiar religijny i duchowy, sakramentalny, liturgiczny i modlitewny, moralny i wspólnotowy przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania, dokładnie omawia etapy przygotowania dalszego, bliższego i bezpośredniego³⁴², zwracając uwagę, że całość przygotowania ma na celu przekazanie treści doktrynalnych, właściwych dla tego sakramentu, przez formację duchową

³³⁹ Zob. *Instrukcja katechetyczno-pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 167; por. KKK 1285, 1302; CT 7.

³⁴⁰ JAN PAWEŁ II. *Bierzmowanie w Kościele* s. 129.

³⁴¹ *Tamże* s. 168. „Przed rozpoczęciem przygotowania do sakramentu bierzmowania w parafii, proboszcz określa zakres i stopień obowiązków poszczególnych osób zaangażowanych w formację młodzieży” (*tamże*).

³⁴² Zob. *tamże* s. 168-171.

kandydatów zgodnie z wytycznymi Nauczycielskiego Urzędu Kościoła³⁴³. Dotyczy to również konkretnych wskazań pastoralnych i uwag ogólnych oraz szczegółowych związanych z przebiegiem samego sakramentu bierzmowania³⁴⁴, wyboru chrześcijańskiego imienia i świadka bierzmowania, który powinien być duchowo przygotowany do tej funkcji i wystarczająco dojrzały do spełnienia swojego obowiązku, za co odpowiadają duszpasterze parafii³⁴⁵. Nadto ważne jest, by obok obowiązkowego wpisu do Księgi chrztów, pamiątkowego krzyża, obrazka czy Pisma Świętego, przypominano i świętowano w parafii rocznice przyjęcia tego tak ważnego sakramentu, choćby z racji uroczystości Zesłania Ducha Świętego³⁴⁶.

Takie wielokierunkowe działania duszpasterstwa parafialnego na rzecz NE i odnowy funkcji nauczycielskiej w Kościele legnickim dotyczą także przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego. PSDL w wypracowanej *Instrukcji o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej*³⁴⁷ już na samym początku podkreślił za Janem Pawłem II, że „bardziej niż kiedykolwiek, w naszych czasach konieczne jest przygotowanie młodych do małżeństwa i życia rodzinnego. Dlatego Kościół winien popierać lepsze i intensywniejsze programy przygotowania do małżeństwa, ażeby wyeliminować [...] trudności, z którymi boryka się tyle małżeństw, a bardziej jeszcze po to, aby stworzyć pozytywne warunki do powstawania i dojrzewania udanych

³⁴³ Por. *tamże* s. 167-173; KL 71; KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków 2002; TENŻE. *Program nauczania religii*. Kraków 2001; DOK; PDK.

³⁴⁴ Zob. *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice 2003²; *Życie w społeczności Kościoła. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania rok drugi*. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003; *Na drodze do dojrzałości chrześcijańskiej. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania rok trzeci*. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003; *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Przewodnik metodyczny*. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003; *Celebracje liturgiczne. Sakrament bierzmowania*. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003.

³⁴⁵ Mogą być nimi wyznaczeni przez przyjmującego bierzmowanie, jego rodziców lub tego, kto ich zastępuje, a gdy tych nie ma – przez proboszcza lub szafarza bierzmowania; mają oni posiadać kwalifikacje i intencję pełnienia tego zadania; mieć ukończony 16. rok życia, chyba że słuszna przyczyna zwolni z tego wyjątku (zob. *Instrukcja katechetyczno-pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji legnickiej* s. 173; por. KKK 1311; KPK kan. 893 § 1, § 2).

³⁴⁶ Szerzej na ten temat: *Instrukcja katechetyczno-pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji legnickiej* s. 176-177.

³⁴⁷ Zob. *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej* s. 231-243.

małżeństw³⁴⁸. Już w *Programie katechezy parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*³⁴⁹ PSDL uwzględnił poszczególne tematy i podkreślił znaczenie i elementy formacyjno-ewangelizacyjne w przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego. W instrukcji określił natomiast etapy przygotowania dalszego w rodzinie, w szkole, w grupie rówieśniczej i podczas katechizacji oraz wskazał, iż rozpoczyna się ono już od dzieciństwa i ma na celu pomoc w prawidłowym dojrzewaniu do pełni człowieczeństwa: budowaniu własnego charakteru, osiągnięciu umiejętności współżycia z innymi, szacunku dla wartości ludzkiej, cnoty czystości i odpowiedzialnej postawy wobec własnej rodziny i instytucji małżeństwa³⁵⁰. Ukazując rolę szkoły, synod zwrócił uwagę na liczne teorie i niebezpieczeństwa współczesnej edukacji w tym, „edukacji seksualnej”, redukującej człowieka do przedmiotu, dla którego liczy się doświadczenie maksymalnej ilości doznań, a nie prawdziwe dobro własne i współmałżonka, nie mówiąc już o wierze i wartościach duchowych³⁵¹.

Obok katechezy w szkole cenne doświadczenie wiary może tu również odegrać katecheza w parafii, pełniąca rolę katechumenatu przed narzeczeństwem i zawarciem małżeństwa, pogłębiająca nadto życie wspólnotowo-liturgiczne. Tematyka oraz cele tych katechez zostały umieszczone w ogólnopolskim programie pt. *Program katechezy parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*³⁵². W jego realizacji cenną rolę odgrywają różnorodne sposoby metod aktywizujących, opartych na dialogu i świadectwie, doświadczeniu katechezy biblijnej, praktykach liturgicznych, medytacyjnych, udziale w różnych formach rekolekcji i dni skupień, poprzez które parafia może w pełni wykazać się jako ośrodek wiary i miejsce NE.

W ostatnim etapie przygotowania bezpośredniego do małżeństwa i życia rodzinnego, określanym katechezą przedślubną lub kursem dla narzeczonych,

³⁴⁸ FC 66. Model przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie ukazują trzy dokumenty: adhortacja apostołska *Familiaris consortio*, dokument Papieskiej Rady ds. Rodziny *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa* oraz wskazania Episkopatu Polski zawarte w DDR.

³⁴⁹ Zob. *Instrukcja katechetyczno-pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji legnickiej* s. 176-177.

³⁴⁹ Zob. *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej* s. 235-236.

³⁵⁰ Por. *tamże* s. 232.

³⁵¹ Por. *tamże* s. 233.

³⁵² Program ten został opracowany przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski i Radę ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski.

odbywającym się przynajmniej na trzy miesiące przed ślubem³⁵³, młodzi powinni zapoznać się z teologią małżeństwa, etyką życia małżeńskiego i samą liturgią sakramentu małżeństwa. Nadto winni wynieść pozytywne przekonanie o parafialnej poradni rodzinnej, która jest zawsze do ich dyspozycji³⁵⁴. W odniesieniu do świadectwa i rozwoju wiary bardzo ważne jest przygotowanie do spowiedzi przedślubnej, w której nie chodzi o zdobycie podpisu spowiednika, ale o wyrobienie w sobie postawy szczerego nawrócenia do Boga i wewnętrznej przemiany³⁵⁵. Także rozmowa duszpasterza z narzeczonymi tuż przed ślubem winna poruszać kwestie związane z wiarą, sakramentalnością małżeństwa i etyką katolicką oraz wskazać, gdzie szukać ewentualnej pomocy, by całe życie było źródłem uświęcenia i szczęścia, właściwym środowiskiem rozwoju w wierze ich i ich dzieci³⁵⁶.

Na zakończenie tego paragrafu chciałbym podkreślić, że przytoczone przeze mnie w tej części pracy przykłady tematów podjętych przez PSDL, choć nie wyczerpują wszystkich zagadnień, jednak stanowią bardzo cenne narzędzie w dziele NE, które z zaangażowaniem mogą podejmować wszyscy: duszpasterze i świeccy w celu rozwoju wiary i realizacji nauczycielskiej funkcji Kościoła. Chciałbym też za wskazaniem PSDL podkreślić, że mamy dziś w służbie NE potężne narzędzia komunikacji, jakimi są media: nie tylko prasa, film, radio, telewizja, ale i Internet, technologia telefonii mobilnej (GSM), videobillboardy, serwisy społecznościowe, czat, komunikatory itd. W ich świetle żyje współczesny chrześcijanin. Przy odpowiedzialnym i rzeczowym korzystaniu z nich mogą one skutecznie posłużyć do oddziaływań pozytywnych, wzmacniających istotne więzi z Jezusem Chrystusem i jedność z Jego Kościołem, ale i tworzących nowe więzi relacyjne w imię tejże jedności. Wymaga to opracowania nowych programów³⁵⁷ i sposobów dotarcia do dzieci, młodzieży i dorosłych, by nauczyli młode pokolenie odpowiedzialnego korzystaniu z nich, właściwej i krytycznej oceny prezentowanych

³⁵³ Według DDR (p. 27) przygotowanie bezpośrednio obejmuje pięć etapów.

³⁵⁴ Por. DDR 31.

³⁵⁵ W polskich warunkach narzeczeni, zanim zawrą sakramentalny związek małżeński, dwukrotnie przystępują do sakramentu pokuty. Pierwsza spowiedź przedślubna powinna odbywać się tuż po zgłoszeniu zapowiedzi (zob. DDR 32).

³⁵⁶ Por. *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej* s. 243.

³⁵⁷ Zwróciła na to uwagę Komisja ds. Mediów PSDL w swoich *Materiałach roboczych*. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4 s. 66.

treści, a także odwagi do obrony wartości fundamentalnych, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części pracy.

§ 3. Diecezjalne zadania ewangelizacyjne

Kościół partykularny, którym jest diecezja, jest „wspólnotą wiernych chrześcijan w jedności wiary i sakramentów z ich biskupem wyświęconym w sukcesji apostoelskiej”³⁵⁸, uformowaną na wzór Kościoła powszechnego, w której „uobecnia się Kościół powszechny z wszystkimi swoimi istotnymi elementami”³⁵⁹. Sobór Watykański II w *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* podaje, iż „Diecezję stanowi część Ludu Bożego, powierzona pieczy pasterskiej biskupa i współpracujących z nim kapłanów, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostoelski Kościół Chrystusowy”³⁶⁰.

Diecezjalne zadania ewangelizacyjne wpisują się w głoszenie, przekazywanie i przeżywanie doświadczenia ewangelizacji. Samo „wezwanie do nawrócenia stało się i jest przedmiotem wszystkich nakreślanych planów ewangelizacyjnych”³⁶¹.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele mówi, że „Biskupi, jako następcy Apostołów, otrzymują od Pana, któremu dana jest wszelka władza na niebie i na ziemi, misję nauczania wszystkich narodów i głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu, aby wszyscy ludzie przez wiarę, chrzest i wypełnianie przykazań dostąpili zbawienia (por. Mt 28,18, Mk 16,15-16; Dz 26,17 n.). Dla pełnienia tego posłannictwa, Chrystus Pan obiecał Apostołom i zesłał z nieba w dzień Zielonych Świąt Ducha Świętego, aby dzięki Jego mocy byli świadkami Chrystusowymi wobec ludów i narodów, i królów aż po

³⁵⁸ DB 11; por. KPK kan. 368-369.

³⁵⁹ DOK 217-219. „A zatem według Soboru każdy Kościół partykularny żyje życiem Kościoła powszechnego i to właśnie stanowi podstawową rzeczywistość Kościoła” (JAN PAWEŁ II. *Misja powierzona każdemu biskupowi* (28.10.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 193).

³⁶⁰ DB 11; por. KK 23; JAN PAWEŁ II. *Misja powierzona każdemu biskupowi* (28.10.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 193-194.

³⁶¹ B. DROŹDŹ. *Synteza diecezjalna z diecezji legnickiej dla Synodu o synodalności*. <https://synod.org.pl/diecezja-legnicka/> [dostęp: 29.06.2022].

krańce ziemi (por. Dz 1,8, 2,1 nn., 9,15). Urząd zaś ten, który Pan powierzył pasterzom ludu swego, jest prawdziwą służbą, wymownie nazwaną w Piśmie świętym *diakonią* czyli posługiwaniem (por. Dz 1,17 i 25,21,19; Rz 11,13; 1 Tm 1,12)³⁶².

Wśród głównych obowiązków biskupich szczególne miejsce zajmuje głoszenie Ewangelii: „Biskupi są zwiastunami wiary prowadzącymi nowych uczniów do Chrystusa i autentycznymi, czyli upoważnionymi przez Chrystusa nauczycielami, którzy powierzonemu sobie ludowi głoszą prawdy wiary, aby w nie wierzył i w życiu je stosował, i którzy w świetle Ducha Świętego treść wiary wyjaśniają, ze skarbca Objawienia dobywając rzeczy stare i nowe (por. Mt 13,52), przyczyniają się do jej owocowania i od powierzonej sobie trzody czujnie oddalają grożące jej błędy (por. 2 Tm 4,1-4)“³⁶³.

PSDL zaangażowany w dzieło NE zaznacza w swoim *Programie odnowy religijno-moralnej*, że Kościół legnicki „nauczając, naucza siebie samego i kieruje swoje nauczanie w stronę tych, którzy jeszcze do Kościoła w pełni nie należą“³⁶⁴. Tak więc nauczanie w diecezji przedstawia jako kościelne samonauczanie, poprzez które chce coraz lepiej i skuteczniej poznawać siebie i rozpoznawać to, czym powinien być. Treścią tego samonauczania „jest Osoba Założyciela Kościoła – Jezusa Chrystusa, Jego Ewangelia oraz wszystkie dzieła, które dla Kościoła i w Kościele zostawił. Samonauczanie obejmuje całe dobro wspólne Kościoła oraz je pomnaża. Ten wewnętrzny charakter samonauczającego się Kościoła zabezpiecza jego duchowy rozwój, co oznacza, że Kościół jako Mistyczne Ciało Chrystusa, w mocy Ducha Świętego nieustannie wzrasta w swej tożsamości“³⁶⁵.

Wśród szeregu zadań, jakie ma do spełnienia w tym dziele, jest nauczanie jako kościelna misja i NE, skierowana zwłaszcza do tych, którzy należą już do wspólnoty kościelnej, lecz nie wybrali jeszcze Chrystusa jako swego Pana i Mistrza. Szczególną troską chce też objąć tę grupę osób, która jest ochrzczona, może nawet przyjęła chrzest i inne sakramenty, ale zrezygnowała z nauki Jezusa Chrystusa, opuściła duchowo wspólnotę Kościoła i obecnie z różnych przyczyn nie chce czy nie ma odwagi do niego

³⁶² KK 24; por. JAN PAWEŁ II. *Biskupi – następcy Apostołów* (8.07.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 180.

³⁶³ KK 25.

³⁶⁴ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 50.

³⁶⁵ *Tamże*.

powrócić³⁶⁶. Jan Paweł II za Soborem Watykańskim II wskazywał, że w tym samym duchu „specjalną troską należy otoczyć tych wiernych, którzy ze względu na warunki życia nie mogą dostatecznie korzystać z ogólnej zwykłej opieki duszpasterskiej proboszczów lub całkowicie są jej pozbawieni [...] Dla roztoczenia opieki nad ich duchowym życiem, trzeba rozglądać się za trafnymi metodami duszpasterskimi”³⁶⁷.

Najważniejsze pozostaje tu zawsze świadectwo życia członków Ludu Bożego, porządkujące i nadające wszystkiemu nową wartość, a z tym wiąże się odpowiedzialność za powierzone charyzmaty, będące darem nadprzyrodzonym, którego Jezus Chrystus udziela przez Ducha Świętego poszczególnym członkom wspólnoty Kościoła, w celu wypełnienia określonej misji i zadań. Dotyczy to także edukacji, wychowania i formacji duchowej, rozwijania swojej osobowości i formacji stałej³⁶⁸. Swoje wskazówki wobec skutecznego przekazu ewangelicznego w wychowaniu i edukacji młodego pokolenia daje również papież Benedykt XVI. W przesłaniu skierowanym do biskupów polskich zwraca uwagę, że „wychowanie młodego pokolenia jest wspólnym zadaniem rodziców, Kościoła i państwa. Dlatego, przy zachowaniu słusznej autonomii, konieczna jest najściślejsza współpraca Kościoła ze szkołą, z władzami samorządowymi, uczelniami wyższymi i innymi świeckimi instytucjami zajmującymi się wychowaniem młodych”³⁶⁹. Transparentna współpraca tych środowisk wydaje się konieczna, by misja ewangelizacyjna Kościoła spełniała swoje zadania w obszarze edukacji.

Dzięki charyzmatom „życie wspólnoty pełne jest duchowego bogactwa i wszelkich posług. Różnorodność jest potrzebna dla większego duchowego bogactwa: każdy wnosi swój osobisty wkład, którego nie wnoszą inni. Wspólnota duchowa żyje dzięki temu, co wnoszą wszyscy. [...] Ponieważ jednak cała wspólnota kościelna została poddana przez Chrystusa zwierzchnictwu władzy kościelnej, do jej kompetencji należy ocena wartości i autentyczności charyzmatów. Pisze Sobór: «O dary zaś nadzwyczajne nie należy się ubiegać lekkomyślnie ani spodziewać się zarozumiale po nich owoców apostołskiej działalności; sąd o ich autentyczności i o właściwym wprowadzaniu ich

³⁶⁶ Por. *tamże* s. 51.

³⁶⁷ DB 18. Do osób tych współcześnie należą mnogie rzesze emigrantów, uchodźców i wygnańców, będących z dala od domów rodzinnych, koczujących, bezdomnych (zob. JAN PAWEŁ II. *Misja powierzona każdemu biskupowi* s. 194).

³⁶⁸ Por. *Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 254.

³⁶⁹ BENEDYKT XVI. *Do Biskupów polskich* s. 9.

w czyn należy do tych, którzy są w Kościele przełożonymi i którzy szczególnie powołani są, by nie gasić Ducha, lecz doświadczyć wszystkiego i zachować to, co dobre» (por. 1 Tes 5,12 i 19-21)³⁷⁰.

PSDL wśród istotnych warunków skutecznej odnowy nauczania kościelnego w diecezji wskazał na sześć podstawowych zasad³⁷¹:

1. Zasada tożsamości nauczyciela wiary ze świadectwem osobistego życia (dotycząca wszystkich: osób duchownych, zakonnych i świeckich nauczycieli religii). Mądrość tej zasady tkwi w tym, że daje się świadectwo wiary w to, w co się wierzy. Stąd konieczność stałej formacji duchowej, intelektualnej i pastoralnej świadków wiary, aby ewangelizowani usłyszeli i zobaczyli, poznali i przyjęli prawdziwego Boga objawiającego się w Chrystusie, w mocy Ducha Świętego.

2. Zasada głębokiej współzależności formacji duchowej z intelektualną, tak by nie było rozdźwięku pomiędzy wiarą a rozumem i by wiara pozbawiona przesłanek rozumowych nie zamykała się w niebezpiecznym fideizmie lub fanatyzmie albo też by zbyt koncentrując się na rozumie, nie skutkowałą zgubnym racjonalizmem, ateizmem, nihilizmem, fatalizmem, hedonizmem czy konsumizmem.

3. Zasada wyższości środków nadprzyrodzonych nad środkami czysto ludzkimi. Zasada ta chroni działalność ewangelizacyjną przed aktywizmem, pracoholizmem, wydajnością zwłaszcza statystyczną. Poza niezmiernie ważną współpracą duchowieństwa diecezjalnego z osobami życia konsekrowanego, zasada ta podpowiada, że należy również zabiegać o duchowe wsparcie osób świeckich i powierzać sprawy dotyczące ewangelizacji ich modlitwom, cierpieniom oraz cierpliwemu znoszeniu trudów dnia codziennego.

4. Zasada ewangelicznego wzrostu dotyczy wprowadzania w życie Kościoła diecezjalnego, zwłaszcza na poziomie jego nauczycielsko-ewangelizacyjnej funkcji, zasady sformułowanej w Jezusowej przypowieści o ziarnku gorczycy i zaczynie włożonym w mąkę (zob. Mt 13,31-35). Jeżeli w działaniach ewangelizacyjnych osób odpowiedzialnych widoczne są postępy i osiągnięcia na polu duszpastersko-apostolskim, to należy te osoby otoczyć szczególnym wsparciem, równocześnie roztropnie poszerzając

³⁷⁰ JAN PAWEŁ II. *Kościół jako wspólnota bogata w charyzmaty* (24.06.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 167; zob. KK 12. Z charyzmatów rodzi się „prawo i obowiązek używania ich dla dobra ludzi i budowania Kościoła” (DA 3).

³⁷¹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 53-56.

pole ich ewangelizacyjnej odpowiedzialności³⁷². Zasada ta podpowiada, że dobro wspólne Kościoła, urzeczywistnia się na różnych odcinkach praktyki eklezjalnej, nie może być podporządkowana indywidualnemu dobru osoby, z jakichś względów uprzywilejowanych, i że wcześniej dostrzeżony charyzmat służący dobru Kościoła może z czasem po prostu wygasnąć.

5. Zasada traktowania środków społecznego przekazu jako integralnego elementu kwestii antropologicznej (o czym była już mowa wcześniej) stawia owe środki na pierwszorzędym miejscu, zawsze jednak prowadzącym do osobistego kontaktu z Bogiem i z ludźmi we wspólnocie kościelnej³⁷³.

6. Zasada wzmożonego dialogu z „nieznającymi Boga” dotyczy gorliwego poszukiwania takich „miejsc”, w których można spotkać ludzi niewierzących. „Zauważa się, że liczba owych «miejsc» czy «przestrzeni» zapraszających do dialogu jest zaskakująco duża. Są to niejednokrotnie «dziedzińce pogan» (nawiązując do nazwy tego miejsca w świątyni jerozolimskiej, gdzie gromadzić się mogli ci, którzy Boga jeszcze nie poznali). Na tych dziedzińcach ludzie Kościoła spotykają się i dialogują z tymi, którzy poszukują Boga; którzy targani są wielkimi wątpliwościami w Jego istnienie; którzy wprost w Niego nie wierzą. Na tych dziedzińcach są i tacy, którzy zdecydowanie nie chcą szukać żadnej prawdy, by nie dojść do jakiegoś, przynajmniej wstępnego oglądu Boga, co oznacza, że nie chcą być pod żadnym pozorem ewangelizowani”³⁷⁴.

Wszystkie te zasady wskazują na otwartość i wdzięczność za dar charyzmatów, upoważniają do wielkiego i zaangażowanego uczestnictwa w proroczej misji Kościoła, odnawianej łaską Bożą i wysiłkiem osób gotowych być ewangelicznym zaczymem dla stale odmładzającej się wspólnoty Ludu Bożego. Dzięki temu zaczymowi Kościół wzrastając w swej tożsamości, staje się tym samym coraz wyraźniejszym znakiem zbawienia dla współczesnych ludzi³⁷⁵. Za tę misję na pierwszym miejscu odpowiedzialny jest biskup diecezji. Jego troska w diecezjalnych zadaniach ewangelizacyjnych wyraża

³⁷² Por. *tamże* s. 54.

³⁷³ Komisja ds. Mediów zaznaczyła, iż istnieje konieczność szkoleń dla administratorów i redaktorów stron internetowych, aby zaznajomić ich nie tylko z techniką stworzenia takich stron, lecz przede wszystkim ugruntować, czasem przypomnieć lub przekazać podstawową wiedzę z zakresu historii Kościoła, teologii czy nomenklatury kościelnej itp. (zob. *Sprawozdanie Komisji ds. Mediów. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 230).

³⁷⁴ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 56.

³⁷⁵ Por. *tamże* s. 53.

się przede wszystkim w trosce o katechezę, o rzeczowe i odpowiedzialne katechizowanie wiernych w diecezji, o zapewnienie posłuszeństwa katechetycznej faktycznego pierwszeństwa, czuwaniem nad prawowiernością i autentycznością przekazywanej wiary, podtrzymywaniem i wzbudzaniem w diecezji szerszego zapału katechetycznego, zabieganiem o jak najlepsze przygotowanie katechetów do ich zadań, poczynając od duszpasterstwa akademickiego poprzez szkoły, kursy i studia teologiczne³⁷⁶.

PSDL w wypracowanych *Wskazaniach dotyczących posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* zwrócił uwagę, iż troska o owocność posługi katechetycznej w diecezji domaga się udziału wszystkich podmiotów eklesjalnych w posłuszeństwie słowa Bożego i dowartościowywania posług i charyzmatów, które są obecne we wspólnocie kościelnej. Ważną rolę odgrywają tu zarówno poszczególne osoby, jak i wszelkie instytucje zajmujące się kształtowaniem i doskonaleniem katechetów i organizacją samej katechezy³⁷⁷. „Wiarygodny ewangelizator rozwija duchowe upodobanie bycia blisko życia ludzi. Nie jest umiłowaniem Jezusa, ale jednocześnie miłości do Jego ludu”³⁷⁸.

W ten sposób wzrasta możliwość nie tylko doświadczenia Kościoła partykularnego, ale i funkcji jego odnowy – tworzenia przekonującego i wiarygodnego obrazu Kościoła, a więc takiego, który mógłby poprzez wartości, bodźce i motywacje inspirować i motywować wszystkich wiernych do utożsamiania się z Kościołem powszechnym³⁷⁹. Ważne jest to zwłaszcza dzisiaj w pracy z młodzieżą i dorosłymi, w której winno się dążyć do ożywiania postawy wierności nie tylko Kościołowi przeszłości i teraźniejszości, ale również Kościołowi przyszłości, tzn. takiemu

³⁷⁶ *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 334-335; por. M. CISOWSKI. *Biskup jako głosiciel Ewangelii, nauczyciel wiary i pierwszy katecheta w diecezji w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Kościoła*. „Kieleckie Studia Teologiczne” 2:2003 s. 323.

³⁷⁷ Por. *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 334. W diecezji legnickiej taką rolę pełnią: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu – studia w Legnicy, Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, Diecezjalne Centrum Edukacyjne.

³⁷⁸ A. SOBCZYK. *Duchowość nowej ewangelizacji w świetle nauczania papieża Franciszka*. „Teologia i Moralność” 11:2016 nr 2(20) s. 95.

³⁷⁹ Wskazuje na tę prawdę DOK: „Katecheza jest ze swej istoty aktem eklesjalnym. Prawdziwym podmiotem katechezy jest Kościół, który kontynuując posłanie Jezusa Nauczyciela i ożywiony przez Ducha Świętego, został posłany, by być nauczycielem wiary [...]. To przekazywanie Ewangelii jest żywym aktem tradycji kościelnej” (DOK 78). H. de Lubac posługuje się tu analogiczną zasadą: „Jeśli Kościół tworzy katechezę, to tak samo jest prawdą, że katecheza tworzy Kościół” (H. DE LUBAC. *Medytacje o Kościele*. Kraków 1997 s. 123).

programowi Kościoła, w którym wyraźnie można odczytać prawdę, że jest on wezwany i kierowany przez Ducha Świętego.

To budowanie czy „tworzenie” Kościoła przez katechezę dokonuje się na wielu płaszczyznach: poprzez wychowanie (emocjonalne i faktyczne) do rozumienia istoty Kościoła, jego natury, celów i zadań, szczególnie w kontekście kryzysów poczucia przynależności oraz kryzysu instytucji; poprzez doświadczenie Kościoła (katecheza nie tylko realizuje się w Kościele i mówi o Kościele, ale sama w sobie jest doświadczeniem Kościoła, dlatego bardzo ważne jest, aby umożliwiała pozytywne, bezpośrednie i wychowawcze doświadczenie Kościoła); katecheza jest także czynnikiem odnowy Kościoła (rozwija ona w relacji do Kościoła misję odnowy i jest bodźcem dla jego ustawicznego oczyszczania się i reformowania)³⁸⁰.

Na pierwszym miejscu za tę misję w dziele NE odpowiedzialny jest biskup Kościoła partykularnego, pierwszy zwiastun wiary i pierwszy katecheta w diecezji, autentyczny nauczyciel na mocy otrzymanego od Boga charyzmatu prawdy³⁸¹. Jego współpracownikami są prezbiterzy, którzy na mocy święceń są wychowawcami w wierze i z tej racji „powinni dołożyć wszelkich starań, aby wierni należący do wspólnoty powierzonej ich duszpasterskiej trosce nieustannie wzrastali w wierze [...]. Dlatego nie można dopuścić, by z powodu braku gorliwości czy innych powodów wierni zostali pozbawieni katechezy. Prezbiterzy podejmujący nauczanie religii w szkole winni pamiętać, że z chwilą zawarcia umowy o pracę szkoła staje się pierwszorzędym miejscem pracy. Zatem ich stosunek do wykonywanej pracy ma być czytelnym świadectwem zarówno dla wierzących, jak i niewierzących. Obok obowiązków szkolnych powinni otoczyć duszpasterską troską całe środowisko szkolne. W sposób szczególny powinni zabiegać o harmonijną i życzliwą współpracę z gronem pedagogicznym i dyrekcją szkoły. W sposób naturalny powinni czuć się duszpasterzami nauczycieli”³⁸².

W odniesieniu do nauczania religii w szkole PSDL zaznacza, że jest to dyscyplina szkolna i wymaga wprowadzenia systematyczności i organizacji jak inne przedmioty,

³⁸⁰ Por. E. ALBERICH. *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*. Warszawa 2003 s. 170.

³⁸¹ Por. KK 25. Sobór Watykański II wymienia takie zadania biskupów, związane z zasadniczą rolą „zwiastunów wiary”, jak: troska o katechizację młodzieży i dorosłych, przepowiadanie prawdy objawionej, tajemnicy Chrystusa w całej jej pełni, przypomnienie nauki Kościoła, zwłaszcza dotyczącej tych tematów, które budzą wątpliwości lub krytykę (zob. DB 12).

³⁸² *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 335; por. PDK 125.

niemniej zawsze powinna „ukazywać orędzie i wydarzenie chrześcijańskie z taką samą powagą i głębią, z jaką przedstawiają swoje treści inne dyscypliny. Jednak nauczanie religii w szkole nie sytuuje się obok innych przedmiotów jako coś dodatkowego, ale jako element koniecznego dialogu interdyscyplinarnego [...]. Takie przedstawienie orędzia chrześcijańskiego będzie wpływać na sposób, w jaki rozumie się początek świata i sens historii, podstawę wartości etycznych, funkcję religii w kulturze, przeznaczenie człowieka, relację z naturą”³⁸³. Nauczanie religii w szkole otwiera w ten sposób wciąż nowe możliwości ewangelizacyjne, „zwiększa bowiem zasięg odbiorców Dobrej Nowiny zarówno pośród uczniów, jak i nauczycieli. Jest to więc okazja, by poprzez właściwe nauczanie przewyciężyć stereotypy dotyczące wiary i życia religijnego. Także stawianie wymagań, zgodnie z programem nauczania religii, jak i szkolnym systemem oceniania, powinno stanowić szansę duszpasterską wobec tych, którzy zachowują raczej luźny związek z wyznawaną wiarą”³⁸⁴.

PSDL umieścił w swoim *Programie odnowy religijno-moralnej* również zapis, że biskup diecezjalny ze względu na zadania ewangelizacyjne i duszpasterskie „może kierować niektórych prezbiterów do wyłącznej pracy katechetycznej, ustanawiając ich prefektami”³⁸⁵. Nie jest to projekt nowy w Kościele powszechnym, niemniej jednak na terenie diecezji legnickiej dopiero powyższy dokument szczegółowo reguluje zakres obowiązków i charakter posługi prefekta.

PSDL zachęca również, aby wspólnoty zakonne podejmujące w diecezji różne dzieła na rzecz dzieci i młodzieży, zwłaszcza opuszczonej, podejmowały trud zakładania katolickich placówek edukacyjno-wychowawczych i by zadbały o elementy szeroko rozumianej katechezy, uwzględniając jej wymiar ewangelizacyjny³⁸⁶. Dotyczy to również nauczania religii w szkołach niepublicznych³⁸⁷ i w szkołach i przedszkolach

³⁸³ *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 327-328; por. DOK 73.

³⁸⁴ *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 328.

³⁸⁵ *Regulamin posługi duszpasterskiej prefekta w szkołach na terenie diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej*. T. 1 s. 312.

³⁸⁶ Por. *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 336.

³⁸⁷ Szkoły niepubliczne (czyli społeczne i prywatne) kierują się odrębnymi przepisami. Szczególna odpowiedzialność za nauczanie religii w nich spoczywa na proboszczu parafii, na terenie której znajduje się taka szkoła (por. *tamże* s. 338; *Instrukcja o formacji stałej katechetów diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 179-180).

katolickich³⁸⁸, które zdążając do prawdziwej ludzkiej formacji dzieci i młodzieży, winny umożliwić realizację zadań ewangelizacyjnych. Dokonuje się to poprzez różnorodne formy przekazu ewangelicznego: organizowanie zajęć pozalekcyjnych, kół wiedzy religijnej, szkolnych i parafialnych kół Caritas, kół misyjnych, warsztatów terapii zajęciowej, służb liturgicznych, dziecięcych i młodzieżowych schol parafialnych, zaangażowanie w dziecięce i młodzieżowe ruchy: Eucharystyczny Ruch Młodych, Ruch Światło-Życie, Żywy Różaniec, Grupy Dzieci Maryi itd., organizowanie rekolekcji szkolnych, pielgrzymek, turniejów, konkursów, wyjazdów wakacyjnych i innych. Wszystkie te grupy w całej diecezji dają wielką sposobność, by inspirować, organizować i administrować działalność katechetyczno-pastoralną, formację ewangelizacyjną i eklezjalno-społeczną.

Jest to zadanie aktualne także w odniesieniu do dorosłych. W archiwum wniosków PSDL znajdują się różne sugestie na ten temat, m.in.: „drogą do ożywienia aktywności katolików świeckich może być zachęcanie i kierowanie jak największej liczby parafian na edukację w ramach Uniwersytetu Trzeciego Tysiąclecia”³⁸⁹, jak również organizowanie „w parafiach bezpłatnych wykładów, konferencji, które prowadziliby profesorowie uczelni katolickich, szczególnie Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu”³⁹⁰, mając na uwadze formację intelektualną i religijną ludzi świeckich.

W diecezji legnickiej taką rolę ma spełniać w sposób wyjątkowy Diecezjalne Centrum Edukacyjne, Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej czy Uniwersytet Trzeciego Wieku. Nadto istnieje w niej wiele różnorodnych grup i stowarzyszeń, w których PSDL widzi ważną drogę wypełniania misji powierzonych przez Chrystusa³⁹¹. Należą do nich m.in.: duchowa adopcja dziecka poczętego, Adoremus, Akcja Katolicka, Bractwo św. Józefa, Caritas Diecezji Legnickiej, Franciszkański Zakon Świeckich,

³⁸⁸ Por. *Instrukcja o formacji stałej katechetów diecezji legnickiej* s. 102. Za szkołę katolicką uważa się taką, która kierowana jest przez kompetentną władzę kościelną lub osobę prawną publiczną, np. diecezję, parafię, zgromadzenie zakonne, albo też została uznana za taką na specjalnym dokumencie wydanym przez biskupa diecezjalnego (zob. II PSP s. 51 [11]).

³⁸⁹ K. KORAB. *Wniosek do Komisji ds. Katolików Świeckich z parafii pw. św. Urszuli w Gwizdanowie* (7.05.2009). AS sygn. III/74.

³⁹⁰ *Wniosek Parafialnego Zespołu Synodalnego parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Trójcy* (18.02.2009). AS sygn. III/5.

³⁹¹ Por. *Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w diecezji legnickiej* s. 253.

Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana, Katolickie Stowarzyszenie Kolarzy Polskich, Katolickie Stowarzyszenie Lekarzy Polskich, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Katolickie Stowarzyszenie Wychowawców, Odnowa w Duchu Świętym, Ruch Komunia i Wyzwolenie, Ruch Rodzin Nazaretańskich, Ruch Spotkania Małżeńskie, Ruch Szentsztacki, Stowarzyszenie Apostolstwa Modlitwy, Stowarzyszenie Grup Modlitwy Ojca Pio, Stowarzyszenie Przyjaciół Dróg św. Jakuba, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Stowarzyszenie Towarzystwa Maryi Niepokalanej, Stowarzyszenie Współpracowników Salezjańskich, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta, Towarzystwo Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego, Towarzystwo św. Teresy Benedykty od Krzyża – Edyty Stein, Zawisza – Federacja Skautingu Europejskiego.

Jan Paweł II, idąc za nauczaniem Soboru Watykańskiego II, w odniesieniu do indywidualnego i zespołowego udziału świeckich w stowarzyszeniach katolickich podawał następujące kryteria, które pozwalają rozpoznać ich kościelny charakter. Należą do nich: stawianie na pierwszym miejscu świętości i doskonałej miłości jako celu powołania chrześcijańskiego; wola odpowiedzialnego wyznawania wiary katolickiej w jedności z Magisterium Kościoła; udział w realizacji apostolskiego celu Kościoła poprzez czynną obecność i działalność w ludzkiej społeczności; świadectwo konkretnej jedności z papieżem i własnym biskupem³⁹². Z kolei podczas aktualnie trwającego dyskursu synodalnego poddano analizie następujące zagadnienie: „podkreśla się także konieczność uwzględnienia różnorodności charyzmatów i posług powstających w formie zorganizowanej w ramach stowarzyszeń, ruchów świeckich i nowych wspólnot religijnych, z ich specyfiką, ale z zachowaniem harmonii w każdym Kościele lokalnym”³⁹³. Na tym polu wyrastają szerokie możliwości współpracy ze świeckimi katechetami, którzy w diecezji pełnią bardzo ważną rolę ze względu na swój własny charakter i pozycję, jaką zajmują w Kościele w procesie kształtowania i rozwijania wiary³⁹⁴.

³⁹² Por. JAN PAWEŁ II. *Indywidualny i zespołowy udział świeckich w apostołstwie* (23.03.1994). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 413-414; zob. ChL 30.

³⁹³ SYNOD BISKUPÓW. *Dokument roboczy dla Etapu Kontynentalnego. Rozszerz przestrzeń twego namiotu* (24.10.2022) p. 69.

³⁹⁴ Por. *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 334-337; DOK 219, 230.

Cenną rolę odgrywają tu wypracowane przez PSDL *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej*³⁹⁵, uściślające takie tematy, jak: nauczanie religii w szkołach publicznych, w szkołach niepublicznych, w szkołach katolickich; duszpasterstwo w parafiach skoncentrowane wokół katechezy dzieci i młodzieży, dzieci i młodzieży o szczególnych potrzebach edukacyjnych (katecheza specjalna); posługa katechetyczna wobec środowiska akademickiego; pracownicy posługi katechetycznej. Wymieniony dokument podaje do wiadomości, że posługa katechetyczna w tych środowiskach, jak i plan kształcenia i stałej formacji katechetów powinny być dobrze zaplanowane i przygotowane. Katecheci winni czuć się zobowiązani do udziału w spotkaniach formacyjnych, zwłaszcza udziału w dniach skupienia oraz rekolekcjach³⁹⁶.

Służy temu też synodalna *Instrukcja o formacji stałej katechetów diecezji legnickiej*, zgodna z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, że dynamicznie zmieniające się warunki życia i przemiany zachodzące w świecie stanowią dla Kościoła nieustanne wezwanie do kompetentnego oraz adekwatnego ich odczytywania, a następnie określenia skutecznego oddziaływania³⁹⁷. Instrukcja określa, iż pierwszym środowiskiem katechetów jest ich parafialna wspólnota chrześcijańska i liturgia Kościoła, będące szkołą wiary, postaw ogólnoludzkich, szkołą pokory i wewnętrznej pracy nad własną osobowością i duchowością. Kościół diecezji legnickiej realizuje tę formację w różnych formach: organizując dla katechetów rejonowe dni skupienia, diecezjalne pielgrzymki do Krzeszowa, diecezjalne i regionalne dni skupienia, rekolekcje, warsztaty metodyczne, spotkania szkoleniowe, sympozja i kongresy, wykłady otwarte czy wydając biuletyn „Forum Katechetów Diecezji Legnickiej”³⁹⁸.

Uzupełnienie tych działań stanowi synodalny *Statut Diecezjalnej Rady Katechetycznej Diecezji Legnickiej*, w którym m.in. zostały wyszczególnione zadania tejże Rady, takie jak: „programowanie stałej formacji katechetów, współpraca z instytucjami odpowiedzialnymi za kształcenie i doskonalenie katechetów – duchownych i świeckich, koordynowanie i wspieranie inicjatyw katechetycznych, ścisła

³⁹⁵ Zob. *Wskazania dotyczące osób zaangażowanych w zrzeszenia katolickie*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 319-322.

³⁹⁶ Zob. *Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej* s. 337-340.

³⁹⁷ Por. KDK 3-10.

³⁹⁸ Por. *Instrukcja o formacji stałej katechetów diecezji legnickiej* s. 181-182.

współpraca z Diecezjalną Radą Duszpasterską, wypełnianie zadań nałożonych przez ustawy diecezjalne oraz zadań wyznaczonych przez biskupa legnickiego”³⁹⁹.

Bardzo ważną rolę pełni nadto *Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej*, który określa, że jest to zespół osób, których zadaniem jest zgodnie z KPK „badać pod władzą biskupa wszystkiego, co dotyczy działalności pasterskiej, a także rozważać i przedstawiać praktyczne wnioski”⁴⁰⁰. Ich głos jest doradczy i ma być wyrazem współpracy całej wspólnoty diecezjalnej z biskupem diecezjalnym. Zadaniem głównym wspomnianej Rady jest „rozpoznawanie aktualnej sytuacji religijno-moralnej wiernych diecezji legnickiej; rozpoznanie stanu posługi duszpastersko-apostolskiej; poszukiwanie skuteczniejszych metod duszpastersko-apostolskich; wskazywanie sposobów ożywienia odpowiedzialności wiernych za Kościół i ich aktywne współuczestnictwo w budowaniu wspólnoty Ludu Bożego; i w końcu zgłaszanie propozycji umożliwiających skuteczne urzeczywistnianie programu duszpasterskiego diecezji legnickiej”⁴⁰¹.

W owych statutach widać zatem wyraźnie wielką odpowiedzialność za dzieło NE we wspólnocie Kościoła legnickiego, zgodnie z przepisami prawa kościelnego i wskazaniem Nauczycielskiego Urzędu Kościoła.

Odpowiedzialność ta winna się nadto ujawniać w środkach masowego przekazu, ponieważ stanowią one współcześnie cenne narzędzie głoszenia orędzia zbawienia, przy zachowaniu zasady wiarogodności co do ich wykorzystywania⁴⁰². Zachęcając do korzystania z nich, należy pamiętać, że środki masowego przekazu mogą wprowadzać pewną bierność u odbiorców, „czyniąc z nich konsumentów niezbyt czujnych na to, co słyszą i widzą. Odbiorcy powinni narzucać sobie umiar i dyscyplinę w stosunku do mass mediów. Powinni kształtować w sobie światło i prawe sumienie, by łatwiej opierać się

³⁹⁹ *Statut Diecezjalnej Rady Katechetycznej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej*. T. 1 s. 125-126. Dyskusja nad projektem dokumentu odbyła się podczas 12. posiedzenia Komisji. Przed przyjęciem projektu „ks. S. Stasiak zwrócił się do Biskupa z pytaniem, czy Statut Diecezjalnej Rady Katechetycznej powinien zostać przekazany do konsultacji, a jeżeli tak, to jak szerokiemu gremium? Bp Mendyk doradził, by dokument przedstawić do zaopiniowania niezbyt szerokiemu gremium – członkom Komisji ds. Nauki i wychowania katolickiego, ekspertom i wybranym katechetom” (*Protokół z XII posiedzenia Komisji ds. Nauki i wychowania katolickiego* (30.01.2010) AS sygn. IIa/KN/12 s. 1). Powyższy Statut „został podpisany przez biskupa legnickiego Stefana Cichego 19.02.2010 roku” (*Sprawozdanie Komisji ds. Nauki i wychowania katolickiego*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej*. T. 2 s. 111).

⁴⁰⁰ KPK kan. 511.

⁴⁰¹ *Statut Diecezjalnej Rady Katechetycznej* s. 121-124.

⁴⁰² Por. DSP 3.

niegodziwym wpływom”⁴⁰³. Nauczanie Kościoła jest tu jasne: „Niech pasterze spieszą się wypełnić swe powinności w tej dziedzinie, która łączy się tak ściśle z ich zwykłym obowiązkiem przepowiadania. Także świeccy, którzy współuczestniczą w stosowaniu tych środków, niech starają się dawać świadectwo Chrystusowi, wykonując swoje zadania biegle oraz w duchu apostołskim i udzielając bezpośredniego wsparcia pasterskiej misji Kościoła środkami technicznymi, ekonomicznymi, kulturalnymi i artystycznymi”⁴⁰⁴. By ta misja przyniosła oczekiwane owoce, troską „biskupów będzie czuwanie nad tego rodzaju działaniami i przedsięwzięciami we własnych diecezjach oraz ich popieranie”⁴⁰⁵. Nie chodzi tu jednak o jakieś zwielokrotnianie przepowiadania, lecz „o fakt głębszy, gdyż sama ewangelizacja współczesnej kultury zależy w wielkiej mierze od ich wpływu. Nie wystarcza zatem używać ich do szerzenia orędzia chrześcijańskiego i Magisterium Kościoła, ale trzeba włączać samo orędzie w tę «nową kulturę», stworzoną przez nowoczesne środki przekazu”⁴⁰⁶.

Świadomość tego i odpowiedzialność za Kościół znalazła w obradach PSDL odpowiedź w uformowaniu jednej z komisji synodalnych⁴⁰⁷, której zadaniem było wypracowanie dokumentu odpowiadającego aktualnym wyzwaniom duszpasterskim w diecezji legnickiej. Jest nim *Instrukcja o korzystaniu ze środków społecznego przekazu i technologii informacyjnej w duszpasterstwie*⁴⁰⁸, która określa takie kwestie, jak: ewangelizacja przez cyfrową ambonę i nowe formy przekazu; diecezjalne centrum informacji; media diecezji legnickiej; media w parafii; wywiady i edukacja medialna. Spośród wielu wskazań co do nowych form przekazu PSDL wymieniał różnorodne możliwości wykorzystywania książek, gazetek parafialnych, diecezjalnej prasy katolickiej i radia diecezjalnego (także jako narzędzia przekazywania informacji o ważnych wydarzeniach mających miejsce w parafii⁴⁰⁹, o uroczystościach i jubileuszach

⁴⁰³ KKK 2496.

⁴⁰⁴ DSP 13.

⁴⁰⁵ *Tamże* 20.

⁴⁰⁶ RMi 37.

⁴⁰⁷ Chodzi o wspomnianą wcześniej Komisję ds. Mediów, której przewodniczącym został ks. Piotr Nowosielski.

⁴⁰⁸ Zob. *Instrukcja o korzystaniu ze środków społecznego przekazu i technologii informacyjnej w duszpasterstwie*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 198-211.

⁴⁰⁹ Por. *Wniosek Parafialnego Zespołu Synodalnego parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Modlikowicach* (18.06.2010). AS sygn. III/276.

parafialnych⁴¹⁰), korzystanie z wydawnictwa diecezjalnego, stron internetowych, blogów, serwisów społecznościowych, prezentacji multimedialnych, filmów, grafiki i plakatów, poczty e-mail, współtworzenie lub udział w programach telewizyjnych, zakładanie kafejek internetowych i parafialnych – nie zaniedbując tradycyjnych i sprawdzonych form spotkań i komunikacji międzyludzkiej.

Instrukcja zwraca nadto uwagę, iż powołany w roku 1998 w diecezji przez biskupa legnickiego Referat ds. Mediów nie jest w pełni wykorzystywany przez parafie naszej diecezji. Rzadko się go wykorzystuje, szczególnie wśród duszpasterzy i współpracujących z nimi osób, np. do przygotowania medialnych zapowiedzi i obsługi wydarzeń duszpasterskich planowanych w parafiach. Tym bardziej, że Referat wspiera różne działania medialne, np. przez organizację kursów dla fotografów i operatorów kamer video rejestrujących celebracje liturgiczne⁴¹¹.

Cenną pomocą może też być diecezjalna strona www.diecezja.legnica.pl. – działająca od roku 1996, zawierająca szereg informacji dotyczących diecezji, jej pasterzy, duchowieństwa, istniejących zakonów, ruchów i stowarzyszeń, wydarzeń z życia całej diecezji. Od roku 2006 istnieje też wewnętrzna poczta elektroniczna diecezji legnickiej, stwarzająca możliwości przesyłania informacji również na adres Legnickiej Kurii Biskupiej i mediów diecezjalnych⁴¹².

Dowartościowano również istnienie rozgłośni Radia Plus Legnica (www.legnica.fm; e-mail: radio@plus.legnica.pl), znaczenie ukazywania się dwóch edycji lokalnych ogólnopolskich tygodników katolickich: „Gościa Niedzielnego” (od 2005) i „Niedzieli” (od 1993). Została też podjęta ścisła współpraca z miesięcznikiem skierowanym do służby liturgicznej „Króluj nam Chryste”. W jej wyniku do miesięcznika okresowo dołączana zostaje wkładka diecezjalna, adresowana do służby liturgicznej w naszej diecezji. Wydawane są też gazetki parafialne. Na terenie diecezji powstają 34 takie pisma⁴¹³.

⁴¹⁰ Por. *Wniosek Parafialnego Zespołu synodalnego parafii pw. Narodzenia NMP w Ocicach* (8.11.2009). AS sygn. III/197.

⁴¹¹ Por. *Instrukcja o korzystaniu ze środków społecznego przekazu i technologii informacyjnej w duszpasterstwie* s. 201; por. *Materiały robocze Komisji ds. Mediów*. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4 s. 64.

⁴¹² Por. *Instrukcja o korzystaniu ze środków społecznego przekazu i technologii informacyjnej w duszpasterstwie* s. 201-203.

⁴¹³ Por. *Materiały robocze Komisji ds. Mediów* s. 63-64.

Merytoryczną treść stanowi nadto uwaga o powoływaniu rzeczników medialnych w diecezji, którymi mogą być także osoby świeckie po studiach specjalistycznych w tym zakresie. „W takim przypadku osoby te, po uzyskaniu zgody biskupa diecezjalnego, powinny podjąć pracę w oparciu o osobno zawartą z nimi umowę o pracę”⁴¹⁴. W związku z tym – jak zaznaczył PSDL – istnieje także potrzeba stworzenia duszpasterstwa środowisk dziennikarskich, „które może pomóc w zrozumieniu działalności Kościoła dziennikarzom i redaktorom różnych mediów, prowadzących swą działalność na terenie diecezji”⁴¹⁵.

Wszystkie te aspekty nie wyczerpują złożoności i możliwości działań ewangelizacyjnych na terenie diecezji legnickiej, niemniej mogą się bardzo przyczynić do odnowy funkcji nauczycielskiej Kościoła, zgodnie z zasadą, że Duch Święty działa na przestrzeni wszystkich wieków i pokoleń i że wiara zwyciężająca świat (por. 1 J 5,4), jest ostoją Kościoła Chrystusowego, który przyjmuje czas i sposób działania Bożego.

Uważam, że na wszystkich płaszczyznach należy przekazywać ideały zadań ewangelizacyjnych, gdyż w całej pełni urzeczywistniają one tajemnicę Kościoła. Nie należy jednak pozostawać tylko na tym poziomie, winny one być wcielane na płaszczyźnie praktycznej. Posłużę się tu wypowiedzią Jana Pawła II, który wskazywał, że nie wystarczy tylko dobra wewnętrzna intencja, która zresztą nie zawsze jest od razu dostrzeżona przez wszystkich: „Odpowiednie rozporządzenia i przepisy wydane przez władze kościelne, jak również przykład kapłanów, nie stanowią też wystarczającej zachęty do podjęcia takiego zaangażowania, jeśli nie towarzyszy temu osobiste przekonanie i dobra wola uczniów Chrystusa”⁴¹⁶.

Można by zatem więcej uwagi zwrócić na odnowienie wiary duchownych. Ci, którzy są zaangażowani w dzieło NE, nie mogą zachowywać się tak, jakby byli sfrustrowanymi stróżami staroświeckiej doktryny, która nikomu nie jest potrzebna⁴¹⁷. Wypada też więcej uwagi zwrócić na kwestię dialogu z innymi religiami. Pod pojęciem NE nie kryje się bowiem „ukryty prozelityzm ze strony Kościoła, zwłaszcza wobec innych wyznań chrześcijańskich. Nie chodzi także o zmianę w postawie Kościoła

⁴¹⁴ *Instrukcja o korzystaniu ze środków społecznego przekazu i technologii informacyjnej w duszpasterstwie* s. 207.

⁴¹⁵ *Sprawozdanie Komisji ds. Mediów. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 230.

⁴¹⁶ PDV 79.

⁴¹⁷ Papież Franciszek przestrzegał przed „egoistyczną acedią” (EG 81) oraz „psychologią grobu, która stopniowo zamienia chrześcijan w muzealne mumie” (EG 83).

względem niewierzących, którzy mieliby zamiast partnerami dialogu stać się przedmiotem nacisku. NE zyskuje na sile, jeśli jest dziełem ekumenicznym, gdyż wspólne świadectwo o Chrystusie jest bardziej przekonujące, zwłaszcza wobec tych, którzy Go nie znają i tych, którzy oddalili się od Niego”⁴¹⁸. Przesłanie winno być jednoznaczne, tak aby wszyscy widzieli, że diecezja, parafia, rodzina chrześcijańska, jako całość Kościoła powszechnego, pragnie iść radosną drogą ewangelizacyjną i stale w niej wzrastać, odważnie wyznawać swoją wiarę, bronić jej i szerzyć z całą pasją i zaangażowaniem⁴¹⁹. Istotne zaś ulepszenia zawsze są potrzebne i możliwe, wspierające i uzupełniające.

Przesłanie drogi synodu jest proste: „uczmy się razem chodzić i razem siadać do łamania jednego chleba, aby każdy mógł znaleźć swoje miejsce. Każdy jest powołany do udziału w tej podróży, nikt nie jest wykluczony. Czujemy się do tego powołani, abyśmy mogli wiarygodnie głosić Ewangelię Jezusa wszystkim narodom”⁴²⁰. To jest właśnie jakość NE, która „w Kościele ma jeden zasadniczy cel, którym jest ukazanie miłości Boga, objawiającego się w Jezusie Chrystusie. Dlatego Kościół wciąż podejmuje wyzwanie głoszenia Chrystusa wszystkim ludziom, będąc w ciągłej gotowości słuchania Ducha Świętego. Dzięki temu nowa ewangelizacja umożliwi współczesnemu pokoleniu poznanie niezgłębionego bogactwa Chrystusa”⁴²¹. Środowisko rodziny, parafii czy diecezji w wymiarze Kościoła powszechnego to naturalne miejsca, gdzie dzieło NE może się rozwijać i przynosić konkretne owoce.

⁴¹⁸ M. FIGURA. *Nowa ewangelizacja jako centralne zadanie Kościoła*. W: *Ewangelizacja*. Red. L. Balter. Poznań 1993 s. 12-16.

⁴¹⁹ KK 11. Papież Jan Paweł II, mówiąc o niebezpieczeństwie wstydzienia czy szydzenia z wiary, przypominał najpierw słowa samego Jezusa Chrystusa: „Kto się bowiem Mnie i słów moich zawstydzi, tego Syn Człowieczy wstydzić się będzie, gdy przyjdzie w swojej chwale oraz w chwale Ojca i świętych aniołów” (Łk 9,26), a następnie dodał, że „Wstydzienie się Chrystusa przyjmuje często formę «tolerancji», która polega na ukrywaniu własnej wiary i godzeniu się na kompromisy niedopuszczalne dla tego, kto chce być Jego prawdziwym uczniem” (JAN PAWEŁ II. *Bierzmowanie w Kościele* s. 128).

⁴²⁰ SYNOD BISKUPÓW. *Dokument roboczy dla Etapu Kontynentalnego* p. 103.

⁴²¹ M. KUSIOR. *Nowa ewangelizacja w Kościele*. „Polonia Sacra” 22:2018 nr 1(50) s. 159.

Rozdział III

FUNKCJA UŚWIĘCAJĄCA KOŚCIOŁA W ŚWIETLE PIERWSZEGO SYNODU DIECEZJI LEGNICKIEJ

PSDL jako hasło przewodnie obrał sobie za motto słowa z Listu do Koryntian: „Przypatrzcie się powołaniu naszemu”. Posiadają one bardzo wiele znaczeń, a w wyjątkowy sposób odnoszą się do uświęcającej misji Kościoła i jego roli w strukturze lokalnej. Pojmował to doskonale św. Paweł Apostoł, który w szerszym kontekście napisał: „Przypatrzcie się, bracia, powołaniu waszemu niewielu tam mędrców, niewielu szlachetnie urodzonych. Bóg wybrał właśnie to, co głupie w oczach świata, aby zawstydić mędrców, upodobał sobie w tym, co niemocne, aby mocnych poniżyć; i to, co nie jest szlachetnie urodzone według świata i wzgardzone, i to, co nie jest, wyróżnił Bóg, by to, co jest, unicestwić, tak by się żadne stworzenie nie chełpiło przed obliczem Boga” (1 Kor 1,26-29). Każdemu wierzącemu świętość jest zadana jako cel do osiągnięcia poprzez naśladowanie Jezusa Chrystusa⁴²².

Słowo Boże upewnia nas o tym, że być człowiekiem, to być kimś miłowanym nieodwołalnie i bez granic. To być obdarzonym świadomością po to, aby odkryć swoje powołanie do świętości. Wezwanie to wynika z odwiecznego zamysłu Boga wyrażonego w słowach: „Świętymi bądźcie, świętymi, bo Ja jestem święty” (Kpł 19,2); z wierności łasce chrztu, w którym otrzymuje się dar dziecięstwa Bożego, uświęcenie duszy i Boże światło, dar „nowego narodzenia” (por. J 3,7); z wierności Duchowi Świętemu, który do końca historii dla każdego pozostaje niezawodnym przewodnikiem w dorastaniu do świętości; z przeżywania własnego życia w perspektywie wartości duchowych przewyższających to, co doczesne.

Kościół będąc Ludem Bożym⁴²³ zjednoczonym z Chrystusem, uświęcanym przez Niego i w Nim, staje się również uświęcający. To jest cel wszystkich innych dzieł Kościoła⁴²⁴. W nim została złożona pełnia środków zbawienia⁴²⁵. W nim „dzięki łasce

⁴²² Por. KK 40.

⁴²³ Por. *tamże* 12.

⁴²⁴ Por. KL 10.

⁴²⁵ Por. DB 3.

osiągamy świętość”⁴²⁶. Członkowie Kościoła, przyjęci do niego na mocy chrztu świętego⁴²⁷, bez względu na określony stan czy posługę, są wezwani do osiągnięcia świętości, zaś różnica w dążeniu do niej polega na sposobie jej realizacji⁴²⁸.

Tematyka ta została mocno uwypuklona przez Sobór Watykański II, który mówiąc o praktykowaniu wiary, nadziei i miłości, zwraca uwagę, że owocność wszelkiego apostołstwa zależy od żywotnego zjednoczenia z Jezusem Chrystusem, to znaczy od świętości, i że świadectwo świętości każdy chrześcijanin winien wyciskać na różnorodnej i właściwej sobie działalności⁴²⁹. Z kolei *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* traktuje problem świętości dość szczegółowo, uwypuklając świętość osób świeckich jako ideał, który nie jest nieosiągalny, ale jest rzeczywistością, w której zanurzeni są wszyscy chrześcijanie i którą powinni się żywić na co dzień, w tych warunkach życiowych w jakich się znajdują, z pomocą łaski Bożej, uczestnicząc w sakramentach świętych, zwłaszcza w Eucharystii, praktykując ustawiczną modlitwę, samozaparcie, ochoczą posługę braterską i wszelkie inne cnoty⁴³⁰.

Warto w związku z tym zaznaczyć, iż PSDL położył duży nacisk na wzmocnienie uświęcającej funkcji Kościoła legnickiego w rodzinie, parafii oraz w całej diecezji⁴³¹, co pokazują wypracowane dokumenty posynodalne. Takie też zadanie stawia sobie cały Kościół, stale wydając określone dokumenty, organizując różnorodne kongresy czy światowe i miejscowe spotkania rodzin⁴³². Trudno nie wspomnieć tutaj również

⁴²⁶ KK 48.

⁴²⁷ W KPK kan. 204 § 1 czytamy: „Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie”.

⁴²⁸ Por. KK 39. „Rozmaicie wyraża się ona (świętość) u poszczególnych ludzi, którzy we właściwym sobie stanie życia dążą do doskonałej miłości, będąc zbudowaniem dla innych” (KKK 825).

⁴²⁹ Por. KK 42.

⁴³⁰ Zob. I. WERBIŃSKI. *Świętość w świetle dekretów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych po Soborze Watykańskim II*. Warszawa 1993 s. 133-164.

⁴³¹ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 57-77.

⁴³² Ostatnie takie spotkanie miało miejsce w Filadelfii (22-27.09.2015), podczas podróży apostolskiej papieża Franciszka do Ameryki Północnej.

o synodach biskupów, których istotnymi tematami obrad staje się podążanie za Chrystusem na drodze osobistego i wspólnotowego uświęcenia⁴³³.

Istotną drogą w tym zadaniu, ale i przywilej, stanowi modlitwa. PSDL od samego początku był w niej zanurzony. Ustawodawcy dokładali wszelkich starań, by włączać w modlitwę wszystkich diecezjan. We wstępie do 6. Numeru „Biuletynu Synodalnego”, w całości poświęconego modlitwie, sekretarz generalny PSDL napisał: „Trwający I Synod Diecezji Legnickiej [...] wzywa wszystkich Diecezjan, aby chętnie włączali się w dzieło synodalnej odnowy. A ponieważ dzieło to nie jest możliwe bez modlitwy, dlatego proponujemy ten Modlitewnik synodalny o sugestywnym tytule *Módlcie się za nami*”⁴³⁴. Dopełnieniem tej myśli były słowa współautora tego modlitewnika, który uzasadnił: „naszej indywidualnej i wspólnotowej modlitwy potrzebuje każda inicjatywa i działanie Kościoła lokalnego. Tej modlitwy szczególnie potrzebuje I Synod Diecezji Legnickiej”⁴³⁵, czego wyrazem stała się *Modlitwa do Maryi w intencji Synodu*, której centralną częścią są słowa następującej treści: „Szczególną opieką otocz Pierwszy Synod Diecezji Legnickiej. Bądź jego Patronką! Niech dzieło Synodu, będące wspólną drogą duchowieństwa i wiernych świeckich, odnowi religijne i moralne oblicze naszej diecezji. Niech katecheza synodalna, głoszona w naszych wspólnotach, zmobilizuje cały Lud Boży do gorliwego zabiegania o rozwój świętości w życiu osobistym i społecznym, parafialnym i samorządowym”⁴³⁶. W tych bowiem środowiskach dokonywać się winno osobiste podejmowanie stałych wysiłków, by wzrastając w świętości, jasno i konkretnie planować najlepsze środki do jej zdobywania, by wielkodusznie otwierać się na dary i charyzmaty Ducha Świętego przez twórcze zmaganie się z własną naturą i pogodzenie w niej tego, co przyrodzone z tym, co nadprzyrodzone oraz by zdobywać umiejętność otwierania się na wymiar wspólnotowy w wyrażaniu swojej świętości, co rozwija poniższy rozdział.

⁴³³ W dniach 5-19.10.2014 odbyło się nadzwyczajne zgromadzenie Synodu Biskupów, którego tematem były *Wyzwania duszpasterskie związane z rodziną w kontekście ewangelizacji*. Z kolei w dniach 4-25.10.2015 odbyło się zwyczajne zgromadzenie Synodu Biskupów o tematyce: *Powołanie i misja rodziny w Kościele i świecie współczesnym*.

⁴³⁴ B. DROŹDŹ. *Od Redakcji*. „Biuletyn Synodalny” 2009 nr 6 s. 3.

⁴³⁵ M. MAJEWSKI. *Wprowadzenie*. „Biuletyn Synodalny” 2009 nr 6 s. 5.

⁴³⁶ B. DROŹDŹ. *Modlitwa do Maryi w intencjach Synodu*. „Biuletyn Synodalny” 2007 nr 1 s. 81.

§ 1. Modlitwa w rodzinie podstawą życia duchowego

Rodzina – (łac.) *Ecclesia domestica*⁴³⁷: „domowy Kościół”, nazywana jest również pierwszą szkołą modlitwy i pierwszą szkołą wiary, szkołą tożsamości chrześcijańskiej, co ma swoje wyjątkowe odniesienie do każdej wspólnoty kościelnej i jej zaangażowania się i poświęcenia dla spraw Boga i dla własnego uświęcenia⁴³⁸. „Bóg powierzył rodzinie projekt przekształcania świata w dom”⁴³⁹. Z tego względu św. Jan Chryzostom, nazywając rodzinę *ecclesiolą*, napisał: „modlitwa i czytanie muszą nam towarzyszyć w domu, ponieważ dom jest małym Kościołem”⁴⁴⁰. W ten sposób rodzina chrześcijańska staje się rodziną na wzór Świętej Rodziny z Nazaretu.

Małżeństwo jest drogą, na której małżonkowie powinni uświęcać swoje życie poprzez doskonalenie się w miłości, która wymaga „wielkodusznego daru z siebie”⁴⁴¹. Bardzo wyraźnie to zadanie jest omawiane z narzeczonymi podczas spotkań w kancelarii parafialnej oraz przygotowania do małżeństwa. „Małżonkowie na mocy sakramentu małżeństwa, przez który wyrażają tajemnicę jedności i płodnej miłości pomiędzy Chrystusem a Kościołem oraz w niej uczestniczą (por. Ef 5,32), wspomagają się wzajemnie [...] dla zdobycia świętości”⁴⁴². Pobłogosławienie sakramentalnej wspólnoty oznacza, że „z ważnego małżeństwa powstaje między małżonkami *węzeł* z natury swej wieczysty i wyłączny. W małżeństwie chrześcijańskim małżonkowie zostają ponadto przez «specjalny sakrament» wzmocnieni i jakby konsekrowani do obowiązków swego stanu i godności”⁴⁴³. Wypełnią oni swoje posłannictwo, jeżeli przez wzajemną miłość i modlitwę, wspólnie zanoszoną do Boga, okażą się niejako domowym sanktuarium Kościoła; jeżeli cała ich rodzina włączy się w kult liturgiczny; jeżeli wreszcie świadczyć

⁴³⁷ KK 11.

⁴³⁸ Por. PDV 7, 41, 79; DFK 2; A. RADECKI. *Rodzina wobec tajemnicy powołania i towarzyszenie powołanym do kapłaństwa*. W: *Żniwo wielkie, ale robotników mało*. Kraków 2000 s. 158-188.

⁴³⁹ AL 183.

⁴⁴⁰ CZ. MURAWSKI. *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich* s. 192.

⁴⁴¹ AL 220.

⁴⁴² KK 11.

⁴⁴³ KPK kan. 1134.

ona będzie miłosierdzie i popierać sprawiedliwość oraz inne dobre uczynki, służące wszystkim braciom znajdującym się w potrzebie⁴⁴⁴.

Obecne czasy wskazują, że istnieje tendencja odchodzenia od ideałów zawartych w nauczaniu Kościoła i od wartości oraz zachowań kiedyś bardzo cenionych. Przejawia się ona osłabieniem i spłyceniem swojego życia religijnego, oddzieleniem tegoż życia od środowiska parafialnego, pojmowaniem życia religijnego w sposób niespójny, na zasadzie: „moje życie duchowe jest moją osobistą sprawą”, niekorzystnym oddziaływaniem środków masowego przekazu, bagatelizujących lub wyśmiewających nadprzyrodzony wymiar naszego życia, rozluźnieniem zasad moralnych i religijnych czy też zbytym koncentrowaniem się wokół własnych potrzeb, materializmu i wartości świata zsekularyzowanego i pozbawionego *sacrum*.

Wszystkie te tendencje sprawiają, że kwestia modlitwy i życia chrześcijańskiego, będąca drogą uświęcenia siebie i rodziny, jest bardzo ważna, ponieważ „chodzi o tę samą miłość i o to samo wyrzeczenie, które wypływa z miłości; o tę samą synowską i miłującą zgodność z zamysłem miłości Ojca; tę samą przekształcającą jedność w Duchu Świętym, który coraz bardziej nas upodabnia do Jezusa Chrystusa; tę samą miłość do wszystkich ludzi, jaką Jezus nas umiłował”⁴⁴⁵. Papież Franciszek dostrzega wartość modlitwy i jej niezbywalną rolę w życiu małżeńskim i rodzinnym. Stwierdza, że „żadna wspólnota chrześcijańska nie może się rozwijać bez wsparcia wytrwałej modlitwy”⁴⁴⁶.

W Nowym Przymierzu „modlitwa jest żywym związkiem dzieci Bożych z ich nieskończonego dobrego Ojcem, z Jego Synem Jezusem Chrystusem i z Duchem Świętym. Łaska Królestwa Bożego jest «zjednoczeniem całej Trójcy Świętej z całym wnętrzem (człowieka)». Życie modlitwy polega zatem na stałym trwaniu w obecności po trzykroć świętym Bogu. Ta komunika życia jest zawsze możliwa, gdyż przez chrzest staliśmy się jedno z Chrystusem (por. Rz 6,5). Modlitwa jest o tyle chrześcijańska, o ile jest komunią z Chrystusem i rozszerza się w Kościele, który jest jego Ciałem. Ma ona wymiary miłości

⁴⁴⁴ Por. DA 11; H. WRÓŃSKA. *Katecheza w rodzinie*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin 2013 s. 475.

⁴⁴⁵ KKK 2745.

⁴⁴⁶ FRANCISZEK. *Wezwanie do modlitwy, do wiary i do dawania świadectwa. Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła (29.06.2015)*. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/pp_29062015.html [dostęp: 10.03.2021].

Chrystusa (por. Ef 3,18-21)⁴⁴⁷, wyraża nadzieję życia wiecznego, zakorzenioną w sercu wierzących (por. 1 P 3,15)⁴⁴⁸.

Sobór Watykański II wielokrotnie wypowiadając się na ten temat, podkreślał, iż rodzice powinni współdziałać w odkrywaniu Bożego zamysłu względem swoich dzieci i w poznawaniu miłości Bożej, która jest ostatecznym uzasadnieniem każdego powołania i warunkiem rozwoju człowieka w sposób coraz bardziej godny. Zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej, mają w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i społecznego przyczyniać się do uświęcenia świata na kształt zaczynu, niejako od wewnątrz, i w ten sposób przykładem życia promieniującego wiarą, nadzieją i miłością ukazywać innym Chrystusa⁴⁴⁹.

Rodzice będąc szczególnymi świadkami stwórczej mocy Boga i jej świadomymi depozytariuszami, jako pierwsi wprowadzają swoje dzieci w pełnię życia chrześcijańskiego i od nich zależy, czy życie modlitwy i wiara ich dzieci będzie trwała i pogłębiona, czy też chwiejna i niekonsekwentna. W dniu ślubu Kościół, udzielając im sakramentu małżeństwa, pyta ich: „Czy chcecie przyjąć i po katolicku wychować potomstwo, którym Bóg was obdarzy?”. I wszyscy odpowiadają: „Tak”. Jest to zatem zobowiązanie niezbywalne, uświęcone łaską Bożą. Towarzyszy mu świadoma decyzja chrztu ich dzieci, które to wydarzenie otwiera perspektywę wszechstronnego wychowywania potomstwa i tworzenia rodziny, by stawała się ona „Bosko-ludzkim *sacrum*”⁴⁵⁰.

Każde słowo, na pozór drobny epizod, reakcja, wkomponowane w codzienne życie może tu być wielkim znakiem, wpisującym się w misję uświęcającą, zaświadcządzającą o obecności i działaniu Boga, rozświetlającą codzienność poprzez głębie tajemnicy Boga lub ją zaciemniającą. Odnosi się to także do świata wartości, który się obrało i w który pragnie się wprowadzić swoje dzieci. Odpowiedzialni rodzice powinni

⁴⁴⁷ KKK 2565.

⁴⁴⁸ Por. KK 10.

⁴⁴⁹ Por. KDK 11, 18-19, 52; KK 11, FC 3. „Droga małżeńska i rodzinna jest drogą, na której osiąga się zbawienie. Nie będzie ono możliwe bez świętego życia. Obowiązek takiego życia wynika z przyjętego sakramentu małżeństwa. On z kolei udziela każdemu z małżonków koniecznej zdolności do osiągnięcia egzystencjalnej pełni swego powołania do świętości, jakie otrzymali na chrzcie św.” (M. SAJ. *Obowiązek świętości w małżeństwie i rodzinie. Spojrzenie kanonisty*. „Ateneum Kapłańskie” 166:2016 z. 1(641) s. 33.

⁴⁵⁰ Por. R. CANTALAMESSA. *Życie w Chrystusie. Duchowe przesłanie Listu do Rzymian*. Kraków 2006 s. 83.

wiedzieć, jak chronić swoje potomstwo przed szkodliwymi wartościami i jak pomóc mu w osiągnięciu dojrzałości religijnej, duchowej i ludzkiej, co w wieku dojrzałym wyraźnie przyczynia się do współpracy z innymi i do właściwego odczytania swojego miejsca w konkretnej wspólnoty Kościoła⁴⁵¹.

PSDL wierny nauczaniu Soboru Watykańskiego II w swoich postanowieniach wskazał, iż „doświadczenie przez człowieka wiary w jego środowisku rodzinnym stwarza warunki, w których młody człowiek może «oddychać» Bożą łaską w trakcie realizowania swoich codziennych, różnorodnych zadań. Obecność modlitwy, która dla rodziny jest okazją do wspólnego zawierzenia swojego życia Bogu, wyrabia, zwłaszcza u dziecka, dobre przyzwyczajenie trwania na modlitwie. Wspólna modlitwa całej rodziny o określonej porze dnia, w wyznaczonym do tego miejscu w domu jest okazją, aby nauczyć się od siebie nawzajem, jak winna wyglądać modlitwa, jakie są jej formy, ale także kiedy należy się modlić”⁴⁵².

Różne formy modlitwy powinny być w rodzinie dowartościowane i stosowane: wezwania modlitewne przed i po posiłku, przed i po podróży, przed wyjściem do pracy i szkoły, modlitwa spontaniczna i wspólnotowa, modlitwa różańcowa połączona z rozważaniem kolejnych tajemnic, wspólne odmawianie modlitwy Anioł Pański, nabożeństwo i poświęcenie się Sercu Jezusowemu, nabożeństwo do świętych, odmawianie modlitwy brewiarzowej, a przynajmniej niektórych fragmentów Liturgii godzin (niedzielnej czy świątecznej jutrzni i nieszpórów) itd.⁴⁵³ Taki duch modlitwy pozwala uczyć się w rodzinie wiary mocnej (niepodlegającej wahaniom), wiary pewnej (zawsze zgodnej z całością wiary Kościoła) i wiary działającej (to znaczy wywierającej dominujący wpływ na wszystkie dziedziny naszego życia). Warto w związku z tym zwracać uwagę, iż najczęstszą przyczyną braku modlitwy w rodzinie jest właśnie brak wiary. Objawia się ona nie tyle przez niedowiarstwo, co przez faktyczny wybór, np. przez minimalizm w odniesieniu do modlitwy, szczególnie dotyczący czasu poświęconego na modlitwę, obojętność czy znużenie wynikające często po prostu z zarozumiałości⁴⁵⁴. Gdy w rodzinie przewyciężą się te argumenty, dosięga się chwili prawdy i wybiera się miłość. Wielopokoleniowy dom rodzinny jest jej najlepszą szkołą, ma ona wszelką możliwość,

⁴⁵¹ Por. K. WOJTYŁA. *Misterium życia – misterium miłości*. W: *Ewangelizacja*. Red. J. Krucina. Wrocław 1980 s. 106; por. FC 42; KKK 1603.

⁴⁵² *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 58.

⁴⁵³ Por. *tamże* s. 39; por. FC 61.

⁴⁵⁴ Por. KKK 2732-2733.

by dać „do ręki” młodemu pokoleniu modlitwę, która ma mu się w życiu kojarzyć z czymś naprawdę istotnym⁴⁵⁵. Właściwe rozumienie modlitwy zawiera się w stwierdzeniu, że jest ona „działaniem człowieka i działaniem Boga, a sama działalność człowieka jest owocem uprzedzającej i towarzyszącej działalności Boga”⁴⁵⁶.

Modlitwa staje się wówczas ważnym sposobem na odkrywanie planów Boga. Poznanie to jest całkiem inne niż to, którym człowiek zwykle posługuje się na co dzień, chcąc także zaspokoić swoją ciekawość. Wynika to z natury modlitwy, kondycji człowieka oraz Boskiego przedmiotu, który chce się poznać. Punktem wyjścia w takiej modlitwie jest wiara, która wprowadza w całkiem nowy horyzont. W jej perspektywie zauważa się w swoim życiu Chrystusa, potrzebę zdania się na Niego, to znaczy uznania swojej bezradności i wielkich Bożych możliwości, by budować swoje życie na Bogu w oparciu o łaskę wiary. „My duszpasterze powinniśmy zachęcać rodziny do wzrastania w wierze [...], ponieważ rodzina, która razem się modli, trwa razem”⁴⁵⁷. Modlitewna wspólnota rodzinna jest zatem fundamentem, na którym budowana jest jedność i świętość jej członków.

Wzrost w wierze ma swoje właściwe przełożenie na relacje rodzinne, na wzmocnienie więzi i uwrażliwienie na różnorodne sprawy i potrzeby każdego z członków rodziny, co znajduje swoje potwierdzenie w modlitwie. „Modlitwa ma stanowić wyraz komunii osobowej całej rodziny oraz komunii wspólnoty z Bogiem”⁴⁵⁸. „I jak wiara odróżnia człowieka wierzącego od niewierzącego, tak rodzinę wierzącą od niewierzącej odróżnia wiara przeżywana wspólnotowo. Brak wspólnego życia religijnego dla rodziny wierzącej jest więc czymś nienaturalnym”⁴⁵⁹.

PSDL zachęcił, by w związku z tym rodzice już od samego początku przez intencje codziennej modlitwy uczyli swoje dzieci przeżywania i omadlania bieżących spraw z życia rodziny, parafii, Kościoła powszechnego i ojczyzny, by poprzez stałą pamięć o wspólnej modlitwie za żywych i zmarłych, chorych i cierpiących, przeżywających różne sytuacje radosne i trudne uczyli i przekazywali dzieciom „smak

⁴⁵⁵ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 58.

⁴⁵⁶ *Tamże* s. 200.

⁴⁵⁷ AL 227.

⁴⁵⁸ S. URBAŃSKI. *Komunikacja modlitewna w rodzinie chrześcijańskiej*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 34:2006 s. 224.

⁴⁵⁹ J. TROSKA. *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego*. Poznań 1998 s. 104-105.

modlitwy”, który zawsze będzie im towarzyszył⁴⁶⁰. Ów „smak modlitwy” nazywa się też celebrowaniem i kontemplowaniem w modlitwie wiary we wszystkich wymiarach swojego życia⁴⁶¹.

Również obecność słowa Bożego w rodzinie jest ważna z tego względu, że Kościół, do którego należymy, zrodził się z Ewangelii, Dobrej Nowiny o zbawieniu. Chrystus zmartwychwstając, wypełnił wszystkie pisma, wszystko, co było o Nim napisane. Apostołowie odważnie głosili słowo Boże, przyczyniając się do tego, że „coraz bardziej rosła liczba mężczyzn i kobiet, przyjmujących wiarę w Pana” (Dz 5,14). Słowo Boże winno zatem stać się zasadą kształtującą życie całej rodziny chrześcijańskiej i postawy tak rodziców, jak i dzieci. „Ewangelia ma się stać «Słowem życia», ma się stawać «ciałem», czyli ma być urzeczywistniana i realizowana w codziennym życiu”⁴⁶². W ten sposób rodzina uniknie powszechnie znanej dwulicowości w życiu chrześcijańskim, w którym wiara idzie swoją drogą, a życie swoją.

Jest wiele narzędzi służących temu wzrostowi w mądrości słowa Bożego. Na pierwszym miejscu jest to sama cześć dla księgi Pisma Świętego, domowa ewangeliczna rewizja życia, czyli konfrontacja życia rodziców i dzieci ze słowem Bożym, udział w kręgach biblijnych i w różnych parafialnych formach spotkań biblijnych, dzielenie się Ewangelią poprzez różnorodne formy przekazu, wypisywanie odpowiednich tekstów biblijnych i umieszczanie ich na domowym ołtarzyku czy w widocznym miejscu, rozmowy ewangeliczne, wspólne rozważanie niedzielnych czytań.

Takie spotkania powinny odbywać się systematycznie i być rzetelnie przygotowywane oraz nabożnie przeprowadzane, przy zachowaniu rodzinnych zwyczajów i gestów pobożnościowych (znak krzyża, ucałowanie Biblii, zapalenie świecy, pobłogosławienie rodziny Biblią itd.). Wskazane jest też, by niektórych zwrotów Pisma Świętego uczyć się wspólnie na pamięć i jak najczęściej do nich powracać. W ten sposób staną się one w rodzinnych domach „własnymi słowami”, treścią spontanicznych modlitw i słów życia rodziny⁴⁶³.

PSDL zachęcał również, by w rodzinie praktykować przygotowanie do niedzielnej Eucharystii choćby w sobotę, poprzez wieczorną modlitwę i przeczytanie oraz

⁴⁶⁰ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 59.

⁴⁶¹ Por. A. CENCINI. *Oddech życia. Łaska formacji permanentnej*. Przeł. J. Zarzycka. Kraków 2003 s. 109.

⁴⁶² J. WYSOCKI. *Rytuał rodzinny*. Włocławek 1999 s. 12.

⁴⁶³ Por. *tamże* s. 12-13.

rozważenie tekstów biblijnych przeznaczonych na daną niedzielę. Takie świętowanie Eucharystii i samej niedzieli jest „pierwotnym dniem świątecznym”, „podstawą i rdzeniem całego roku liturgicznego”⁴⁶⁴. Pozwala również owocnie przeżyć we wspólnocie Kościoła modlitewne skupienie na Eucharystii. „Wszystkie jej znaczenia i powiązania tworzą całość, która stanowi swoistą syntezę życia chrześcijańskiego i warunek dobrego jej przeżywania”⁴⁶⁵.

W tym kontekście nie bez znaczenia jest wskazanie PSDL, aby nie rezygnować w rodzinie chrześcijańskiej np. z porządkowania mieszkania na niedzielę, przygotowania do kościoła stosownego odświętnego stroju, wspólnego planowania dnia świętego z rodzinnym obiadem, radosnym spotkaniem, spacerem, wycieczką, pielgrzymką, odwiedzinami chorych czy znajomych, zatroszczeniem się o potrzeby najbliższych, co samo przez się ukierunkowuje na modlitwę i gesty miłosierdzia. Stanowczo też należy podkreślać, że nie służy modlitwie i duchowi chrześcijańskiemu robienie niedzielnych zakupów w zgiełku supermarketów, które raczej odciągają od wymiaru duchowego. Na to są pozostałe dni tygodnia⁴⁶⁶. Przeżywanie niedzieli w centrum handlowym jest ewidentnym spłycaniem relacji międzyosobowych i oczywistym grzechem przeciwko chrześcijańskiemu stylowi świętowania niedzieli i budowania rodziny chrześcijańskiej. Osobnym tematem jest tu także świadectwo chrześcijańskie, jakie dają pracodawcy.

Rodzina zebrana na niedzielnej Eucharystii i poświęcająca w niedzielę wspólnie czas na nią „staje się nie tylko rodziną pobożną, ale poprzez modlitwę coraz bardziej dojrzewa, zdrowieje, mądrzeje”⁴⁶⁷. Natomiast człowiek, który się nie modli, „umiera, żyje w fałszu, w sprzeczności z samym sobą, nigdy nie odkrywa swojej tożsamości, żyje w dwuznaczności, daleko od samego siebie”⁴⁶⁸. Nie weryfikuje w sobie osobistej historii zakorzenionej w Bogu, nie przyjmuje znaczenia prawy bycia przed Bogiem i nie pozwala się Bogu poprzez modlitwę kształtować.

Wyjątkowe znaczenie w tej wewnętrznej formacji ma przeżywanie w życiu rodzinnym i kościelnym świąt i uroczystości roku liturgicznego, który zawsze pozostaje

⁴⁶⁴ KL 106.

⁴⁶⁵ DD 81.

⁴⁶⁶ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 64; J. WYSOCKI. *Rytuał rodzinny* s. 20.

⁴⁶⁷ A. GRUN. *Modlitwa a poznanie siebie*. Przeł. J. Figiel. Kraków 2000² s. 8.

⁴⁶⁸ NMI 20, 33; por. EinE 66. „Człowiek jako dzieło Stwórcy posiada w sobie *władzę uległości* wobec tego, który go stworzył. W oparciu o tę uległość rozwija się w nim pobożność” (D. WIDER. *Wychowanie do modlitwy*. W: *Formacja zakonna*. Red. J. Gogol. Kraków 1995² s. 133).

cennym narzędziem wzrostu w wierze, źródłem autentycznej duchowości i osobistego oraz wspólnotowego uświęcenia. „Całe bogactwo Chrystusa jest bowiem przeznaczone dla każdego człowieka, jest dobrem każdego człowieka”⁴⁶⁹. W sposób pełny możemy tego doświadczyć, jednocząc się z Nim w Komunii św. „Wszystko, co Chrystus przeżył, czynił po to, abyśmy mogli przeżywać to w Nim i aby On przeżywał to w nas”⁴⁷⁰. Udział w liturgii członków całej rodziny sprawia, że kształtowani są oni przez Bożą łaskę i słowo Boże na odpowiedzialnych i duchowo dojrzałych członków wspólnoty Mistycznego Ciała Chrystusa. „Pełny i z całkowitym zaangażowaniem udział w liturgii kształtuje chrześcijanina na wzór Chrystusa, który pełni wolę Swego Ojca, modli się do Niego i dobrze czyni wszystkim”⁴⁷¹. Liturgia staje się polem, „na które przenosi się Ewangelię i z którego ona się rozkrzewia”⁴⁷².

Nic w takiej perspektywie nie jest bez znaczenia, ani celebracja kolacji wigilijnej czy śniadania wielkanocnego, ani dzielenie się opłatkiem czy wspólny udział w pasterce lub rezurekcji wielkanocnej. Kolęda, wspólna modlitwa z kapłanem i jego błogosławieństwo domu, rozmowa na temat życia wiarą i konkretnych sytuacji egzystencjalnych, zatroskanie o sprawy życia Kościoła lokalnego winny wzajemnie budzić pragnienie życia zgodnego z wolą Bożą i przysposabiać do troski o stan łaski uświęcającej, tak by móc zawsze należycie uczestniczyć w uczcie eucharystycznej.

Kolejne etapy roku liturgicznego, w których odsłania się całe misterium Chrystusa, służą rodzinie, by otwierając się na misteria Odkupienia, otwierała się tym samym na łaskę zbawienia⁴⁷³. Czas doczesny w rodzinie może stawać się wówczas czasem eschatologicznym, przybliżającym do spotkania z Panem. Jezus Chrystus w relacji do przeszłości i przyszłości jest w nim Emmanuelem, Bogiem z nami, Panem z nami, teraz i zawsze. Ojcowie Soboru Watykańskiego II mówiąc o liturgii rodzinnej, mającej być także liturgią Kościoła powszechnego, wskazują, że znaki i symbole liturgiczne, którymi posługuje się Kościół, winny po odpowiednim zaakceptowaniu znaleźć się w świętowaniu rodzinnym (Pismo Święte, krzyż, korona cierniowa, paschał

⁴⁶⁹ RH 11.

⁴⁷⁰ KKK 521.

⁴⁷¹ J. WYSOCKI. *Rytuał rodzinny* s. 16.

⁴⁷² EN 71.

⁴⁷³ „Obchodząc misteria Odkupienia, Kościół otwiera bogactwo zbawczych czynów i zasług swojego Pana tak, że one uobecniają się niejako w każdym czasie, aby wierni zetknęli się z nimi i dostąpili łaski zbawienia” (KL 102).

rodzinny, poświęcona palma, baranek wielkanocny, figurka Zmartwychwstałego, świece, teksty modlitw czy wypisanie na kartonikach myśli przewodniej danego okresu liturgicznego, wieniec adwentowy, lampion czy świeca adwentowa, żłóbek z Dzieciątkiem Jezus, woda święcona, figura Matki Bożej, świętych). Dobrze jest, gdy to właśnie dzieci (pod delikatną i dyskretną kontrolą rodziców) troszczą się o te święte rzeczy i gdy przy domowym ołtarzyku zbiera się cała rodzina, nie tylko okazjonalnie.

Jest bardzo wiele form świętowania i uświęcania się w rodzinie i w parafii w ciągu całego roku liturgicznego. Warto je podtrzymywać, gdyż należą one do wielkiego dziedzictwa uświęcającej misji Kościoła. I tak począwszy od Adwentu, można wymienić: wspólne przeżywanie rorat, przygotowanie wieńca i lampionów adwentowych, świętowanie uroczystości Matki Bożej Niepokalanej, dnia św. Mikołaja, co w wyjątkowy sposób przypomina o pragnieniu serca ludzkiego spotkania z Bogiem, stąd wołamy: Radujmy się, „Pan jest blisko” (Flp 4,5). W Adwencie razem z Maryją, w duchu rodzinnej modlitwy i wsłuchiwania się w słowo Boże można też w sposób szczególny podjąć pytania, czego lub też kogo w rzeczywistości się pragnie? Do czego się dąży? Jakie posiada się w sobie najgłębsze motywacje i przywiązania?

Również okres Bożego Narodzenia, z uświęcającą tradycją śpiewania kolęd, odwiedzania kościołów i adoracji Dzieciątka Jezus, to czas rodzinnej modlitwy wraz ze Maryją i Józefem. PSDL w swoim *Programie odnowy religijno-moralnej* wskazuje, że „szczególną okazją do niej jest przede wszystkim święto Świętej Rodziny, przeżywane zazwyczaj w niedzielę po Narodzeniu Pańskim. Dzień ten może być związany z odnowieniem przyrzeczeń sakramentu małżeństwa, jakie małżonkowie składali sobie w dniu ślubu. Dzień ten jest również doskonałą okazją do zauważenia tych, którzy przeżywają swoje jubileusze małżeńskie”⁴⁷⁴. Modlitwa, będąc podstawą życia duchowego w rodzinie, w takim świętowaniu staje się rzeczywistością nadającą nowy kierunek życiu, nową jakość i nowe zobowiązania. Tajemnica wcielenia Syna Bożego nabiera w nim pełnego wymiaru, Bóg daleki staje się bliski, „staje się Ciałem”, w Kościele stanowiącym kontynuację tej tajemnicy (por. 1 Kor 12,27; Ef 1,23; Kol 1,24).

Wyraźną tego kwintesencję widać w misterium paschalnym i w całym okresie przygotowania do niego. Już obrzęd posypania głów popiołem i udział w nim całej rodziny otwiera na pragnienie upodobnienia się do pokornego serca Jezusa Chrystusa. Skrucha, post, żal i pragnienie nawrócenia stają się wtedy szczególnym czasem Bożego

⁴⁷⁴ I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). T. 1 s. 64.

miłosierdzia i ożywienia wiary w rodzinie oraz życia religijnego. Przejawem tego jest wspólny udział w radosnej tajemnicy paschalnej Jezusa Chrystusa, misterium obrazu człowieka odnowionego, uzdrowionego i oswobodzonego z wielu więzów krępujących rozwój jego życia do pełni oraz do realizacji żywych i serdecznych więzi z Bogiem i z bliźnimi⁴⁷⁵. Przypomina o tym także odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych i wyznanie wiary – widoczny znak wiary w zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Dlatego wskazane jest – jak nadmienił PSDL – aby rodzina nawiedziła w tych dniach groby zmarłych swoich bliskich, aby we wspólnej modlitwie zjednoczyć się jeszcze bardziej w tajemnicy zmartwychwstania⁴⁷⁶.

PSDL dowartościował również sprzyjającą okazję do odnowienia swojej przynależności w rodzinie do Chrystusa przez uczenie tzw. Białej Niedzieli – drugiej niedzieli wielkanocnej, czyli Miłosierdzia Bożego. „Zakończenie zaś okresu wielkanocnego, związanego z liturgią uroczystości Zesłania Ducha Świętego, jest z kolei okazją do zaakcentowania w rodzinie miejsca młodego pokolenia. Święto «młodości» Kościoła może być wyśmienitą sposobnością do wskazania na potencjał charyzmatów, jakim każdy człowiek może wzbogacić swoją rodzinę i wspólnotę kościelną”⁴⁷⁷. Rodzina trwając na modlitwie w święto objawienia Ducha Świętego, staje się wspólnotą powołaną i powołującą, wspólnotą żywą i działającą, w której rozbrzmiewa głos Dobrej Nowiny. Brzmi on także w tzw. zwykłym czasie roku liturgicznego, co doskonale symbolizują misteria ukrytego życia Świętej Rodziny. Papież Paweł VI wzywał: „Nazaret jest szkołą, w której zaczyna się pojmować życie Jezusa: jest to szkoła Ewangelii. Najpierw lekcja *milczenia*. Niech się odrodzi w nas szacunek dla milczenia, tej pięknej i niezastąpionej postawy ducha. *Lekcja życia rodzinnego*. Niech Nazaret nauczy nas, czym jest rodzina, jej wspólnota miłości, jej surowe i proste piękno, jej święty i nierozzerwalny charakter”⁴⁷⁸.

Wyraża się to znacząco w odpowiedzialnym przygotowaniu i w przyjmowaniu sakramentów świętych, które w wyjątkowy sposób wprowadzają w chrześcijańską wizję rodziny zjednoczonej na modlitwie z Bogiem. PSDL wskazał, iż sam sakrament chrztu winien być swoistą „liturgią rodzinną”, czynnym włączeniem wszystkich członków rodziny w osobisty akt włączenia nowo ochrzczonego w Misterium Chrystusowego

⁴⁷⁵ Por. P. BOSMANS. *Być wolnym. Myśli postnowielkanocne*. Warszawa 1994 s. 27.

⁴⁷⁶ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 65.

⁴⁷⁷ *Tamże*.

⁴⁷⁸ PAWEŁ VI. *Homilia w Nazarecie* (5.01.1964). <https://www.nazaretanki.org/czytelnia-nazaretanek/duchowosc-nazaretu/homilia-pawla-vi-w-nazarecie> [dostęp: 5.05.2023].

Kościół. Symbol zaś naznaczenia dziecka znakiem krzyża świętego winien być świadomym, publicznym wyznaniem wiary i specjalnym zobowiązaniem, że jak rodzice i chrzestni, tak i pozostali członkowie rodziny będą starali się być prawdziwymi świadkami wiary dla nowo ochrzczonego⁴⁷⁹. Sobór Watykański II ujął to w następujący sposób: „Wierni, przez chrzest wcieleni do Kościoła, dzięki otrzymanemu znamieniu przeznaczeni są do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej, i odrodzeni jako synowie Boży, zobowiązani są wyznawać przed ludźmi wiarę, którą otrzymali od Boga za pośrednictwem Kościoła”⁴⁸⁰. Ważne jest zatem podkreślenie, że od strony Pana Boga dary łaski są nieodwołalne, a człowiek jest zaproszony do współpracy z tą łaską, jest za nią odpowiedzialny i nie powinien się jej sprzeniewierzyć, choć wiemy, że skutek otrzymanej od Boga wolności może się tak stać. Z tego względu nawet samo apostołstwo modlitwy w rodzinie staje się konieczne i niezastąpione.

Po chrzcie równie wielką uwagę należy przywiązywać do pierwszej Komunii św. i sakramentu Eucharystii. Zadanie to nie dotyczy tylko rodziców i dziadków, ale i rodziców chrzestnych, dalszych członków rodziny oraz innych osób, których postawa zakorzeniona w przyjaźni z Chrystusem Odkupicielem nigdy nie jest bez znaczenia. Odzwierciedlić się to może w ciągu całego roku liturgicznego, mogącego stanowić ważne etapy nie tylko kultu religijnego, ale i formacji religijnej⁴⁸¹, złączonej nadto z duchem ofiary, by być „ofiara żywą, świętą, Bogu przyjemną” (Rz 12,1). W ten też sposób powołanie wszystkich ochrzczonej staje się wymownym uczestnictwem w posłannictwie mesjańskim Chrystusa: kapłana, proroka i króla⁴⁸². Eucharystia, będąc w nim centralnym wydarzeniem, staje się zaś rzeczywistym źródłem życia chrześcijańskiego, ponieważ w niej „wierni łączą z doskonałą ofiarą Chrystusa wszystkie swoje modlitwy, dobre uczynki, radości i cierpienia. W ten sposób wszystkie te skromne ofiary zostają w pełni uświęcone i wyniesione aż do Boga w kulcie doskonale Mu miłym, wprowadzając wiernych w zażyłość z Bogiem (por. J 6,56-57)”⁴⁸³. Taki sens ma również przyjmowanie Komunii św., co podkreślił Sobór Watykański II, mówiąc, że wszyscy

⁴⁷⁹ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 61.

⁴⁸⁰ KK 11.

⁴⁸¹ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 107.

⁴⁸² Por. JAN PAWEŁ II. *Kościół jako wspólnota kapłańska* (18.03.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 116.

⁴⁸³ TENŻE. *Eucharystia w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej*. W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 130.

wierni „posileni [...] w świętej komunii Ciałem Chrystusowym, w konkretny sposób przedstawiają jedność Ludu Bożego, której stosownym znakiem i cudowną przyczyną jest ten Najświętszy Sakrament”⁴⁸⁴.

Skutkiem tego jest odpowiedzialność za rodzinne i modlitewne przygotowanie do sakramentu pokuty i pojednania, które ze swojej natury jest odpowiedzialnym odkrywaniem swojej własnej grzeszności i doświadczaniem Boga, którego miłość ma moc przemienić nawet największe drzemające w nas zło. Modlitwa staje się tu drogą do królestwa, które najpierw odnajduje się w swoim sercu (por. Łk 15,18) otworzeniem serca dla Pana (por. 1 Sm 1,15) i odzyskiwaniem Boga jako sensu swojego życia.

PSDL, biorąc pod uwagę odnotowywany kryzys w dziedzinie przystępowania wiernych do sakramentu pokuty⁴⁸⁵, przypominał, iż bardzo ważny jest przeprowadzany wspólnie w rodzinie „rachunek sumienia, wzajemne przeproszenie się oraz regularna spowiedź, zwłaszcza z okazji I piątku miesiąca lub rekolekcji czy misji parafialnych. Przeżycie sakramentu pokuty i pojednania we wspólnocie kościelnej najlepiej przygotowuje do poważnego traktowania w przyszłości kierownictwa duchowego podczas przygotowania do tego sakramentu”⁴⁸⁶.

W odniesieniu do sakramentu bierzmowania modlitwa rodzinna otwiera na przyjęcie i działanie daru Ducha Świętego otrzymanego na chrzcie, tak aby przyjmujący go stał się zdolny do świadczenia o Chrystusie słowem i czynem, a świadkowie

⁴⁸⁴ KL 11. „Kościół zobowiązuje wiernych do uczestniczenia «w niedziele i święta w Boskiej liturgii» i do przyjmowania Eucharystii przynajmniej raz w roku, jeśli to możliwe w Okresie Wielkanocnym, po przygotowaniu się przez sakrament pojednania. Ale Kościół gorąco zaleca jednak wiernym przyjmowanie Najświętszej Eucharystii w niedziele i dni świąteczne lub jeszcze częściej, nawet codziennie” (KKK 1389; por. KL 55).

⁴⁸⁵ Jan Paweł II wskazywał, iż „z jednej strony doszło do osłabienia poczucia grzechu, również w świadomości pewnej liczby wiernych, którzy pod wpływem panującego w dzisiejszym świecie klimatu żądań całkowitej wolności i niezależności dla człowieka, doświadczają trudności w uznaniu rzeczywistości i powagi grzechu oraz własnej winy, nawet przed Bogiem. Z drugiej strony, niektórzy wierni nie widzą konieczności ani przystępowania do Sakramentu Pokuty i wołają prosić Boga o przebaczenie bezpośrednio. W tym przypadku trudność dotyczy akceptacji pośrednictwa Kościoła w pojednaniu z Bogiem” (JAN PAWEŁ II. *Pokuta w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (15.04.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 134-135).

⁴⁸⁶ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 61.

bierzmowania i wszyscy bliscy umocnili w sobie znaczenie powszechnego kapłaństwa, stającego się tym samym bardziej skutecznym w jego realizacji⁴⁸⁷.

Ta powaga dotycząca traktowania sakramentów świętych w rodzinie dotyczy w sposób osobliwy również sakramentu namaszczenia chorych. PSDL podkreślił, że w rodzinie wspólna modlitwa i współpraca obowiązuje wszystkich: „Regularna wspólna modlitwa przy łóżku chorego oraz uczestnictwo podczas odwiedzin duszpasterza z posługą sakramentalną, a także wspólna modlitwa podczas obrzędu udzielania Komunii Świętej (przynoszonej co niedzielę przez akolitę czy nadzwyczajnego szafarza Komunii Świętej) skutecznie buduje postawy wzajemnego wzmacniania się w dźwiganiu krzyża choroby i cierpienia”⁴⁸⁸.

W Piśmie Świętym mamy wyróżnione trzy cechy odwiedzania chorych: przyście, modlitwa i obrzęd nałożenia rąk lub namaszczenia olejem. W Liście Jakuba poleca się wezwać prezbiterów, kiedy ktoś choruje (zob. Dz 28,8-10). Sprowadzenie kapłanów, namaszczenie olejem i modlitwa pełna wiary stanowi ratunek dla podźwignięcia w chorobie i możliwość odpuszczenia grzechów (por. Jk 5,14-15). Zostało to uznane przez tradycję chrześcijańską za podstawę i biblijny rdzeń sakramentu namaszczenia chorych, o którym wzmianki mamy w rozesłaniu Dwunastu, którzy „wyrzucali złe duchy oraz wielu chorych namaszczeni olejem i uzdrawiali” (Mk 6,13). Sakrament ten następująco objaśnia Sobór Watykański II: „Przez święte chorych namaszczenie i modlitwę kapłanów cały Kościół poleca chorych cierpiącemu i uwielbionemu Panu, aby ich podźwignął i zbawił (por. Jk 5,14-16), a nadto zachęca ich, aby łącząc się dobrowolnie z męką i śmiercią Chrystusa (por. Rz 8,17; Kol 1,24; 2 Tm 2,11-12; 1 P 4,13), przysparzali dobra Ludowi Bożemu”⁴⁸⁹.

Trzeba zauważyć, że od XI wieku sakrament namaszczenia chorych nosił nazwę „ostatnie namaszczenie”, ponieważ jest późniejszy od namaszczenia chrześcijanina w chrzcie i bierzmowaniu, a w praktyce pojmowany był jako sakrament umierania (XV w.). Sobór Trydencki wolał mówić o „ostatnim namaszczeniu”, rozumiejąc je jako „sakrament wypełnienia całego życia chrześcijańskiego”, jakkolwiek stosował też termin „namaszczenie chorych”. Ze swej strony Sobór Watykański zalecił, aby powrócić do nazywania go „namaszczeniem chorych”, a nie „ostatnim namaszczeniem”: „Ostatnie

⁴⁸⁷ Por. JAN PAWEŁ II. *Bierzmowanie w Kościele* s. 127.

⁴⁸⁸ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 62.

⁴⁸⁹ KK 11.

namaszczenie, które także, i to lepiej można nazwać «namaszczaniem chorych», nie jest bowiem sakramentem przeznaczonym tylko dla tych, którzy znajdują się w ostatecznym niebezpieczeństwie utraty życia⁴⁹⁰. Sakrament ten obdarza chorego łaską Ducha Świętego, która jest pomocą do zbawienia, umacnia ufność w Bogu, uzbraja przeciw pokusom szatana i dodaje sił w trwodze śmierci. Dzięki tej pomocy chory może nie tylko znieść dolegliwości choroby, ale także je przezwyciężyć i odzyskać zdrowie, jeżeli jest to pożyteczne dla zbawienia jego duszy. Jeśli jest to potrzebne, namaszczenie odpuszcza grzechy i staje się dopełnieniem chrześcijańskiej pokuty. „Odzwierciedla zbawienie ofiarowane przez Chrystusa w duchu ogromnej miłości i miłosierdzia, jakie okazywał wszystkim potrzebującym już podczas swego ziemskiego życia”⁴⁹¹.

Nie można też pominąć tego działania Chrystusa w sakramencie małżeństwa (co zostanie pogłębione w dalszej części pracy), jak również w okresie narzeczeństwa, jako wyjątkowego czasu do podjęcia nowych zadań małżeńskich i rodzinnych. Bardzo ważna jest na tym etapie modlitwa rodzin i samych narzeczonych, co dotyczy także tych, którzy przygotowują się do służby w Kościele i do wszystkich, którzy ją pełnią⁴⁹².

Na zakończenie tego paragrafu chciałbym podkreślić, iż PSDL wyraźnie wskazał, że przesłanie modlitewne w rodzinie powinno być jednoznaczne, aby wszyscy wiedzieli, że w rodzinie katolickiej, jako części Kościoła powszechnego, docenia się skarb przynależności do Tego, który wzywa: „Módlcie się o to, aby miłość wasza doskonaliła się coraz bardziej i bardziej w głębszym poznaniu i wszelkim wyczuciu dla oceny tego, co lepsze, abyście byli czysti i bez zarzutu na dzień Chrystusa” (Flp 1,9); „Bądźcie doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski”(Mt 5,48); „Wolą Bożą jest uświęcenie wasze” (Tes 4,3).

§ 2. Liturgia miejscem pogłębienia życia religijnego w parafii

Kolejnym uprzywilejowanym środowiskiem uświęcającym życie rodzinne jest parafia. Urzeczywistnia ona w konkretnym miejscu i czasie Kościół jako powszechny

⁴⁹⁰ KK 11; por. KL 73.

⁴⁹¹ JAN PAWEŁ II. *Namaszczenie chorych w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (29.04.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 141.

⁴⁹² Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 59.

znak zbawienia⁴⁹³. Parafia jest podstawową wspólnotą zbawczego działania Jezusa Chrystusa, w której wierni realnie i osobiście spotykają się ze swoim Panem i Zbawicielem. Ta rzeczywistość eklezjalna staje się żywa i doświadczalna w parafii przede wszystkim poprzez udział w liturgii, w której „Kościół głosi i celebrowuje misterium Chrystusa”, sprawując sakramenty, a szczególnie Eucharystię⁴⁹⁴. W ten sposób parafia, będąc wspólnotą ludzi wierzących, jest zarazem miejscem, w którym człowiek uczy się wyznawać wiarę wobec świata, a także urzeczywistniać poprzez życie sakramentalne swoją osobistą relację z Jezusem Chrystusem działającym w Kościele. W liturgii cała modlitwa chrześcijańska znajduje swoje źródło i odniesienie⁴⁹⁵. W niej ma pierwszorzędne miejsce uświęcenie Kościoła, umocnienie królestwa Chrystusa w duszach i zbawienie świata⁴⁹⁶. Jan Paweł II wskazywał, iż z tego względu „perspektywa, w którą powinna być wpisana cała działalność duszpasterska, jest perspektywą świętości. [...] Prowadzenie do świętości pozostaje szczególnie pilnym zadaniem duszpasterskim”⁴⁹⁷. Taki kierunek działalności pastoralnej został również zapisany w KPK, w którym prawodawca nakłada na duszpasterzy obowiązek troski o to, „aby własna wspólnota kościelna świadczyła pomoc wiernym, dzięki której stan małżeński zachowa ducha chrześcijańskiego i będzie się doskonalił”⁴⁹⁸. Również w *Liście apostolskim Spiritus et sponsa* Jana Pawła II na rocznicę ogłoszenia *Konstytucji o liturgii świętej* Jan Paweł II podkreślił znaczenie rozwijania w Kościele „duchowości liturgicznej”. Jest ona taką wizją liturgii, która podtrzymuje ludzką egzystencję i nadaje jej kierunek, kształtując przeżycie wierzącego jako autentyczny „kult duchowy” (por. Rz 12,1). „Bez pielęgnowania «duchowości liturgicznej» praktyka liturgii łatwo sprowadza się do «rytualizmu», a łaska, która wypływa z celebracji, staje się bezowocna”⁴⁹⁹.

Dzieje Apostolskie poświadczają, że w pierwotnym Kościele – we wspólnocie jerozolimskiej – kwitło życie modlitwy, a chrześcijanie z żywą pasją dążyli do

⁴⁹³ Por. KL 42; DM 37.

⁴⁹⁴ Por. KKK 1068.

⁴⁹⁵ Por. *tamże* 1073.

⁴⁹⁶ Por. KPK kan. 839 § 1.

⁴⁹⁷ NMI 30.

⁴⁹⁸ KPK kan. 1063 nr 4.

⁴⁹⁹ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW. *Rok Eucharystii. Wskazania i propozycje*. Poznań 2004 p. 3.

zjednoczenia z Jezusem Chrystusem, gromadząc się na łamaniu chleba (por. Dz 2,42 nn.). „Modlitwa wspólna stała się ich rysem charakterystycznym, podobnie jak wszystkich następnych pokoleń, trwających w duchowej «komunii» a zarazem ją pogłębiających i utrwalających. W takiej jedności i w duchu wzajemnej modlitwy zostają przezwyciężone różnice i podziały, których źródłem są inne czynniki”⁵⁰⁰, niewiodące do własnego i wspólnotowego uświęcenia.

Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum concilium* Soboru Watykańskiego II stwierdza, iż liturgia nie wyczerpuje wprawdzie całej działalności Kościoła, ale jest czynnością w najwyższym stopniu świętą i pod względem skuteczności przewyższającą wszelkie inne działania Mistycznego Ciała Chrystusa⁵⁰¹. Dlatego jako źródło i szczyt, stanowi centrum życia Kościoła i jest przyczyną sprawczą jego wzrostu⁵⁰², niezwykle bogatą i wszechstronnie zbawczą przestrzenią⁵⁰³, w której „nasz Odkupiciel i Arcykapłan, kontynuuje w swoim Kościele, z Kościołem i przez Kościół dzieło naszego odkupienia”⁵⁰⁴, co zobowiązuje nas do stałego odkrywania prawdziwego jej sensu i znaczenia, do ożywiania jej celebrowania, czynnego wewnętrznego zaangażowania i owocnego w niej udziału⁵⁰⁵. „Odnowa ewangelizacji wymaga nowej uwagi i różnorodnych propozycji duszpasterskich, aby Słowo Boże i życie sakramentalne mogły dotrzeć do każdego w sposób odpowiadający jego sytuacji życiowej”⁵⁰⁶.

PSDL przypomniał, iż duszpasterstwo liturgiczne i modlitewne w parafii oferuje wierzącemu wystarczająco wiele środków służących jego osobistemu uświęceniu, oddawaniu czci Ojcu w Duchu i w prawdzie oraz spotkaniu ze zmartwychwstałym Chrystusem. Podział na życie liturgiczne i życie modlitewne parafii wskazuje raczej na

⁵⁰⁰ JAN PAWEŁ II. *U źródeł komunii kościelnej*. W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 104.

⁵⁰¹ Por. KL 7, 9.

⁵⁰² Zob. EE 21.

⁵⁰³ Por. KL 10; CZ. KRAKOWIAK. *Parafia ośrodkiem życia liturgicznego*. „Roczniki Teologiczne” 49:2002 z. 6 s. 55.

⁵⁰⁴ KKK 1069.

⁵⁰⁵ Por. NADZWYCZAJNY SYNOD BISKUPÓW (1985). *Kościół kierowany przez Słowo Boże sprawuje tajemnicę Chrystusa dla zbawienia świata*. Wrocław 1986 s. 22.

⁵⁰⁶ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Instrukcja Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej* p. 18.

niezmierzony horyzont celebracji liturgicznych, środków i znaków służących pogłębieniu wiary praktykowanej przez wiernych⁵⁰⁷.

Ma ona jaśnieć pełnym blaskiem, ponieważ w niej jest narzędzie uświęcenia, świętowanie i przekaz wiary Kościoła, żywe źródło autentycznej duchowości, przedsmak udziału w chwale niebieskiej i autentyczne uwielbieniem Boga w Trójcy Świętej Jedynej. Jej celem i cechą fundamentalną jest chrystocentryczność i chrystoformiczność, to znaczy słuchanie i przyjmowanie do serca Jezusa żyjącego, który czci i wielbi Ojca, oraz uczenie się od Niego samego, co to znaczy modlić się, jaki jest sens i znaczenie doniosłych liturgicznych gestów, adoracji, chwały, prośby, wstawiennictwa, ekspiacji, które osiągają swój szczyt w najwyższym geście ofiarnym. Wszystko to znajduje swoje głębokie uzasadnienie w modlitwie osobistej, bez której sama modlitwa liturgiczna szybko może stać się formalnym czy też automatycznym zaliczaniem Mszy świętej oraz życia sakramentalnego.

Jest to spostrzeżenie o tyle istotne, że współcześnie daje się zauważyć wiele niewłaściwości w tym względzie. Niektórzy kładą nacisk na modlitwę liturgiczną, lecz jednocześnie zaniedbują zalecane nawet przez Kościół momenty milczenia czy skracają je do minimum. Inni wykazują swoisty pęd do wspólnotowych i osobistych medytacji Wschodu oraz różnych form modlitwy, np. protestanckiej, przy niedocenianiu dziedzictwa tradycji i bogactwa modlitwy chrześcijańskiej, lub też używają gotowych formuł i oficjalnych szat liturgicznych, ale nawet w akt przyklęknienia przed Najświętszym Sakramentem nie wkładają już całej duszy i serca; pośpiech, niedbałość i rutyna biorą górę nad poczuciem *sacrum*.

Bardzo ważna jest zatem stała katecheza liturgiczna, która ma na celu nie tylko wprowadzenie, ale i pogłębienie „misterium Chrystusa, przechodząc od tego, co widzialne, do tego, co niewidzialne, od znaku do tego, co on oznacza, od «sakramentów» do «misteriów»”⁵⁰⁸. Nie chodzi w niej o jakieś arbitralne zmiany, ale o coraz lepsze uświadomienie sobie znaczenia tajemnicy, tak by liturgia stała się rzeczywistym

⁵⁰⁷ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 66. Oprócz znaków osobowych w liturgii (zgromadzenie, przewodniczący, posługujący) istnieją znaki czynnościowe (słowo, postawy ciała, procesje, gesty) i rzeczowe (kościół, katedra, ambona, ołtarz, tabernakulum, chrzcielnica, itp.) – do wszystkich tych znaków należy przywiązywać wielką wagę (S. CZERWIK. *Zgromadzenie liturgiczne i pełnione w nim funkcje*. W: *Fundamentalne rzeczywistości liturgii*. Red. W. Świerzawski. Zawichost – Kraków – Sandomierz 2012 s. 166-167).

⁵⁰⁸ KKK 1075; por. CT 23.

miejszem komunii z Tajemnicą Trójcy Świętej, czasem i miejscem rzeczywistego świętowania obecności Boga bliskiego człowiekowi. „Powinna ją poprzedzać ewangelizacja, wiara i nawrócenie, a wtedy może ona przynosić swoje owoce w życiu wiernych: nowe życie według Ducha, zaangażowanie w posłanie Kościoła i służbę na rzecz jego jedności”⁵⁰⁹. Chodzi tu o właściwie pojętą formację chrześcijańską, mocno osadzoną na słowie Bożym i łasce jako fundamencie. Zawarty jest w niej najważniejszy element NE. Sobór Watykański uczy: „Jakkolwiek święta liturgia jest przede wszystkim oddawaniem czci Bożemu Majestatowi, zawiera również bogatą treść dla pouczenia wiernego ludu. W liturgii bowiem Bóg przemawia do swego ludu, Chrystus w dalszym ciągu głosi Ewangelię, lud zaś odpowiada Bogu śpiewem i modlitwą”⁵¹⁰, a czynności liturgiczne poszczególnych członków Kościoła „dosięgają ich w różny sposób, zależnie od stopnia święceń, urzędów i czynnego udziału”⁵¹¹.

PSDL podejmując to soborowe nauczanie, w swoich wnioskach wskazał, iż należy „wypracować zasady oddziaływania na wiernych mające na celu pobudzenie ich do większej aktywności uczestniczenia w Eucharystii i nabożeństwach przez zaangażowanie śpiewem i słuchanie słowa Bożego”⁵¹². Szczególnie odnosi się to do młodych, dla których środowisko parafii jest miejscem budowania świadomości liturgicznej. „Trzeba też, aby młodzi, przez aktywny udział w przygotowaniu liturgii, przez zaangażowanie w liturgię Słowa, w służbę Ołtarza czy w oprawę muzyczną, sami byli włączeni w liturgiczną akcję. Wtedy poczują się uczestnikami Tajemnicy, która wprowadza w świat Boży, a równocześnie wyprowadza do świata ludzi pociąganych tą samą miłością Chrystusa”⁵¹³. Taki dialog liturgiczny ma moc twórczą, zaś owe „znaki widzialne, których używa święta liturgia dla oznaczenia niewidzialnych spraw Bożych, zostały wybrane przez Chrystusa lub przez Kościół. Dlatego nie tylko podczas czytania

⁵⁰⁹ KK 1072; por. KL 7.

⁵¹⁰ KL 33.

⁵¹¹ *Tamże* 26.

⁵¹² *Wniosek do Komisji ds. Kultu Bożego z zespołu synodalnego przy parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Legnicy* (11.03.2010). AS sygn. III/298. „Kościół żyje Eucharystią. Celebracja eucharystyczna rzeczywiście prowadzi wiernych do tego, aby żyli w Chrystusie, w Kościele, mocą Ducha Świętego. Trzeba więc troszczyć się o to, aby od Eucharystii sprawowanej zmierzać do Eucharystii przeżywanej: od wyznawanego misterium do odnowionego życia” (KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DISCYPLINY SAKRAMENTÓW. *Rok Eucharystii* p. 4).

⁵¹³ BENEDYKT XVI. *Do Biskupów polskich* s. 8.

tego, «co zostało napisane dla naszego pouczenia» (Rz 15,4), lecz także gdy Kościół modli się, śpiewa lub działa, wiara uczestników wzrasta, a dusze wznoszą się ku Bogu, aby Mu oddać duchowy hołd i otrzymać obfitszą łaskę⁵¹⁴.

Osobą odpowiedzialną za rozwój kultu Bożego i życia liturgicznego w parafii jest proboszcz. W tym dziele winien on wspierać istniejący w parafii zespół liturgiczny, w skład którego, obok duchownych, mogą wchodzić także osoby dorosłe, młodzież i dzieci, zaangażowani w różne wspólnoty parafialne, zajmujące się przygotowaniem celebracji liturgicznych. Zgodnie z zaleceniami II Polskiego Synodu Plenarnego należy powołać taki zespół tam, gdzie go jeszcze nie ma, i mieć na uwadze, by jego przewodniczący wchodził w skład rady parafialnej⁵¹⁵.

Określenie „zespół liturgiczny” odnosi się przy tym nie tylko do tych, którzy bezpośrednio posługują przy ołtarzu, ale do wszystkich, którzy zaangażowani są w przygotowanie oraz przebieg celebracji, a więc ministrantów, kandydatów, ceremoniarzy, lektorów, nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., a także służby ładu, zakrystian, scholi, zespołów muzycznych i organisty. Do osób pełniących posługę należą natomiast lektorzy, akolici i diakoni stali. Wszyscy oni winni być objęci permanentną formacją liturgiczną⁵¹⁶, co wymaga zarówno odpowiedniego pouczenia co do autentycznej duchowości, jak i wspólnotowego oraz osobistego studium i refleksji z dziedziny liturgii, jej historii i sprawowania obrzędów, tradycji i biblistyki, znajomości zasad fonetyki i artykulacji.

Temu celowi służy m.in. ustanowienie przez PSDL *Statutu dekanalnego duszpasterza służby liturgicznej w diecezji legnickiej*⁵¹⁷, który jasno określa ogólne zasady działania tego duszpasterza oraz jego zadania w diecezji. A podstawowym zadaniem jest animowanie na terenie dekanatu duszpasterstwa służby liturgicznej, organizacja i koordynacja pracy służby liturgicznej w porozumieniu z dziekanem, księżmi proboszczami oraz księżmi prowadzącymi grupy służby liturgicznej. Ma on w porozumieniu z nimi zadbać o przeprowadzenie kursów lektorskich, dekanalnych spotkań ministranckich i lektorskich oraz innych akcji duszpasterskich, powołaniowych

⁵¹⁴ KL 33.

⁵¹⁵ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 67.

⁵¹⁶ Por. *tamże* s. 67.

⁵¹⁷ Zob. *Statut dekanalnego duszpasterza służby liturgicznej w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 107-110.

i misyjnych, w tym dotyczących współpracy z księżmi kustoszami sanktuariów znajdujących się na terenie diecezji⁵¹⁸.

Istotną rolę w pogłębianiu życia chrześcijańskiego w parafii pełnią także dziekan, wicedziekan i dekanalni ojcowie duchowni. PSDL wskazał m.in., że są to kapłani cieszący się autorytetem ogółu duchowieństwa i wiernych z racji przygotowania duszpasterskiego, naukowego, roztropności, pobożności i apostołskiej gorliwości. Do ich zadań należy dbanie o to, aby duchowni ich dekanatu prowadzili życie odpowiadające ich stanowi i troskliwie wypełniali swoje obowiązki. Mają czuwać nad tym, by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi oraz by czystość i piękno kościoła i sprzętu liturgicznego, zwłaszcza używanego do sprawowania i przechowywania Najświętszego Sakramentu, było starannie utrzymywane⁵¹⁹.

Wszystko bowiem w liturgii uświęcającej i w celebrowaniu misterium Jezusa Chrystusa jest ważne i ma swoje znaczenie, nawet ilość świec podczas celebracji eucharystycznej, która może wyrażać liturgiczny charakter dnia powszedniego i świątecznego, czy wystawienie Najświętszego Sakramentu przeprowadzone w puszcze bądź w monstrancji⁵²⁰. Dotyczy to również odpowiedniego stroju kapłańskiego przy sprawowaniu sakramentów świętych, które tym bardziej będzie skutecznym spotkaniem z Bogiem działającym i uświęcającym, im bardziej dotyczyć będzie indywidualnego zaangażowania chrześcijańskiego, postawy uwagi, szacunku i czci, wyrażającej świadome kierowanie umysłu, woli i serca w sprawowaniu kultu Bożego.

Dokumenty Kościoła wskazują również na wspólnotowy wymiar celebrowania liturgii: „Czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, lecz kultem Kościoła, będącego «sakramentem jedności», a Kościół to lud święty, zjednoczony i zorganizowany pod zwierzchnictwem biskupów. Dlatego czynności liturgiczne należą do całego Ciała Kościoła, uwidaczniają je i na nie oddziałują. Poszczególnych natomiast jego członków dotyczą w różny sposób, zależnie od stopnia święceń, urzędów i czynnego udziału⁵²¹.

Wielkim i nieustannym wezwaniem skierowanym do duszpasterzy jest „możliwość głoszenia katechezy mistagogicznej podczas przygotowania oraz po

⁵¹⁸ Por. *tamże* s. 108-109.

⁵¹⁹ Por. *Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 129-135.

⁵²⁰ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 68.

⁵²¹ KKK 1140; por. KL 26.

przyjęciu przez wiernych sakramentów świętych. Okazją do podobnej stałej katechezy są także nabożeństwa z zastosowaniem sakramentaliów. Spotkania poprzedzające np. sakrament chrztu czy małżeństwa nigdy nie mogą ograniczyć się do przekazywania technicznych informacji o przebiegu akcji liturgicznej. Taki stan rzeczy staje się bowiem zaniedbaniem możliwości pobudzenia i pogłębienia wiary u tych, którzy przychodzą prosić o sakramenty”⁵²².

Należy przede wszystkim mieć na względzie, że „Sakramenty będące «mocami, które wychodzą» z zawsze żywego i ożywiającego Ciała Chrystusa, oraz działaniami Ducha Świętego urzeczywistnianymi w Jego Ciele, którym jest Kościół, są «arcydzielami Bożymi» w nowym i wiecznym Przymierzu [...]. Sakramenty są «sakramentami Kościoła» w podwójnym znaczeniu: są sakramentami «przez Kościół» i «dla Kościoła». Są one sakramentami «przez Kościół», ponieważ jest on sakramentem działania Chrystusa, który dokonuje w nim swego dzieła dzięki posłaniu Ducha Świętego. Są one także «dla Kościoła», będąc «sakramentami, które budują Kościół», ponieważ ukazują i udzielają ludziom, zwłaszcza w Eucharystii, tajemnicę komunii Boga Miłości, Jedyne w Trzech Osobach”⁵²³. Ich celem jest „uświęcenie człowieka, budowanie mistycznego Ciała Chrystusa, a wreszcie oddawanie czci Bogu. Jako znaki, mają one także pouczać. Sakramenty wiary nie zakładają, lecz za pomocą słów i rzeczy dają jej wzrost, umacniają ją i wyrażają. Słusznie więc nazywają się sakramentami wiary”⁵²⁴.

Odnosi się to w sposób wyjątkowy do Eucharystii – źródła i celu kultu Kościoła, wokół którego skupia się całe życie parafii i wszystkie ważne momenty życia chrześcijanina⁵²⁵. W Eucharystii, każdy chrześcijanin powinien odnajdywać swoją tożsamość, formę i normę własnego życia, a także siłę do jej urzeczywistniania. Eucharystia jest elementarną szkołą logiki życia, kształtowania siebie w logice daru i dobra, wdzięczności i bezinteresowności, które ze swej natury mają być przekazywane

⁵²² *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 68.

⁵²³ KKK 118.

⁵²⁴ DV 8. Benedykt XVI ogłaszając Rok Wiary, stwierdził, że „bez liturgii i sakramentów wyznanie wiary nie byłoby skuteczne, gdyż brakowałoby mu łaski, która wspiera świadectwo chrześcijan” (BENEDYKT XVI. *List apostolski w formie motu proprio Porta fidei ogłaszający rok wiary* (11.11.2011) p. 11).

⁵²⁵ Por. KL 6, 41; KK 11; DB 30; KKK 1210.

dalej⁵²⁶. Jan Paweł II napisał, iż „chrześcijanie wiedzieli od początku, że królestwo Boże trwa w Kościele, w sposób szczególny przez Eucharystię. Eucharystia – jako sakrament Kościoła – była i jest szczytowym wyrazem kultu w duchu i prawdzie, o którym Jezus mówił w rozmowie z Samarytanką. Równocześnie Eucharystia-Sakrament była i jest obrzędem ustanowionym przez Jezusa, aby był sprawowany przez Kościół. [...] Naukę Kościoła na ten temat Sobór Watykański II streszcza w następujących słowach: «Ileż na ołtarzu sprawowana jest ofiara krzyżowa, w której na Paschę naszą ofiarowany został Chrystus (por. 1 Kor 5,7), dokonuje się dzieło naszego odkupienia. Równocześnie w sakramencie chleba eucharystycznego uprzytamnia się i dokonuje jedność wiernych, którzy stanowią jedno ciało w Chrystusie» (por. 1 Kor 10,17). Sobór Watykański II wskazał, iż Ostatnia Wieczerza jest momentem, w którym Chrystus, antycypując krzyżową śmierć i zmartwychwstanie, daje początek Kościołowi: Kościół zrodzony jest wraz z Eucharystią, jako powołanie «do tego zjednoczenia z Chrystusem, który jest światłością świata i od którego pochodzimy, dzięki któremu żyjemy, i do którego zdążamy»⁵²⁷. Kościół wręcz żyje dzięki Eucharystii, „oznacza i urzeczywistnia komunie życia z Bogiem i jedność Ludu Bożego, przez które Kościół jest sobą. Jest ona szczytem działania, przez które Bóg w Chrystusie uświęca świat, a równocześnie szczytem kultu, jaki ludzie w Duchu oddają Chrystusowi, a przez Niego Ojcu»⁵²⁸.

PSDL odnosząc się do tych treści podkreślił, że tajemnice te, wielkie i głębokie domagają się, by członkowie istniejącego w parafii zespołu liturgicznego dołożyli wszelkich starań, by Eucharystia przeżywana była godnie i z należną czcią⁵²⁹. Dlatego do ich zadań należy zadbanie o piękno przeżywanej celebracji, o dobrze dobrany i wykonany śpiew, skromną lecz gustowną dekorację kwiatową, i nade wszystko o wcześniej i należycie przygotowaną liturgię Słowa, by nie zagubić w niej głoszonego Słowa Boga⁵³⁰.

⁵²⁶ Por. KONGREGACJA SAKRAMENTÓW I KULTU BOŻEGO. *Instrukcja Inaestimabile Donum w sprawie niektórych norm dotyczących kultu Tajemnicy Eucharystycznej* (17.04.1980). Watykan 1980 p. 27; por. EinE 72; VC 95; PDV 38.

⁵²⁷ JAN PAWEŁ II. *Jezus Chrystus założycielem Kościoła*. W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 44; por. KK 3; KL 47; KKK 1323-1324.

⁵²⁸ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO. *Instrukcja Eucharisticum misterium* (25.05.1967) p. 6; por. KKK 1326.

⁵²⁹ Jan Paweł II wskazał, iż konkretnym zobowiązaniem na Rok Eucharystii powinno być przestudiowanie przez każdą wspólnotę parafialną *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego* (zob. *List apostolski Mane nobiscum Domine* (7.10.2004). Watykan 2004 p. 17).

⁵³⁰ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 68-69.

Warto tu odnieść się również do soborowych wskazań, które podkreślają, że śpiew i muzyka spełniają swoją funkcję znaków tym wymowniej, „im ściślej zwiążą się z czynnością liturgiczną”⁵³¹, według trzech podstawowych kryteriów: pełne wyrazu piękno modlitwy, jednomyślne uczestniczenie zgromadzenia w przewidzianych momentach i uroczysty charakter celebracji. Uczestniczą one w ten sposób w tym, co stanowi cel słów i czynności liturgicznych, którym jest chwała Boża i uświęcenie wiernych⁵³².

Szczególną rolę w uświęcającej funkcji Kościoła lokalnego spełnia głoszenie słowa Bożego, które jest niezastąpionym środkiem formacyjnym i uświęcającym w życiu liturgicznym i modlitewnym parafii. Jest ono wyjątkowym pokarmem dla duszy i życia duchowego, podporą i siłą żywotną utwierdzającą wiarę i tożsamość chrześcijańską⁵³³. Każdy parafianin ma prawo do wychowywania i kształtowania siebie w jego blasku. Stąd, zgodnie ze wskazaniami Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, szczególną uwagę należy zwracać na to, by nie ograniczać go jedynie do dociekań intelektualnych, ponieważ słowo czyta nie tylko umysł, ale cała istota: również serce, uczucia, wola, wrażliwość, impulsy. Cały człowiek, prowadzony intuicją i stopniowo narastającym przekonaniem, powinien w nim odnaleźć to, czego potrzebuje jego istota. I na ile jest się wolniejszym od wewnętrznych oporów, obaw, lęków, osobistych oczekiwań i pretensji czy mechanizmów obronnych, na tyle można stanąć przed Bogiem w prawdzie i uchwycić to, co ma istotne znaczenie dla rozpoznawania woli Ojca względem siebie wyrażonej w Jego słowie⁵³⁴. Chodzi zatem nie tyle o zrozumienie w celebrowaniu liturgii ukrytego sensu słowa Bożego czy o zgłębienie czegoś tajemnego, ale o przybliżenie się do wielkich dzieł Boga i spotkanie się z Jego żywą Osobą. Takie spotkanie wyklucza traktowanie słowa Bożego w sposób moralizatorski, dewocyjny, przedmiotowy czy kulturowy z pominięciem sensu duchowego, gdyż „miłość chce sięgnąć nie tylko do pojęcia Boga, ale by dotknąć Boga żywego, Boga, którego doświadcza kochająca dusza”⁵³⁵.

⁵³¹ KL 112.

⁵³² Por. KKK 1157.

⁵³³ Znajomość słowa wymaga od nich znajomości języka Biblii, środków literackich, zwyczajów oraz całego tła kulturowego i religijnego, które miało wpływ na kształt biblijnej wypowiedzi.

⁵³⁴ Por. A. CENCINI. *Słowo Boże i formacja*. „Zeszyty Formacji Duchowej” 2006 nr 31 s. 13-16.

⁵³⁵ JAN PAWEŁ II. *Prezbiter człowiekiem modlitwy* (2.06.1993). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 297; por. PDV 47.

W liturgii słowa, będącej integralną częścią celebracji sakramentalnej, „powinny być nadto dowartościowane znaki słowa Bożego: księga słowa (lekcjonarz lub ewangeliarz), okazywanie jej czci (wniesienie w procesji, kadzidło, światło) i miejsce głoszenia słowa (ambona), wyraźne i zrozumiałe czytanie; homilia szafarza, która przedłuża jego głoszenie; odpowiedzi zgromadzenia (aklamacje, psalmy medytacyjne, litanie, wyznanie wiary)”⁵³⁶.

Gorliwe zabieganie o liturgiczne wychowanie i uświęcenie w parafii nakłada też obowiązek, by „nie zapominać, iż Msze święte będące w stałym grafiku nabożeństw, celebrowane w sobotni wieczór (po godzinie 16.00) winny być sprawowane według formularza niedzielnego. Podobna sytuacja odnosi się do dni poprzedzających tzw. święta nakazane (1 stycznia, 6 stycznia, 15 sierpnia, 1 listopada, urocz. Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej). Każdy bowiem wierny, uczestnicząc we Mszy św. w wieczór poprzedzający wymienione powyżej uroczystości, wypełnia nałożony na niego obowiązek”⁵³⁷.

Zgodnie z uchwałami PSDL tablice informacyjne o czasie nabożeństw w diecezji winny być wykonane według jednego wzorca. Warto wskazać także, iż każda z parafii, a zwłaszcza w okolicach turystycznych diecezji, powinna posiadać stronę internetową, na której znajdowałyby się godziny Mszy św. i nabożeństw w lokalnej parafii wraz z parafiami z terenu dekanatu.

Jedną ze szczególnych form modlitwy indywidualnej oraz wspólnotowej w parafii jest adoracja Najświętszego Sakramentu. Duszpasterze winni zatem stwarzać częstą możliwość adoracji, tak aby każdy wierny mógł włączyć się we wspólną modlitwę przed Najświętszym Sakramentem, jak i trwać na indywidualnej modlitwie. „Z całą gorliwością należy dbać o utrzymanie praktyki adoracji Najświętszego Sakramentu, przewidując w tym celu na sposób stały, aby przez możliwie jak najdłuższy czas kościół pozostawał otwarty. Godny pochwały jest wprowadzony przez wielu proboszczów zwyczaj uroczystego wystawienia Najświętszego Sakramentu i udzielania błogosławieństwa na zakończenie. Przynosi to obfite owoce w życiu parafii”⁵³⁸.

Godna popierania jest stała praktyka adoracji w pierwszą niedzielę miesiąca (pamiętając, że niezgodne z prawem jest wielokrotne wystawienie Najświętszego

⁵³⁶ KKK 1154.

⁵³⁷ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 69.

⁵³⁸ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* cz. II p. 21.

Sakramentu tego samego dnia w tym samym kościele). Trwanie na modlitwie przy Panu Jezusie, żywym i prawdziwym w Najświętszym Sakramencie, „umacnia zjednoczenie z Nim: przygotowuje do owocnego sprawowania Eucharystii oraz przedłuża postawy kultyczne i egzystencjalne przez nią wzbudzone”⁵³⁹.

Dokumenty papieskie oraz uchwały II Polskiego Synodu Plenarnego zachęcają, aby w parafiach prowadzona była adoracja wieczysta w formie czterdziestogodzinnego nabożeństwa oraz by powstawały bractwa adoracyjne. Taka forma skierowana jest zwłaszcza do członków parafialnych wspólnot modlitewnych i apostoelskich. Tak przeżywanej adoracji winna towarzyszyć stała modlitwa w intencji wszystkich rodzin, a także o uświęcenie duchowieństwa, całego miasta, wsi i parafii.

Wymownym znakiem takiej modlitwy są procesje eucharystyczne. „Procesja eucharystyczna po drogach miasta ziemskiego pomaga wiernym poczuć się ludem Bożym, który jest ze swoim Panem w drodze, wyznając wiarę w Boga z nami i dla nas”⁵⁴⁰. Bardzo istotne jest, aby „w procesjach zachowano normy, które zapewniają godność i szacunek wobec Najświętszego Sakramentu oraz regulują ich przebieg. W czasie tych procesji zdobienie dróg, hołd w postaci kwiatów, śpiewy i modlitwy są manifestacją wiary w Pana i chwały dla niego”⁵⁴¹.

Cenna jest tu uwaga, by parafia swoją modlitwą towarzyszyła parafianom w ich radosnych, ale i bolesnych wydarzeniach. Dotyczy to zwłaszcza czasu żałoby, zgodnie ze słowami Jezusa: „Błogosławieni, którzy się smucą” (Mt 5,4). W kościele parafialnym obok podania informacji o pogrzebie można podejmować wezwanie do wspólnej modlitwy za zmarłego. Łączy ona wówczas w wyjątkowy sposób nie tylko rodzinę zmarłego, ale i całą wspólnotę parafialną oraz przypomina o łączących wszystkich więzach i korzeniach. Taką rolę odgrywa też wywieszona klepsydra czy portret zmarłej osoby, postawiony w miejscu honorowym w otoczeniu świec i kwiatów. Wspomnieć ich też wypada szczególnie w Zaduszki, w kościele ze specjalnie przygotowaną dekoracją.

Pośród liturgicznych form modlitwy Ludu Bożego swoje miejsce uprzywilejowane zajmuje również liturgia godzin, która „powinna stać się modlitwą całego ludu Bożego. W niej sam Chrystus urząd kapłański wykonuje nadal przez swój

⁵³⁹ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW. *Rok Eucharystii* p. 13.

⁵⁴⁰ Por. TENŻE. *Instrukcja Redemptionis Sacramentum*. Kraków 2004 p. 142-144; DPL 162-163.

⁵⁴¹ TENŻE. *Rok Eucharystii* p. 19.

Kościół”⁵⁴². Z tego względu Sobór Watykański II zachęcił: „Posłanie Chrystusa i Ducha Świętego, które w sakramentalnej liturgii Kościoła zapowiada, aktualizuje i komunikuje misterium zbawienia, znajduje przedłużenie w modlącym się sercu. Modlitwa uwewnętrznia i przyswaja liturgię podczas i po jej celebracji. Nawet jeśli modlitwa jest przeżywana «w ukryciu» (Mt 6,6), jest zawsze modlitwą Kościoła i komunią z Trójcą Świętą”⁵⁴³. Ze względu na istotę Liturgii godzin „duszpasterze niech się starają w niedziele i uroczyste święta odprawiać w kościołach z udziałem wiernych głównie Godziny, zwłaszcza Nieszpory. Zaleca się, aby i świeccy odmawiali brewiarz czy to z prezbiterami, czy na swoich zebraniach, czy nawet indywidualnie”⁵⁴⁴.

PSDL odnosząc się do tego wskazania, sformułował: „Ta forma modlitwy liturgicznej, poczynając od kościoła katedralnego aż po kościół parafialny, winna być regularnie celebrowana, ze szczególnym zaakcentowaniem nieszporów niedzielnych”⁵⁴⁵. Jest to o tyle ważne, że często modlitwa ta nie jest doceniana w swojej funkcji eklezjalnej, wspólnotowej i osobistej, formacyjnej i uświęcającej. Tymczasem liturgia godzin jest „głosem Oblubienicy (Kościoła), która mówi do swego Oblubieńca (Chrystusa). Chrześcijaństwo faktycznie ukochało Psalmi i otoczyło przywilejem do tego stopnia, że uczyniło je mesjańską chwałą i sercem oficjalnej modlitwy liturgicznej”⁵⁴⁶. W nich można odnaleźć żywy zmysł Boga, tak bardzo potrzebny współcześnie, w dobie duchowego zagubienia i zeświecczenia.

Temu celowi służy również uporządkowany rytm roku liturgicznego, ponieważ w swojej istocie zakłada on przejście przez każdego chrześcijanina uczuć syna Bożego, Jego ludzkiego i boskiego oblicza, historii Jego kenozy i wywyższenia, cierpienia i zmartwychwstania, a poprzez to kształtowanie w sobie własnej tożsamości i pełni dojrzałości, zanurzonej w Jezusie Chrystusie⁵⁴⁷.

W życiu parafialnym możliwości takiego stałego pogłębiania życia chrześcijańskiego jest bardzo wiele: uroczyste obchodzenie świąt i uroczystości, rocznic i poświęceń, świętowanie rocznicy poświęcenia własnego kościoła i uroczystości tytułu kościoła parafialnego – odpustu (niezawężonego tylko do uroczystej Mszy św.).

⁵⁴² KL 83.

⁵⁴³ KKK 2655; por. *Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin*. Poznań 1992 p. 9.

⁵⁴⁴ KL 100.

⁵⁴⁵ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 71.

⁵⁴⁶ G. RAVASI. *Wyprawa w świat Psalmów*. „Zeszyty Formacji Duchowej” 2003 nr 21 s. 38.

⁵⁴⁷ Por. KDK 22; KL 21.

Uroczyste świętowanie odpustu parafialnego, przygotowywanie procesji i pielgrzymek, organizowanie odpustowych festynów stwarza cenną możliwość pogłębiania więzi wspólnoty parafialnej, ale i docenienia uzyskania odpustu zupełnego, którego wartość i znaczenie należy uświadamiać także przy innych okolicznościach życia religijnego parafian⁵⁴⁸. Nauka o odpustach i jej praktyczne zastosowanie w Kościele ściśle łączy się również ze skutkami sakramentu pokuty, który w odniesieniu do uświęcającej misji Kościoła także nabiera wyjątkowego znaczenia⁵⁴⁹.

Ważną sprawą jest, by o uroczystościach parafialnych, a szczególnie diecezjalnych, wiedziała nie tylko społeczność wiernych obecnych na niedzielnej Mszy św., ale i ci, którzy są mniej aktywni i niesystematycznie praktykują, a nawet są ociężali w wierze. Ogromne pole do działania ma tu parafialny laikat, który może szeroko rozpowszechniać takie informacje m.in. poprzez wykonywanie mniej lub bardziej profesjonalnych plakatów i banerów i umieszczanie ich nie tylko przy kościele, ale także w innych centralnych i czytelnych miejscach na terenie parafii. Przekazać taką informację można też za pomocą stron internetowych czy stałej gazetki parafialnej, prasy lokalnej lub innych mediów. Taka aktywność daje możliwość poznawania siebie i służenia swoimi talentami bliźnim, może też stanowić swoistą zachętę dla innych do zaangażowania się w sprawy Kościoła. Poprzez różne informacje można zapoznawać wszystkich z historią własnej parafii i jej wspólnot, z historią i życiem wielu świętych i błogosławionych, którzy zaznaczyli swoją obecność na rodzimych ziemiach.

PSDL zachęcił do „podtrzymywania zwyczaju śpiewu Godzinek o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, a dotyczy to zwłaszcza kościołów parafialnych oraz sanktuariów maryjnych. Należy również zabiegać o podtrzymywanie zwyczaju odprawiania nabożeństw okresowych, tj.: Gorzkich żali, Drogi krzyżowej, nabożeństw majowych, czerwcowych, październikowych i innych”⁵⁵⁰. Jest to wyjątkowa droga formacyjna i uświęcająca, która prowadzi wiernych do tego, aby w podarowanym im czasie nabożeństw modlitewnych stale wzrastali i osiągnęli doskonałość, zbierając jednocześnie zasługi na całą wieczność. Uczestnicząc w nich, nieustannie ma się

⁵⁴⁸ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 73.

⁵⁴⁹ „Odpust jest to darowanie przed Bogiem kary doczesnej za grzechy, zgładzone już co do winy. Dostępuje go chrześcijanin odpowiednio usposobiony i pod pewnymi, określonymi warunkami, za pośrednictwem Kościoła, który jako szafarz owoców odkupienia rozdaje i prawomocnie przydziela zadośćuczynienie ze skarbca zasług Chrystusa i świętych” (KKK 1471).

⁵⁵⁰ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 71.

możność doświadczania czasu świętowania i składania ofiary, radowania się i przyjmowania do swojego serca tajemnic najbardziej istotnych i niejednokrotnie bardzo wymagających.

Obchodzony we wspólnocie parafialnej rok liturgiczny jest rozwinięciem różnych aspektów jednego misterium paschalnego, i w tym też znaczeniu należy patrzeć na rekolekcje adwentowe i wielkopostne, misje święte i wszelkie wydarzenia liturgiczne w parafii. Stwarzają one możliwość zdystansowania się do takiej wizji życia, która nie zamyka w sferze doczesności. Doświadczenie to – jak zauważył PSDL, „niejako promieniuje na każdą Paschę tygodniową, kiedy to wspólnota wierzących gromadzi się na niedzielnej Mszy świętej”⁵⁵¹.

To jednakże nie wyczerpuje zaangażowania w sprawy parafii duszpasterzy i wiernych. Bardzo istotną rolę odgrywają różne formy pobożności ludowej, zwyczaje i obrzędy, które winny towarzyszyć i pogłębiać parafialne życie liturgiczne. I tak okres Adwentu to czas, w którym można zarówno w parafii, jak i w rodzinie zaproponować bardzo wiele form i możliwości integracyjnych, a zarazem uświęcających i umacniających wiarę. Należą do nich m.in.: przygotowanie wieńca adwentowego, pieśni adwentowych, świec i lampionów adwentowych, kalendarza adwentowego, sianka dobrych uczynków, żłóbka adwentowego, udział w roratach, modlitwa przy wędrującej figurce Matki Bożej, pisanie listów do Dzieciątka Jezus, przygotowywanie serc, aniołów, gwiazd z dobrymi uczynkami, które później można wykorzystać do bożonarodzeniowego żłóbka, przygotowywanie przedstawień adwentowych, ozdób choinkowych, gwiazdkowych upominków.

Wiele możliwości daje wspólnotowe przeżywanie uroczystości świętych Adwentu: św. Andrzeja, św. Barbary, św. Mikołaja, św. Łucji, św. Józefa, uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP. Towarzyszyć im mogą wieczory (mikołajowe, andrzejkowe, stosownie do danej uroczystości), przedstawienia ich historii i legend, prezentacja filmów biograficznych, błogosławieństwa i poświęcenia. Ważne jest też zauważenie patronów kolejnych niedziel Adwentu: pierwsza niedziela Adwentu – Abraham, druga niedziela Adwentu – Izajasz, prorok, trzecia niedziela Adwentu – św. Jan Chrzciciel, czwarta niedziela Adwentu – Najświętsza Maryja Panna.

Podobnie w okresie Bożego Narodzenia parafia, będąc ośrodkiem rozwoju wiary, może również inspirować i podtrzymywać wiele zwyczajów i obrzędów: post ścisły,

⁵⁵¹ *Tamże* s. 69.

wigilijne potrawy, wolne miejsce przy stole, pierwsza gwiazdka, opłatek wigilijny i błogosławieństwo opłatków, świec adwentowych, przygotowanie szopki i żłóbka, uroczyste świętowania Objawienia Pańskiego, błogosławienie kredy i kadzidła, znaczenie kredą drzwi domów, przygotowanie misyjnego kolędowania, rodzinne pochody trzech króli, koncerty bożonarodzeniowe, kiermasz świąteczny.

Wielkie możliwości wspólnego świętowania i osobistego uświęcenia daje cykl paschalny, począwszy do Wielkiego Postu: posypanie głów popiołem, nabożeństwo Drogi krzyżowej, rozważanie stacji Drogi krzyżowej, udział w Gorzkich żalach, czytanie i rozważanie słowa Bożego, przygotowanie i udział w misterium Męki Pańskiej, wieczornice wielkopostne, wydarzenie Podwyższenia Krzyża, błogosławieństwo cierniowej korony, zakrywanie w domu i kościele krzyży i obrazów. W Niedzielę Palmową: udział w procesji z palmami, konkurs palm, świętowanie Wielkiego Czwartku jako dnia Eucharystii i kapłaństwa, udział w agapie wielkoczwartkowej, kweście wielkoczwartkowej, adoracja krzyża i Bożego grobu. Bardzo ważne jest, by duszpasterze w całym okresie wielkanocnym przypominali o znaczeniu przykazań kościelnych dotyczących spowiedzi i przyjęcia Komunii św.⁵⁵², „dążąc do tego, aby to przykazanie było zachowywane nie w sposób minimalistyczny, lecz jako niepodważalna norma uczestnictwa w Eucharystii, które winno się rozciągać na całe życie i wyrażać się regularnie przynajmniej we wszystkie niedziele”⁵⁵³.

Wskazane jest też, by zachować zwyczaj rezurekcji o świcie, pozdrowienia wielkanocnego, dekoracji domów, ustawiania paschału rodzinnego, zbierania się na śniadanie wielkanocne, radowania się podarunkowym „zajączkiem”, śmigusem-dyngusem, udziału w pielgrzymce do „źródła miłosierdzia Bożego”.

Nowenna przed Zesłaniem Ducha Świętego i sama uroczystość powinny być wielkim parafialnym wołaniem o dary Ducha, przywołaniem i dziękczynieniem za przyjęcie sakramentu bierzmowania, radowaniem się zielonoświątkowymi sobótkami, ozdabianiem kwiatami i zielonymi gałązkami domów, krzyży i przydrożnych kaplic.

Okres zwykły również winien obfitować w wielorakie inicjatywy duszpasterskie i uświęcające np.: spotkania biblijne, karnawały radości uczniów Chrystusa, świętowanie uroczystości Świętej Rodziny, rocznic pierwszej Komunii, przyjęcia sakramentów, jubileuszy, rocznic ślubów i pogrzebów, błogosławieństwa par narzeczonych,

⁵⁵² Por. KPK kan. 920.

⁵⁵³ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW. *Rok Eucharystii* p. 9.

błogosławieństwo stołu, pól i ogrodów, wianków, ziół i kwiatów, kłosów zbóż i owoców, błogosławieństwo przed podróżą i ważnymi wydarzeniami, np. na początku roku szkolnego, przed egzaminem, w zmaganiu się z różnymi trudnościami, błogosławieństwo zniczy i kwiatów na groby, udział w majówkach i nabożeństwach październikowych, parafialnych i rodzinnych pielgrzymkach, egzorcyzmach i modlitwach o uwolnienie od złego ducha⁵⁵⁴.

Niezwykle cenne jest tu wskazanie dla wszystkich parafian, że „w błogosławieństwie dar Boga i przyjęcie go przez człowieka przyzywają się nawzajem i jednoczą. Modlitwa błogosławieństwa jest odpowiedzią człowieka na dary Boże. Ponieważ Bóg błogosławi, serce człowieka może z kolei błogosławić Tego, który jest źródłem wszelkiego błogosławieństwa”⁵⁵⁵. Każdy ochrzczony jest powołany do tego, by być „błogosławieństwem” (por. Rdz 12,2), ale i do tego, by błogosławić (por. Łk 6,28; Rdz 12,14; 1 P 3,9). Świeccy mogą też przewodniczyć pewnym błogosławieństwom, niemniej, „im bardziej jakieś błogosławieństwo dotyczy życia eklezjalnego i sakramentalnego, tym bardziej jego udzielanie jest zastrzeżone dla wyświęconych do posługi biskupów, prezbiterów lub diakonów”⁵⁵⁶.

Celowe są inicjatywy propagowania na terenie parafii symboli religijnych: znaków krzyża, figurek i obrazów świętych czy innych symboli Bożej obecności. Można mieć także nadzieję, że sztuka tworzenia przydomowych i przydrożnych kapliczek nie poszła już w odległe zapomnienie, ale dalej inspiruje wiernych w tajemnicy świętych obcowania.

Troska o miejsca święte: kościoły, kaplice, cmentarze, posiada wymiar eschatologiczny. Jest to harmonia znaków, która ukazuje Boga obecnego, działającego i zbawiającego⁵⁵⁷. PSDL w swoich wskazaniach pastoralnych przypomniał, iż należy wytrwale uczyć do nich szacunku, troszczyć się o nie i przeprowadzać zgodnie z prawem państwowym i kościelnym konserwację zabytkowych świątyń. Potrzebne są też

⁵⁵⁴ Wiele cennych propozycji i rozwinięcie tematu daje wymieniony wyżej *Rytuał rodzinny* J. Wysockiego.

⁵⁵⁵ KKK 2626.

⁵⁵⁶ KKK 1669; por. KPK kan. 11680. „Należy przewidzieć możliwość udzielenia niektórych sakramentaliów przez posiadających odpowiednie kwalifikacje ludzi świeckich, przynajmniej w wyjątkowych wypadkach i za zgodą ordynariusza” (KL 79). Na pewne błogosławieństwa, akty kultu i praktyk pobożności, których nie można włączyć w Mszę św. wskazuje np. *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. T. 1. Katowice 2010 p. 28; por. DPL 13.

⁵⁵⁷ Por. KL 7; KKK 1185-1186.

inwestycje szczegółowe, takie jak: miejsca parkingowe w pobliżu kościołów, odpowiednia wentylacja i ogrzewanie świątyni, dobra jakość nagłośnienia kościoła, estetyka wyposażenia kościołów, ksiąg, naczyń i szat liturgicznych oraz elementów dekoracyjnych. Swoją wyjątkową przestrzeń winno posiadać nade wszystko miejsce przechowywania Najświętszego Sakramentu⁵⁵⁸, miejsce poprzez które ma się odsłaniać bogactwo tajemnicy Boga obecnego w Eucharystii i wzbudzające atmosferę rzeczywistego kultu o dom Boży i sprawy Boże⁵⁵⁹. „Jest to święto dla oczu – mawiał św. Jan Damasceński – podobnie jak widok natury pobudza me serce do oddawania chwały Bogu”⁵⁶⁰. Godna forma tabernakulum, właściwe jego umieszczenie i zabezpieczenie powinny sprzyjać adoracji Pana, a cześć dla tego miejsca winna wyciskać znak w pamięci serca, znajdując następnie swoje odzwierciedlenie w codziennym życiu⁵⁶¹.

PSDL wskazał, by w przypadku parafii, na terenie której jest kilka świątyni, „konsekwentnie wskazywać na priorytetowe znaczenie kościoła parafialnego. W tym celu zachęcił, aby zwłaszcza sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, ale również innych sakramentów, udzielać w świątyni parafialnej”⁵⁶².

W odniesieniu do powołań kapłańskich i zakonnych Jan Paweł II przypominał, że odpowiedzialność ta nakazuje biskupom sporządzenie projektu formacji stałej, nakreślenie programu i osobiste zaangażowanie w jego realizację, zapraszanie do niej wszystkich. Doświadczenie wspólnoty diecezjalnej ukazuje potrzebę spotkań kapłanów oraz osób konsekrowanych w ramach rozmaitych inicjatyw pastoralnych, modlitewnych i naukowych, podczas których pogłębiana jest wiedza teologiczna i pastoralna dotycząca wielu rodzących się wyzwań duszpasterskich, ale również zauważona jest troska o poczucie wspólnoty Kościoła partykularnego osadzonego w Kościele powszechnym. Z działań modlitewnych największe znaczenie ma tu koncelebracja Mszy św. krzyżma w Wielki Czwartek pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego.

Innym ważnym wskazaniem PSDL jest, by pierwsza Msza św. odprawiana była przez neoprezbitera w rodzinnym kościele i w rodzinnej parafii, z największą pobożnością, szacunkiem i czcią, co jednocześnie jest okazją do wdzięczności Bogu za

⁵⁵⁸ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 71-72.

⁵⁵⁹ Por. RH 20.

⁵⁶⁰ JAN DAMASCENSKI. *De saris imaginibus orationes* 1, 27: PG 94, 1268 B. Cyt. za: KKK 1162.

⁵⁶¹ Por. KKK 1162, 1183.

⁵⁶² *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 72.

dar kapłaństwa i powołania do kapłaństwa, ale i do pielęgnowania wartości chrześcijańskich i rozbudzenia pragnienia wzrostu w świętości wszystkich członków Kościoła parafialnego. Także uroczystość prymicyjna w swej całości powinna wyrażać ducha wiary, chrześcijańską radość i ducha autentycznej wspólnoty. Winna ona ukazywać radość całego Ludu Bożego: wiernych świeckich i wyświęconych szafarzy, z daru służebnego i różnorodności powołań⁵⁶³. W ten sposób parafia, będąc istotnym miejscem pogłębienia życia chrześcijańskiego, staje się środowiskiem żywotnym i zawsze czynnym, trwającym w odnawiającej funkcji Kościoła partykularnego.

§ 3. Uświęcająca misja Kościoła partykularnego

Sobór Watykański II zaznaczył, że za uświęcającą misję Kościoła partykularnego odpowiada biskup diecezjalny: „«Biskup jest szafarzem łaski najwyższego kapłaństwa» (KK 26), w szczególności Eucharystii, którą ofiaruje sam lub troszczy się o jej ofiarowanie za pośrednictwem prezbiterów, swoich współpracowników. Eucharystia bowiem stanowi centrum życia Kościoła partykularnego. Biskup i prezbiterzy uświęcają Kościół przez swoją modlitwę i pracę, przez posługę słowa i sakramentów. Uświęcają go swoim przykładem «nie jak ci, którzy ciemnią gminy, ale jako żywe przykłady dla stada» (1 P 5,3). W ten sposób mogą «razem z powierzoną sobie trzodą osiągnąć życie wieczne»⁵⁶⁴.

Pod przewodnictwem biskupa otoczonego prezbiterami i posługującymi w tej samej celebracji liturgicznej dokonuje się szczególne ujawnienie Kościoła⁵⁶⁵. Prezbiterzy ustanowieni przez posługę biskupa są uczestnikami kapłaństwa Chrystusowego w służbie uświęcenia, które realizuje się w liturgii. Przewodniczą liturgii, zastępując biskupa. W ten sposób parafie „przedstawiają widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi”⁵⁶⁶.

⁵⁶³ Por. *Wskazania dotyczące przygotowania i przeżywania prymicji kapłańskich w parafii*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 341-343.

⁵⁶⁴ KK 27.

⁵⁶⁵ Por. KL 41.

⁵⁶⁶ *Tamże* 42.

Diakoni również wypełniają swoją posługę na podstawie święceń, pomagając kapłanowi⁵⁶⁷.

PSDL zapisał, iż do wypełniania swego zadania biskup diecezjalny ma biskupa pomocniczego, prezbiterium, diakonów przynależących do duchowieństwa diecezjalnego oraz Diecezjalną Komisję Liturgiczną Diecezji Legnickiej, co konieczne jest do koordynacji działań życia liturgicznego i modlitewnego. Specyficzne zadanie posiadają także członkowie zakonów i zgromadzeń żeńskich oraz męskich znajdujących się na terenie diecezji, ale również osoby świeckie i stowarzyszenia apostołskie, które swoją działalnością wspierają misję uświęcającą w swojej diecezji⁵⁶⁸. Aby ją jak najlepiej wypełnić, powinni oni trwać w stałej formacji, co w wyjątkowy sposób odnosi się do permanentnej formacji prezbiterów: „Łaska sakramentalna, którą prezbiter zostaje napełniony, pozwala mu uobecnić Jezusa Chrystusa w świecie, jednoczyć się z Nim w zbawczym słowie i działaniu oraz w Jego pasterskiej miłości. Ta wyjątkowa relacja między Synem Bożym a prezbiterem jest nadprzyrodzonym darem, który należy nie tylko przyjąć z wdzięcznością, ale i odpowiedzialnie rozwijać”⁵⁶⁹.

Dokonuje się to przede wszystkim na przestrzeni życia sakramentalnego, w którym swoje uprzywilejowane miejsce zajmuje Eucharystia – źródło duchowości chrześcijańskiej, dlatego też zawsze będzie istnieć potrzeba, by wszyscy zaangażowani w Eucharystię posiadali należyte przygotowanie. Jan Paweł II, odwołując się do nauczania Soboru Watykańskiego II, przypominał, iż odpowiedzialność ta nakazuje biskupom sporządzenie projektu formacji stałej, nakreślenie programu i osobiste zaangażowanie w jego realizację. Wskazane jest lub wręcz konieczne porozumienie biskupów kilku sąsiednich diecezji i całego regionu kościelnego, który połączy swe siły, aby zapewnić odpowiedni poziom swym inicjatywom, takim jak specjalistyczne kursy biblijne, teologiczne i pastoralne, tygodniowe sesje wyjazdowe, cykle konferencji, spotkania poświęcone refleksji i weryfikacji duszpasterskich doświadczeń kapłanów i społeczności kościelnej, spotkania mające charakter liturgiczny i mystagogiczny, poświęcone omówieniu działalności duszpasterskiej lub określonym problemom teologicznym⁵⁷⁰.

⁵⁶⁷ Por. OWMR 94; A. MEGGER. *Liturgia parafialna znakiem Kościoła*. „Roczniki Teologiczne” 62:2015 z. 8 s. 90-91.

⁵⁶⁸ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 73-74.

⁵⁶⁹ *Instrukcja o formacji stałej prezbiterów*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1. s. 184.

⁵⁷⁰ Por. PDV 41; DB 15; KPK kan. 233.

Taka formacja winna być prowadzona na szczeblu diecezjalnym przez osoby kompetentne, posiadające odpowiednie przygotowanie oraz doświadczenie liturgiczne i pastoralne, ponieważ skierowana jest do osób, które mają pełnić posługę animatorów liturgicznych życia parafialnego. Na pierwszym miejscu są nimi prezbiterzy, dalej osoby konsekrowane, następnie liderzy grup zajmujących się przygotowaniem liturgii we wspólnotach parafialnych⁵⁷¹. Ich świadectwo byłoby niedopuszczalnie ubogie, gdyby oni jako pierwsi nie byli promotorami modlitwy i głębokiego życia religijnego⁵⁷². Warto zauważyć, iż owocami tego jest postanowienie czy też odnajdywanie w sobie zdecydowanego pragnienia, by pełniej i z większą gorliwością służyć Bogu i ludziom. Jeśli modlitwa nie przynagla do tego, to znaczy, że nie zmierza do swojego źródła, którym jest miłość wyrażana w zatroskaniu o dobro wspólnoty liturgicznej i chrześcijańskiej⁵⁷³.

Do konkretnych form służących tej formacji, według wskazań PSDL, należy: szkoła przygotowująca do posługi lektora i akolity, kursy dla mężczyzn i osób konsekrowanych do funkcji nadzwyczajnego szafarza Komunii św., szkolenie dla mężczyzn i młodzieńców do funkcji ceremoniarza, kursy psalterzystów dla męskich oraz żeńskich członków służby liturgicznej, dni skupienia dla organistów. Ponadto zauważono konieczność organizowania szkoleń dla kantorów i osób będących zakrystianami. Niemniej ważna jest także dbałość o przygotowywanie dorosłych mężczyzn, także żonaty, do posługi diakona stałego czy też zorganizowanie diecezjalnego ośrodka katechumenalnego, który podjąłby się przygotowania osób do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej⁵⁷⁴.

Służy temu również utworzenie *Statutu Duszpasterstwa Młodzieży Diecezji Legnickiej*⁵⁷⁵, powołanego do istnienia decyzją biskupa diecezjalnego. Statut ten określa zarówno cele działań formacyjnych, duszpasterskich i ewangelizacyjnych tego duszpasterstwa, jak i jego struktury. Uświęcająca misja Kościoła partykularnego, która również znajduje tu swoje wyjątkowe odniesienie, służy pomocą młodzieży w przygotowaniu do sakramentów świętych, w organizowaniu działań edukacyjnych

⁵⁷¹ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 74.

⁵⁷² Por. RH 20; NMI 16; I. TOKARCZUK. *Problematyka pastoralna w encyklice Redemptor hominis*. W: *Redemptor hominis. Tekst i komentarze*. Red. Z. Zdybicka. Lublin 1982 s. 168-169.

⁵⁷³ Por. PDV 38.

⁵⁷⁴ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 74-75.

⁵⁷⁵ Zob. *Statut Diecezjalnego Duszpasterstwa Młodzieży Diecezji Legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 111-115.

w formie szkoleń, kursów i warsztatów, w realizowaniu diecezjalnego programu duszpasterskiego we współpracy z innymi formacjami eklezjalnymi, a zwłaszcza z Katolickim Stowarzyszeniem Młodzieży, podążającymi drogą wyznaczoną im w konkretnym powołaniu otrzymanym od Jezusa Chrystusa. Kościół zachęca, by „świeccy, którzy idąc za swoim powołaniem, wstąpili do któregoś ze stowarzyszeń lub instytutów uznanych przez Kościół, starali się równocześnie wiernie zachowywać im właściwe szczególne znamię życia duchowego. Jak również, by wysoko cenili kwalifikacje zawodowe, zmysł rodzinny i obywatelski i owe cnoty, które odnoszą się do życia społecznego: uczciwość, ducha sprawiedliwości, szczerść, łagodność, siły ducha, bez których nie może istnieć prawdziwe życie chrześcijańskie⁵⁷⁶.

PSDL w odniesieniu do misji uświęcającej Kościoła wziął pod uwagę to, iż istnieje ogromna ilość odrębnych indywidualnych duchowości i że każda osoba jest wezwana przez Boga „po imieniu” do spełnienia konkretnego zadania, do którego realizacji jest odpowiednio wyposażona przez dary naturalne i nadprzyrodzone. Wskazał w związku z tym, by uwzględniając tę autonomię duchowości poszczególnych członków Kościoła, budować autentyczną komunię. Ostateczną bowiem racją, dla której gromadzą się chrześcijanie, jest fakt, że uważają się za powołanych przez Chrystusa i ustanowionych przez Niego we wspólnocie⁵⁷⁷. Diecezjalne działania apostołskie tu właśnie zyskują swoją rację, ponieważ tylko święty jest najwspanialszym świadkiem godności otrzymanej przez ucznia Jezusa Chrystusa. W synodalnym *Sprawozdaniu Komisji ds. Katolików świeckich* czytamy: „Świeccy na równi ze wszystkimi członkami Kościoła są powołani do pełni życia chrześcijańskiego, do doskonałej miłości, do osiągnięcia świętości i doskonałości własnego stanu. Do tego prowadzi życie według Ducha, który wydaje owoc uświęcenia przez naśladowanie Chrystusa, przyjęcie Jego błogosławieństw, słuchanie i rozważanie słowa Bożego, świadome i aktywne uczestniczenie w liturgicznym i sakramentalnym życiu Kościoła”⁵⁷⁸.

Natomiast dokument *Wskazania dotyczące osób zaangażowanych w zrzeszenia katolickie*, odnosząc się do nauczania Kościoła, podkreślił, iż chrześcijanie powinni umieć łączyć codzienne obowiązki z modlitwą: „Zwłaszcza członkowie zrzeszeń

⁵⁷⁶ DA 4.

⁵⁷⁷ Por. *Wskazania dotyczące osób zaangażowanych w zrzeszenia katolickie* s. 320.

⁵⁷⁸ *Sprawozdanie Komisji ds. Katolików świeckich*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 170-171.

katolickich powinni dawać świadectwo umiejętnego godzenia dojrzałego życia z podejmowaną pracą. Dzieło modlitewne «winni tak realizować, by przy właściwym spełnianiu zadań wobec świata w zwykłych warunkach życia, związku z Chrystusem nie wykluczali ze swego życia, lecz wzrastali w nim, spełniając obowiązki zgodnie z wolą Bożą». Świeckim osobom zaangażowanym w zrzeszenia kościelne należy nieustannie uświadamiać potrzebę czynnego udziału w świętej liturgii. Jest to niewątpliwie środek najdoskonalszy, bo łączy w sobie czytanie duchowe, modlitwę ustną i myślą oraz ofiarę, a przez to przyczynia się do wzrastania miłości chrześcijańskiej. Centrum życia duchowego świeckich jest Eucharystia, która właściwie przeżyta, staje się źródłem mocy ewangelizacyjnej»⁵⁷⁹.

Nie sposób tutaj nie wskazać na rolę, jaką w uświęcającej misji Kościoła partykularnego odgrywa kościół katedralny, zwany „matką wszystkich kościołów w diecezji”, posiadający swoje uprzywilejowane miejsce pośród innych świątyń diecezji⁵⁸⁰. PSDL w swoim programie odnowy religijno-moralnej zapisał, iż szczególna rola kościoła katedralnego „wynika z posługi, jaką w tej świątyni wobec swojej owczarni podejmuje Pasterz diecezji. Katedra, będąc kościołem biskupa diecezjalnego, przez fakt celebracji, którym on sam przewodniczy lub w jego imieniu czyni to biskup pomocniczy, jest znakiem jedności Kościoła diecezjalnego. Centralna rola kościoła katedralnego sprawia, iż jest on naturalnym ośrodkiem życia liturgicznego diecezji. Jest on także centrum liturgicznym i duchowym w diecezji, gdyż wskazuje na miejsce, z którego biskup naucza oraz przewodniczy czynnościom liturgicznym»⁵⁸¹.

Rangę katedry podkreślają uroczystości celebrowane przez biskupa diecezji, do których należą m.in.: udzielenie sakramentu święceń, rocznica poświęcenia katedry, przeżywana w diecezji 20 września każdego roku, oraz patronów kościoła lokalnego, sprawowanie Mszy św. krzyżma w Wielki Czwartek, uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, która jest Dniem Modlitw o Uświęcenie Kapłanów, inne spotkania biskupa z prezbiterium, mające charakter liturgiczny lub duszpasterski (rekolekcje, dni skupienia itp.), spotkania poświęcone studium i wspólnej refleksji⁵⁸².

⁵⁷⁹ *Wskazania dotyczące osób zaangażowanych w zrzeszenia katolickie* s. 320.

⁵⁸⁰ Por. *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*. Poznań 2004 p. 271; KKK 1184.

⁵⁸¹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 75-76.

⁵⁸² Por. *Instrukcja o formacji stałej prezbiterów* s. 186.

W duchu odpowiedzialności za uświęcającą misję Kościoła partykularnego i rolę kościoła katedralnego decyzją PSDL podkreślono również znaczenie ceremoniarza katedralnego, którego zadaniem jest dbanie o to, by liturgia sprawowana pod przewodnictwem biskupa była piękna, godna i przemawiająca⁵⁸³. Służyć ma temu również *Statut Diecezjalnego Instytutu Muzyki Kościelnej*⁵⁸⁴, którego celem jest kształcenie i wychowywanie muzyków kościelnych, tak by pielęgnowali oni i pomnażali dorobek religijnej kultury muzycznej. PSDL stał się w ten sposób wiernym wykonawcą wskazań Soboru Watykańskiego II, który zaznaczył, iż „tradycja muzyczna całego Kościoła stanowi skarbiec nieocenionej wartości, wybijający się ponad inne sztuki, przede wszystkim przez to, że śpiew kościelny związany ze słowami jest nieodzowną oraz integralną częścią uroczystej liturgii”⁵⁸⁵. Przeznaczone do śpiewów kościelnych teksty powinny zgadzać się z nauką katolicką. Wskazane jest, by czerpać je przede wszystkim z Pisma Świętego i źródeł liturgicznych⁵⁸⁶.

PSDL dowartościował jednocześnie szczególną rolę i przywilej posiadania przez kościół katedralny własnej kapituły zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską i sformułował, że „członkowie Legnickiej Kapituły Katedralnej, zgodnie ze statutem, swoją modlitwą i całą działalnością winni przyczyniać się do większej chwały Bożej i pożytku diecezji legnickiej. Kanonicy katedralni przez ofiarne wspieranie biskupa legnickiego w pełnieniu jego pasterskich obowiązków, winni gorliwie podejmować troskę o własną formację liturgiczną, jak i innych duchownych oraz świeckich. Do nich także należy troska o należyte sprawowanie kultu Bożego”⁵⁸⁷.

Urzeczywistnieniu uświęcającej misji Kościoła partykularnego w diecezji legnickiej służy również idea organizowania pielgrzymek pieszych i autokarowych, narodowych i międzynarodowych. Sprzyjają one wdrażaniu w życie diecezjalnego programu duszpasterskiego i przypomnieniu sobie, że człowiek pielgrzymujący w wierze zawsze jest w drodze, w niepowtarzalnym planie Boga w stosunku do siebie. Plan ten wykracza daleko poza ludzkie przewidywania czy możliwości, a zgromadzenie liturgiczne, w którym uczestniczą pielgrzymujący, przedstawia Kościół jako wspólnotę

⁵⁸³ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 76.

⁵⁸⁴ Zob. *Statut Diecezjalnego Instytutu Muzyki Kościelnej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 116.

⁵⁸⁵ KL 112.

⁵⁸⁶ Por. *tamże* 121.

⁵⁸⁷ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 76.

ukierunkowaną eschatologicznie⁵⁸⁸. Kościół pielgrzymujący w doczesności i założony przez Jezusa Chrystusa w konkretnym momencie dziejów jest tylko zalążkiem przyszłej rzeczywistości. Będąc skutecznym pośrednikiem zbawienia, „tęskni do królestwa w pełni doskonałego i spodziewa się ze wszystkich sił, i pragnie połączenia w chwale ze swoim Królem”⁵⁸⁹.

PSDL zaproponował, by ideę pielgrzymek, dni modlitw czy nawiedzeń niezliczonych sanktuariów, zwłaszcza istniejących na terenie diecezji, realizować np. w wolne soboty i niedziele czy przy okazji różnych uroczystości i odpustów. Należy z ich propozycją zwracać się do wszystkich: do dzieci i młodzieży, rodzin, katechetów, nauczycieli, osób niepełnosprawnych, emerytów, kierowców itd.

Sanktuaria, jako szczególne miejsca przeżywania wiary⁵⁹⁰, mają szerokie możliwości w zakresie uświęcającej misji Kościoła partykularnego. W diecezji legnickiej należą do nich m.in.: sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Wilkowie, sanktuarium św. Jadwigi Śląskiej w Legnickim Polu, sanktuarium św. Jacka w Legnicy, sanktuarium Krzyża Świętego w Jeleniej Górze, bazylika mniejsza Matki Bożej Łaskawej w Krzeszowie, sanktuarium Matki Bożej Jasnogórskiej Uzdrawienia Chorych w Dąbrowicy, sanktuarium Matki Bożej Wojcieszowskiej w Wojcieszowie, sanktuarium Matki Bożej z Lourdes w Złotoryi, bazylika mniejsza pw. Świętych Erazma i Pankracego w Jeleniej Górze oraz bazylika Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bolesławcu czy też kościół katedralny. „Do obowiązków kustoszów i rektorów wskazanych świątyń należy odpowiedzialność za posługę sakramentalną wobec tych, którzy przybywają w pielgrzymkach do świętych miejsc. Ponadto swoje uprzywilejowane miejsce w misji ożywiania wiary w Kościele lokalnym mają peregrynacje obrazów lub też relikwii świętych organizowane w diecezji co kilka lat”⁵⁹¹.

Kończąc ten rozdział, należy zaznaczyć, iż trudno jest scharakteryzować czy podać wyczerpująco propozycje tak bogatej i różnorodnej problematyki, jaką podjął i ukazał w swoich dokumentach PSDL w odniesieniu do realizacji zarówno funkcji pasterskiej, jak i wcześniej omówionej funkcji nauczycielskiej. Niemniej duszpasterska gorliwość i osobista inwencja, pracowitość, obowiązkowość i pomysłowość wszystkich

⁵⁸⁸ Por. B. BIELA. *Parafia miejscem urzeczywistniania się Kościoła*. Katowice 2006 s. 341-342.

⁵⁸⁹ KK 5.

⁵⁹⁰ Zob. KKK 2691.

⁵⁹¹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 77.

kapłanów, rodziców i dzieci, katechetów i osób oddanych Kościołowi powinna tu odnajdywać szeroką gamę różnorodnych form wyrazu. Jeśli chodzi o funkcję pasterską, to w wyjątkowy sposób ukazuje ona bardzo konkretne i wszechstronne bogactwo form życia religijnego, które urzeczywistniają się w różnorodnych wspólnotach, co odpowiada duchowi NE.

Rozdział IV
PIERWSZY SYNOD DIECEZJI LEGNICKIEJ
ODNOWĄ FUNKCJI PASTERSKIEJ

Stała odnowa funkcji pasterskiej w Kościele Chrystusowym opiera się najpierw na tej fundamentalnej przesłance, że sami prezbiterzy przez sakrament święceń są ontologicznie włączeni w kapłaństwo Najwyższego Pasterza, są przedłużeniem Jego obecności i ludźmi *sacrum*, wyznaczonymi jak sam Chrystus do sprawowania kultu Ojca oraz do prowadzenia misji ewangelizacyjnej, dzięki której szerzą i ofiarowują braciom rzeczy święte, zawsze służą w Kościele i dla Kościoła⁵⁹². Gdyby tego nadprzyrodzonego wymiaru zabrakło lub padł na niego choćby cień alternatywy, alibi, ucieczki czy obojętności, wówczas staje się ono dla innych niezrozumiane i mało wiarygodne. Całkowitość oddania „pochłania całą identyczność osobową od stóp do głów, całą energię, upodobania, gusty, jednym słowem ten tajemniczy, niewyczerpany fragment życiowy [...], abyśmy już nie byli samymi sobą, ale Nim”⁵⁹³.

Funkcja pasterska wskazuje i skupia w sobie wszystkie zobowiązania wobec Boga i wobec Ludu Bożego. Cały Nowy Testament ukazuje ów specyficzny związek, a zarazem tę odpowiedzialną królewską misję⁵⁹⁴.

Jezus Chrystus urzeczywistnia swoją królewskość, przyciągając do siebie wszystkich ludzi przez swoją śmierć i swoje zmartwychwstanie (por. J 12,32). Jako Król i Pan całego wszechświata, stał się sługą wszystkich, „nie przyszedł, aby Mu służyli, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20,28). Dla chrześcijanina „służyć Mu – znaczy panować”, szczególnie „w ubogich i cierpiących, w których Kościół rozpoznaje obraz swego ubogiego i cierpiącego Założyciela”⁵⁹⁵. Lud Boży urzeczywistnia swoją „godność królewską”, żyjąc zgodnie z tym powołaniem do służby z Chrystusem⁵⁹⁶.

⁵⁹² Por. KK 10; KKK 1550; PDV 15, 21-23, 70; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*. Częstochowa 1999 s. 175.

⁵⁹³ A. BALLESTRERO. *Wspólnie z Bogiem*. Przekł. E. Hebda. Kraków 1985 s. 121.

⁵⁹⁴ Por. PDV 1, 22; A. BALLESTRERO. *Wspólnie z Bogiem* s. 113.

⁵⁹⁵ KK 36.

⁵⁹⁶ Por. KKK 786.

PSDL zaakcentował, iż podmiotem takiej służby „są duchowni, osoby konsekrowane i ludzie świeccy, co wynika z wypracowanej podczas Soboru Watykańskiego II nowej koncepcji Kościoła. Następstwem takiego podejścia jest angażowanie laikatu do czynnej współpracy w budowaniu Kościoła na wszystkich jego poziomach. Jednakże na niektórych odcinkach życia społecznego apostołstwo osób duchownych nie osiąga pełnej skuteczności bez zaangażowania ludzi świeckich. Dlatego duchowni nie powinni wypełniać zadań należących do laikatu i odwrotnie, ludzie świeccy nie mogą przejmować obowiązków właściwych duchownym”⁵⁹⁷.

Istotnym wskazaniem jest również to, że „konieczność pastoralnej promocji kościelnego laikatu nie wynika ze zmniejszającej się liczby duchowych powołań i nadmiernego obciążenia duszpasterzy, którzy potrzebują pomocy, ale wpływa z poprawnego zrozumienia teologicznej prawdy, że tylko Kościół «żywy», a więc złożony z ludzi, którzy świadomie i wielkodusznie podejmują wypływające z chrześcijańskiego powołania obowiązki, może być naprawdę «życiodajny», czyli stanowić skuteczny znak i narzędzie zbawienia w świecie”⁵⁹⁸. Taka postawa zakłada służbę w miłości i z miłości, miłowanie Kościoła tak, jak On sam go umiłował, aż do oddania za niego życia „przez własną krew” (Dz 20,28). Sobór Watykański II, wzywając do odnowy samej instytucji synodu, wskazał, że zarówno instytucja synodu, jak i funkcja pasterska Kościoła winna mocno tkwić w nurcie wszystkich przemian, jakie nieustannie dokonują się w świecie współczesnym.

Dla rozwinięcia tych zagadnień w części pierwszej niniejszego rozdziału ukążę istotne przesłanki dotyczące rodziny jako przedłużenia chrześcijańskiej wizji małżeństwa, która współcześnie jest bardzo ważna, gdyż wiele osób pomija naukę o świętości małżeństwa chrześcijańskiego albo nawet buntowniczo jej przeczy, a nawet zwalcza. W tym kontekście przejdę do drugiego paragrafu, w którym przedstawię wspólnotę parafialną jako „rodzinę rodzin”, podstawową komórkę doświadczenia miłości międzyludzkiej, ukazując jej różnorodne odniesienia. W punkcie trzecim omówię

⁵⁹⁷ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 79. Duszpasterze zaś „nie zostali ustanowieni przez Chrystusa po to, aby realizować samodzielnie jakieś zbawcze posłannictwo Kościoła w stosunku do świata. Ich zadaniem jest uznanie posługi i charyzmatu wiernych świeckich i troska o to, żeby wszyscy oni pracowali zgodnie, każdy na swój sposób, dla wspólnego dobra” (KK 30).

⁵⁹⁸ M. POLAK. *Pastoralna promocja świeckich w kontekście duszpasterstwa rodzin*. „Roczniki Teologiczne” 41:2014 z. 6 s. 141; por. T. MAKOWSKI. *Postulat pastoralnej promocji kościelnego laikatu w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Studia Gnesnensia” 23:2009 s. 124-128.

diecezjalne działania apostołskie, poprzez które chcę ukazać znaczenie PSDL dla odnowienia funkcji pasterskiej w Kościele partykularnym, zwłaszcza w wymiarze dawania świadectwa o miłości Chrystusa do ludzi – miłości będącej nie tylko wyrazem ludzkiej solidarności, ale i uczestnictwem w samej miłości Boga.

§ 1. Rodzina przedłużeniem chrześcijańskiej wizji małżeństwa

Rodzina – jak napisał Jan Paweł II – stanowi „jedno z najcenniejszych dóbr ludzkości”⁵⁹⁹. Jest kolebką i najskuteczniejszym narzędziem humanizacji i personalizacji społeczeństwa, współpracując w pełni i w sposób sobie tylko właściwy w budowaniu świata, czyniąc życie naprawdę ludzkim, zwłaszcza przez to, że strzeże, zachowuje i przekazuje cnoty oraz wartości⁶⁰⁰.

W *Karcie Praw Rodziny* czytamy, iż „Kościół katolicki, świadom tego, że dobro człowieka, społeczeństwa i samego Kościoła związane jest z życiem rodziny, zawsze uważał, że jego posłannictwem jest głoszenie wszystkim wpisanego w naturę ludzką zamysłu Bożego, dotyczącego małżeństwa i rodziny, popieranie ich i obrona przed jakimikolwiek atakami”⁶⁰¹. Papież Franciszek ukazuje, że „dobro rodziny ma kluczowe znaczenie dla przyszłości świata i Kościoła”⁶⁰².

Rodzina, stanowiąc przedłużenie chrześcijańskiej wizji małżeństwa, wpisuje się w fascynujące piękno miłości Bożej. Dzięki Bożej wizji małżeństwa i rodziny trwa nadal historia ludzkości⁶⁰³. Wizja ta oparta jest na słowie Bożym. Rozpoczyna się od opisu stworzenia mężczyzny i kobiety na obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1,26-27), a kończy wizją Godów Baranka (Ap 19,7.9). „Od początku do końca Pismo święte mówi o małżeństwie i jego «misterium», o jego ustanowieniu i znaczeniu, jakie nadał mu Bóg, o jego początku i celu, o różnych sposobach jego urzeczywistniania w ciągu historii

⁵⁹⁹ FC 1.

⁶⁰⁰ Por. *tamże* 43.

⁶⁰¹ *Wprowadzenie*. W: *Karta Praw Rodziny* (22.10.1983). Rzym 1983.

⁶⁰² AL 31.

⁶⁰³ Por. FC 86.

zbawienia, o jego trudnościach wynikających z grzechu i jego odnowieniu «w Panu» (1 Kor 7,39), w Nowym Przymierzu Chrystusa i Kościoła (por. Ef 5,31-32)⁶⁰⁴.

Ideę małżeństwa teologia nazywa zamysłem Boga⁶⁰⁵. W Biblii posiada ona szczególną wymowę. To Bóg wpisuje w świat swój zamysł i objawia go człowiekowi. Zamysł Boży wyprzedza stworzenie, towarzyszy mu i prowadzi je do wyznaczonego celu. Obejmuje całość bytu, w tym małżeństwo i rodzinę, przenika je i stanowi jakby ich najgłębsze korzenie.

Doktrynalne podstawy katolickiego modelu małżeństwa i rodziny, zostały zarysowane w Ewangelii, szczególnie w przekazach św. Mateusza i św. Marka. W Ewangelii św. Mateusza słyszymy odpowiedź Chrystusa na pytanie faryzeusza: „Czy nie czytaliście, że Stwórca od początku stworzył ich jako mężczyznę i kobietę? I rzekł: Dlatego opuści człowiek ojca i matkę i złączy się ze swoją żoną, i będą oboje jednym ciałem. A tak już nie są dwoje, lecz jedno ciało. Co więc Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela” (Mt 19,4-7). W tym przekazie zawarte są cztery główne elementy katolickiego modelu małżeństwa: 1) naturalny charakter, zasadzający się na naturalnym podziale ludzi na dwie płci uzupełniające się w miłości; 2) monogamia, a więc związek jednego mężczyzny z jedną kobietą; 3) nierozzerwalność i dożgonność związku małżeńskiego; 4) sakramentalny jego charakter, z czego wypływa szczególna łaska pomnażająca bogactwo duchowe małżonków. „Stworzeni przez Boga mężczyzna i kobieta są sobie równi co do godności osobowej i wszelkich praw. Różnią się natomiast od siebie poprzez swoją męskość i kobiecość oraz wypływające z nich specyficzne powołanie. Są jednak «nierozłączni», ponieważ Bóg stworzył ich dla siebie. Z woli Stwórcy mężczyzna

⁶⁰⁴ KKK 1602. W odróżnieniu od innych wyznań chrześcijańskich (prawosławie, protestantyzm) katolicyzm posiada bardziej szczegółowo określony model małżeństwa i rodziny, któremu poświęcono szereg encyklik i dokumentów. Dla aktualnych ustaleń w kwestii życia małżeńsko-rodzinnego zasadnicze znaczenie mają dokumenty Soboru Watykańskiego II oraz encykliki Pawła VI, Jana Pawła II dotyczące kwestii życia małżeńskiego i rodzinnego, które wniosły nowe akcenty do nauki Kościoła katolickiego. Encyklika Pawła VI *Humanae vitae* (1969); deklaracja Kongregacji Wiary *Persona humana* (1975); *Karta praw rodziny* zredagowana przez Stolicę Apostolską na życzenie Synodu Biskupów z 1980 r.; prace Jana Pawła II, zwłaszcza encyklika *Familiaris Consortio* (1981) są kontynuacjami myśli zawartych w postanowieniach Soboru Watykańskiego II. Główna tezą katolickiej koncepcji małżeństwa i rodziny jest założenie, że rodzina jest społecznością naturalną, opartą na nierozzerwalnym związku małżeńskim, podniesionym przez Chrystusa do rangi sakramentu.

⁶⁰⁵ Por. KKK 1602.

i kobieta «zostawiają wszystko», by połączyć się ze sobą, tworząc jedność (zob. Rdz 2,24)⁶⁰⁶.

Wobec przeróżnych zapędów ideologicznych należy zdecydowanie podkreślać, iż małżeństwo i rodzina należą do rzeczywistości pierwotnych i powszechnych. Pochodzą one wprost od Boga, a nie od ślepych sił przyrody lub z przypadku⁶⁰⁷. Osoby zawierające małżeństwo i pragnące stworzyć rodzinę działają nie na zasadzie instynktu, ulegania popędowi lub kaprysowi, lecz w odpowiedzi na wewnętrzny głos powołania⁶⁰⁸. Wolność i konieczność tworzą małżeństwo, a następnie rodzinę. Wolność ta jest właściwością osoby, konieczność cechą natury. Człowiek jest osobą i posiada naturę ludzką. Małżeństwo jest komunią osób posiadających ludzką naturę. W tym właśnie przejawia się tajemnica ludzkiego istnienia, że człowiek realizuje swoją wolność pośród konieczności. Poprzez sakrament małżeństwa małżonkowie tworzą wspólnotę życia i miłości, żywą komórkę Ciała Chrystusa⁶⁰⁹.

Dla chrześcijanina samo słowo „sakrament” nie może być nigdy pustym czy próżnym oddźwiękiem, ponieważ Jezus Chrystus, Pan i Ustawodawca sakramentów, wyniósł małżeństwo do prawdziwego i istotnego sakramentu, przez który miłość małżonków uświęcił, umocnił i pobłogosławił, otworzył przed nimi skarbnicę łask, z których mogą czerpać w swoich obowiązkach aż do śmierci. „Sakrament małżeństwa nie jest umową społeczną, pustym rytuałem lub jedynie zewnętrznym znakiem zaręczyn. Sakrament jest darem dla uświęcenia i zbawienia małżonków, ponieważ poprzez sakramentalny znak, ich wzajemna przynależność jest rzeczywistym obrazem samego stosunku Chrystusa do Kościoła”⁶¹⁰.

Sakrament ten daje bowiem łaski czynkowe, otwartość na Boskie natchnienia oraz moc w doskonaleniu sił przyrodzonych. „Właściwa łaska sakramentu małżeństwa jest przeznaczona dla udoskonalenia miłości małżonków i dla umocnienia ich

⁶⁰⁶ B. MIERZWIŃSKI. *Troska Kościoła o rodzinę*. W: *W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna*. Red. M. Ryś, M. Jankowska. Warszawa 2007 s. 172-173; zob. Z. ZAREMBSKI. *Rodzina w centrum działalności pastoralnej Kościoła*. „Ateneum Kapłańskie” 166:2016 z. 1 s. 54-66.

⁶⁰⁷ Por. PAWEŁ VI. *Encyklika Humanae vitae O zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego* (25.07.1968). Kraków 2003 p. 8.

⁶⁰⁸ Por. G. MARCEL. *Wstęp do metafizyki nadziei*. Warszawa 1984 s. 88.

⁶⁰⁹ Por. J. GRZEŚKOWIAK. „*Tajemnica to wielka*”. *Sakramentalne przymierze małżeńskie*. Opole 2010 s. 245.

⁶¹⁰ AL 72.

nierozdzielnej jedności. Przez tę łaskę podtrzymują się wzajemnie z pomocą wiernej miłości, a przyjmowanemu z miłości do Boga potomstwu wpajają chrześcijańskie nauki i cnoty ewangeliczne⁶¹¹. Stają się znakiem przymierza Chrystusa i Kościoła, „prawdziwym sakramentem Nowego przymierza”⁶¹². Dzięki przyjęciu sakramentu małżeństwa Jezus Chrystus jasno ukazuje, że „Jego działanie – poprzez dar miłości teologicznej – zmierza do ocalenia i umocnienia miłości między małżonkami i do utwierdzenia ich w wierności”⁶¹³. Akt osobowy, „poprzez który – jak mówi Sobór – małżonkowie wzajemnie się sobie oddają i przyjmują”⁶¹⁴, wyraża wzajemne udzielenie sobie nawzajem tego sakramentu, potwierdzenie własnej osobowości i wzajemnej miłości. Na mocy tego sakramentu małżonkowie chrześcijańscy „wyrażają tajemnicę jedności i płodnej miłości pomiędzy Chrystusem i Kościołem oraz w niej uczestniczą (por. Ef 5,32)”⁶¹⁵.

Odtąd ich miłość w osobliwy sposób włączona zostaje w miłość Bożą i „kierowana jest oraz doznaje wzbogacenia przez odkupieńczą moc Chrystusa i zbawczą działalność Kościoła, aby skutecznie prowadzić małżonków do Boga oraz wspierać ich i otuchy im dodawać we wzniosłym zadaniu ojca i matki. Dlatego osobny sakrament umacnia i jakby konsekruje małżonków chrześcijańskich do obowiązków i godności ich stanu”⁶¹⁶.

Bardzo ważne jest tu stwierdzenie nauczania soborowego, że małżonków „osobny sakrament jakby konsekruje”, ponieważ właśnie w tym urzeczywistnia się ich kapłaństwo jako ochrzczonych i bierzmowanych. Wraz z sakramentem otrzymują oni szczególną moc do wypełniania swoich zadań i obowiązków w małżeństwie i rodzinie oraz we wzajemnym podążaniu ku świętości, co Sobór Watykański II sformułował w następujący sposób: „Wspomagają się wzajemnie we współżyciu małżeńskim oraz rodzeniu

⁶¹¹ KKK 1641; por. KK 11.

⁶¹² KKK 1617; por. KPK kan. 1055 § 2.

⁶¹³ JAN PAWEŁ II. *Małżeństwo w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (6.05.1992) s. 144-145.

⁶¹⁴ KDK 48.

⁶¹⁵ KK 11. W nauczaniu Jana Pawła II zostaje podkreślone, iż „rodzina założona i ożywiona przez miłość jest wspólnotą osób: mężczyzny i kobiety jako małżonków, rodziców, dzieci i krewnych” (FC 18). Jest wspólnotą biorącą swój początek z sakramentalnego małżeństwa. To sakrament małżeństwa umacnia i konsekruje małżonków do obowiązków i godności ich stanu (zob. J. WILK. *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*. Lublin 2002).

⁶¹⁶ KDK 48.

i wychowywaniu potomstwa dla zdobycia świętości, a tak we właściwym sobie stanie i porządku życia mają własny dar wśród Ludu Bożego”⁶¹⁷.

Tak więc rodzice, będąc szczególnymi świadkami stwórczej mocy i miłości Bożej, są depozytariuszami chrześcijańskiej wizji małżeństwa i świadectwem swego życia (na sposób zaczynu, niejako od wewnątrz), promieniują nią na cały świat. Nie bez znaczenia jest tu głęboka świadomość łaski chrztu, który otwiera przed każdym ochrzczonym szerokie perspektywy życia chrześcijańskiego⁶¹⁸.

Współcześnie godność sakramentu małżeństwa narażona jest na poważne niebezpieczeństwa. Dotyczą one głównie tendencji do osłabienia trwałego charakteru małżeństwa i zastępowania go związkami nieformalnymi czy też próby uznawania za rodzinę związków pomiędzy osobami tej samej płci oraz propagowanie liberalnych sposobów wychowania⁶¹⁹. Należy do nich tzw. „życie na próbę” lub też „życie w wolnych związkach”, czego jesteśmy świadkami bardzo często w środowiskach naszego życia. Jednakże bez względu na powagę tego zamiaru ci, którzy podejmują przedmałżeńskie stosunki płciowe, „nie są w stanie zabezpieczyć szczerości i wierności relacji międzyosobowej mężczyzny i kobiety, a zwłaszcza nie mogą ustrzec tego związku przed niestałością pożądania i samowoli”⁶²⁰. Jan Paweł II uzasadniał, iż „zjednoczenie cielesne jest moralnie godziwe jedynie wtedy, gdy wytworzyła się ostateczna wspólnota życia pomiędzy mężczyzną i kobietą. Miłość ludzka nie toleruje «prób»». Domaga się całkowitego i ostatecznego wzajemnego daru z siebie”⁶²¹. Sakrament małżeństwa zobowiązuje bowiem do czegoś więcej niż bycie „partnerem”, i to „na próbę”. Kto naprawdę kocha, chce kochać na zawsze, i być także na zawsze kochanym. Przymierze małżeńskie oznacza „nieodwołalną osobistą zgodę”⁶²².

⁶¹⁷ KK 11.

⁶¹⁸ Por. KDK 11, 52 i 18-19; KK 11; K. WOJTYŁA. *Misterium życia – misterium miłości* s. 106.

⁶¹⁹ Por. *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*. W: II PSP s. 30; W. ŚMIGIEL. *Zrzeszenia rodzin katolickich w Polsce*. „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 57:2010 z. 6 s. 65.

⁶²⁰ KONGREGACJA NAUKI WIARY. *Deklaracja Persona humana o niektórych zagadnieniach etyki seksualnej* (7.11.1975). Wrocław 1990 p. 7.

⁶²¹ FC 80.

⁶²² KDK 48. Modny dziś „wolny związek” odnosi się do wielu sytuacji, w każdym jednak wypadku określenie to jest zwodnicze, takie relacje „znieważają godność małżeństwa; niszczą samo pojęcie rodziny; osłabiają znaczenie wierności. Są one sprzeczne z prawem moralnym. Akt płciowy powinien mieć miejsce wyłącznie w małżeństwie; poza nim stanowi zawsze grzech ciężki i wyklucza z Komunii sakramentalnej” (KKK 2390).

„Po zawarciu sakramentalnego małżeństwa, dwoje ludzi rozpoczyna swą codzienną wędrówkę ku pełnemu objawieniu i realizacji Królestwa Bożego”⁶²³. Należy przy tym zaznaczyć, że „Bóg nie stworzył ich «jako części» i «niekompletnych». Bóg stworzył ich do wspólnoty osób, w której jedno może być «pomocą» dla drugiego, ponieważ są równocześnie równi jako osoby («kość z moich kości») i uzupełniają się jako mężczyzna i kobieta. Bóg łączy ich w małżeństwie w taki sposób, że stają się «jednym ciałem» (Rdz 2,24). Mogą przekazywać życie ludzkie: «Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię» (Rdz 1,28). W ten też sposób małżonkowie i rodzice współdziałają w wyjątkowy sposób z dziełem Stwórcy”⁶²⁴. Płodność miłości małżeńskiej obejmuje zarówno owoce życia moralnego, duchowego i nadprzyrodzonego⁶²⁵, wynikające z służby życiu⁶²⁶.

Potomstwo poczęte i przyjęte w tym duchu jest z czułością pielęgnowane i pobożnie wychowywane⁶²⁷. Rodzicielstwo, jako wezwanie do przekazywania życia, to nie tylko sam fakt zewnętrzny, czyn związany z urodzeniem dziecka, ale to również fakt wewnętrzny, postawa, o której powinni pamiętać małżonkowie, gdy prowadzą współżycie małżeńskie⁶²⁸. Rodzicielstwo nie ogranicza się do funkcji biologicznej. Sięga ono głębiej poprzez to, że polega także na „rodzeniu” w sensie duchowym, na „kształtowaniu dusz” poprzez wychowanie⁶²⁹. „Dziecko nie przychodzi z zewnątrz jako dodane do wzajemnej miłości małżonków; wyłania się w samym centrum tego wzajemnego daru, którego jest owocem i wypełnieniem”⁶³⁰.

Rodzice powinni uszanować tę fundamentalną prawdę, iż ich dzieci na pierwszym miejscu są „dziećmi Bożymi” i szanować je jako „osoby ludzkie”. „Rodzinny styl życia rozwija zdolność do miłości, która na całe życie pozostanie autentycznym początkiem i podporą żywej wiary”⁶³¹.

⁶²³ FC 65.

⁶²⁴ KKK 372.

⁶²⁵ Por. DWCH 3; KPK kan. 1055 § 1; W.B. SKRZYDLEWSKI. *Chrześcijańska wizja miłości, małżeństwa i rodziny*. Kraków 1982 s. 164.

⁶²⁶ Por. FC 17, 28.

⁶²⁷ Por. GRS 7.

⁶²⁸ Por. K. WOJTYŁA. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin 1986 s. 231.

⁶²⁹ Por. *tamże* s. 232.

⁶³⁰ KKK 2366; por. FC 30.

⁶³¹ KKK 2222; por. FC 36; DWCH 3.

Podstawowym zadaniem rodziców jest miłowanie się i przekazywanie tej miłości swojemu potomstwu i wszystkim innym. Niezaspokojona potrzeba bycia kochanym prowadzi do niezrealizowania głębszych pragnień. Bez miłości nie można wznieść się na wyższy poziom rozwoju duchowego, moralnego, psychicznego ani emocjonalnego. Dzieci, którym od początku nie ofiarowano miłości i bezpieczeństwa, mają trudności w rozwoju swojego charakteru, w wypracowaniu cnót, w osiągnięciu znaczących celów i akceptacji tego, że są miłowane przez Boga.

Odpowiedzialność za chrześcijańską wizję małżeństwa i rodziny każe uczciwie brać pod uwagę wiele współczesnych, negatywnych zjawisk, które umniejszają bądź wprost próbują ją zniweczyć. Płyną one najczęściej ze świata różnych wartości, często kuszących, lecz złudnych. Należą do nich np.: niepokojące zjawiska kampanii przeciw przyrostowi naturalnemu, aborcje⁶³² i doświadczenia na ludzkich embrionach⁶³³, brak poszanowania życia na każdym jego etapie, niszczenie go, ideologia *gender*, hedonizm, materializm, konsumpcjonizm, alkoholizm, bezrobocie, wzrastające ruchy migracyjne i emigracyjne, pogłębiająca się niesprawiedliwość społeczna, prowadząca do zubożenia rodzin i obniżenia ich statusu życia, zamęt w życiu poszczególnych osób, rodzin i wspólnot, zmniejszająca się liczba ludzi niezdolnych do zawarcia małżeństwa w sposób odpowiedzialny (konsekwencją czego są rozwody, życie bez prawnego związku, co ma istotny wpływ na deinstytucjonalizację rodziny oraz sytuację dzieci w tychże

⁶³² Kościół od początku nauczał, „że jest złem moralnym każde spowodowanie przerwania ciąży. Nauczanie na ten temat nie uległo zmianie i pozostaje niezmiennie. Bezpośrednie przerywanie ciąży, to znaczy zamierzone jako cel lub środek, jest głęboko sprzeczne z prawem moralnym [...]. Także formalne współdziałanie w przerywaniu ciąży stanowi poważne wykroczenie. Kościół nakłada kanoniczną karę ekskomuniki za to przestępstwo przeciw życiu ludzkiemu” (KKK 2271; por. KPK kan. 1314, 1323-1324, 1398). Nie godzi się też podejmować działań sprzeciwiających się tej godności czy instrumentalnemu uniemożliwianiu poczęcia nowego życia (antykoncepcja, sterylizacja, aborcja: „Każdy akt małżeński musi spełniać swoje podwójne zadanie: jednoczyć małżonków i być otwarty na rodzicielstwo” (HV 12).

⁶³³ „Kiedy ciało ludzkie, oderwane od ducha i myśli, staje się tworzywem, podobnie jak inne ciała zwierząt. Kiedy dokonuje się manipulacji na embrionach i płodach, trzeba wówczas przyznać, że stajemy w obliczu straszliwej klęski etycznej. W takim ujęciu antropologicznym rodzina ludzka żyje poniekąd w epoce manicheizmu, w którym ciało i duch są sobie radykalnie przeciwstawione. Człowiek w tym horyzoncie myślenia przestaje być osobą i podmiotem. Staje się wbrew zamierzeniom i deklaracjom wyłącznie przedmiotem (GRS 19).

związkach)⁶³⁴. Nadto niepokojące są wypaczenia prawdziwego sensu ludzkiej płciowości, zatracanie świadomości wartości i godności samego małżeństwa i rodziny czy niewłaściwe pojmowanie wolności, która rozumiana jest jako autonomiczna siła dążąca do „korzystania z życia”, ale i dość często nierealizująca prawdziwego zamysłu Boga⁶³⁵. Do tego należy dodać brak wyniesionego z rodziny poprawnego obrazu ojca czy matki, brak relacji rodzinnych lub relacje zimne i niedostępne, co zasadniczo wprowadza sfrustrowanie i dezorientowanie egzystencjalne, utratę autorytetów i zakwestionowanie świata wartości oraz własnej osobowości.

Z tych względów tak bardzo ważne jest, by nie tylko każdy z osobna, lecz cała rodzina, składająca się z chrześcijańskich rodziców i dzieci, dziadków i dalszych krewnych, dawała świadectwo życia prawdziwie chrześcijańskiego, wzajemnej miłości i jedności – świadectwo tych cech, które wypływają z natury Kościoła, jako wspólnoty świętej, ustanowionej i żyjącej w miłości Chrystusa Dobrego Pasterza⁶³⁶. „Rodzina jest pierwszą szkołą wartości ludzkich, w której można się nauczyć dobrego korzystania z wolności”⁶³⁷.

Jan Paweł II wskazał, iż odpowiedzialności za rodzinę oczekuje cała społeczność. W *Liście do Rodzin* napisał: „Rodzina oczekuje od społeczności przede wszystkim uznania swojej tożsamości, zaakceptowania jej jako społecznej podmiotowości”⁶³⁸. Ustawodawstwo państwowe wspiera małżeństwo i rodzinę, oraz chroni ją przed przemocą tylko wtedy, gdy wspiera optymalny rozwój więzi między kobietą a mężczyzną. „Autorytet, stałość życia w związkach rodzinnych stanowią podstawy wolności, bezpieczeństwa i braterstwa w społeczeństwie. Rodzina jest wspólnotą, w której od dzieciństwa można nauczyć się wartości moralnych, zacząć czcić Boga i dobrze używać wolności”⁶³⁹.

⁶³⁴ Por. B. MIERZWIŃSKI. *Perspektywa teologiczna nauk o rodzinie w kontekście aktualnych wyzwań*. W: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*. Red. J. Stala. Kraków 2014 s. 15.

⁶³⁵ Por. PDV 7; NMI 10; JAN PAWEŁ II. *Dzieci wiosną rodziny i społeczeństwa*. OR 22:2001 nr 1 s. 13; por. *Wyzwania stojące przed rodziną na początku trzeciego tysiąclecia. Dokument końcowy IV spotkania przewodniczących europejskich komisji episkopatów ds. rodziny i życia*. OR 24:2002 nr 11-12 s. 40-46.

⁶³⁶ Por. JAN PAWEŁ II. *Małżeństwo w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (6.05.1992) s. 147.

⁶³⁷ AL 274.

⁶³⁸ GRS 17.

⁶³⁹ KKK 2207.

To właśnie w małżeństwie i rodzinie człowiek uczy się miłości, która jest cierpliwa, łaskawa, która nie zazdrości, nie szuka poklasku, nie unosi się pychą, nie dopuszcza się bezwstydu. To właśnie w chrześcijańskim małżeństwie i rodzinie człowiek dorasta do miłości, która nie unosi się gniewem, nie pamięta złego, która wszystko znosi, wszystkiemu wierzy, we wszystkim pokłada nadzieję, która wszystko przetrzyma i nigdy się nie skończy (por. 1 Kor 13,4-8). To właśnie dzięki wiernej i nierozrwalnej miłości małżeńskiej małżonkowie mają odwagę przekazywać nowe życie oraz znajdują siłę i wytrwałość potrzebną, by chronić i wychowywać dzieci, którymi Bóg ich obdarza.

Właściwie można z całym przekonaniem powiedzieć, że „miłość małżeńska zawiera jakąś całkowitość, w którą wchodzi wszystkie elementy osoby – impulsy ciała i instynktu, siła uczuć i przywiązania, dążenie ducha i woli. Miłość zmierza do jedności głęboko osobowej, która nie tylko łączy w jedno ciało, ale prowadzi do tego, by było tylko jedno serce i jedna dusza. Wymaga ona *nierozrwalności i wierności* w całkowitym wzajemnym obdarowaniu i otwiera ku *plodności*. Jednym słowem chodzi o normalne cechy charakterystyczne dla każdej naturalnej miłości małżeńskiej, ale w nowym znaczeniu, gdyż sakrament nie tylko je oczyszcza i wzmacnia, ale wynosi tak, że stają się wyrazem wartości prawdziwie chrześcijańskich”⁶⁴⁰.

Bardzo ważna jest zatem formacja do zawiązywania małżeństwa: dalsza, bliższa i bezpośrednia, oparta na obowiązku zgłębiania i głoszenia Dobrej Nowiny we własnym środowisku⁶⁴¹, zwłaszcza dziś, gdy napotyka się tak wiele trudności w stwarzaniu pozytywnych warunków „do powstawania i dojrzewania udanych małżeństw”⁶⁴². Jest to przecież „bezinteresowny wymiar miłości rodziców, pojawiającej się już od poczęcia nowego istnienia, pozwala odkryć człowiekowi głębię ludzkiego doświadczenia bycia dzieckiem”⁶⁴³. Poczucie dziecięctwa jest doświadczeniem bardzo potrzebnym, by realizować zadanie miłości w różnych aspektach życia człowieka.

⁶⁴⁰ FC 13.

⁶⁴¹ Por. *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum Successores* (2004). Kielce 2005; [KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI]. *List pasterski na Niedzielę Świętej Rodziny 2015: Rodzina szkołą miłości* (27.12.2015). https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/swrodziny_27122015.html [dostęp: 4.05.2023].

⁶⁴² FC 66.

⁶⁴³ M. JEŻEWSKI. *Kwestie rodziny i małżeństwa chrześcijańskiego w świetle katechez wygłoszonych przez Ojca Świętego Franciszka w latach 2014-2015*. „Teologia i Moralność” 11:2016 nr 2(20) s. 72.

PSDL zaznaczył, że na dojrzałość małżeńską i rodzinną otwiera rzetelna formacja duchowa i doktrynalna, która nigdy nie pozostaje bez znaczenia. Formacja duchowa, jako nadrzędna w życiu każdego człowieka, winna zaś prowadzić do stałego pogłębiania zażyłości z Jezusem Chrystusem i wierności wobec woli Ojca oraz do szczerego poświęcenia się innym w miłości⁶⁴⁴. Jeśli w rodzinie ma panować dążenie do świętości i chrześcijański styl życia, to bardzo ważne jest przygotowanie bliższe i dalsze, stwarzające szansę „przyjęcia chrześcijańskiego modelu małżeństwa i rodziny, także przez te pary narzeczeńskie, które proszą o ślub w Kościele jedynie ze względu na tradycję, bez głębszego zrozumienia natury sakramentu małżeństwa”⁶⁴⁵.

Przygotowanie dalsze do małżeństwa polega na tym, by jak najowocniej pomóc młodemu pokoleniu, własnym przykładem i słowem, w dojrzewaniu do pełni człowieczeństwa, gdyż od tego właśnie zależy w dużej mierze, jakim się będzie później mężem i żoną. Katecheza rodzinna nie jest tu niczym innym jak bezpośrednim i praktycznym pouczeniem dzieci o prawdach religijno-moralnych w ich domu rodzinnym. Będzie to możliwe, gdy w małżeństwie i rodzinie istnieć będą więzi zaufania i przyjaźni⁶⁴⁶. Nie jest to współcześnie zadanie łatwe, ponieważ wielu nastolatków nie uznaje dotychczasowych autorytetów ani sposobu życia. Młodzi bardzo cenią sobie niezależność, samostanowienie i własne przekonania. Często buntują się przeciwko tradycyjnym normom moralnym, inaczej niż poprzednie pokolenia przeżywają więzi koleżeńskie, przyjaźni czy narzeczeństwa. Duża część młodych żyje w zaburzonych rodzinach, w których brakuje piękna miłości małżeńskiej, poczucia bezpieczeństwa i wzajemnej troski, a z których wynieśli wiele destruktywnych przeżyć.

W przygotowaniu bliższym do małżeństwa wielką rolę odgrywa wspieranie młodych w budowaniu ich własnego charakteru, w nabywaniu szacunku do każdego człowieka, w tym także szacunku do cnoty czystości i własnej seksualności, w zdobyciu umiejętności odpowiedzialności za innych i za relacje, w jakie z nimi wchodzimy. Fundamentalne może okazać się zdobycie przez młodych cnoty empatii, wczucia się w emocje innej osoby, w jej sytuację, poglądy i zdolności, dary łaski i natury⁶⁴⁷.

⁶⁴⁴ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 81.

⁶⁴⁵ *Tamże*.

⁶⁴⁶ Por. G. PYŻLAK. *Katecheza rodzinna i jej wpływ na przygotowanie do życia małżeńskiego i rodzinnego*. „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2011 t. 3(58) s. 414.

⁶⁴⁷ *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej* s. 232; por. DDR 24. Szczegółne zalecenia w tej sprawie zawiera *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu i zawarciu*

Zadaniem przygotowania bliższego jest swoistego rodzaju katechumenat przed zawarciem związku małżeńskiego, tworzący jego fundament i kształtujący w młodych postawę współpracy z łaską sakramentalną. Ukazuje on małżeństwo jako relację osobową między mężczyzną a kobietą, którą należy rozwijać przez całe życie⁶⁴⁸. Przyszli chrześcijańscy małżonkowie powinni poznać naukę Kościoła o małżeństwie i rodzinie; fałszywe o nich teorie, nauczanie o relacjach międzyosobowych i znaczeniu życia wspólnotowo-liturgicznego⁶⁴⁹. Jest to też wyjątkowy czas na żarliwszą modlitwę i prośbę o pomoc Bożą, by ich wybór był roztropny i według myśli Bożej, by nie kierowali się ślepą czy nieopanowaną namiętnością ani innymi nieszlachetnymi pobudkami. Młodzi powinni też zasięgać rady w sprawie wyboru małżonka, zwłaszcza u najbliższych sobie osób, oraz prosić ich także o modlitwę o światło Ducha Świętego i wzmocnienie potrzebnych sił.

Modlitwa, Eucharystia i liturgia słowa najlepiej prowadzą do odkrywania sensu bycia razem i rodzinnego szczęścia⁶⁵⁰. Jego źródłem jest wzajemne otwarcie się na obecność Boga i na drugiego człowieka. Wspólna modlitwa i rodzinne świętowanie Dnia Pańskiego sprawiają, że można na nowo odkryć i pogłębić znaczenie małżeńskich zobowiązań. Ma to szczególne znaczenie współcześnie, gdy brak czasu dla współmałżonka i dzieci, brak rozmowy i wspólnego spędzania wolnego czasu tworzy atmosferę nieufności, niezrozumienia i załamania się relacji rodzinnych, oraz odpowiedzialności za członków rodziny i za swoje obowiązki w wymiarze daru z siebie⁶⁵¹.

małżeństwa w Kościele katolickim, jak również Dyrektorium duszpasterstwa rodzin – dokument, który został przyjęty podczas 322. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie 1.05.2003.

⁶⁴⁸ Podstawowym i pierwszorzędnym miejscem tej katechezy jest parafia zamieszkania i powinna być przeprowadzona w grupach ok. 20 osób i obejmować 25 spotkań. Jeśli z poważnych przyczyn nie było możliwe przeprowadzenie takich katechez, wtedy należy podjąć skróconą katechezę przedmałżeńską w formie przynajmniej 10 spotkań, czy to w parafii, czy w ośrodkach dekanalnych lub rejonowych. W wyjątkowych przypadkach duszpasterze są zobowiązani do przygotowania kandydatów do małżeństwa w formie indywidualnych rozmów i pouczeń, przy pomocy literatury i innych środków duszpasterskich (zob. *Sprawozdanie Komisji ds. Duszpasterstwa małżeństw i rodzin* s. 193-194).

⁶⁴⁹ Por. *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej* s. 235.

⁶⁵⁰ Zob. JAN PAWEŁ II. *Kościół tajemnicą komunii zbudowanej na miłości* (15.01.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 100-101.

⁶⁵¹ Por. *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum Successores* (2004). Kielce 2005; [KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI]. *List pasterski na Niedzielę Świętej Rodziny 2015*; por. FC 18.

Przygotowanie bezpośrednio do małżeństwa, czyli katechizacja przedślubna, odbywa się pod kierunkiem własnego proboszcza albo w dekanalnym punkcie katechezy przedślubnej. Ma ono na celu pogłębienie tematyki sakramentalności małżeństwa, liturgii sakramentu małżeństwa i szczegółowej etyki małżeńskiej⁶⁵², tak by sam obrzęd zaślubin, jako sakramentalny akt uświęcenia, był rzeczywiście „sam w sobie ważny, godny i owocny”⁶⁵³. „Węzeł wynikający z wolnego, ludzkiego aktu małżonków i z dopełnienia małżeństwa jest odtąd rzeczywistością nieodwołalną i daje początek przymierzu zagwarantowanemu wiernością Boga. Kościół nie ma takiej władzy, by wypowiadać się przeciw postanowieniu mądrości Bożej”⁶⁵⁴.

W całym przygotowaniu do małżeństwa i rodziny potrzebna jest dziś pedagogia aktywna, wielkie wyczucie duszpasterskie i duch komunii, który otwierałby na potrzebę pogłębiania i znajomości katolickiej nauki dotyczącej małżeństwa i rodziny, wiary i obyczajów, posiadania mądrości wynikającej z modlitwy, z umiłowania liturgii i uważnego oraz długotrwałego wsłuchiwanie się w słowo Boże⁶⁵⁵.

W tym celu PSDL wskazał, iż niezależnie od katechizacji w szkole w każdej parafii – jako program optymalny – należy prowadzić roczną katechezę przedmałżeńską dla ponadgimnazjalnej młodzieży, obejmującą co najmniej 25 spotkań. Służyć ma temu również powołanie w parafii zespołu pastoralnego składającego się z duszpasterza, doradcy życia rodzinnego i lekarzy rodzinnych z miejscowej poradni, jak również Stowarzyszenia Rodzin Katolickich oraz innych ruchów małżeńskich i rodzinnych⁶⁵⁶. Zakres tematyki parafialnej podaje obszernie posynodalna *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej*, uwzględniająca cztery tematyczne bloki i treści opracowane przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski oraz Radę ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski. Obejmują one takie tematy, jak: rola wspólnoty w życiu człowieka, wzrost dojrzałości chrześcijańskiej, rola więzi w konstytuowaniu wspólnoty, wspólnota małżonków w Chrystusie⁶⁵⁷.

PSDL zwrócił też uwagę, że cała wspólnota parafialna winna być odpowiedzialna za katechezę młodych i że bardzo ważną rolę może spełnić tu zespół pastoralny

⁶⁵² Szczegółowe cele ukazuje *Sprawozdanie Komisji ds. Duszpasterstwa małżeństw i rodzin* s. 195.

⁶⁵³ FC 67.

⁶⁵⁴ KKK 1640.

⁶⁵⁵ PDV 66.

⁶⁵⁶ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 81-82.

⁶⁵⁷ Zob. *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej* s. 235-236.

składający się z duszpasterza, doradców życia rodzinnego, przedstawicieli grup religijnych związanych z pracą z małżeństwami i rodzinami. Zespół ten powinien dokonać adaptacji programu katechizacji przedmałżeńskiej do miejscowych warunków i czuwać nad jego wykonaniem⁶⁵⁸. Analogiczną rolę pełni w parafii i w dekanacie poradnictwo rodzinne, poradnie specjalistyczne oraz tzw. telefony zaufania. PSDL tworząc *Wskazania dotyczące poradnictwa rodzinnego w diecezji legnickiej*⁶⁵⁹, określił, iż poradnie takie służą pomocą zarówno narzeczonym, jak i małżonkom oraz rodzinom na różnych etapach ich życia. Do zadań parafialnego poradnictwa należy m.in.: ukazywanie właściwego wymiaru miłości małżeńskiej i rodzinnej, kształtowanie postaw prorodzinnych, ukazywanie potrzeby pełnego miłości towarzyszenia dziecku od poczęcia czy pomoc w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych i problemów wychowawczych⁶⁶⁰.

W duchu odpowiedzialności za chrześcijańską wizję małżeństwa i rodziny PSDL podkreślił równoznacznie konieczność prowadzenia katechezy dla rodziców np. z okazji chrztu dziecka, przygotowania do spowiedzi i pierwszej Komunii św. czy do bierzmowania. Spotkania formacyjne winny posiadać nie tylko wymiar informacyjny, ale i duchowy, liturgiczny, biblijny. Z troską o chrześcijańską wizję małżeństwa stwarza nadto sposobność dla duszpasterza do nawiązania bliższego kontaktu z rodzicami i rodziną dziecka, a także do rozeznania jego potrzeb i środowiska religijno-moralnego⁶⁶¹. Taka wspólnota osób i duchowa komunია jest podstawową zasadą pastoralną, bycia wszędzie tam, gdzie żyje człowiek i chrześcijanin⁶⁶². Umożliwia ona postrzeganie drugiej osoby jako kogoś bliskiego, co jest podstawowym czynnikiem budowania komunii międzyludzkiej⁶⁶³, nawet gdy spotyka się z kulturą sprzeczną z Ewangelią, próbującą dowodzić, że wszystko jest równowartościowe i liberalne. Cenna jest w takim dialogu umiejętność stawiania innym intrygujących pytań dotyczących sensu ich życia i tego, że

⁶⁵⁸ Por. *tamże* s. 238.

⁶⁵⁹ Zob. *tamże* s. 323-326.

⁶⁶⁰ Por. *tamże* s. 324.

⁶⁶¹ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 83.

⁶⁶² Por. NMI 43.

⁶⁶³ Por. FC 21; por. F. MACHARSKI. *Troska Kościoła o rodzinę*. „Ateneum Kapłańskie” 62:1970 t. 75 z. 1(369) s. 60; M. SŁOWIK. *Rodzina – wspólnotą religijno-moralną. Wpływ sakramentów na kształtowanie wspólnoty rodzinnej w nauczaniu Jan Pawła II*. Niepokalanów 1997 s. 65-66.

Bóg chce uczestniczyć w życiu każdego człowieka⁶⁶⁴, że Bóg każdego wyposaża w bogactwo swoich darów i charyzmatów dla dobra całego Kościoła⁶⁶⁵.

Zasadniczym wyrazem przedłużenia chrześcijańskiej wizji małżeństwa jest podejmowanie czynnego miłosierdzia świadczonego „wszystkim braciom znajdującym się w potrzebie”⁶⁶⁶, przez co już uczestniczy się „w przedsmaku liturgii doskonałej”⁶⁶⁷.

Takim pierwszorzędnym aktem miłosierdzia jest gotowość do adopcji i podejmowanych dzieł adopcyjnych⁶⁶⁸. Niemożność naturalnego posiadania własnych dzieci nie sprawia, że życie małżeńskie traci na wartości. Niepłodność fizyczna może bowiem dostarczyć małżonkom sposobności do innej, ważnej służby na rzecz życia osoby ludzkiej, jak np. adopcja⁶⁶⁹. Przyjęcie adopcji wymaga szczególnej dojrzałości. Dojrzewanie zaś do rodzicielstwa zastępczego jest dojrzewaniem do miłości, do pełnego zawierzenia Bożej Opatrzności, pokładania w Bogu pełnej ufności, służby dyspozycyjnej i bezinteresownej⁶⁷⁰.

PSDL wskazał, iż w tej perspektywie dalekosiężne jest wychowywanie w rodzinie i w parafii dzieci i młodzieży do wychodzenia poza krąg skupiania się na sobie samym, tak by umiały we wszystkich, a zwłaszcza w najuboższych, dostrzec oblicze samego Jezusa Chrystusa. Konkretnym przejawem takiej miłości bliźniego jest działalność charytatywna wynikająca z przykazania miłości i wyrażająca się w wychodzeniu naprzeciw potrzebom ludzi biednych, starszym, chorych lub oczekujących jakiegokolwiek pomocy. Parafia z rodzinami angażując się w różnorodne dzieła, daje niezastąpione świadectwo solidarności i miłości międzyludzkiej, deklarowanej nie słowami, ale czynem i konkretnym zachowaniem. Synod podkreślił: „Na tę kwestię przy każdej nadarzającej się okazji należy uwrażliwić rodziców”⁶⁷¹.

Jan Paweł II przypominał też o dużej liczbie osób żyjących samotnie, przed którymi trzeba „otworzyć drzwi domów rodzinnych, «Kościołów domowych», i wielkiej

⁶⁶⁴ Por. KDK 16.

⁶⁶⁵ Por. PDV 18; *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 80.

⁶⁶⁶ Por. DA 11.

⁶⁶⁷ Por. KDK 51.

⁶⁶⁸ Por. FC 41.

⁶⁶⁹ Por. *tamże* 14.

⁶⁷⁰ Por. B.J. KŁYSOWIE. *Przygotowanie do ojcostwa i macierzyństwa*. W: *Człowiek – osoba – pleć*. Red. M. Wójcik. Łomianki 1998 s. 211; por. KKK 1654.

⁶⁷¹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 85.

rodziny jaką jest Kościół. «Nikt nie jest pozbawiony rodziny na tym świecie: Kościół jest domem i rodziną dla wszystkich, a szczególnie dla utrudzonych i obciążonych (Mt 11,28)»⁶⁷².

Ich włączanie się razem z dziećmi w parafialne i szkolne Koła Caritas może stać się wspianym i radosnym budzeniem w dzieciach i w rodzinie chrześcijańskiego miłosierdzia, imperatywu do podejmowania czasem nawet bardzo trudnych inicjatyw, nie tylko w wymiarze materialnym, ale i duchowym. Szkolne Koła Caritas, z reguły współpracujące też z Parafialnymi Zespołami Caritas oraz z Caritas diecezjalną, uczą nadto młodych – przy współpracy z rodzicami – kreatywności i pomysłowości w służbie bliźnim i w odkrywaniu w niej sensu i piękna życia. Wykorzystywanie czasu przygotowywania do pierwszej Komunii czy bierzmowania jest dobrą sposobnością do tego, ale nie może kończyć się na tym⁶⁷³.

Spędzanie wolnego czasu ma swój szczególny wymiar ewangelizacji rodziny oraz zacieśniania więzów. „Coraz ważniejszym zadaniem rodziny jest mądre wykorzystywanie czasu wolnego, który został człowiekowi dany dla odpoczynku, ale i wszechstronnego rozwoju w sferze kultury”⁶⁷⁴. W tym zakresie prawodawstwo w naszym kraju w ostatnich latach stwarza możliwości, by niedziela stawała się dla rodziny dniem wspólnego przebywania. Bogata oferta kulturalna i sportowa tworzona przez poszczególne ośrodki zachęca całe rodziny do aktywnego skorzystania z tych propozycji.

Rodzina chrześcijańska w swojej misji pasterskiej nie może się zamknąć na pomoc osobom uzależnionym od alkoholu czy narkotyków, coraz częściej młodym, z tzw. marginesu społecznego, doświadczonym przebywaniem w tzw. domach poprawczych itp. Jest to o tyle poważne, że nie brak dziś haseł cywilizacji samolubnej i znieczulonej na cierpienie innych. Pomoc okazana im w duchu miłości ewangelicznej nie może być jednorazowa, nie może też być aktem sentymentalnej dobroczynności, ale powinna być zakrojona na szeroką skalę: w rodzinach, w szkole, w parafiach, w miejscach zatrudnienia. Dopiero wtedy przynosi jakieś skutki i odbudowuje świat często zatraconych wartości.

⁶⁷² KKK 1658; por. FC 85.

⁶⁷³ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 85-86.

⁶⁷⁴ W. ŚMIGIEL. *Rodzina wspólnotą ewangelizowaną i podmiotem ewangelizacji*. „*Łódzkie Studia Teologiczne*” 23:2014 nr 3 s. 59.

Pomocna w pasterskiej misji Kościoła w trosce o rodzinę jest organizacja grup religijnych małżeństw i rodzin, do tworzenia których zachęcał Jan Paweł II, uznając pieczę nad nimi za bardzo ważne zadanie duszpasterstwa rodzin⁶⁷⁵.

Stowarzyszenia Rodzin Katolickich istnieją niemal w każdej diecezji w Polsce. Ich zrzeszanie powinno być określane zgodnie z Ewangelią, z zasadami istotnych relacji międzyludzkich, z postawami kształtowania sumienia oraz realizacją miłości w życiu rodzinnym i społecznym⁶⁷⁶. W perspektywie wiary są one zawsze darem Ducha Świętego, który w ten sposób udziela rodzinom wsparcia i charyzmatu odnowy⁶⁷⁷. Nadto stowarzyszenia te stanowią pewną reakcję na lansowaną współcześnie anonimowość techniki, a także pewnego rodzaju sprzeciwem wobec nadmiernej instytucjonalności życia kościelnego i reglamentacji życia społecznego⁶⁷⁸. „Współczesnej rodzinie nie wystarcza sąsiedztwo, tak ważne dawniej. Nie wystarczą też organizacje przeżywające obecnie również swój kryzys. Rodzina poszukuje grup o pewnej intymności, o rzeczywistej wewnętrznej więzi, które pozwoliłyby jej wyrazić siebie z całą szczerością i w których dokonywałaby się wymiana i podział”⁶⁷⁹.

Taką funkcję może spełniać praktyka organizowania tzw. dialogów małżeńskich. Udział rodzin w tego typu ruchach i inicjatywach dodatkowo motywuje zaangażowanych oraz odpowiedzialnych parafian, którzy rzeczywiście stają się prawdziwą nadzieją odrodzenia religijnego, społecznego oraz patriotycznego. PSDL „zachęca, aby grupy małżeństw i rodzin odważnie podejmowały starania i skutecznie organizowały liczne stowarzyszenia”⁶⁸⁰.

Zachęca też do głębszego przeżywania sakramentu małżeństwa przez udział w rekolekcjach zamkniętych, dniach skupienia, warsztatach, pielgrzymkach, jubileuszach sakramentu małżeństwa, spotkaniach dla młodych małżonków, do udziału

⁶⁷⁵ Por. FC 72.

⁶⁷⁶ Zob. R. BIELEŃ. *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce. Uwarunkowania – zadania – prognozy*. Lublin 2001; J. BŁASZCZEĆ. *Katolickie ruchy na rzecz rodziny*. W: KOMISJA EPISKOPATU POLSKI. *Program duszpasterski na rok 1993/1994. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*. Red. E. Szczotok, A. Liskowski. Katowice 1993 s. 501-506.

⁶⁷⁷ Por. W. ŚMIGIEL. *Zrzeszenia rodzin katolickich w Polsce* s. 67.

⁶⁷⁸ Por. Y. CONGAR. *Grupy nieformalne w Kościele z katolickiego punktu widzenia*. „Collectanea Theologica” 42:1972 nr 5 s. 21.

⁶⁷⁹ H. WRÓŃSKA. *Ruchy i grupy eklezjalne wspierające rodzinę*. „Roczniki Teologiczne” 62:2015 z. 11 s. 81.

⁶⁸⁰ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 84.

w nabożeństwach słowa Bożego, w kręgach biblijnych, do czytelnictwa prasy katolickiej i popularyzacji książek religijnych, tak by na każdym etapie życia być świadkiem chrześcijańskiego stylu życia małżeńsko-rodzinnego także w przestrzeni publicznej. Po tym właśnie wszyscy poznają, że mają do czynienia z uczniami Chrystusa, w duchu wzajemnej miłości (por. J 13,35), w rzeczowej odpowiedzialności za pasterską misję Kościoła, w której każda rodzina na mocy chrztu świętego ma zaszczyt uczestniczyć.

Na zakończenie tego paragrafu chciałbym zaznaczyć, że chrześcijańska wizja małżeństwa i rodziny jest szczególnym wyzwaniem i perspektywą dla współczesnego młodego pokolenia chrześcijan. Mają oni pod tym względem do spełnienia bardzo ważne zadanie, dlatego to właśnie ich na pierwszym miejscu należy wpisywać w programy duszpasterskie, ułatwiające im kościelną transformację, do czego przede wszystkim przyczynia się wspólnota parafialna, czemu też poświęcam dalsze rozważania.

§ 2. Wspólnota parafialna doświadczeniem miłości międzyludzkiej

Parafia jako wspólnota eucharystyczna i ośrodek życia liturgicznego rodzin chrześcijańskich⁶⁸¹ jest podstawowym miejscem doświadczenia miłości międzyludzkiej. Jest ona nie tylko najmniejszą komórką zhierarchizowanego Kościoła, lecz także prawdziwym Kościołem Bożym⁶⁸². „Wspólnota parafialna stanowi także środowisko ludzkie, w którym odbywa się działalność ewangelizacyjna Kościoła, celebrytuje się sakramenty i świadczy dzieła miłosierdzia, w dynamice misyjnej, która – oprócz tego, że jest nieodłącznym elementem działalności duszpasterskiej – staje się kryterium weryfikacji jej autentyczności. We współczesnej dobie, czasami charakteryzującej się marginalizacją i samotnością, wspólnota parafialna jest powołana, aby być żywym znakiem bliskości Chrystusa poprzez sieć braterskich relacji, skierowanych na nowe formy ubóstwa”⁶⁸³.

Jan Paweł II, zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, podkreślał, iż wymiar instytucjonalno-organizacyjny parafii odgrywa w niej rolę służebną wobec

⁶⁸¹ Por. KKK 2226.

⁶⁸² Por. KK 26, 28.

⁶⁸³ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Instrukcja Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej* p. 19.

aspektu wspólnotowo-charyzmatycznego. Oznacza to, że właśnie w tym aspekcie należy szukać szans i możliwości rozwoju parafii⁶⁸⁴. Jest to wymiar o tyle ważny i konieczny, „że bez niego apostołstwo samych pasterzy nie może być w pełni skuteczne”⁶⁸⁵.

Żadna nauka nie jest lepiej dostosowana do ideału wspólnoty parafialnej i życia poszczególnych chrześcijan niż doświadczenie miłości międzyludzkiej, zakorzenione w miłości Boga w Trójcy Świętej Jedynej. „Parafia jest formą obecności Kościoła na terytorium, jest środowiskiem słuchania Słowa, wzrostu życia chrześcijańskiego, dialogu, przepowiadania, ofiarnej miłości, adoracji i celebracji”⁶⁸⁶. Nauka ta jest istotą funkcji pasterskiej, całego duszpasterstwa, apostołstwa i przesłania ewangelicznego.

Słowo Boże daje temu wystarczające potwierdzenie. W Pierwszym Liście św. Jana czytamy: „Bóg jest Miłością, kto trwa w miłości, trwa w Bogu, a Bóg w nim” (1 J 4,16); w Ewangelii św. Jana: „To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali, jak Ja was umiłowałem” (J 15,12); w Liście do Rzymian: „Miłość jest doskonałym wypełnieniem Prawa” (Rz 13,10). Chodzi jednak o tę miłość, której źródłem jest Jezus, prawdziwy Bóg i prawdziwy Człowiek. „Ta właśnie miłość, na której buduje się Kościół, *communio* wierzących w Chrystusa, jest warunkiem jego zbawczego posłannictwa: aby i oni stanowili jedno, jak My stanowimy jedno – modlił się Jezus, aby «świat poznał, żeś Ty Mnie posłał» (J 17,23). Jest to istota apostołatu Kościoła: szerzyć prawdę o miłości Chrystusa; czynić wszystko, by ta prawda była przyjmowana i by była wiarygodna; dawać tej miłości świadectwo i czynić ją widzialną”⁶⁸⁷.

To urzeczywistnianie miłości Chrystusa w świecie decyduje o obliczu wspólnoty parafialnej i najlepiej ukazuje, czy jest ona zjednoczona z Sercem Bożym i czy chce stale odnawiać się w swojej funkcji pasterskiej, tak by trwać w niej na wzór Najwyższego Pasterza. Nawet więcej – wspólnota parafialna nie może istnieć bez doświadczenia miłości międzyludzkiej na wszystkich jej poziomach, ponieważ najpierw powstała w zamyśle i w miłości Ojca, Syna i Ducha Świętego, i z tej miłości czerpie w nieskończoność. Nadto ta miłość objawia się i udziela we wszystkich wierzących przez Jezusa Chrystusa – Głowę Mistycznego Ciała, i przez Niego powołuje nas do

⁶⁸⁴ Por. R. KAMIŃSKI. *Parafia miejscem budowania cywilizacji miłości*. W: *Wierzę w Boga Ojca. Program duszpasterski na rok 1998/1999*. Katowice 1998 s. 281-282; zob. TENŻE. *Ewangelizacja w parafii*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 4:1976 s. 107-122.

⁶⁸⁵ ChL 26; por. DA 10.

⁶⁸⁶ EG 28.

⁶⁸⁷ JAN PAWEŁ II. *Kościół tajemnicą komunii zbudowanej na miłości* (15.01.1992) s. 101.

uczestnictwa z sobą w życiu i w chwale, obdarowując nas niezliczonymi darami łaski i charyzmatami.

Miłość jako największa z cnót (por. 1 Kor 13,13), więź doskonałości (por. Kol 3,14), źródło, z którego wypływają i do którego prowadzą wszystkie inne wartości, cnoty i cele życia ludzkiego i chrześcijańskiego, winna przenikać wszystkie inicjatywy parafialne, wypełniać egzystencjalną relację do Boga, do ludzi, do siebie samego i do całego świata. I jeśli powszechne stało się dziś sformułowanie św. Jana Pawła II, że „człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się miłość, jeśli nie spotka się z miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni jej w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa”⁶⁸⁸, to równie jasne staje się, że niezależnie od różnorodności powołań w Kościele Chrystusowym jedna może być na nią odpowiedź: pozytywna bądź odmowna, mianowicie odpowiadająca niewiernością i niepotrafiącą się wypowiedzieć ani uzewnętrznić.

Sobór Watykański II ukazał w związku z tym Kościół jako żywy organizm, w którym każdy stanowi aktywną cząstkę, suponując odpowiedzialną i twórczą postawę wiernych. „Społeczność wierzących *communitas christifidelium*, stanowi w koncepcji parafii istotny i podstawowy element personalny. Wyrażenie to uwydatnia dynamiczny związek między osobami, które w określony sposób parafię tworzą pod nieodzownym przewodnictwem własnego pasterza”⁶⁸⁹. Różnorodność członków służy ubogaceniu Kościoła. Aktywność wiernych w życiu Kościoła wymaga opieki i pomocy ze strony pasterzy, którzy mają „tak uznawać ich posługi i charyzmaty, aby wszyscy oni pracowali zgodnie, każdy na swój sposób dla wspólnego dobra”⁶⁹⁰.

Zgodnie z nauką Kościoła urząd pasterski w Kościele jest wyraźnie służbą⁶⁹¹. W Piśmie Świętym określona jest ona wyrażeniem „diakonia” (zob. Dz 1,17,25; Rz 11,13; 1 Tm 1,12), gdyż podstawową zasadą w realizacji kościelnej funkcji pasterskiej jest pokorna służba braciom (zob. Mt 20,26-28), a najważniejszym motywem troska o zbawienie dusz. Wyraża to doskonale sam obrzęd święceń kapłańskich, w którym

⁶⁸⁸ RH 10.

⁶⁸⁹ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* cz. II p. 18.

⁶⁹⁰ KK 30; por. KPK kan. 212 § 2, 229 § 1, 529 § 2. Kolegialność mająca swe źródło w synodzie zmierza do tego, by mobilizować wiernych do troski o dobro Kościoła partykularnego (por. E. GÓRECKI. *Synod diecezjalny w Kościele posoborowym*).

⁶⁹¹ Por. KK 24.

„mający otrzymać święcenia pada na twarz, całym ciałem, czołem dotyka posadzki świątyni, a w tej postawie zawiera się wyznanie jakiejś całkowitej gotowości do podjęcia służby, jaka zostaje mu powierzona [...]. W tej postawie leżenia krzyżem przed otrzymaniem święceń wyraża się najgłębszy sens duchowości kapłańskiej: tak jak Piotr, przyjmując we własnym życiu krzyż Chrystusa i uczynić się posadzką dla braci”⁶⁹².

Samo słowo „pasterz” wskazuje i skupia w jednej perspektywie, jednolitej i ustawicznej, wszystkie zobowiązania wobec ludzi i Ludu Bożego. Całe kapłaństwo Nowego Testamentu jest ześrodkowane na tej figurze i ukazuje ów specyficzny związek między pasterzem a Ludem Bożym, który jest równocześnie wspólnotą stałą, żywą i uczuciową, a zarazem w najwyższym stopniu odpowiedzialną⁶⁹³.

Dokumenty Magisterium Kościoła podkreślają, że „ludzie świeccy, tak jak wszyscy chrześcijanie, mają prawo otrzymywać w obfitości od swoich pasterzy duchowe dobra Kościoła, szczególnie pomoc słowa Bożego i sakramentów, sami zaś przedstawiać pasterzom swoje potrzeby i życzenia z taką swobodą i ufnością, jaka przystoi synom Bożym i braciom w Chrystusie”⁶⁹⁴. Tworzy się wtedy braterska wspólnota, która przenika się wzajemnie odpowiedzialnością za trwanie w Kościele. „Misja promowania ewangelizacji, do wypełniania której powołana jest przede wszystkim parafia, dotyczy zatem całego Ludu Bożego, różnych jego członków: prezbiterów, diakonów, konsekrowanych i świeckich, każdego zgodnie z własnym charyzmatem i powierzonymi mu zadaniami”⁶⁹⁵.

Tak rozumiana i przeżywana wspólnota Kościoła ukierunkowała obrady PSDL na zadania duszpasterzy w parafii i na wskazanie, iż „do istoty władzy oraz urzędu w Kościele należy ofiarna posługa Ludu Bożemu. Prezbiterzy – głosząc potrzebę posługiwania – sami muszą dawać przykład pokornego posługiwania. Działalność pasterska prezbitera w parafii winna być przeniknięta duchem miłości pasterskiej, a ksiądz powinien być znakiem miłości Chrystusa w Kościele”⁶⁹⁶. Tylko wówczas można stawać się „darem z siebie”, nosić w sobie cechy oddania apostołskiego na miarę

⁶⁹² JAN PAWEŁ II. *Dar i Tajemnica* s. 44-45; por. KK 24.

⁶⁹³ Por. PDV 1, 22.

⁶⁹⁴ KK 37.

⁶⁹⁵ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Instrukcja Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej* p. 41.

⁶⁹⁶ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 86.

Chrystusa Dobrego Pasterza i być dla innych pobudką do czynienia dobra w konkretnej wspólnocie i w całym Kościele⁶⁹⁷.

Ma to być miłość wyjątkowa, pełna entuzjazmu i wciąż na nowo podejmująca różnorodne inicjatywy, ceniąca Boga ponad wszystko i miłująca każdego ze względu na Boga i gotowa do rezygnacji z samego siebie, ze swoich wygod, koncepcji czy projektów. Wspólnota parafialna pozbawiona takiego duszpasterstwa i świadectwa miłości, nieogarnięta miłością ponad wszystkie poruszenia umysłu i serca, mija się z ideałem, który wyznacza jej sam Jezus Chrystus. Sprzeciwia się jej w sposób karygodny oddzielanie miłości Boga od miłości do ludzi, selekcyjonowanie osób z czysto ludzkich motywów i względów, tworzenie atmosfery „lepszych i gorszych”, „łaski dobrego uczynku”, gdzie zawsze jest pan i ten gorszy, brak wolności w dziedzinie ludzkiej i duchowej, pycha i zarozumiałość, brak bezinteresowności i szlachetnej prostoty czy wygodnictwo uspokajające własne sumienie, co jest raczej owocem barku jedności wiary i miłości międzyludzkiej. Nadto parafia niezłączona z ludzkimi dążeniami i dramataми, zwłaszcza wobec kultury dehumanizacji i znieczulicy społecznej, sprawiającej, że człowiek czuje się zagubiony i zdezorientowany, nie tylko nie jest wierna swemu powołaniu i misji bycia w świecie, ale i nie jest znakiem i narzędziem powołania wszystkich ludzi do życia w komunii⁶⁹⁸.

PSDL, biorąc pod uwagę te wszystkie wyzwania, wskazał, iż realizacja posługi pasterzowania w parafii wymaga „od proboszcza i innych prezbiterów w niej pracujących zachowania kilku podstawowych zasad, należą do nich m.in.:

1. Zasada dobra wspólnego. Według niej dobro wspólne wspólnoty parafialnej podporządkowane jest dobru Kościoła powszechnego przez dobro wspólne Kościoła diecezjalnego, ale zdecydowanie przewyższa dobro wspólne różnych zrzeszeń religijnych funkcjonujących w parafii.

2. Zasada jedności. Proboszcz wypełniający posługę duszpasterską powinien mieć świadomość, że jest fundamentem jedności powierzony mu przez biskupa parafii. Troska proboszcza o jedność musi jednak dopuszczać różnorodność pastoralną i organizacyjną w parafii.

⁶⁹⁷ Por. PDV 23; K. WOJTYŁA. *Osobowa struktura samostanowienia. W: Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne.* Lublin 1994 s. 431.

⁶⁹⁸ Por. ChL 27.

3. Zasada pomocniczości. W myśl tej zasady proboszcz nie powinien rezerwować sobie zadań oraz obowiązków, które inni mogą kompetentnie wykonać. Swym współpracownikom winien udzielać potrzebnych uprawnień i popierać słuszne poczynania wiernych.

4. Zasada koordynacji. Wszystkie inicjatywy w parafii powinny być koordynowane, aby uniknąć ich dublowania lub rozproszenia. Koordynacja przyczynia się do skutecznego ewangelicznego oddziaływania na parafian, jak też minimalizowania nieporozumień w pracy duszpastersko-apostolskiej⁶⁹⁹.

W zasadach tych wyraża się jasno zidentyfikowanie miłości duszpasterskiej, która buduje Kościół: *communio* wierzących w Chrystusa, i jest warunkiem Jego zbawczego posłannictwa oraz wszelkiego apostołatu. Osobowość duszpasterza musi ujawniać głęboki zmysł wiary oraz dar rozeznania⁷⁰⁰, niepowierzchowne otwarcie na Ducha Świętego, który jedynie może doprowadzić do pełnej dojrzałości duszpasterskiej aż do oddania samego siebie (por. J 15,13; 10,11) w gotowości, którą Dobry Pasterz pragnie widzieć w życiu wszystkich prezbiterów⁷⁰¹.

Pojęcie *communio* wiąże się z nową świadomością Kościoła postrzegającego siebie jako wspólnotę zamierzoną przez Boga, zakorzenioną w Bogu i prowadzącą do jedności z Bogiem⁷⁰². Jan Paweł II przestrzegał: „Byłoby prawdziwym dramatem, gdyby sytuacja bytowa księży, wolność od wielu codziennych udręk, z którymi muszą borykać się często świeccy, stworzyły pomiędzy duchowieństwem i wiernymi jakąś obcość [...]. Nowe czasy, nowe warunki domagają się nowych form tej służby⁷⁰³. Zaś papież Benedykt XVI podkreślał, iż dziś nie wolno bać się „opuścić swojego świata” i udawać, że się nie słyszy naglących wyzwań czasu⁷⁰⁴. Wielkoduszność w odnowie pasterskiej misji całego Ludu Bożego musi przynosić zwielokrotnione zaangażowanie, za cenę przyszłego obrazu Kościoła i poszczególnych jej wspólnot lokalnych⁷⁰⁵.

⁶⁹⁹ I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). T. 1 s. 87.

⁷⁰⁰ Por. JAN PAWEŁ II. *Dar i Tajemnica* s. 87.

⁷⁰¹ Por. PDV 15; EinE 34.

⁷⁰² Por. KK 4, 8, 13-15, 18, 24-25; KO 10; KDK 32.

⁷⁰³ JAN PAWEŁ II. *Szafarz Najświętszej i Największej Tajemnicy* (Tarnów, 10.06.1987). W: *Do końca ich umiłował. Trzecia wizyta duszpasterska w Polsce 8-14.06.1987*. Watykan 1987 s. 88.

⁷⁰⁴ Por. BENEDYKT XVI. *Trwajcie mocni w wierze*. Kraków 2006 s. 32-33.

⁷⁰⁵ Por. VC 82; FC 65.

W refleksji teologicznej po II Soborze Watykańskim nie od razu zauważono bogate treści pojęcia służby i dialogu. Doprowadziło to do zbyt socjologicznego traktowania Kościoła⁷⁰⁶. W *Liście Kongregacji Nauki Wiary do biskupów o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია* zwrócono uwagę, iż pojęcie to „musi być rozumiane w kontekście całego nauczania biblijnego i tradycji patrystycznej, gdzie «komunia» zakłada zawsze podwójne odniesienie: «wertikalne» (komunia z Bogiem) i «horyzontalne» (komunia między ludźmi)”⁷⁰⁷. Realizuje się ona jako *communio sanctorum*, czyli wspólnota mających udział w tzw. rzeczach świętych (w pełni łaski prawdy) i związana ze świętymi w niebie. W świecie ujawnia się jako *communio fidelium*, czyli braterska wspólnota wiernych wszystkich ochrzczonych, namaszczone Duchem Świętym i mających udział w kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa.

W chrześcijańskim stylu kierowania parafią w duchu komunii na pierwszym miejscu w wyróżnia się potrzeba dialogu. Jest to podstawowe pojęcie, które wydobyl i ukazał Sobór Watykański II⁷⁰⁸. W *Encyklopedii katolickiej* czytamy, iż „dialog jest rozmową mającą na celu wzajemne konfrontacje i zrozumienie, a także współdziałanie w zakresie wspólnego poszukiwania prawdy, obrony wartości ogólnoludzkich i współpracy dla sprawiedliwości społecznej i pokoju”⁷⁰⁹. A zatem dialog ma na celu zbliżenie ludzi do siebie, a jego konsekwencją powinno być podjęcie wspólnego działania w celu pomnożenia dobra.

PSDL zaznaczył, że „do powinności proboszcza należy poznawanie nie tylko potrzeb religijno-moralnych wiernych, ale również ekonomiczno-społecznych warunków ich życia. Proboszcz powinien wspierać rozwój cnoty odpowiedzialności parafian za losy całej wspólnoty parafialnej przez zasięganie ich roztropnej rady i powierzanie im konkretnych zadań. Coraz mniej skuteczne jest kierowanie parafią w stylu autokratycznym. W społeczeństwie pluralistycznym typ proboszcza posługującego się

⁷⁰⁶ Por. W. ŚMIGIEL. *Uczestnictwo wiernych świeckich w budowaniu Kościoła-Wspólnoty*. Lublin 2010 s. 34-35.

⁷⁰⁷ KONGREGACJA NAUKI WIARY. *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła* s. 391.

⁷⁰⁸ Por. D. PETER. *Społeczna rola dialogu. Refleksja teologiczno-społeczna*. Warszawa 2009 s. 16-17; por. K. WOJTYŁA. *Lud Boży (z przemówienia w Radio Watykańskim 25.11.1963)*. „Przewodnik Katolicki” 1964 nr 7 s. 65; por. J. KUROSZ. *Dialog we wspólnotach parafialnych jako wyzwanie XXI wieku*. „Ateneum Kapłańskie” 165:20015 z. 2(639) s. 254.

⁷⁰⁹ R. ŁUSZCYK. *Dialog*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 3. Lublin 1979 kol. 1258.

autokratycznymi metodami działania, z bezkompromisowością we wszystkich sprawach, z wymaganiem ślepego posłuszeństwa dla urzędowego autorytetu jest wysoko nieadekwatne do formatu współcześnie promowanej ludzkiej mentalności. Zalecaną przez Kościół postawę służebną najbardziej wyraża postawa miłości pasterskiej samego Chrystusa. Styl kierowania parafią zbudowany na takiej właśnie miłości najlepiej odpowiada wymogom naszych czasów i gwarantuje przede wszystkim głębokie wniknięcie w religijno-moralne potrzeby parafian⁷¹⁰.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że Dobra Nowina została nam przekazana w dialogu, podczas którego Bóg stanął przed człowiekiem, skierował do niego słowo i oczekiwał, by on w wolności odpowiedział na Jego wezwanie. To spotkanie człowieka z Bogiem trwa nieustannie w Kościele i cały czas jest wezwaniem do żywej wiary, która rodzi się ze słuchania słowa Bożego (por. Rz 10,17). To ono właśnie napomina do kształtowania w sobie również takich cech, jak: bezinteresowność, nieuleganie zbyt subiektywnym poglądom, ale i stanowczość w sprawach zasadniczych, cierpliwość, ufność w ukryte działanie łaski (por. Tt 1,7-8), niepodzielność życia i służby, ewangeliczny optymizm i dyspozycyjność⁷¹¹. W takiej opcji żyje się w pełni dla dobra Chrystusowego Kościoła i jasno pojmuje się sens Pawłowych słów: „Gdybym też miał dar prorokowania i znał wszystkie tajemnice i posiadał wszelką wiedzę i wiarę miał tak wielką, iżbym góry przenosił, a miłości bym nie miał – byłbym niczym”(1 Kor 13,2).

Duszpasterskie zadania w parafii powinny być z odpowiednim wyprzedzeniem planowane i omawiane. Należy jasno określić cele, środki, metody i etapy realizacji. Rozliczanie podjętych zobowiązań jest również konieczne, aby nie marnotrawić energii i zaangażowanych środków duchowych i materialnych. Trzeba przejść do zasady, że parafia jest wspólnotą duchową, ale także istnieje fizycznie w świecie. Przez to każdy wierzący mieszkaniec tej parafii nie może czuć się zwolniony z obowiązku rozwiązywania jej problemów. Możliwości są przeróżne, począwszy od dawania rad, finansowego wsparcia, poświęcenia swojego czasu, a skończywszy na modlitwie intencyjnej. Przez takie działania każdy członek wspólnoty parafialnej bierze udział w kształtowaniu życia we wspólnocie lokalnego Kościoła.

⁷¹⁰ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 88.

⁷¹¹ Por. JAN PAWEŁ II. *Prezbiterat – służebne uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa* (31.03.1993). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 269; J. MACHNIAK. *Kapłan i jego duchowość w wielkoczwartkowych Listach do kapłanów Jana Pawła II*. W: *Misja ewangelizacyjna kapłanów w nauczaniu Kościoła – Materiały formacyjne i homiletyczne w roku duszpasterskim 1994/95*. Katowice 1994 s. 155-156.

Pewną trudnością i wyzwaniem w obecnym funkcjonowaniu parafii jest zmniejszająca się liczba powołań kapłańskich. Rodzi to szereg komplikacji również w zakresie duszpasterskim: „trudno niekiedy objąć wszystkie zrzeczenia funkcjonujące w parafii troską duszpasterską aktualizowaną np. poprzez cotygodniowe spotkania. Trzeba rozwijać duszpasterstwo ponadparafialne, np. w miastach czy dekanatach”⁷¹². Oczywiście takie działania musiałyby zostać skoordynowane we współpracy z różnymi instytucjami diecezjalnymi.

We *Wskazaniach dotyczących poradnictwa rodzinnego* PSDL w kontekście duszpasterstwa rodzin zwrócił uwagę na możliwość organizowania poradni rodzinnych jako nowych wyzwań ewangelizacyjnych. „Ze względu na rosnącą liczbę osób wymagających pomocy w wielu szczególnych dziedzinach, w diecezji powinny istnieć diecezjalne specjalistyczne poradnie rodzinne oraz, w miarę możliwości, rejonowe rodzinne poradnie specjalistyczne”⁷¹³. Z pewnością postępująca laicyzacja społeczeństwa oraz niedojrzałość młodych ludzi są często wynikiem pojawiających się kryzysów małżeńskich, a co za tym idzie rozkładu życia małżeńskiego i rodzinnego. „Poradnie takie, w celu zapewnienia zgłaszającym się integralnej pomocy, powinny zatrudnić różnych specjalistów: psychologów, pedagogów, lekarzy, doradców życia rodzinnego, a także duszpasterzy”⁷¹⁴. Omówiony wyżej dokument formułuje także stanowisko doradcy życia rodzinnego, którym „może być osoba w wieku 25-60 lat, posiadająca minimum średnie wykształcenie i odpowiednią wiedzę z zakresu psychologii oraz teologii małżeństwa i rodziny”⁷¹⁵. Podstawowym miejscem posługi takiego doradcy jest parafialna poradnia rodzinna, miejscem formacji i przygotowania do pełnienia tej funkcji zajmuje się Wydział Duszpasterstwa Rodzin Legnickiej Kurii Biskupiej⁷¹⁶.

W dużej mierze szczegółowe zajęcie się sprawą małżeństw przez PSDL było wynikiem diagnozy postawionej po zebraniu różnych opinii z terenu diecezji legnickiej i będącej podstawą do dalszej pracy na rzecz duszpasterstwa małżeństw i rodzin. „Oddziaływanie poradni na kształt życia małżeńsko-rodzinnego jest wysoce efektywne. Niemniej dotyczy ono jedynie tych osób, które z takiej możliwości chcą i mogą

⁷¹² B. DROŹDŹ. *Synteza diecezjalna z diecezji legnickiej dla Synodu o synodalności* [dostęp: 29.06.2022].

⁷¹³ *Wskazania dotyczące poradnictwa rodzinnego w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 325.

⁷¹⁴ *Tamże*.

⁷¹⁵ *Tamże* s. 324.

⁷¹⁶ *Zob. tamże* s. 324-325.

skorzystać. Dla przykładu podajemy dane zebrane z niektórych parafii dekanatów: Legnica Zachód, Legnica Katedra, Jawor, Jelenia Góra i Kamienna Góra. W roku 2006 w 20 poradniach udzielono ponad tysiąc porad. Tylko 3-4% zawierających małżeństwo nie uczestniczyło w konsultacjach prowadzonych przez poradnie przed zawarciem związku⁷¹⁷.

Rozumienie kondycji polskich rodzin stało się okazją do zauważenia ich potrzeb w kontekście właściwego przygotowania do małżeństwa i stałej formacji chrześcijańskiej. „Jak najpilniejsza jawi się potrzeba powołania dodatkowych poradni rodzinnych z wykwalifikowaną kadrą, nawet przy każdej parafii. Należy również zadbać o to, by w każdym dekanacie odbywał się kurs przygotowujący do małżeństwa, prowadzony między innymi przez osoby świeckie z wykształceniem psychologicznym lub pedagogicznym, doradców życia małżeńskiego, a nawet lekarzy, by formacja chętnych do założenia rodziny była pełna. Istotną sprawą jest więc kształcenie kompetentnej kadry dla duszpasterstwa rodzin⁷¹⁸. Przytoczone powyższe zagadnienia z dokumentów końcowych PSDL są odpowiedzią wobec podjętych wyzwań duszpasterskich w zakresie małżeństwa i rodziny.

Szczególna troska duszpasterska powinna być okazywana grupom ludzi narażonym na dystansowanie się od Kościoła, czyli żyjącym w związkach niesakramentalnych, małżonkom porzuconym, którzy pozostali wierni przysiędze małżeńskiej i nie wstąpili w nowy cywilny związek, nadto ludziom uzależnionym od alkoholu oraz dotkniętym patologią życia społecznego⁷¹⁹. „Ponieważ świeccy, jak wszyscy wierni, wezwani są przez Boga do apostołstwa na mocy chrztu i bierzmowania, dlatego mają obowiązek i prawo, indywidualnie lub zjednoczeni w stowarzyszeniach, starania się, by orędzie zbawienia zostało poznane i przyjęte przez wszystkich ludzi na całej ziemi. Obowiązek ten jest tym bardziej naglący tam, gdzie jedynie przez nich inni ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Chrystusa. Ich działalność we wspólnotach

⁷¹⁷ *Materiały robocze Komisji ds. Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin*. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4 s. 38-39.

⁷¹⁸ *Tamże* s. 41.

⁷¹⁹ Por. E. SAKOWICZ. *Katolicy dystansujący się od Kościoła*. W: *Leksykon teologii pastoralnej* s. 254.

eklezyjalnych jest tak konieczna, że bez niej w większości przypadków apostołstwo pasterzy nie może być w pełni skuteczne”⁷²⁰.

To jest także najlepszy fundament apostołstwa wśród i dla ludzi świeckich w parafii. PSDL podkreślił, iż dzisiejsze społeczeństwo nie może być pozbawione obecności i zaangażowania ludzi świeckich. Jest to ważny element realizacji funkcji pasterskiej, stanowiący właśnie o chrześcijańskim stylu życia, tak istotnym w obecnej sytuacji Kościoła w Polsce: „Podstawową formą chrześcijańskiej obecności i działalności osób świeckich żyjących w poszczególnych parafiach diecezji jest tzw. apostołstwo powszechne, które urzeczywistnia się jako świadectwo ewangelicznego życia. Najlepszym źródłem apostołstwa świeckich jest ich wszczęcie w Chrystusa i w Jego potrójną misję – Nauczyciela, Kapłana oraz Króla, które zapoczątkował sakrament chrztu i umocnił szczególnie sakrament bierzmowania”⁷²¹.

Współcześnie bardzo ważne jest podkreślenie, iż apostołat katolików świeckich nie jest kwestią wyboru, lecz chrześcijańską powinnością. Zaniechanie jej jest rozmijaniem się z własną tożsamością⁷²². Życiowy program i podstawowe wybory przestają być jasne i jednoznaczne, a na to miejsce wstępuje brak krytycznego myślenia o swoim własnym postępowaniu, utrata poczucia winy, trwałego systemu wartości i osobowego związku z Bogiem. Trzeba też tu wspomnieć o braku rozróżnienia pomiędzy idealizmem a realizmem, które to pojęcia często dowolnie odnosi się do Kościoła i zapomina, że w dziejach Kościoła nie iluzja, ale realizm chrześcijańskiego życia jest najważniejszy. „Jest to o tyle istotne, że współczesny świat kocha iluzje”⁷²³, chętnie je przyjmuje i tworzy. Natomiast w życiu religijnym wszystkie formy faryzeizmu do niego się odnoszą. Jezus w Ewangelii często je piętnował⁷²⁴.

Realizm ten ma się ujawniać w podstawowych środowiskach wspólnoty życia rodzinnego, sąsiedzkiego, zawodowego, w obszarach społeczno-gospodarczych, politycznych oraz kulturowo-obyczajowych, a zatem w tych wszystkich obszarach, w których w różnych wymiarach aktualizuje się życie chrześcijanina w świecie. Dojrzała

⁷²⁰ KKK 900; por. KK 33. Apostołstwo świeckich w parafii ma charakter stały i nie jest zależne od mandatu hierarchii kościelnej (zob. J. MARIAŃSKI. *Male grupy szansą apostołstwa świeckich*. W: *Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/1995* s. 511).

⁷²¹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 89.

⁷²² Por. *tamże*.

⁷²³ E. STANIEK. *Kapłańska codzienność*. „Pastores” 1998 nr 1 s. 78.

⁷²⁴ Zob. *tamże*.

miłość w wierze zakłada akt wolnej woli i zamierzoną decyzję życia. Nie wynika ona z jakiegoś nastroju czy sentymentalizmu, ale jest pewnością miłości rozlanej w sercach wierzących przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. I tylko w takiej logice w parafii mogą tworzyć się i wzrastać w wymiarze duchowym, ludzkim, intelektualnym i pastoralnym różne stowarzyszenia i zrzeczenia kościelne.

PSDL sformułował, iż „na parafii ciąży obowiązek tworzenia różnego rodzaju wspólnot, będących środowiskiem chrześcijańskim dla poszczególnych wiernych. W nich bowiem ma miejsce formacja doktrynalna, duchowa i praktyczna. Przez małe wspólnoty parafie realizują istotę swojego powołania, dając wiernym sposobność uczestnictwa w różnych formach nauczania kościelnego, oddawania czci Bogu i realizowania miłości bliźniego. Członkowie małych grup religijnych mają możliwość osobistego rozwoju, otwarcia się na innych i poczucia spełnienia misji ewangelizacyjnej”⁷²⁵. Z jednej strony są one „prawdziwym wyrazem kościelnej komunii”⁷²⁶, z drugiej ośrodkami ewangelizacyjnymi. Mogą odegrać znaczącą rolę w przekształcaniu parafii będącej niejednokrotnie raczej instytucją zapewniającą posługi religijne w prawdziwą wspólnotę parafialną – organizm złożony z wielu wspólnot⁷²⁷.

Współczesna socjologia podkreśla dynamikę relacji interpersonalnych w małych grupach. Małe grupy powstają nieoczekiwanie i spontanicznie, mogą stanowić swoiste antidotum na anonimowość współczesnego życia, kryzysy społeczne i urzeczowienie kontaktów międzyludzkich. Umożliwiają rozwój indywidualnych i bezpośrednich kontaktów, łatwiejszą wymianę doświadczeń i poglądów, częstsze niż gdzie indziej udzielanie sobie pomocy w duchu wzajemnego apostołstwa. Ważne jest jednak, by nie były to wspólnoty zamknięte czy niedostępne, ale otwarte na wszystkich, by służyły wszystkim dla dobra Kościoła: „Jako dobrzy szafarze różnorodnej łaski Bożej – napisał św. Paweł – służcie sobie nawzajem tym darem, jaki każdy otrzymał” (1 P 4,10). Dzięki tym charyzmatom życie wspólnoty pełne jest duchowego bogactwa i wszelkich posług. Różnorodność zaś umacnia to duchowe bogactwo⁷²⁸.

⁷²⁵ I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). T. 1 s. 90. „Grupy te mają być „szkołami jedności, grupami osób w drodze, w których chrześcijanie nauczą się życia razem w prawdzie i miłości” (BENEDYKT XVI. *Nieście światło Chrystusa do wszystkich środowisk*. OR 27:2006 nr 8 s. 8).

⁷²⁶ ChL 26.

⁷²⁷ Por. R. KAMIŃSKI. *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1997 s. 102.

⁷²⁸ Por. JAN PAWEŁ II. *Kościół jako wspólnota bogata w charyzmaty* s. 166.

Takie zaangażowanie parafian wymaga wsparcia ze strony duszpasterzy i całej parafii, co wskazuje na konieczne powiązanie odnowy duszpasterskiej parafii z działaniami wszelkich zrzeszeń katolickich. Tylko w takiej współpracy zarówno duszpasterze, jak i parafianie mają możliwość odkrycia komunii Kościoła i rzeczywistej odpowiedzialności za Kościół lokalny, która w pierwszym rzędzie przekłada się na wrażliwość na drugiego człowieka i troskę o jego zbawienie. Szczególną zaś „pomocą dla duszpasterzy, jak i dla aktywnych parafian w dziele poznawania sposobów inspirowania, powoływania oraz organizacyjnego zawiązywania zrzeszeń religijnych we wspólnocie parafialnej służy Wydział Duszpasterski Legnickiej Kurii Biskupiej oraz Diecezjalna Rada Ruchów i Stowarzyszeń Diecezji Legnickiej”⁷²⁹. Przy ich współpracy świadectwo miłości międzyludzkiej poszczególnych wspólnot może stawać się wiarygodne i obiektywne, otwarte na najbardziej naglące egzystencjalne i duchowe potrzeby innych ludzi. Nadto „świeccy powinni pamiętać, że parafia jest nie tylko terenem, na którym mała wspólnota się urzeczywistnia i realizuje swoje posłannictwo, ale jest także jej częścią i dobro parafii jest jej dobrem nadrzędnym”⁷³⁰.

Ważną rolę w przekazywaniu tych kwestii może pełnić np. spotkanie wiernych z duszpasterzem w kancelarii parafialnej, miejscu nie tylko rzetelnego funkcjonowania wspólnoty wiernych, ale także dobrej sposobności do spotkania i dyskusji. Podobnie podczas wizyty duszpasterskiej (nie tylko kolędy) ksiądz może spotkać się z człowiekiem w jego domowym środowisku, może poznać jego problemy i radości, a jednocześnie zainspirować go przynależnością do wspólnoty parafialnej, komunii osób wzajemnie się wspierających, dzielących się doświadczeniem wiary i miłości.

Cała wspólnota parafialna winna czuć się odpowiedzialna za rozpoznawanie i upowszechnianie miłości czynnej na terenie całej parafii, odnalezienie różnorodnych sfer ludzkiego bólu i cierpienia, tych, którzy są opuszczeni i zepchnięci na margines naszego konsumpcyjnego społeczeństwa.

PSDL wskazał, iż do konkretnych zadań parafii jako wspólnoty miłości międzyludzkiej należy rozbudzanie zapału do dzieł miłosierdzia, dobroczynności i apostołstwa. Ważne jest, by te dzieła wypływały z czystej i jedynie skutecznej

⁷²⁹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 91; por. *Zasady współpracy osób konsekrowanych z duchowieństwem diecezjalnym*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 355.

⁷³⁰ W. ŚMIGIEL. *Apostolstwo świeckich w Zrzeszeniach religijnych*. „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 1:2009 z. 51.

motywacji, to jest z miłości. Karl Rahner napisał, że „kto kochając i pokładając zaufanie patrzy wzrokiem miłości na człowieka i na Boga, ten zaczyna widzieć Boga – Człowieka będącego pośrednikiem między Bogiem i człowiekiem, a tym samym gwarancją, że w człowieku można kochać samego Boga oraz że można zdecydować się na miłość do człowieka nie tracąc go. Równocześnie prawdziwa jest teza odwrotna: kochając człowieka kochamy Boga”⁷³¹. Taka miłość, udzielając pomocy duchowej czy materialnej osobom potrzebującym, wielodzietnym, biednym, bezdomnym, emigrantom, niepełnosprawnym, starszym, chorym, osamotnionym, zmarginalizowanym, uzależnionym, przebywającym w szpitalach, w domach starców czy w zakładach leczniczo-opiekuńczych, tworzy specyficzną atmosferę radości i ciepła, wynikającą ze świadomości, że spotkało się kogoś najbardziej kochanego, komu gotowym jest się dać wszystko, całego siebie. To nie jest „łaska” dobrego uczynku czy spotkanie pana wyniosłego i bogatego, ale pełne zapału spotkanie z Chrystusem wzgardzonym przez innych i odepchniętym⁷³².

PSDL zachęcił, by w parafiach wykorzystywać do świadczenia takiej miłości różnorodne możliwości: spotkania z okazji św. Mikołaja, dnia św. Jadwigi Śląskiej – patronki dzieł miłosierdzia, Dnia Chorych i innych okazjonalnych dni i akcji ogłaszanych przez Kościół, a zwracających uwagę na konieczność niesienia pomocy osobom potrzebującym⁷³³. W takie dzieła winny być zaangażowani wszyscy, wszystkie grupy i stowarzyszenia istniejące w parafii, dzieci i młodzież przygotowująca się do sakramentów, osoby indywidualne, rodzice z dziećmi i organizacje, pod przewodnictwem i opieką umiejętnie współpracujących i czuwających duszpasterzy.

Bardzo cenne jest rozpowszechnianie idei wolontariatu wśród dzieci i młodzieży. Jan Paweł II podkreślił, że „wolontariat przeżywany w jego prawdzie, jako bezinteresowne słuźenie ludziom zwłaszcza najbardziej potrzebującym i zapomnianym przez struktury opieki społecznej, należy określić jako ważny wyraz apostołstwa, w którym świeccy mężczyźni i kobiety pełnią rolę pierwszoplanową”⁷³⁴. Nie jest on

⁷³¹ K. RAHNER. *Wierzę w Jezusa Chrystusa*. Paryż 1977 s. 85.

⁷³² Por. JAN PAWEŁ II. *List na zakończenie jubileuszu osiemsetlecia urodzin św. Franciszka*. „Studia Franciszkańskie” 1:1984-1986 s. 33.

⁷³³ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 92; zob. E. ROBEK. *Formy pracy charytatywnej w parafii*. „Ateneum Kapłańskie” 150:2008 z. 1(593) s. 132-143.

⁷³⁴ *Oto ja, pošlij mnie (Iz 6,8)*. 57. tydzień miłosierdzia 7-13 X (w Roku wolontariatu). Red. A. Czarnocki. Warszawa 2001 s. 15.

jednak wystarczająco rozpowszechniany, być może dlatego, że „o tej formie pracy w Polsce zaczęto mówić dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, choć tradycja pracy charytatywnej jest o wiele dłuższa”⁷³⁵.

W większości przypadków działalność ta rozpoczyna się od akcji przypadkowo usłyszanych, choć są i tacy, którzy z własnej inicjatywy w swoim środowisku odnaleźli miejsca, w których mogą świadczyć pomoc innym osobom, zwłaszcza starszym oraz najmłodszym. Najczęstszą formą takiej pomocy stają się zazwyczaj czynności opiekuńcze, robienie zakupów, sprzątanie, organizacja wolnego czasu, rozmowy itp. W wielu wypadkach to inna osoba staje się inspiratorką do podejmowania zadań charytatywnych. Wszyscy włączający się w te dzieła oświadczają, że ta pomoc jest dla nich samych ogromną satysfakcją i nie żałują decyzji o podjęciu tego zadania. Zwracają też uwagę, że obok konkretnej opieki i pomocy, okazania podopiecznym zrozumienia i akceptacji konieczne jest zapewnienie różnych form rozrywki i relaksu.

Pomoc w wolontariacie odsłania wielu młodym kierunek podjęcia dalszej nauki i studiów, a u wszystkich wpływa na ukształtowanie pozytywnych cech charakteru, zmianę negatywnych przyzwyczajzeń oraz możliwość akceptacji drugiego człowieka.

Bardzo cenne są inicjatywy organizowania parafialnych i szkolnych kół Caritas czy parafialnych (szkolnych) kół wolontariatu. Wyraźnie różnią się one od wolontariatu czysto humanistycznego. Wolontariat zakotwiczony w zasadach Ewangelii oraz w przykazaniu miłości Boga i bliźniego ma głębsze motywy, płynące z miłości Boga do człowieka. Nie wynika tylko ze spontanicznej wrażliwości na potrzeby bliźnich, która okazuje się zmienna i czasem po prostu krótkotrwała.

Pierwszym środowiskiem aktywności tych kół jest szkoła i domy rodzinne kolegów i koleżanek. Wśród przykładowych form wyświadczonej im pomocy jest: pomoc materialna dla uczniów pochodzących z ubogich rodzin, zakup przyborów szkolnych, podręczników, przygotowanie prezentów świątecznych, dofinansowanie wycieczek, wsparcie w postaci stypendiów i zapomóg finansowych, troska o chorych uczniów, odwiedziny, zbiórki pieniędzy na kosztowne zabiegi i operacje uczniów, udzielanie korepetycji, prowadzenie akcji mających na celu pozyskiwanie środków finansowych, działalność o charakterze kulturalnym, czyli przygotowywanie spektakli i inscenizacji, organizowanie konkursów, kiermaszów itd.

⁷³⁵ A. KANOS. *Spoleczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie*. Lublin 2010 s. 70.

W dalszej przestrzeni parafialnej istnieje również szeroki wachlarz działań, ukierunkowanych na wsparcie potrzebujących: pomoc ubogim rodzinom, odwiedziny pensjonariuszy domów opieki społecznej, osób przebywających w szpitalach, hospicjach, pomoc osobom niepełnosprawnym, pomoc w robieniu zakupów, organizowanie świątecznych spotkań wigilijnych, wielkanocnych, z okazji Tygodnia Miłosierdzia, Dnia Chorego, Dnia św. Mikołaja i innych.

Bardzo ważną rolę pełni tu parafialny zespół Caritas. PSDL wskazał, iż w „każdej parafii diecezji legnickiej powinien powstać taki zespół, którego celem jest działalność charytatywna i humanitarna dla dopełnienia potrzeb duchowych oraz materialnych człowieka. Działalność ta wypływa z ewangelicznego przykazania miłości i ma na uwadze godność każdej osoby ludzkiej bez względu na jej wyznanie, światopogląd, narodowość, rasę i przekonania. Zespół ten, w miarę swoich możliwości oraz posiadanych środków, włącza się czynnie w realizowanie inicjatyw i zadań stawianych przez Caritas Diecezji Legnickiej oraz koordynuje działalność charytatywną na terenie parafii, prowadzoną niejednokrotnie wraz z innymi organizacjami czy instytucjami niosącymi pomoc i funkcjonującymi w środowisku lokalnym”⁷³⁶.

Na szczególną uwagę zasługuje tu współpraca z Caritas Polska, dzięki czemu parafia uczestniczy w realizowaniu zadań charytatywnych całego Kościoła w Polsce. Do specyficznych zadań należą: Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom, Jałmużna Wielkopostna, Wielkanocne Dzieła Caritas, Tydzień Miłosierdzia czy „Program Skrzydła”. Wszystkie te projekty stały się szczególnym czasem głoszenia, świadczenia i propagowania miłosierdzia w każdej parafii, rodzinie i wśród indywidualnych osób: dzieci, młodzieży i starszych. Dzieła te służą chorym, niepełnosprawnym, dzieciom i młodzieży, dotkniętym klęskami żywiołowymi i innymi nieszczęściami, wszelkiego rodzaju ubogim i potrzebującym. Często idą one w parze z ogromnym świadectwem miłości, różnorodnymi formami solidarności i współpracy społecznej, tworząc w swej istocie cywilizację miłości.

PSDL wymienił również potrzebę organizowania w tym duchu świetlic parafialnych. Ich zadania stają się wręcz koniecznością, zwłaszcza z uwagi na obecne zagrożenia moralne, obyczajowe i duchowe, przedłużający się nierzadko czas pracy rodziców lub ich pobyt za granicą, często bardzo trudne warunki ekonomiczne rodzin wielodzietnych, niepełnych, przeżywających różnorodne trudności, borykających się

⁷³⁶ I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). T. 1 s. 93.

z alkoholizmem, narkomanią czy z wieloaspektowymi zaburzeniami w zachowaniach dzieci i młodzieży.

Świetlice parafialne nie tylko udzielają wsparcia materialnego, ale również starają się stwarzać jak najlepsze warunki do zapewnienia opieki wychowawczej, pomocy w nauce i w rozwijaniu uzdolnień i aspiracji. Uczą młodych ludzi konsekwencji w postępowaniu i wytrwałości, odwagi w poszukiwaniu pomocy i zaradzaniu życiowym niepowodzeniom. Świetlice te podejmują również próby łagodzenia trudnej sytuacji panującej w rodzinie czy w uzdrowieniu w niej zranień emocjonalnych i uczuciowych⁷³⁷.

Świetlice te powinny powstawać w porozumieniu z władzami samorządowymi i we współpracy z diecezjalną Caritas⁷³⁸. PSDL uściślając ogólne zasady ich zakładania i prowadzenia, omawia wnikliwie ich cele i zadania wychowawcze, oświatowe, formacyjne, profilaktyczne, kulturalne i rekreacyjne; statut i komplementarność dyrektora, rady pedagogicznej świetlicy, rady rodziców oraz samorządu wychowanków; funduszu i dokumentacji świetlic czy roli i statusu dzieci i młodzieży korzystającej ze świetlicy parafialnej⁷³⁹. Tak dogłębne wskazania świadczą o wielkiej odpowiedzialności za wspólnotę Kościoła parafialnego jako szczególnego miejsca doświadczenia miłości międzyludzkiej.

Specjalną zachętą i wskaźnikiem do wszystkich tych działań są słowa papieża Benedykta XVI, który wzywał polskie duchowieństwo: „Wpatrzeni w Chrystusa, życie życiem skromnym, solidarni z wiernymi, do których jesteście posłani. Służcie wszystkim, czekajcie na nich w parafiach i w konfesjonałach, towarzyszcie nowym ruchom i wspólnotom, wspierajcie rodziny, nie traćcie więzi z młodymi, pamiętajcie o ubogich i opuszczonych. Gdy będziecie żyli wiarą, Duch Święty wam podpowie, co macie mówić i jak macie służyć”⁷⁴⁰.

Uprzywilejowanym miejscem odkrywania tych potrzeb powinny być rady parafialne: duszpasterskie i ekonomiczne, które powinny istotnie współpracować

⁷³⁷ Por. *Zasady ogólne zakładania i prowadzenia świetlic parafialnych*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 344.

⁷³⁸ Zob. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 95-96.

⁷³⁹ Por. *Zasady ogólne zakładania i prowadzenia świetlic parafialnych* s. 345-348.

⁷⁴⁰ BENEDYKT XVI. *Trwajcie mocni w wierze* s. 33.

z księdzem proboszczem i wszystkimi duszpasterzami oraz ze wszystkimi grupami i stowarzyszeniami istniejącymi w parafii⁷⁴¹.

Powoływanie rad parafialnych określają dokumenty Kościoła⁷⁴². Jan Paweł II podkreślał, iż poprzez nie Kościół i każda parafia przemienia się we wspólnotę braci i siostr, która razem podejmuje czynną odpowiedzialność za Kościół i sprawę Ewangelii⁷⁴³.

PSDL wypracował dla diecezji legnickiej *Statut rady parafialnej*, który podkreślił obowiązkowe powoływanie w każdej parafii jednej rady, łączącej w sobie obowiązki rady gospodarczo-ekonomicznej i duszpasterskiej. Rada ta ma charakter doradczy i wspierający proboszcza w sprawach dotyczących całokształtu życia parafialnego i duszpasterskiego. Powinna odzwierciedlać przekrój społeczny i wiekowy parafii, budzić wśród parafian postawy apostołskie i charytatywne, dotyczące duszpasterstwa rodzin i działań katechetyczno-młodzieżowych, zgodnie z duchem chrześcijańskiej miłości i otwarcia na ducha ewangelizacyjno-misyjnego, zgodnego z programem duszpasterskim diecezji legnickiej. Są to zadania ogólne, które konkretyzują się podczas podejmowania różnych inicjatyw. Rada parafialna wypełnia rolę wspólnototwórczą. Dzięki jej działalności i gorliwemu zaangażowaniu ludzi świeckich, parafia zmienia swoje

⁷⁴¹ Istotą zamierzonej odnowy parafii jest rozwijanie jej wspólnotowego charakteru, pogłębianie wiedzy i przekonań religijnych wiernych, większe zaangażowanie apostołskie laikatu oraz kreowanie lub umacnianie istniejących już w parafii subkultur wspólnotowych, zwłaszcza parafialnej rady duszpasterskiej (por. R. KAMIŃSKI. *Powołanie i funkcjonalność Parafialnej Rady Duszpasterskiej*. „Ateneum Kapłańskie” 70:1977 nr 412 s. 278-293).

⁷⁴² Wedle uchwały Synodu Archidiecezji Wrocławskiej (1985-1991) rada ekonomiczna i rada duszpasterska zostały nazwane radą parafialną, która spełnia funkcje obu rad wymienionych w KPK. W świetle KPK z 1987 r. rada duszpasterska to „zespół o charakterze kolegialnym i kadencyjnym ustanowiony przez właściwe podmioty kościelne w celu badania zagadnień związanych z całością działalności duszpasterskiej i wysuwania praktycznych wniosków dotyczących realizacji zbawczej posługi Kościoła na danym terenie. [...] Ze względu na zasięg administracyjny wyróżnia się radę duszpasterską diecezjalną i parafialną” (M. MARCZEWSKI. *Rada duszpasterska*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 6. Lublin 2011 kol. 1060).

⁷⁴³ Por. JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do przedstawicieli laikatu* (Olsztyn, 6.06.1991). W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*. Red. J. Poniewierski. Kraków 1999 s. 678. O powstawaniu, ich strukturze, zadaniach i kompetencjach mówią: List okólny Kongregacji ds. Duchowieństwa *Omnes christifideles* (25.12.1973), Instrukcja Kongregacji ds. Biskupów *Ecclesiae imago* (1973), *Dyrektorium Aposotolorum successores* (2004).

oblicze⁷⁴⁴. Odchodzi bowiem od obrazu sztywnej instytucji Kościoła, przekształcającego się w prawdziwą braterską wspólnotę miłości międzyludzkiej. Do owocności jej działań przyczynia się również udział członków rady parafialnej w różnego rodzaju spotkaniach formacyjnych organizowanych na szczeblu dekanalnym, rejonowym i diecezjalnym⁷⁴⁵.

Parafialna rada duszpasterska, podobnie jak rada ekonomiczna, składa się z reprezentantów poszczególnych środowisk wspólnoty. Ma ona zawsze głos doradczy, a jej właściwym przewodniczącym jest zawsze proboszcz⁷⁴⁶. Dokumenty Kościoła wskazują, iż powoływanie ich określają statuty. Są one „określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi”⁷⁴⁷.

Warto zwrócić uwagę, iż w niektórych krajach nadano radom duszpasterskim i ekonomicznym zbyt duże kompetencje, zapominając o tym, że posiadają one tylko głos doradczy, a nie rozstrzygający i decyzyjny. W związku z tym w 1997 roku w Watykanie powstał dokument opracowany przez kilka dykasterii, regulujący powoływanie i działalność przywoływanych rad. W dokumencie przypomniano, że rady mają głos doradczy oraz podkreślono, iż proboszcz jest przewodniczącym rady; decyzje podjęte przez parafialną radę duszpasterską bez udziału proboszcza lub wbrew jego woli są nieważne⁷⁴⁸.

Problematyką działalności rad duszpasterskich oraz ekonomicznych zajął się II Polski Synod Plenarny (1991-199), który zwrócił uwagę, iż świeccy często nie zdają

⁷⁴⁴ Por. *Statut rady parafialnej w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 146-149.

⁷⁴⁵ Zob. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 88; por. KPK kan. 536.

⁷⁴⁶ Por. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. Watykan 2002 p. 5.

⁷⁴⁷ KPK kan. 515 § 1. Kodeksowe określenie istoty parafii zwraca uwagę na jej wymiar wspólnoty, odchodząc od wymiaru jurydycznego, akcentowanego przed II Soborem Watykańskim (zob. B. BIELA. *Pastoralne nawrócenie w teorii i praktyce parafialnej*. Katowice 2014 s. 27; por. J.A.F. STONER, R.E. FREMAN, D. GILBERT. *Kierowanie*. Warszawa 2011 s. 481).

⁷⁴⁸ Zob. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* p. 26. Na gruncie polskim Komisja Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Świeckich wydała *Dyrektorium apostolstwa świeckich*. Warszawa 1969, w którym polecała tworzenie w każdej parafii Parafialnych Rad Duszpasterskich, oraz *Wytyczne w sprawie parafialnych rad duszpasterskich* zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski w 1975 r. Są one nadal obowiązujące.

sobie sprawy z możliwości takiej współpracy⁷⁴⁹. Wprawdzie „Istnienie tych rad było utrudnione w czasach komunizmu. Obecnie nic nie stoi na przeszkodzie w ich powoływaniu i działaniu. Zaangażowani w radach katolicy świeccy mają przede wszystkim służyć swoją radą i doświadczeniem, unikając przy tym postaw roszczeniowych. Zaleca się, aby w programie wizytacji kanonicznej parafii znalazło się miejsce na spotkanie z radą parafialną bądź ekonomiczną. Pozwoli to biskupowi poznać członków tych rad, jak również zweryfikować ich działalność”⁷⁵⁰.

Istotną uwagą jest to, by wyłonienie przedstawicieli do rady poprzedzał dłuższy okres przygotowawczy, dotyczący nie tylko kompetencji jej członków, ale i zasad jej pracy. Rada powinna być gremium oczekiwanym i zaakceptowanym przez wszystkich parafian. Należy też zadbać o odpowiedni dobór członków rad parafialnych i istniejących w parafii grup i stowarzyszeń, by reprezentowały one różne stany społeczne i wiek jej członków. Ważny jest również dobry podział kompetencji, konieczność zachowania pewnych etapów pracy, cykliczność spotkań, troska o właściwą komunikację i przekaz informacji, włączanie we współpracę kompetentnych ekspertów.

Na zakończenie tego paragrafu chciałbym jeszcze raz odnieść się do potrzeby budzenia większej świadomości i kształtowania więzi z parafią i Kościołem partykularnym. Można by z jeszcze większą uwagą przyjrzeć się danym porównawczym, które wskazują zauważalny spadek autoidentyfikacji z parafią, wzrastający proporcjonalnie do wieku parafian, czy też zanikający brak poczucia związku z parafią i zaangażowania w jej życie, choćby przez przynależność do grup i stowarzyszeń apostoelskich i charytatywnych, co widoczne jest nie tylko w Kościele legnickim⁷⁵¹. Problematyka ta wymaga ciągłych doprecyzowań i podjęcia nowych wyzwań i działań o szerokim zakresie. Lekceważenie jej może sprawić, że wielu katolików poczuje się zwolnionymi z podejmowania jakichkolwiek inicjatyw o wymiarze eklezjalnym. Nadto wyjątkowo ważną kwestią jest wielkie zaangażowanie w dotarcie do młodzieży czy też uruchomienie aktywności „biernych” młodych członków wspólnoty Kościoła parafialnego, gdyż to oni stanowią przecież przyszłość Kościoła. Muszą czuć, że Kościół

⁷⁴⁹ Por. *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*. W: II PSP.

⁷⁵⁰ *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III tysiąclecia chrześcijaństwa*. W: II PSP s. 23 nr 46.

⁷⁵¹ Zob. E. FIRLIT. *Wspólnotowy wymiar religijności*. W: *Postawy społeczno-religijne Polaków 1991-2012*. Red. L. Adamczyk, E. Firlit, W. Zdanowicz. Warszawa 2013 s. 128-144.

jest „domem otwartych drzwi”⁷⁵², miejscem do zamieszkania dla każdego, kto szuka schronienia, „domem, do którego będą mogli wracać [...] bez obawy o odrzucenie”⁷⁵³.

§ 3. Diecezjalne zadania apostołskie

Diecezjalne zadania apostołskie ukazują prawdziwą naturę posługi kapłańskiej i są zawsze służbą w Kościele oraz wobec Kościoła. Odpowiada za nie biskup, który „jako wikariusz Chrystusa pełni misję pasterską w powierzonym sobie Kościele partykularnym, ale równocześnie kolegialnie ze wszystkimi braćmi w biskupstwie uczestniczy w trosce o wszystkie Kościoła: «Chociaż każdy biskup jest właściwym pasterzem tylko tej części trzody, która została powierzona jego trosce, to jednak jako prawdziwy następca Apostołów z ustanowienia Bożego jest odpowiedzialny razem z innymi za apostołskie posłanie Kościoła»”⁷⁵⁴.

Dobry pasterz „powinien być wzorem i «formą» misji pasterskiej biskupa. Biskup, świadomy swoich słabości, «potrafi współczuć z tymi, którzy trwają w nieświadomości i błędzie. Niech się nie wzbrania wysłuchiwać swoich poddanych, których jak dzieci własne bierze w opiekę. Wierni zaś winni pozostawać w łączności z biskupem, jak Kościół z Chrystusem, a Jezus Chrystus z Ojcem»”⁷⁵⁵.

Kapłan jest na tyle jego sługą, na ile pamięta o nadprzyrodzonym pochodzeniu Kościoła, a w Bogu odnajduje ostateczny cel i sens swojego życia. Przeniknięty duchem służby aż po Chrystusowe wyniszczenie (por. Flp 7) winien ofiarnie realizować w kontekście kościelnym swoją misję i powołanie⁷⁵⁶. Będąc z Kościoła, w Kościele i dla Kościoła, przez i w jedności z biskupem – następcą św. Piotra, swoją kapłańską duchowość i tożsamość ma kształtować i przeżywać tak jak Chrystus – w i dla Kościoła Chrystusowego⁷⁵⁷. Jego poświęcenie nie wynika z racji dyscyplinarnych, lecz

⁷⁵² ChL 26.

⁷⁵³ A. PETROWA-WASILEWICZ. *Parafia przyszłości – dom otwartych drzwi*. W: *Nowa ewangelizacja u progu trzeciego tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001* s. 174.

⁷⁵⁴ KKK 1560; por. KK 23.

⁷⁵⁵ KKK 896; por. KK 27.

⁷⁵⁶ Por. KK 10; KKK 1550; PDV 15, 21-23.

⁷⁵⁷ Por. PDV 23; S. NOWAK. *Duchowość kapłańska w świetle pism kard. Karola Wojtyły*. „Ruch biblijny i liturgiczny” 1979 (numer specjalny) s. 27.

z rzeczywistej więzi z biskupem i z żywego uczestniczenia w jego trosce o Kościół lokalny.

Właściwe jest również uwzględnianie, że temu celowi od początku służy formacja kandydatów do kapłaństwa, wdrażająca ich w historię Kościoła i diecezji, w życie diecezji i jej zadania duszpastersko-ewangelizacyjne, np. poprzez praktyki parafialne, rekolekcje wielkopostne, wakacyjne formy duszpasterstwa, spotkania oazowe, udział w pielgrzymkach, spotkania z chorymi, niepełnosprawnymi, praca wśród więźniów, wśród młodzieży uzależnionej czy w domach poprawczych. Wszelkie inicjatywy powinny być wcześniej zaprogramowane, seminarzysta nie jest bowiem „kapłanem w miniaturze, i nie może wypełniać zadań duszpasterskich tylko dlatego, że brakuje kapłanów. Jego najważniejszym zadaniem jest jak najlepsze przygotowanie się do kapłaństwa”⁷⁵⁸. Dlatego duże znaczenie ma choćby obrzęd posłania, czy to w trakcie Mszy św., czy nabożeństwa, co pozwala na zdobywanie świadomości, że zawsze działa się w imię Pana. Również podsumowanie praktyk i wspólne wyciągnięcie wniosków stanowi punkt kulminacyjny, moment rozwiązywania problemów, porozmawiania o trudnościach czy metodach ewangelizacyjnych dla większej chwały Bożej i lepszej efektywności w pracy dla dobra Kościoła partykularnego.

Każdy ma w nim zgodnie z otrzymanymi uzdolnieniami i charyzmatami, w konstruktywnej harmonii z posłannictwem Kościoła, wykonywać jakąś część posługi Jezusa Chrystusa, tym bardziej skuteczniej, im większy jest w każdym poziom osobistej świętości. Pierwszą zatem misję w spełnianiu diecezjalnych zadań apostoelskich pełni się najpierw wobec samego siebie, starając się w osobistej formacji o otwarcie serca na działanie łaski Bożej, co ma zaświadczać głównie o jakości znaku, czyli o tym, że jest się jednoznacznym i czytelnym świadkiem Jezusa Dobrego Pasterza⁷⁵⁹.

PSDL odwołując się do nauczania Kościoła, sformułował również, że diecezja jako Kościół partykularny jest miejscem urzeczywistniania się jednego, świętego, powszechnego i apostoelskiego Kościoła, „w niej reprezentowany oraz realizowany jest cały Kościół we wszystkich jego istotnych funkcjach. Diecezja jest miejscem najbardziej intensywnej obecności Kościoła oraz stanowi najważniejsze jego urzeczywistnienie. Warunkiem skuteczności pastoralnej diecezji jest dostosowanie pracy apostoelskiej do

⁷⁵⁸ *Sprawozdanie Komisji ds. Duchowieństwa. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 140.

⁷⁵⁹ Por. KK 44; VC 25. 72.

aktualnych potrzeb oraz warunków. Pełna zaś realizacja funkcji pasterskiej diecezji możliwa jest jedynie w oparciu o zachowanie kilku zasad:

1. Według zasady dobra wspólnego dobro diecezji jest podporządkowane dobru wspólnemu Kościoła powszechnego, ale przewyższa dobro wspólnot religijnych, które są częścią diecezji.

2. Zgodnie z zasadą jedności diecezji troska biskupa diecezjalnego o jedność diecezji musi dopuszczać, z zachowaniem przepisów prawa kościelnego, różnorodność form życia religijnego w diecezji.

3. Licząc się z zasadą współpracy wszystkich członków diecezji, należy stale motywować diecezjan do aktywnej pracy duszpasterskiej i apostołskiej na rzecz pomnażania dobra duchowego diecezji. Zasada współpracy z powyższą zasadą jedności konstytuuje również wszelkie działania i inicjatywy ekumeniczne w diecezji, jak też kwestię dialogu z niewierzącymi.

4. Według zasady pomocniczości biskup diecezjalny powinien udzielać swoim współpracownikom potrzebnych uprawnień i popierać słuszne poczynania wiernych.

5. Kierując się zasadą koordynacji, wszystkie inicjatywy oraz działania diecezjalne powinny współbrzmieć z dobrem wspólnym Kościoła, tworząc mozaikę harmonijnie uporządkowanych struktur, instytucji kościelnych i powołanych do istnienia form duszpasterskich oraz apostołskich.

6. Zgodnie z zasadą właściwego wykorzystania uzdolnień współpracowników biskup diecezjalny, powierzając odpowiednim kandydatom funkcje kierowniczo-służebne, spowoduje, że diecezja zużytkuje do budowania Kościoła możliwie najlepiej ich predyspozycje i talenty⁷⁶⁰.

Tak więc w komplementarności, ale i rozróżnieniu ról tkwi istota siły diecezjalnych zadań apostołskich. Kościół, nie umniejszając niczyjej roli, bierze pod uwagę dynamikę wspólnoty i jedności podejmowanych działań. Z nich rodzi się jedność Kościoła, a szczególną rolę odgrywa tutaj biskup, który jako pasterz Kościoła lokalnego i z założenia osoba doświadczona w relacjach z innymi, ze względu na sprawowany urząd przewodnika i koordynatora pracy w diecezji ma obowiązek promowania, przewodniczenia i pobudzania różnych form komunikowania się służących dobru diecezji. Ważna jest nadto wyraźna zgoda wszystkich w przyjmowaniu i podzieleniu istotnych wartości, celów i metodologii, a w poszukiwaniu najlepszych środków do

⁷⁶⁰ I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). T. 1 s. 96-97.

działań apostołskich powinno się brać pod uwagę różne racje i dociekania oraz to, że każdy jest formowany w jedności z Duchem Świętym (por. Ef 4,3). Najważniejsze jest, by istniała wewnętrzna harmonia w duchu wzajemnej odpowiedzialności za podejmowane w diecezji zadania duszpasterskie i apostołskie⁷⁶¹.

Zachętą do podjęcia tych zadań jest wskazówka zawarta w nauczaniu soborowym: „Blizszymi współpracownikami biskupa są również ci kapłani, którym on powierza obowiązki duszpasterskie lub też dzieła apostołatu o charakterze ponadparafialnym czy to odnośnie do wydzielonego terytorium diecezjalnego, czy specjalnych grup wiernych, bądź też specyficznego rodzaju działalności⁷⁶². Ojcowie soborowi wyraźnie określają wzajemne powiązania biskupa z prezbiterium diecezjalnym w wyznaczaniu konkretnych zadań dla ewangelizacyjnego rozwoju diecezji.

W realizacji zadań duszpasterskich i apostołskich wspiera biskupa legnickiego całe prezbiterium diecezjalne, a jednym ze sposobów włączenia prezbiterium do współpracy i odpowiedzialności pastoralnej biskupa jest Diecezjalna Rada Kapłańska. Zatwierdzony posynodalny *Statut Rady Kapłańskiej w diecezji legnickiej* wskazuje, iż mandat do tejże Rady stanowi zaszczyt i zobowiązanie do ofiarnej współpracy dla dobra diecezji oraz umacniania więzi braterskiej z całym prezbiterium. W skład Rady wchodzi kapłani na mocy wyborów tajnych: dwóch proboszczów i dwóch wikarych z każdego rejonu diecezji legnickiej; z urzędu: biskup pomocniczy, wikariusze generalni, wikariusze biskupi, rektor Wyższego Seminarium Duchownego; z nominacji biskupa sześciu prezbiterów. Dzięki tym postanowieniom, zwłaszcza dotyczącym wyborów w poszczególnych rejonach czy możliwości udziału członka spoza Rady, wzrasta możliwość wszechstronnego i kompetentnego wspierania biskupa legnickiego w kierowaniu diecezją⁷⁶³. Analizując dokumenty współczesnego nauczania Kościoła, można zobaczyć cenne zadanie Rady, jakim jest wspomaganie biskupa diecezjalnego w zarządzaniu Kościołem partykularnym.

Taką też rolę winna spełniać Diecezjalna Rada Duszpasterska, złożona z przedstawicieli duchowieństwa, osób życia konsekrowanego i członków stowarzyszeń

⁷⁶¹ Por. PDV 61; DFK 28-3; KPK kan. 651 § 2-3; H. MUSZYŃSKI. *Tożsamość i duchowość kapłana jutra. Refleksje na kanwie Synodu Biskupów poświęcone formacji kapłańskiej*. „Studia Warmińskie” 30:1993 s. 347.

⁷⁶² DB 29.

⁷⁶³ Por. *Statut Rady Kapłańskiej w diecezji legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 143-145.

życia apostołskiego oraz świeckich. Grono to ma odzwierciedlać strukturę demograficzną diecezji, poszczególnych regionów, grup społecznych i zawodowych, stowarzyszeń i ruchów apostołskich oraz innych organizacji kościelnych. Rada ta, zgodnie z nauczaniem Kościoła i z przyjętym statutem, ma za zadanie „badać pod władzą biskupa wszystko, co dotyczy działalności pasterskiej, a także rozważać i przedstawiać praktyczne wnioski”⁷⁶⁴, rozpoznawać aktualną sytuację religijno-moralną wiernych diecezji, rozpoznawać stan posługi duszpastersko-apostołskiej, poszukiwać skutecznych metod duszpastersko-apostołskich, wskazywać sposoby ożywiania odpowiedzialności wiernych za Kościół i ich aktywne uczestnictwo w budowaniu wspólnoty Ludu Bożego⁷⁶⁵.

PSDL zaznaczył nadto, iż ważną rolę w kierowaniu przez biskupa diecezją i we właściwym zarządzaniu dobrami materialnymi pełni Rada ds. Ekonomicznych: „W Kościele partykularnym zarządcą dóbr należących do osoby prawnej, jaką jest diecezja, jest biskup diecezjalny, który dla zarządu dobrami doczesnymi Kościoła powołuje radę ekonomiczną diecezji i ekonomę. Opracowany *Statut* rady określa jej skład, sposób powołania, zadania, uprawnienia oraz reguluje sposób prowadzenia przez nią posiedzeń. Tworzy to możliwość jeszcze właściwszego wykorzystania dóbr doczesnych posiadanych przez Kościół partykularny, a pochodzących w większości od wiernych składających ofiary”⁷⁶⁶. Dlatego też *Statut Rady ds. Ekonomicznych Diecezji Legnickiej* podkreśla, iż członkowie Rady winni odznaczać się biegłością w sprawach ekonomicznych i gospodarczych, bezstronnością i prawdziwą troską o dobro Kościoła. Uściśla też jej zadania szczegółowe i omawia uprawnienia⁷⁶⁷.

Odnośnie do właściwego funkcjonowania katechezy parafialnej oraz nauczania religii w szkołach organem doradczym jest Diecezjalna Rada Katechetyczna, pozostająca w służbie Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, rolą której jest programowanie stałej formacji katechetów, współpraca z instytucjami odpowiedzialnymi za kształcenie i doskonalenie katechetów duchownych, zakonnych i świeckich (Papieski Wydział

⁷⁶⁴ KPK kan. 511; por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 81; *Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 121-124.

⁷⁶⁵ Por. *Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej* s. 122-123.

⁷⁶⁶ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 98.

⁷⁶⁷ Por. *Statut Rady ds. Ekonomicznych Diecezji Legnickiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 137-142; *Sprawozdanie Komisji ds. Instytucjonalno-prawnych i ekonomicznych*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 2 s. 224-225.

Teologiczny we Wrocławiu, Wyższe Seminarium Duchowne i Diecezjalne Centrum Edukacyjne w Legnicy), koordynowanie oraz wspieranie inicjatyw katechetycznych (duszpasterstwo dzieci i młodzieży skoncentrowane wokół katechezy) oraz wypełnianie zadań wyznaczonych przez biskupa legnickiego⁷⁶⁸.

Celem działalności Legnickiej Kurii Biskupiej wraz z poszczególnymi jej wydziałami jest z kolei odpowiedzialność za wszystkie zadania duszpasterskie. „Dla sprawnego oraz efektywnego funkcjonowania Legnickiej Kurii Biskupiej opracowany został nowy regulamin określający jej strukturę organizacyjną, wydziały, referaty, zakres obowiązków, a także sposób ich realizacji. Daje to możliwość usprawnienia pracy instytucji wspierającej biskupa legnickiego w pasterzowaniu”⁷⁶⁹.

Oznacza to i zakłada stałą, właściwą formację kapłanów, którą PSDL objął konkretnymi wskazaniem synodalnymi w rozróżnieniu od lat święceń prezbiteratu. „Stała formacja prezbiterów nigdy nie może być uważana za zakończoną ani ze strony Kościoła, który ją nakazuje, ani ze strony prezbitera, który ją podejmuje”⁷⁷⁰. Z dalszej części instrukcji jasno wynika, że „formacja stała jest wyrazem i nakazem wierności, jakiej prezbiter winien dochować swej posłudze, więcej – samej swej istocie. Jest zatem miłością do Jezusa i przejawem konsekwencji. Ale jest też aktem miłości do Ludu Bożego, któremu ma służyć”⁷⁷¹.

Jego szczególna odpowiedzialność ma obejmować wszystkich współbraci w kapłaństwie Chrystusowym. „Będąc dla nich ojcem, troszczy się przede wszystkim o ich formację, która nie może być spontaniczna i chwilowa, lecz permanentna i dobrze zorganizowana, ponieważ powołanie jest skarbem przechowywanym w glinianym naczyniu (por. 2 Kor 4,7), wymagającym wielkiej troski, wierności i szacunku oraz odwagi odcinania się od wszystkiego, co ma choćby pozory przeciętności, płycizny lub dwulicowości w wyznawaniu Ewangelii”⁷⁷². Na tej drodze Bóg obdarza powołanego potrzebną łaską, o którą jednakże należy nieustannie prosić, ponieważ – jak mówi sam Jezus – „Beze Mnie nic nie możecie uczynić” (J 15,5). We współpracy tej formacja permanentna ma dotyczyć wszystkich elementów dojrzałości: ludzkiej, duchowej,

⁷⁶⁸ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 99.

⁷⁶⁹ *Tamże* s. 99; zob. *Sprawozdanie Komisji ds. Instytucjonalno-prawnych i ekonomicznych* s. 224.

⁷⁷⁰ *Instrukcja o formacji stałej prezbiterów* s. 185.

⁷⁷¹ *Tamże* s. 186.

⁷⁷² Por. JAN PAWEŁ II. *Przemówienie do Magistrów Zakonu Braci Mniejszych wygłoszone w Rzymie 28 września 1984 r.* „*Studia Franciszkańskie*” 2:1986 s. 28-29.

charyzmatycznej, duszpasterskiej, uczuciowej, intelektualnej i moralnej, obejmującej wszystkie dziedziny życia, co stanowi jednocześnie o kapłańskiej tożsamości⁷⁷³.

PSDL wnioskował, iż każdy kapłan w trosce o tę właśnie tożsamość winien uczestniczyć w różnego rodzaju spotkaniach formacyjnych osób duchownych, w spotkaniach rejonowych, dekanalnych, dniach skupienia, rekolekcjach, kursach czy warsztatach. Ważne miejsce w tym zadaniu ma powołane do życia Studium Formacyjne Prezbiterów Diecezji Legnickiej, wierne aktualizowanej nauce Kościoła i otwarte na adekwatne odczytywanie znaków czasu⁷⁷⁴.

Szczególnym środowiskiem formacji kapłańskiej pozostaje zawsze Wyższe Seminarium Duchowe, współpracujące z Wydziałem Duszpasterskim Legnickiej Kurii Biskupiej i będące jednocześnie szczególnym podmiotem troski biskupa Kościoła partykularnego. Powiązane z całym prezbiterium ma być ono „źrenicą oka (łac. *pupilla oculi*) każdego biskupa”⁷⁷⁵, prawdziwym domem formacyjnym, kierowanym przez osoby rzeczywiście oddane tej służbie⁷⁷⁶. Ma być miejscem, „które prowadzi do stwierdzenia po latach formacji przez dzisiejszych uczniów Jezusa: Znaleźliśmy Mesjasza i chcemy żyć według Jego wezwania w naszych czasach”⁷⁷⁷. Wskazane jest, by wśród różnorodności modeli formacyjnych dotyczących środowiska formacji seminaryjnej sięgać do doświadczeń ogólnokościelnych i by uwzględniać wszystkie punkty odniesienia, unikać radykalnych zmian i metod formacji „dla samych zmian” i liczyć się z istniejącymi już strukturami i dorobkiem pokoleń oraz posiadać jasną świadomość celów i konsekwencji nowych metod⁷⁷⁸. Jan Paweł II podkreślał, że „Maryja Wychowawczyni powołań kapłańskich jest zawsze gotowa, by dopomóc tym, którzy chcą być i którzy stali się Jego przyjaciółmi, aby nie zawiedli tej świętej przyjaźni i potrafili jej sprostać”⁷⁷⁹.

⁷⁷³ Kard. Pio Laghi uściśla, iż fundamentem formacji kapłańskiej jest formacja ludzka, sercem – formacja duchowa, narzędziem – formacja intelektualna, celem – formacja duszpasterska (por. PIO LAGHI. *Być kapłanem dzisiaj*. W: *Krzywda i przebaczenie*. Red. A. Foltańska, T. Huk. Kraków 1997 s. 143).

⁷⁷⁴ Por. *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 100.

⁷⁷⁵ JAN PAWEŁ II. *Dar i Tajemnica* s. 94; por. PDV 65.

⁷⁷⁶ Por. PDV 60; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce* s. 41.

⁷⁷⁷ Z. KROPLEWSKI. *Nauczycielu gdzie mieszkasz? Seminarium w dobie nowej ewangelizacji*. Warszawa 2001 s. 7.

⁷⁷⁸ Por. *tamże* s. 16-17.

⁷⁷⁹ JAN PAWEŁ II. *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1988*. W: *Listy Ojca świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów na Wielki Czwartek (1979-1998)*. Kraków 1999.

Służy temu ustanowienie i wdrażanie posynodalnego *Statutu Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej*⁷⁸⁰, który obok zasad ogólnych wskazuje też na status zarządu Seminarium, obowiązki i uprawnienia jego rektora, wicerektora, prefekta, ojca duchownego, spowiedników, dyrektora administracyjnego, sekretarza studiów, wykładowców⁷⁸¹.

PSDL podkreślił, iż zaangażowanie tak wielu osób i „misja kapłańska, do której alumni się przygotowują, zobowiązuje ich do zgłębiania tajemnicy Jezusa Chrystusa, do odkrywania nadprzyrodzonego charakteru wspólnoty Kościoła i do dawania świadectwa kościelnej jedności, która przyciąga ludzi do Chrystusa. Kandydaci do kapłaństwa powinni nauczyć się uczestniczyć z otwartym sercem w pełnym wymiarze życia Kościoła. Muszą zrozumieć, że nie są przeznaczeni do panowania i zaszczytów, ale do poświęcenia się służbie Bożej i posłudze duszpasterskiej, trosce o chwałę Bożą oraz uświęcenie ludzi. Dlatego podczas odbywanych studiów teologicznych, które dają gruntowne przygotowanie do głoszenia słowa Bożego i pełnej treści wiary Kościoła, a także do godnego sprawowania sakramentów świętych, alumni seminarium winni uczyć się duszpasterskiej współpracy z księżmi i z wiernymi świeckimi. Powinni też zrozumieć potrzebę istnienia rad parafialnych i wsłuchiwania się w doradczy głos wspólnoty wierzących. Ważne jest także, by będąc stale gotowymi do obrony wiary, uczyli się odpowiedzialności ekumenicznej oraz sztuki dialogu z osobami niewierzącymi”⁷⁸².

Formację i kapłańską predyspozycję określa również *Instrukcja o formacji stałej prezbiterów*⁷⁸³, która w zasadach szczegółowych podkreśla, iż formacja stała jest wyrazem i nakazem wierności, jakiej prezbiter winien dochować swej posłudze oraz miłości do Ludu Bożego, któremu ma służyć. Ks. dr. Leopold Rzodkiewicz w *Sprawozdaniu Komisji ds. Duchowieństwa* wskazał, iż winny temu służyć fachowo przygotowane kursy wikariuszowskie, proboszczowskie czy dziekańskie i że warto umożliwić lub czasem polecić wybranym kapłanom inne szkolenia podyktowane trudnościami lub wymogami czasów. „Konferencje rejonowe i dekanalne powinny natomiast dawać więcej możliwości szczerego wypowiedzania się księży. Powinny być też organizowane osobne spotkania dla kapłanów i świeckich, aby można było

⁷⁸⁰ *Statut Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej* s. 150-166.

⁷⁸¹ Por. *tamże* s. 151-164.

⁷⁸² *Tamże* s. 101-102.

⁷⁸³ *Instrukcja o formacji stałej prezbiterów* s. 184-191; por. PDV 76.

przypominać księżom o ważnych sprawach dotyczących życia kapłańskiego i duszpasterstwa. Tematy tych spotkań i materiały do przeczytania powinny być dostępne wcześniej, aby można się było przygotować do stawiania pytań i do dyskusji⁷⁸⁴.

Warto tu zaznaczyć, że brak respektu dla podstawowej zasady dotyczącej formacji ciągłej i całościowej niejednokrotnie był powodem utraty zapału apostołskiego i „smaku życia” powołaniem. Nadto w to miejsce łatwo wchodzi ociężałość duchowa, brak zadowolenia i ciągłe mówienie o trudach i zagrożeniach, ale i zazdrość oraz brak braterstwa, powodujące nazbyt indywidualistyczne postawy, prywatę, a nawet przywłaszczanie sobie prawa do niektórych form i sposobów apostołatu⁷⁸⁵.

Miłość duszpasterska, będąca zasadą i główną cnotą każdego prezbitera, winna stać na straży właściwego wykorzystania przez niego czasu, unikania niebezpieczeństwa tzw. funkcjonalizmu, aktywizmu czy formalizmu; nieumiejętności rozróżnienia idealizmu od realizmu; wpadania w zeświecczenie, czyli w daleko posuniętą autonomię wizji człowieka, abstrahującą od wymiaru misterium, zaniedbującą ją lub wręcz zaprzeczającą wartościom duchowym, gdzie grozi nie tylko przecenianie wartości materialnych i utylitarnych, ale nawet utrata wycucia, że Boga się obraża⁷⁸⁶. Niejednokrotnie nierozłącznie wiąże się to również z bezkrytycznym korzystaniem i odniesieniem do współczesnych mediów i kultury technicznej, co często prowadzi do obojętności i lekceważenia spraw Bożych, świętych posług i głoszenia słowa Bożego, jak i do spłylenia odniesień do ludzi, z którymi ma się do czynienia w duszpasterstwie⁷⁸⁷. Tymczasem w podejmowaniu działań apostołskich cały styl życia, nawet sama sutanna, stanowią niezbywalne wyznaczniki szczególnego prestiżu duszpasterza, znak, który sam w sobie wskazuje na wartości transcendentne⁷⁸⁸.

Wobec tych i szeregu innych kwestii w odniesieniu do pasterskiej misji Kościoła PSDL wskazał na wiele cennych wskazówek i kryteriów, by duchowość prezbiterów jak najlepiej odpowiadała na wszelkie dzieła apostołskie, które podejmuje Kościół

⁷⁸⁴ *Sprawozdanie Komisji ds. Duchowieństwa* s. 141.

⁷⁸⁵ Por. KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO. *Rozpocząć na nowo od Chrystusa* p. 12. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsclife/documents/rc_con_ccsclife_doc_20020614_ripartire-da-cristo_pl.html [dostęp: 5.05.2023]; PDV 3, 7; EinE 36.

⁷⁸⁶ Por. NADZWYCZAJNY SYNOD BISKUPÓW (1985). *Kościół kierowany przez Słowo Boże* s. 13-14.

⁷⁸⁷ Por. *tamże* s. 13-14; *Statut Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej* s. 159-160.

⁷⁸⁸ Por. VC 25; KPK kan. 669 § 1.

w wymiarze szerokim i węższym⁷⁸⁹. Chodzi w nich o spojrzenie wiary, o fundament ludzkiej i kapłańskiej tożsamości i jej pozytywności, o siłę, płynącą z miłości Boga, który jest Miłością osobową. Tylko w niej możliwe jest otwarcie na innych i przeżywanie z entuzjazmem wydarzeń z życia Kościoła w diecezji.

Taka formacja obejmuje kandydatów jeszcze przed wstąpieniem do seminarium, stąd też do biskupa diecezjalnego należy także troska o powołania kapłańskie, zakonne i misyjne, Kościół bowiem, jako „komunia” wychowująca, jest wezwany, by stwarzać i podtrzymywać rzeczywiste warunki, w których dobre ziarno, posiane przez Boga, może się zakorzenić i wydać dobre owoce. Zbawcza woła Boga Ojca stanowi tu rację i cel działalności Kościoła⁷⁹⁰.

Ogromną rolę odgrywają tu inicjatywy podejmowane przez seminaria duchowe i nowicjaty zakonne, parafialne dni powołań, dni modlitw o powołania, rekolekcje powołaniowe, wspólne przygotowywanie prymicji czy jubileuszy kapłańskich i zakonnych w parafii, spotkania w szkołach i w środowiskach młodzieżowych, cykle konferencji, pielgrzymki z udziałem kapłanów i osób zakonnych, utrzymywanie kontaktów z alumnami przebywającymi na urlopiach i praktykach duszpasterskich, włączanie się w wakacyjne akcje dla dzieci i młodzieży, praca z ministrantami i służbą liturgiczną itd.⁷⁹¹

Permanenna formacja wszystkich diecezjan kształtuje także postawę otwartości na potrzeby bliźnich, co domaga się jednakowej i konstruktywnej umiejętności współpracy ze świeckimi jak i pasterzy danej diecezji. Współcześnie jest to ważne o tyle, że jeszcze w wielu środowiskach kościelnych człowiek zostaje „zaniedbany”. „Wierni niejednokrotnie bywają zbyt długo pozostawieni własnemu losowi, nie otrzymując odpowiedniego wsparcia duszpasterskiego czy charytatywnego. Wywiera to negatywny wpływ na rozwój życia religijnego chrześcijan, a jeszcze bardziej ogranicza ich zdolności i możliwości ewangelizacyjne”⁷⁹².

⁷⁸⁹ Por. *Statut Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej* s. 159-161.

⁷⁹⁰ Por. PDV 7, 68, 78; JAN PAWEŁ II. *Kościół Ludem powszechnym* (13.11.1991). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 71-72.

⁷⁹¹ Por. PDV 38-41; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce* s. 18-19; A. RADECKI. *Kapłaństwo umiłowane. W: Między bramą a decyzją, czyli w jaki sposób przygotować się do realizacji powołania*. Kraków 2001 s. 69-70; *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 101.

⁷⁹² PDV 7.

PSDL zaznaczył, że w tej posłudze, oprócz formacji ogólnej i powszechnej, potrzebna jest formacja metodyczno-fachowa, zwłaszcza w przygotowaniu osób świeckich do pełnienia funkcji animatora posługi charytatywnej. „Diecezja systematycznie organizuje formację przynajmniej dla trzech grup ludzi: dla członków zespołów parafialnych, profesjonalnych pracowników służb socjalnych oraz różnego rodzaju wolontariuszy. Należy też docenić wszelkie starania, jakie w tej kwestii podejmuje Centrum Formacji Charytatywnej Caritas Diecezji Legnickiej”⁷⁹³. Istotną rolę spełnia tu Wydział Duszpasterstwa Rodzin, „którym kieruje dyrektor będący diecezjalnym duszpasterzem rodzin, przy współpracy z diecezjalnym doradcą życia rodzinnego, wspierający biskupa w realizacji zadań w zakresie przygotowania do małżeństwa, poradnictwa rodzinnego, obrony życia i formacji duchowej małżeństw i rodzin”⁷⁹⁴.

W zakresie diecezjalnych działań apostolskich nie sposób również nie wymienić Wydziału Duszpasterstwa Rodzin, do którego należy m.in.: rozeznawanie stanu, potrzeb i problemów duszpasterstwa rodzin, współpraca z Krajowym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin, z dekanalnymi i parafialnymi poradniami życia rodzinnego oraz dekanalnymi duszpasterstwami rodzin i z innymi wspólnotami i zrzeszeniami⁷⁹⁵.

Podobnie Diecezjalna Szkoła Stałego Lektora i Akolity ma za zadanie kształtować postawę posługi wobec chorych, potrzebujących i ubogich rodzin oraz współpracować z wolontariuszami, co realizuje się także poprzez ćwiczenia z teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym oraz praktyki parafialne. W nich ma się wyrażać poważne potraktowanie swojego powołania i bycia w świecie, w kontakcie z człowiekiem i jego widocznymi oraz ukrytymi materialnymi i duchowymi ranami. Papież Benedykt XVI zwraca uwagę, iż nie chodzi o poprawianie świata, ale o wartość subiektywnie ważną, o nadanie życiu kierunku wiary, która działa przez miłość (por. Ga 5,6). Powinna to być posługa osób przede wszystkim dotkniętych miłością Chrystusową serc, które zdobył Chrystus swoją własną miłością, budząc w nich miłość bliźniego⁷⁹⁶, co Sobór Watykański II ujął w następujących słowach: „Radość i nadzieja, smutek i trwoga ludzi współczesnych, zwłaszcza ubogich i wszystkich cierpiących, są też radością i nadzieją

⁷⁹³ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 102.

⁷⁹⁴ *Regulamin Legnickiej Kurii Biskupiej*. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012)*. T. 1 s. 286.

⁷⁹⁵ Por. *tamże*.

⁷⁹⁶ Por. *tamże*.

uczniów Chrystusowych i nie ma nic prawdziwie ludzkiego, co nie miałyby oddźwięku w ich sercu”⁷⁹⁷.

Biskup legnicki Stefan Cichy, kierując do Ojca Świętego Benedykta XVI telegram informujący o rozpoczęciu PSDL, napisał: „Kierując się Twoimi, Ojcze Święty, słowami, że «Miłość jest możliwa i możemy ją realizować, bo jesteśmy stworzeni na obraz Boga (*Deus Caritas est*, 39)», pragniemy w duchu wiary i nadziei otworzyć się na przyszłość, którą chcemy kształtować zgodnie z wolą Bożą, w perspektywie hasła: Przypatrzmy się powołaniu naszemu”⁷⁹⁸.

Jan Paweł II wyjaśniał: „Jezus ujawnia głębokie pragnienie swego Serca, kiedy wyznaje: «Przyszedłem rzucić ogień na ziemię i jakże bardzo pragnę, żeby on już zapłonął» (Łk 12,49). Ogień oznacza intensywność i moc miłości Bożej. Jezus prosi swoich uczniów, by pozwolili się rozpoznać po takiej właśnie formie miłości. Kościół wie, że miłość w tej postaci staje się świadectwem o Chrystusie. Kościół zdolny jest dać tego rodzaju świadectwo, ponieważ przyjmując życie Chrystusa przyjmuje miłość. To Chrystus rozpałił ogień miłości (por. Łk 12,49) i nadal go rozpala, zawsze i w każdym miejscu. Kościół ma obowiązek szerzyć ten ogień na całym świecie. Każde autentyczne świadectwo o Chrystusie musi być oparte na miłości; wymaga woli unikania wszystkiego, co mogłoby zranić miłość”⁷⁹⁹. Z kolei papież Franciszek w *Orędziu na Wielki Post* zaznaczył, że „proces synodalny jest zakorzeniony w tradycji Kościoła, a jednocześnie otwarty na nowość. Tradycja jest źródłem inspiracji do poszukiwania nowych dróg, unikania przeciwstawnych pokus stagnacji i improwizowanego eksperymentowania”⁸⁰⁰.

Na zakończenie tego rozdziału należy zaznaczyć, że PSDL umożliwił w szczerzej ocenie spojrzenie na prowadzone w całej diecezji dzieła pastoralne: w odniesieniu do ich funkcji nauczycielskiej, uświęcającej i pasterskiej, oraz sposobu ich przeprowadzania, oddziaływania i skuteczności. Owocna praca zespołów synodalnych, dyskusje, obrady, sesje stały się konkretnym programem wyrażonym w statutach synodalnych, które mają za zadanie pomóc poszczególnym strukturom diecezjalnym odczytać ich własną

⁷⁹⁷ KDK 1; por. PDV 24; VC 75.

⁷⁹⁸ S. CICHY. *Telegram biskupa legnickiego do Ojca Świętego Benedykta XVI* s. 35.

⁷⁹⁹ JAN PAWEŁ II. *Świadectwo miłości w Kościele – wspólnocie prorockiej* (3.06.1992). W: TENŻE. *Wierzę w Kościół* s. 162.

⁸⁰⁰ FRANCISZEK. *Orędzie na Wielki Post 2023*. <https://diecezja.legnica.pl/oredzie-papieża-franciszka-na-wielki-post-2023/> [dostęp: 4.05.2023].

tożsamość oraz misję i dostosować ją do miejscowych potrzeb, zmieniającej się rzeczywistości społecznej, kulturowej, moralnej i duchowej, wyzwania czasu, ducha Ewangelii i nauczania Kościoła.

Pozostaje dalej prowadzić szczegółowe studium nad nauką synodalną i soborową, wprowadzać ją w życie, porządkować i ujednoczyć prawodawstwo partykularne, nieustannie ożywiać duszpasterskie zadania w dziele NE, w duchu modlitwy wznoszącej diecezję i poszczególnych wiernych na najwyższy poziom życia duchowego, a także zaradzać ich różnorodnym potrzebom w tak nieraz trudnych i zmieniających się warunkach życia i współczesnych czasach. Z wielką troskliwością należy zabiegać o eliminowanie tego, co jest nieposzanowaniem wartości ustanowionych przez samego Pana Boga.

Kolejne rocznice PSDL winny uwrażliwiać wiernych na przeżywanie prawd wiary i umocnienie jej w duchu ewangelicznej miłości oraz w perspektywie odpowiedzialności za Kościół legnicki i dzieło NE. Będzie się to dokonywało w stale zmieniających się warunkach życia społecznego i poprzez szukanie odpowiednich rozwiązań duszpasterskich na płaszczyźnie parafialnej oraz diecezjalnej.

ZAKOŃCZENIE

Kościół założony przez Chrystusa w rzeczywistości stworzonego świata jest miejscem zbawienia człowieka i prowadzi do pełnego uczestnictwa w chwale świętych. Równocześnie jednak jest społecznością potrzebującą nieustannej reformy, jako ziemską i ludzka instytucja. Sobór Watykański II, odnosząc się do tej rzeczywistości, mówi, iż „Duch Święty [...] rozdziela między wiernych w każdym stanie specjalne łaski, przez które czyni ich zdolnymi i gotowymi do podejmowania rozmaitych dzieł lub funkcji mających na celu odnowę i dalszą skuteczną rozbudowę Kościoła”⁸⁰¹.

Ma to istotne znaczenie dla tematu podjętego w niniejszej pracy, noszącej tytuł: *Pierwszy Synod Diecezji Legnickiej narzędziem nowej ewangelizacji. Studium pastoralne*, ponieważ dotyczy także instytucji synodu, w którym może wziąć udział każdy chrześcijanin gotowy na konfrontację własnej religijności z nauką Jezusa Chrystusa i Jego Kościoła.

Oznacza to również dawanie świadectwa żywej wiary i odpowiedzialnej przynależności do Kościoła i jego Założyciela. Zobowiązany jest do tego każdy ochrzczony członek wspólnoty kościelnej. Tylko wtedy wiara i wartości religijne mogą się rozwijać i wzrastać, urzeczywistniać w konkretnym czasie, miejscu i wspólnocie, zgodnie z wymaganiami Ewangelii, także w perspektywie nowych epok.

Zaświadcza o tym rzesza świętych Pańskich i krew męczenników, którzy od początku dziejów Kościoła przez całą jego historię poszukiwali właściwych sposobów, by dać należną odpowiedź wobec różnorodnych przeobrażeń kulturowych, tworzących się błędów i schizm oraz głoszonych herezji.

Dzieło NE jest aktualnym sposobem dotarcia do ludzi różnych środowisk, kultur oraz przekonań. Jest to zadanie, którego proces realizacji trwa w Kościele na wielu płaszczyznach działania. Wszakże to podstawowe narzędzie inkulturacji. Choć zmieniają się okoliczności i kondycja moralna społeczeństw, to Objawienie Boże spisane w Piśmie Świętym i podane w Tradycji jest niezmiennie, jedynie odczytywane na nowo wobec stawianych problemów i wyzwań współczesnego świata. Dotyczy to również Kościoła lokalnego, jakim jest diecezja legnicka, w której od czasu powstania w 1992 roku

⁸⁰¹ KK 12.

nastąpiła refleksja, by dotychczasowe działania ewangelizacyjne uporządkować, zweryfikować i poddać ocenie synodalnej w ramach PSDL, odbywającego się pod hasłem: „Przypatrzmy się powołaniu naszemu”.

To synodalne hasło jest bardzo wymowne w swojej treści, ponieważ stanowi zachętę do tego, by na drodze powszechnego powołania chrześcijańskiego do świętości odważnie skonfrontować swoje życie z Bogiem i własną wizją człowieczeństwa, właściwie odczytać swoje powołanie oraz zobaczyć, kim się jest i co można uczynić, by stać się prawdziwym budowniczym królestwa Bożego na ziemi.

Przedmiotem niniejszej pracy była próba znalezienia przez autora odpowiedzi na trzy pytania: Czy PSDL stał się narzędziem NE we współczesnej rzeczywistości? Czy przyczynił się do znalezienia nowych rozwiązań w trzech wymiarach działalności Kościoła, analizując jego funkcję nauczycielską, uświęcającą i pasterską w odniesieniu do Kościoła legnickiego? Czy owoce synodalnej pracy wpłynęły na wzrost świadomości przeżywanej wiary wewnątrz chrześcijańskiej wspólnoty rodziny, parafii i diecezji?

Autor niniejszej rozprawy podjął się zadania refleksji naukowej w oparciu o dostępne materiały źródłowe, przede wszystkim korzystając z dwutomowego zbioru dokumentów synodalnych, które w formie statutów, instrukcji, regulaminów, wskazań i ogólnych zasad stały się szczególnym narzędziem ewangelizacyjnym PSDL. Bardzo cennym źródłem informacji był również zbiór protokołów zgromadzonych w archiwum synodalnym, będących owocem dyskusji prowadzonych w parafialnych zespołach synodalnych oraz innych zespołach powołanych do właściwego przebiegu PSDL. Szereg dokumentów nauczania Kościoła, począwszy od Soboru Watykańskiego II, przez wypowiedzi kolejnych papieży, które zostały zawarte m.in. w encyklikach, adhortacjach, listach oraz dokumentach różnych instytucji kościelnych, stanowił nieocenioną pomoc w znalezieniu właściwej argumentacji i ukazaniu komplementarności w wyjaśnianiu podjętych zagadnień. Bardzo ważne było również osobiste zaangażowanie w pracę na rzecz PSDL na poziomie parafialnym i dekanalnym. Ze względu na pełnioną funkcję dekanalnego relatora synodalnego autor powyższej pracy miał także prawo głosu przy podejmowaniu uchwał w czasie sesji plenarnych. Można powiedzieć, że to doświadczenie pozwoliło jeszcze bardziej zagłębić się w problematykę rozprawy doktorskiej.

Podjęte dociekania i analizy dokumentów źródłowych skłoniły autora do sięgnięcia po różne metody naukowe, które są właściwe dla studium pastoralnego. Określa się je mianem paradygmatu analizy teologii pastoralnej. Zaznaczona została

wyjątkowość tej metodologii, do której odwołują się poszczególne etapy badawcze, które wypuklają zasady i kryteria wynikające z Objawienia Bożego i istoty Kościoła. Brak wiodącej metody naukowej w pracy jest usprawiedliwiony przez obszerność i złożoność zagadnień, którymi zajmował się PSDL, co złożyło się to na konstrukcję całej pracy, również w odniesieniu do udowodnienia tezy, że PSDL stał się narzędziem NE na terenie diecezji legnickiej.

Całość rozprawy doktorskiej została podzielona na cztery rozdziały, z których każdy zawiera trzy paragrafy.

W pierwszym rozdziale autor pracy ukazał rozwój synodu w całej historii Kościoła, a następnie zwrócił szczególną uwagę na odnowę procesów synodalnych w nawiązaniu do Soboru Watykańskiego II. W trzecim paragrafie tego rozdziału przedstawił organizację i przebieg PSDL, ze szczególnym uwzględnieniem chronologii wydarzeń, zakończonych podpisaniem uchwał synodalnych przez ówczesnego biskupa diecezjalnego Stefana Cichego.

Drugi rozdział poświęcony został ukazaniu funkcji nauczycielskiej Kościoła, w odniesieniu do przekazywania i pogłębienia wiary w rodzinie chrześcijańskiej. Szczególnie dużo uwagi autor pracy poświęcił roli domowego Kościoła w życiu rodzin chrześcijańskich. W dalszej kolejności wydobyl zadania rodziny parafialnej w procesie kształtowania dojrzałości chrześcijańskiej oraz ukazał parafię jako ośrodek rozwoju wiary. Zwrócił jednocześnie uwagę na odpowiedzialność proboszcza w nieustannym stwarzaniu możliwości pogłębiania wiary wewnątrz wspólnoty parafialnej. W ostatnim paragrafie uporządkowane zostały diecezjalne zadania ewangelizacyjne, które stanowią pomost między poszczególnymi strukturami powołanymi przez biskupa w diecezji a parafią i rodziną będącymi środowiskiem NE.

W kolejnym rozdziale przeanalizowano znaczenie funkcji uświęcającej w działalności Kościoła legnickiego oraz wskazano na konkretne działania i rozwiązania podjętych zagadnień w odniesieniu do powstałych dokumentów PSDL. Charakter modlitwy w rodzinie stał się tematem rozważań pierwszego paragrafu niniejszego rozdziału. W kolejnym zwrócono uwagę, że właściwym miejscem pogłębienia życia religijnego rodziny parafialnej są czynności liturgiczne. W trzecim paragrafie zatrzymano się na aspektach diecezjalnych zadań tworzenia konkretnej formacji dla poszczególnych grup i osób chcących się bardziej zaangażować w posługę laikatu oraz zwrócono uwagę na centralne miejsce kościoła katedralnego w ramach realizacji tej misji.

Ostatni rozdział rozprawy doktorskiej dotyczy refleksji nad realizacją funkcji pasterskiej, skupiającej w sobie wszystkie zobowiązania wobec Boga i całego Ludu Bożego. Synodalne zagadnienia w odniesieniu do tej funkcji najpierw skupiły się na przedstawieniu rodziny, która jest przedłużeniem chrześcijańskiej wizji małżeństwa, doceniając jej rangę i niezmierną wagę w wyrażaniu powołania małżeńskiego do założenia rodziny. W drugim paragrafie bardzo wyraźnie zaznaczono model relacyjny między pasterzem parafii, którym jest proboszcz, a jego parafianami. Przypomniano jednocześnie, że właściwe rozumienie tej funkcji wymaga wychodzenia do ludzi, poznawania ich radości i smutków, wrażliwości serca i gotowości niesienia pomocy nawet wobec zubożniałych w wierze i zagubionych. Ostatni paragraf, w którym zostały przedstawione diecezjalne działania apostolskie, zaakcentował komplementarność w realizacji poszczególnych zadań pomiędzy biskupem diecezjalnym wspieranym przez prezbiterów a liderami wspólnot zakonnych i świeckich przedstawicielami laikat, którzy są wezwani do szerzenia misji apostolskiej. Ważne zatem było ukazanie działalności różnych rad diecezjalnych, które urzeczywistniają sposób działania struktur diecezjalnych w ramach realizowania funkcji pasterskiej.

Podjęta rozprawa doktorska, która odkrywa wartość pracy PSDL w ramach NE nie wyczerpuje wszystkich zagadnień, bowiem dynamika przemian społecznych i proces sekularyzacji postępują w gwałtowny sposób. Część powstałych dokumentów synodalnych jest z pewnością bardzo cenną pomocą w codziennej pracy ewangelizacyjnej zarówno w rodzinach, parafiach, jak i strukturach diecezjalnych. Niemniej pewne wskazania trzeba modyfikować i odczytywać na nowo. Wiąże się to z nieustannym procesem doskonalenia zarówno w aktach prawnych, jak i praktyce duszpasterskiej różnych zagadnień, które są szczegółowo omawiane podczas kolejnych spotkań duszpastersko-pastoralnych odbywających się w diecezji legnickiej, jak również zwoływanych przez biskupa diecezjalnego w usankcjonowanych radach diecezjalnych.

Z pewnością należy być dumnym, że stosunkowo młoda diecezja legnicka potrafiła rozpocząć dyskusję synodalną już po piętnastu latach istnienia oraz zakończyć ją po pięciu latach prac, na jubileusz dwudziestolecia. Trzeba żywić nadzieję, że bogaty materiał zawarty w dokumentach PSDL będzie przez kolejne lata zachęcał duszpasterzy do autentycznej pracy duszpasterskiej, otwierał nowe ścieżki myślenia o miejscu i roli Kościoła legnickiego w całym Kościele powszechnym oraz będzie źródłem dla poszukujących odpowiedzi na szereg rodzących się pytań, wskazując drogę odnowy chrześcijańskiego sposobu życia we współczesnym świecie.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA ŹRÓDŁOWA

I. DOKUMENTY KOŚCIOŁA

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych.
Poznań 2016.

1. Dokumenty Soboru Watykańskiego II

W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje.* Poznań 2002.

Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem (18.11.1965).

Dekret o ekumenizmie Unitatis redintegratio (21.11.1964).

Dekret o formacji kapłańskiej Optatam totius (28.10.1965).

Dekret o misyjnej działalności Kościoła Ad gentes divinitus (7.12.1965).

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus (28.10.1965).

Dekret o środkach społecznego przekazu Inter mirifica (4.12.1963).

Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium (21.11.1964).

Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym Dei verbum (18.11.1965).

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes
(7.12.1965).

Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium (4.12.1963).

II. DOKUMENTY PAPIESKIE

1. Bulle, encykliki, adhortacje papieskie

BENEDYKT XVI: *Posynodalna adhortacja apostolska Africae munus* (19.11.2011).
Warszawa 2011.

FRANCISZEK: *Posynodalna adhortacja apostolska Amoris laetitia o miłości w rodzinie*
(19.03.2016). Watykan 2016.

FRANCISZEK: *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium o głoszeniu Ewangelii we*
współczesnym świecie. Watykan 2013.

FRANCISZEK: *Encyklika Lumen fidei o wierze* (29.06.2013). Wrocław 2013.

- JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae o katechizacji w naszych czasach* (16.10.1979). Warszawa 1980.
- JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska Chrisifideles laici o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II* (30.12.1988). AAS 81:1989 s. 393-521.
- JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska Ecclesia in Europa o Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele jako źródło nadziei dla Europy* (28.06.2003). Warszawa 2003.
- JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska Familiaris consortio o zadaniach rodziny chrześcijańskiej* (22.11.1981). Watykan 1981.
- JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska Vita consecrata o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie* (25.03.1996). Katowice 1996.
- JAN PAWEŁ II: *Bulla Totus tuus Poloniae populus* (25.03.1992). Rzym 1992.
- JAN PAWEŁ II: *Encyklika Ecclesia de Eucharistia o Eucharystii w życiu Kościoła* (17.04.2003). Kraków 2003.
- JAN PAWEŁ II: *Encyklika Redemptor hominis* (4.03.1979). Kraków 1982.
- JAN PAWEŁ II: *Encyklika Redemptoris missio o stałej aktualności posłania misyjnego* (7.12.1990). Wrocław 1995.
- JAN PAWEŁ II: *Posynodalna adhortacja apostolska Pastores dabo vobis o formacji kapłanów we współczesnym świecie* (25.03.1992). Watykan 1992
- PAWEŁ VI: *Adhortacja apostolska Evangelii nuntiandi o ewangelizacji w świecie współczesnym* (8.12.1976). AAS 68:1976 s. 5-76.
- PAWEŁ VI: *Encyklika Humanae vitae O zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego* (25.07.1968). Kraków 2003.

2. Listy, orędzia, homilie papieskie

- BENEDYKT XVI: *Homilia wygłoszona podczas czuwania modlitewnego na V Światowym Spotkaniu Rodzin w Walencji* (8.07.2006). https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/walencja_czuwanie_08072006.html [dostęp: 3.05.2023].
- BENEDYKT XVI: *List apostolski Motu proprio Porta fidei*. OR 32:2011 nr 12 s. 4-10.
- BENEDYKT XVI: *List apostolski Ubicumque et semper powołujący do życia Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji* (21.09.2010). OR 32:2011 nr 1 s. 11-13.
- BENEDYKT XVI: *Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży* (6.08.2010). Watykan 2010.

- BENEDYKT XVI: *Trwajcie mocni w wierze*. Kraków 2006.
- FRANCISZEK: *Ewangelizacja jest naszą rewolucją. Msza św. w Parku Dwusetlecia w Quito* (7.07.2015). OR 36:2015 nr 7-8 s. 10-11.
- FRANCISZEK: *Homilia wygłoszona podczas Mszy świętej inauguracyjnej XIV Zgromadzenie Zwyczajne Synodu Biskupów* (4.10.2015). OR 36:2015 nr 10.
- FRANCISZEK: *Orędzie na Wielki Post 2023*. <https://diecezja.legnica.pl/oredzie-papieża-franciszka-na-wielki-post-2023/> [dostęp: 4.05.2023].
- FRANCISZEK: *Wezwanie do modlitwy, do wiary i do dawania świadectwa. Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła* (29.06.2015). https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/pp_29062015.html [dostęp: 10.03.2021].
- JAN PAWEŁ II: *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do przedstawicieli laikat* (Olsztyn, 6.06.1991). W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*. Red. J. Poniewierski. Kraków 1999.
- JAN PAWEŁ II: *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej przed opactwem OO. Cystersów w Mogile* (Kraków-Nowa Huta, 9.06.1979). <https://jp2online.pl/es/Object/homilia-z-mszy-przed-opactwem-cystersow-w-mogile;T2JqZWN0OjM1NzI=> [dostęp: 4.05.2023].
- JAN PAWEŁ II: *List apostolski Dies Domini*. Wrocław 2000.
- JAN PAWEŁ II: *List apostolski Mane nobiscum Domine* (7.10.2004). Watykan 2004.
- JAN PAWEŁ II: *List apostolski Novo millennio ineunte na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*. Watykan 2001.
- JAN PAWEŁ II: *List do bp. K. Romaniuka z 1.10.2000 r.* W: *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*. Warszawa 2000.
- JAN PAWEŁ II: *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1988*. W: *Listy Ojca świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów na Wielki Czwartek* (1979-1998). Kraków 1999.
- JAN PAWEŁ II: *List do Kościoła w Polsce w związku z ustanowieniem nowej organizacji kościelnej na ręce Episkopatu pod przewodnictwem ks. kard. Józefa Glempa Przewodniczącego Konferencji Biskupów i Prymasa Polski* (Rzym, 25.03.1992). OR 13:1992 nr 3-4.
- JAN PAWEŁ II: *List do rodzin Gratissimam sane z okazji Roku Rodziny 1994*. Wrocław 2021.
- JAN PAWEŁ II: *List na zakończenie jubileuszu osiemsetlecia urodzin św. Franciszka*. „Studia Franciszkańskie” 1:1984-1986.

PAWEŁ VI: *Homilia w Nazarecie* (5.01.1964). <https://www.nazaretanki.org/czytelnia-nazaretanek/duchowosc-nazaretu/homilia-pawla-vi-w-nazarecie> [dostęp: 5.05.2023].

3. Przemówienia, katechezy, inne wypowiedzi papieskie

BENEDYKT XVI: *Do Biskupów polskich*. Poznań 2005.

BENEDYKT XVI: *Nieście światło Chrystusa do wszystkich środowisk*. OR 27:2006 nr 8 s. 8.

BENEDYKT XVI: *Wydarzenia, które zachowamy w pamięci i sercu* (22.12.2005). OR 2:2006 s. 15-20.

FRANCISZEK: *Dialog w rodzinie. Modlitwa maryjna* (29.12.2019). OR 8:1987 nr 1.

FRANCISZEK: *Przemówienie papieża Franciszka do biskupów polskich*. <http://www.radiomaryja.pl/kosciol/przeslanie-papieza-franciszka-do-polskich-biskupow> [dostęp: 10.04.2021].

JAN PAWEŁ II: *„Tak” dla Kościoła* (24.07.1991). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 19-24.

JAN PAWEŁ II: *Alokucja Il ditto canonico inserisce il Consilio nella vita* (27.12.1983) „Communications” 15:1983 2 s. 128-129.

JAN PAWEŁ II: *Bierzmowanie w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (1.04.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 125-129.

JAN PAWEŁ II: *Biskupi – Następcy Apostołów* (8.07.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 178-181.

JAN PAWEŁ II: *Chrzest w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (25.03.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 119-124.

JAN PAWEŁ II: *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*. Kraków 1996.

JAN PAWEŁ II: *Dzieci wiosną rodziny i społeczeństwa*. OR 22:2001 nr 1.

JAN PAWEŁ II: *Eucharystia w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (8.04.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 130-133.

- JAN PAWEŁ II: *Indywidualny i zespołowy udział świeckich w apostołstwie* (23.03.1994). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 411-415.
- JAN PAWEŁ II: *Jezus Chrystus założyciel Kościoła* (11.09.1991). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 40-44.
- JAN PAWEŁ II: *Kościół jako Wspólnota bogata w charyzmaty* (24.06.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 166-169.
- JAN PAWEŁ II: *Kościół jako wspólnota kapłańska* (18.03.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 115-118.
- JAN PAWEŁ II: *Kościół Ludem powszechnym* (13.11.1991). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 69-72.
- JAN PAWEŁ II: *Kościół tajemnica komunii zbudowanej na miłości* (15.01.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 99-102.
- JAN PAWEŁ II: *Małżeństwo w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (6.05.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 144-147.
- JAN PAWEŁ II: *Misja ewangelizacyjna prezbiterów* (21.04.1993). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 270-275.
- JAN PAWEŁ II: *Misja powierzona każdemu biskupowi* (28.10.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 192-196.
- JAN PAWEŁ II: *Namaszczenie chorych w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (29.04.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 139-143.
- JAN PAWEŁ II: *Pokuta w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej* (15.04.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 134-138.
- JAN PAWEŁ II: *Prezbiter człowiekiem modlitwy* (2.06.1993). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 295-299.

- JAN PAWEŁ II: *Prezbiterat – służebne uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa* (31.03.1993). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 265-269.
- JAN PAWEŁ II: *Przemówienie do Magistrów Zakonu Braci Mniejszych wygłoszone w Rzymie 28 września 1984 r.* „Studia Franciszkańskie” 2:1986.
- JAN PAWEŁ II: *Szafarz Najświętszej i Największej Tajemnicy* (Tarnów, 10.06.1987). W: *Do końca ich umiłował. Trzecia wizyta duszpasterska w Polsce 8-14.06.1987*. Watykan 1987.
- JAN PAWEŁ II: *Świadectwo miłości w Kościele – wspólnocie prorockiej* (3.06.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 161-165.
- JAN PAWEŁ II: *Świadectwo o życiu Chrystusa w Kościele – wspólnocie prorockiej* (20.05.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 153-156.
- JAN PAWEŁ II: *Świadectwo wiary w Kościele –wspólnocie prorockiej* (13.05.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 148-152.
- JAN PAWEŁ II: *U źródeł komunii kościelnej* (29.01.1992). W: JAN PAWEŁ II. *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 103-106.
- JAN PAWEŁ II: *Wierzę... w Kościół* (10.07.1991). W: *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*. Watykan 1996 s. 9-13.

III. INNE DOKUMENTY KOŚCIELNE

- Celebracje liturgiczne. Sakrament bierzmowania*. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003.
- DĄBROWSKI E.: *Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach*. T. 5: *Dzieje apostołskie*. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz. Poznań 1961.
- Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum Successores* (2004). Kielce 2005.
- Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów Directorium de pastorali ministerio episcoporum* (22.02.1973). W: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*. T. 6 z. 1. Zebrał i oprac. E. Szafrowski. Warszawa 1975.
- Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. Watykan 2002.

- Karta Praw Rodziny* (22.10.1983). Rzym 1983.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994.
- Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*. Red. P. Majer. Kraków 2011.
- Kodeks prawa kanonicznego*. Poznań 1984.
- KOMISJA EPISKOPATU POLSKI DS. APOSTOLSTWA ŚWIECKICH: *Dyrektorium apostołstwa świeckich*. Warszawa 1969.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Zapowiedź organizowania nowej administracji kościelnej w Polsce. List pasterski* (Warszawa, 11-12.03.1992). W: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-2000*. T. 2. Red. P. Libera [i in.]. Warszawa 2003.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: *Dialog – zadanie na nowy wiek*. „Biuletyn Ekumeniczny” 2004 nr 1.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków 2002.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: *List pasterski na Niedzielę Świętej Rodziny 2015: Rodzina szkołą miłosierdzia* (27.12.2015). https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/swrodziny_27122015.html. [dostęp: 4.05.2023]
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: *List pasterski w związku z XVI Zgromadzeniem Ogólnym Synodu Biskupów* (7.10.2021).
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków 2002.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: *Program nauczania religii*. Kraków 2001.
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA: *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań 1998.
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA: *Instrukcja Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*. Wrocław 2020.
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA: *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* (19.03.1999). Tarnów 1999.
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA: *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej. Instrukcja*. Watykan 2002.
- KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO: *Rozpocząć na nowo od Chrystusa* p. 12. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsclife/documents/rc_con_ccsclife_doc_20020614_ripartire-da-cristo_pl.html [dostęp: 5.05.2023].

- KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW: *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*. Poznań 2003.
- KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW: *Instrukcja Redemptionis Sacramentum*. Kraków 2004.
- KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW: *Instrukcja Liturgiæ authenticæ* (28.03.2001).
- KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW: *Instrukcja Inestimabile Donum w sprawie niektórych norm dotyczących kultu Tajemnicy Eucharystycznej* (17.04.1980). Watykan 1980.
- KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW: *Rok Eucharystii. Wskazania i propozycje*. Poznań 2004.
- KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO *Instrukcja Eucharisticum misterium* (25.05.1967).
- KONGREGACJA NAUKI WIARY: *Deklaracja Persona humana o niektórych zagadnieniach etyki seksualnej* (7.11.1975). Wrocław 1990.
- KONGREGACJA NAUKI WIARY: *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunia Communionis notio*. W: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*. Red. Z. Zimowski, J. Królikowski. Tarnów 1995.
- List Sekretarza stanu J. Em. ks. kard. J. Villota z błogosławieństwem Ojca Świętego Pawła VI dla uczestników synodu* (6.05.1972). „Notificationes” 1972 nr 6-8 s. 159-160.
- Na drodze do dojrzałości chrześcijańskiej. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania rok trzeci*. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003.
- Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice 2003².
- Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. T. 1. Katowice 2010 p. 28.
- Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin*. Poznań 1992.
- Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*. Poznań 2004.
- Oto ja, pošlij mnie (Iz 6, 8). 57. tydzień miłosierdzia 7-13 X (w Roku wolontariatu)*. Red. A. Czarnocki, Warszawa 2001.
- Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Przewodnik metodyczny*. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003.
- RADA DS. RODZINY: *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin* (1.05.2003).

ŚWIĘTA KONGREGACJA OBRZĘDÓW: *Instrukcja o kulcie Eucharystii Eucharisticum misterium* (25.05.1967).

Wyzwania stojące przed rodziną na początku trzeciego tysiąclecia. Dokument końcowy IV spotkania przewodniczących europejskich komisji episkopatów ds. rodziny i życia. OR 24:2002 nr 11-12 s. 40-46.

Zasady formacji kapłańskiej w Polsce. Częstochowa 1999.

Życie w społeczności Kościoła. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania rok drugi.
Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2003.

IV. DOKUMENTY PIERWSZEGO SYNODU DIECEZJI LEGNICKIEJ

CICHY S.: *Dekret zwołujący I Synod Diecezji Legnickiej* (28.06.2007). „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 2 s. 21-22.

CICHY S.: *Telegram biskupa legnickiego do Ojca Świętego Benedykta XVI informujący o rozpoczęciu I Synodu Diecezji Legnickiej.* „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 4 s. 35-36.

Dekret powołujący Komisję Główną, Komisje Synodalne oraz Sekretariat I Synodu Diecezji Legnickiej. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 2 s. 23-24.

DROŻDŹ B.: *Modlitwa do Maryi w intencjach Synodu.* „Biuletyn Synodalny” 2007 nr 1 s. 81.

DROŻDŹ B.: *Od Redakcji.* „Biuletyn Synodalny” 2009 nr 6 s. 3.

DROŻDŹ B.: *Powołani do synodalnej winnicy (Legnica 16.10.2007).* „Biuletyn Synodalny” 2007 nr 1.

Homilia Biskupa Legnickiego podczas mszy św. celebrowanej z okazji uroczystego ogłoszenia dekretu zwołującego I Synod Diecezji Legnickiej (28.06.2007). W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 2: *Dokumentacja.* Red. B. Drożdź [i in.]. Legnica 2012 s. 53-56.

Homilia Nuncjusza Apostolskiego w Polsce abpa Celestino Migliore podczas Mszy św. zamykającej I Synod Diecezji Legnickiej (24.03.2012). W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 2: *Dokumentacja.* Red. B. Drożdź [i in.]. Legnica 2012 s. 90-93.

I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: *Program odnowy religijno-moralnej.* Red. B. Drożdź [i in.]. Legnica 2012.

- Instrukcja katechetyczno-pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 167-177.*
- Instrukcja o formacji stałej katechetów diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 178-183.*
- Instrukcja o formacji stałej prezbiterów. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 184-191.*
- Instrukcja o korzystaniu ze środków społecznego przekazu i technologii informacyjnej w duszpasterstwie. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 198-211.*
- Instrukcja o przygotowaniu do inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 225-230.*
- Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 231-243.*
- Instrukcja o przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 249-252.*
- Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 253-267.*
- Instrukcja o wypełnianiu obowiązków rejonowego dziekana, sekretarza i ojca duchownego. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 268-271.*

- Kalendarium I Synodu Diecezji Legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 2: Dokumentacja. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 311-337.*
- KORAB K.: *Wniosek do Komisji ds. Katolików Świeckich z parafii pod wezwaniem św. Urszuli w Gwizdanowie (Gwizdanów 7.05.2009). AS sygn. III/74.*
- List Stolicy Apostolskiej w odpowiedzi na przesłany telegram biskupa legnickiego Stefana Cichego (12.12.2007). W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 2. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 10-11.*
- MAJEWSKI M.: *Wprowadzenie. „Biuletyn Synodalny” 6:2009.*
- Materiały robocze Komisji ds. Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4.*
- Materiały robocze Komisji ds. Kultu Bożego. „Biuletyn Synodalny” 2009 nr 7.*
- Materiały robocze Komisji ds. Mediów. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4.*
- Materiały robocze Komisji ds. Nauki i Wychowania Katolickiego. „Biuletyn Synodalny” 2008 nr 4.*
- Parafialne, dekanalne i rejonowe zebrania Zespołów Synodalnych. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 2: Dokumentacja. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 273-303.*
- Praca sekretariatu I Synodu Diecezji Legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 2: Dokumentacja. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 268-269.*
- Protokół z I zebrania Komisji Głównej i Sekretariatu I Synodu Diecezji Legnickiej (Legnica, 20.09.2007). AS sygn. 1/2.*
- Protokół z XII posiedzenia Komisji ds. Nauki i wychowania katolickiego (Legnica, 30.01.2010). AS sygn. IIa/KN/12.*
- Protokół z XXI posiedzenia Komisji Głównej PSDL (17.09.2011). AS sygn. I/KG/22.*
- Protokół ze spotkania poprzedzającego ogłoszenie dekretu powołującego Komisję Główną, Komisje Synodalne i Sekretariat I Synodu Diecezji Legnickiej (Legnica, 28.06.2007). AS sygn. I/1.*
- Regulamin I Synodu Diecezji Legnickiej § 37.*
- Regulamin Legnickiej Kurii Biskupiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 278-303.*

- Regulamin posługi duszpasterskiej prefekta w szkołach na terenie diecezji legnickiej.*
W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.*
T. 1: *Program odnowy religijno-moralnej.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012
s. 312-314.
- Sprawozdanie Komisji ds. Duchowieństwa.* W: *Pierwszy I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 2: *Dokumentacja.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 135-168.
- Sprawozdanie Komisji ds. Duszpasterstwa małżeństw i rodzin.* W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 2: *Dokumentacja.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 192-202.
- Sprawozdanie Komisji ds. Instytucjonalno-prawnych i ekonomicznych.* W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 2: *Dokumentacja.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 221-226.
- Sprawozdanie Komisji ds. Mediów.* W: *Pierwszy Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012).* T. 2 s. 227-238.
- Sprawozdanie Komisji ds. Nauki i wychowania katolickiego.* W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 2: *Dokumentacja.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 97-116.
- Sprawozdanie Sekretarza Generalnego wygłoszone podczas Sesji Plenarnej zamykającej I Synod Diecezji Legnickiej.* W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 2: *Dokumentacja.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 239-243.
- Statut dekanalnego duszpasterza służby liturgicznej w diecezji legnickiej.* W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 1: *Program odnowy religijno-moralnej.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 107-110.
- Statut Diecezjalnego Duszpasterstwa młodzieży Diecezji Legnickiej.* W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 1: *Program odnowy religijno-moralnej.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 111-115.
- Statut Diecezjalnego Instytutu muzyki kościelnej.* W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 1: *Program odnowy religijno-moralnej.* Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 116-120.

- Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 121-124.*
- Statut Diecezjalnej Rady Katechetycznej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 125-126.*
- Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 129-135.*
- Statut Rady ds. Ekonomicznych Diecezji Legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 137-142;*
- Statut Rady Kapłańskiej w diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 143-145.*
- Statut rady parafialnej w diecezji legnickiej: W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 146-149.*
- Statut Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 150-166.*
- Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego 1968. Poznań 1972.*
- Synod w relacjach medialnych. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 2: Dokumentacja. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 308-310.*
- Wniosek do Komisji ds. Kultu Bożego z zespołu synodalnego przy parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Legnicy (11.03.2010). AS sygn. III/298.*
- Wniosek J. Owczarka do Komisji ds. Duchowieństwa z zespołu synodalnego przy parafii św. Jana Chrzciciela w Jeleniej Górze-Cieplicach (24.03.2010). AS sygn. III/277.*
- Wniosek Parafialnego Zespołu Synodalnego parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Modlikowicach (18.06.2010). AS sygn. III/276.*
- Wniosek Parafialnego Zespołu synodalnego parafii pw. Narodzenia NMP w Ocicach (8.11.2009). AS sygn. III/197.*

Wniosek Parafialnego Zespołu Synodalnego parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Trójcy (18.02.2009). AS sygn. III/5.

Wskazania dotyczące osób zaangażowanych w zrzeszenia katolickie. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 319-322.

Wskazania dotyczące poradnictwa rodzinnego w diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 323-326.

Wskazania dotyczące posługi katechetycznej w diecezji legnickiej. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 327-340.

Wskazania dotyczące przygotowania i przeżywania prymicji kapłańskich w parafii. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 341-343.

Zasady ogólne zakładania i prowadzenia świetlic parafialnych. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 344-348.

Zasady współpracy osób konsekrowanych z duchowieństwem diecezjalnym. W: I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) Przypatrzmy się powołaniu naszemu. T. 1: Program odnowy religijno-moralnej. Red. B. Drożdż [i in.]. Legnica 2012 s. 352-356.

LITERATURA PRZEDMIOTOWA

BORUCKI J.: *Znaczenie synodu diecezjalnego w życiu diecezji. Refleksje pastoralno-kanoniczne.* „Homo Dei” 2005 nr 2.

CHROMY Z.: *Synodalność w świecie eklezjologii Josepha Ratzingera.* W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła.* Red. A. Jarosiewicz. Wrocław 2009.

CICHY S.: *List biskupa legnickiego do moich kapłanów na Uroczystość Narodzenia Pańskiego 2006 roku.* „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 15:2006 nr 4 s. 35-40.

CICHY S.: *List pasterski biskupa legnickiego na I niedzielę Adwentu. Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 15:2006 nr 4 s. 29-33.

- DROŻDŹ B.: *I Synod Diecezji Legnickiej narzędziem nowej ewangelizacji*. W: *In peregrinatione – pośród trudów pielgrzymowania*. Red. M. Majewski, W. Szetelnicki. Legnica 2013.
- DROŻDŹ B.: *Synteza diecezjalna z diecezji legnickiej dla Synodu o synodalności*. <https://synod.org.pl/diecezja-legnicka/> [dostęp: 29.06.2022].
- DUDZIAK J.: *Synod diecezjalny i jego rola w Kościele partykularnym*. „Currenda” 128:1982 nr 5-8 s. 107-108.
- DUDZIAK J.: *Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym*. „Colloquium Salutis” 16:1985 s. 47-79.
- DULLAK K.: *Ecclesia semper reformanda. Zjawisko synodalności w Polsce po Soborze Watykańskim II*. Szczecin 2007.
- GÓRALSKI W.: *Synod diecezjalny*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński [i in.]. Lublin 2006 s. 826.
- GÓRECKI E.: *Synod diecezjalny w Kościele posoborowym*. „Colloquium Salutis” 17:1985 s. 295-306.
- IREK W.: *Synod diecezjalny – uszanowanie kompetencji oraz profesjonalizmu w kształtowaniu oblicza Kościoła lokalnego*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła*. Red. A. Jarosiewicz. Wrocław 2009.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*. Warszawa 2001.
- MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA: *Synodalność w życiu i misji Kościoła*. Watykan (2.03.2018). Kraków 2021.
- MORAWSKI M.: *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*. „Ateneum Kapłańskie” 39:1937 nr 2.
- NADZWYCZAJNY SYNOD BISKUPÓW (1985): *Kościół kierowany przez Słowo Boże sprawuje tajemnicę Chrystusa dla zbawienia świata*. Wrocław 1986.
- NOWOSIELSKI P.: *Rozpoczęcie I Synodu Diecezji Legnickiej (16.10.2007)*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 4 s. 76.
- PAŁUCKI J.: *Communio – twórczy charakter synodów w Kościele w pierwszych wiekach*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła*. Red. A. Jarosiewicz. Wrocław 2009.
- PIERONEK T.: *Synody pastoralne po soborze*. „Znak” 1972 nr 4.
- Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia chrześcijaństwa*. W: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*. Poznań 2001.

- Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie.* W: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999).* Poznań 2001.
- ROZKRUT T.: *Nowa Instrukcja o synodach diecezjalnych.* „Prawo Kanoniczne” 42:1999 nr 1-2.
- ROZKRUT T.: *Synod diecezjalny w aktualnym ustawodawstwie Kościoła.* „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1998 nr 17.
- ROZKRUT T.: *Synod diecezjalny w historii i w życiu Kościoła.* „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1998 nr 16.
- SIEMIENIEWSKI A.: *Droga synodalna – krótki opis.* <https://youtu.be/JGYZ0NcY4AY> [dostęp: 12.02.2023].
- SITARZ M.: *Synod Biskupów.* W: *Encyklopedia katolicka.* T. 18. Red. E. Gigilewicz [i in.]. Lublin 2013.
- SITARZ M.: *Synod diecezjalny.* W: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego.* T. II/1: *Księga II. Lud Boży. Cz. I: Wierni chrześcijanie. Cz. II: Ustrój hierarchiczny Kościoła.* Red. J. Krukowski. Poznań 2005 s. 333-344.
- SITARZ M.: *Synod w Kościele Rzymskokatolickim.* W: *Encyklopedia katolicka.* T. 18. Red. E. Gigilewicz [i in.] Lublin 2013.
- SWASTEK J.: *Synody diecezjalne w Archidiecezji Wrocławskiej.* W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła.* Red. A. Jarosiewicz. Wrocław 2009.
- SYNOD BISKUPÓW: *Dokument przygotowawczy XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (17.09.2021).*
- SYNOD BISKUPÓW: *Dokument roboczy dla etapu kontynentalnego. Rozszerz przestrzeń twego namiotu (24.10.2022).*
- SYNOD BISKUPÓW: *Vademecum Synodu o synodalności.* Watykan 2021.
- SZTAFROWSKI E.: *Synod Biskupów nowym organem kolegialnym.* „Prawo Kanoniczne” 16:1973 nr 3-4.
- SZTAFROWSKI E.: *Synod diecezjalny w doktrynie soborowej i jej wyraz w posoborowych synodach polskich.* „Prawo Kanoniczne” 30:1987 nr 1-2.
- ŚMIGIEL W.: *Synod diecezjalny jako wyraz kolegialności Kościoła i szansa na ożywienie duszpasterstwa.* „Teologia Praktyczna” 11:2010.
- WOJTYŁA K.: *Problem 900. rocznicy św. Stanisława oraz synodu prowincjalnego.* „Notificationes” 1972 nr 6-8 s. 129-135.
- WÓJCIK W.: *Nowa forma synodu diecezjalnego.* „Kościół i Prawo” 10:1992 s. 232-236.

WÓJCIK W.: *Posoborowe eksperymenty z synodami*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 64:1972 s. 17-29.

WÓJCIK W.: *Ze studiów nad synodami polskimi*. Lublin 1982.

WYSZYŃSKI S.: *Zapowiedź odbycia III Synodu Archidiecezji Warszawskiej*. W: *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej 1974*. Warszawa 1975.

LITERATURA POMOCNICZA

ALBERICH E.: *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*. Warszawa 2003.

AYMANS W.: *Biskupia posługa rządzenia Kościołem partykularnym. O władzy biskupiej i jej wykonywaniu w świetle KPK*. „Kościół i Prawo” 6:1989 s. 37-40.

BALLESTRERO A.: *Wspólnie z Bogiem*. Przekł. E. Hebda. Kraków 1985.

BANASZAK M.: *Historia Kościoła katolickiego*. T. 1. Warszawa 1986.

BANASZAK M.: *Historia Kościoła katolickiego*. T. 3. Warszawa 1989.

BĄCZKOWSKI F.: *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. T. 1. Opole 1957.

BIELA B.: *Parafia miejscem urzeczywistniania się Kościoła*. Katowice 2006.

BIELA B.: *Pastoralne nawrócenie w teorii i praktyce parafialnej*. Katowice 2014.

BIELA B.: *Zadania wiernych świeckich w kształtowaniu posoborowego modelu parafii*. W: *Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/1995*. Katowice 1994 s. 493-499.

BIELEŃ R.: *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce. Uwarunkowania – zadania – prognozy*. Lublin 2001.

BIGNARDI P.: *Hasło: Katecheza wspólnotowa w grupach, ruchach i stowarzyszeniach*. W: *Słownik katechetyczny*. Red. J. Gevaert, K. Misiaszek. Warszawa 2007.

BŁASZCZĘC J.: *Katolickie ruchy na rzecz rodziny*. W: KOMISJA EPISKOPATU POLSKI. *Program duszpasterski na rok 1993/1994. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*. Red. E. Szczotok, A. Liskowski. Katowice 1993 s. 501-506.

BOCHNIAK W.: *Początki Diecezji Legnickiej. Parafie i duchowieństwo*. Legnica 2004.

BOSMANS P.: *Być wolnym. Myśli postnowielkanocne*. Warszawa 1994.

CANTALAMESSA R.: *Życie w Chrystusie. Duchowe przesłanie Listu do Rzymian*. Kraków 2006.

CENCINI A.: *Od relacji do uczestnictwa*. Przeł. J. Marecki. Kraków 2004.

CENCINI A.: *Oddech życia. Łaska formacji permanentnej*. Przeł. J. Zarzycka. Kraków 2003.

- CENCINI A.: *Słowo Boże i formacja*. „Zeszyty Formacji Duchowej”. 31:2006 s. 13-16.
- CENCINI A.: *Światło na mojej ścieżce. Słowo Boże a droga powołania*. Przeł. M. Myczkowski. Kraków 2003.
- CICHY S.: *Słowo biskupa legnickiego na czas wakacyjny* (8.06.2001). „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 16:2007 nr 2 s. 28-32.
- CISOWSKI M.: *Biskup jako głosiciel Ewangelii, nauczyciel wiary i pierwszy katecheta w diecezji w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Kościoła*. „Kieleckie Studia Teologiczne” 2:2003.
- CONGAR Y.: *Grupy nieformalne w Kościele z katolickiego punktu widzenia*. „Collectanea Theologica” 42:1972 nr 5 s. 21.
- CZAJA A.: *Credo in Spiritum Vivificantem. Pneumatologiczna interpretacja Kościoła jako komunii w posoborowej teologii niemieckiej*. Lublin 2003.
- CZERWIK S.: *Zgromadzenie liturgiczne i pełnione w nim funkcje*. W: *Fundamentalne rzeczywistości liturgii*. Red. W. Świerzawski. Zawichost – Kraków – Sandomierz 2012.
- DROŻDŻ B.: *Metodologia nowej ewangelizacji (definicja i zasady)*. W: KOMISJA DUSZPASTERSTWA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI. *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010-2013. Kościół domem i szkołą komunii. Rok 2012-2013: Być solą ziemi*. Poznań 2012.
- DYL J.: *Sobory powszechne*. W: *Leksykon teologii fundamentalnej*. Red. M. Rusecki [i in.]. Lublin 2013.
- FIGURA M.: *Nowa ewangelizacja jako centralne zadanie Kościoła*. W: *Ewangelizacja*. Red. L. Balter. Poznań 1993.
- FILIPCZUK M.: *Wychowawcza funkcja Kościoła w dobie ponowoczesności*. „Collectanea Theologica” 87:2017 nr 2.
- FIRLIT E.: *Wspólnotowy wymiar religijności*. W: *Postawy społeczno-religijne Polaków 1991-2012*. Red. L. Adamczyk, E. Firlit, W. Zdanowicz. Warszawa 2013 s. 128-144.
- GÓRALSKI W.: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*. T. 3. Red. P. Hemperek [i in.]. Lublin 1986.
- GÓRALSKI W.: *Struktury synodalne i kolegialne w Kościele partykularnym według KPK Jana Pawła II*. „Studia Płockie” 14:1986.
- GRABOWSKI I.: *Prawo kanoniczne*. Warszawa 1948.
- GRUN A.: *Modlitwa a poznanie siebie*. Przeł. J. Figiel. Kraków 2000².

- GRZEŚKOWIAK J.: „*Tajemnica to wielka*”. *Sakramentalne przymierze małżeńskie*. Opole 2010.
- JAN DAMASCEŃSKI: *De saris imaginibus orationes*.
- JAN PAWEŁ II: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Bóg Ojciec*. Kraków – Ząbki 1999.
- JEŻEWSKI M.: *Kwestie rodziny i małżeństwa chrześcijańskiego w świetle katechez ogłoszonych przez Ojca Świętego Franciszka w latach 2014/2015*. „*Teologia i Moralność*” 11:2016 nr 2(20) s. 63-83.
- KAMIŃSKI R.: *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1997.
- KAMIŃSKI R.: *Ewangelizacja w parafii*. „*Częstochowskie Studia Teologiczne*” 4:1976 s. 107-122.
- KAMIŃSKI R.: *Parafia miejscem budowania cywilizacji miłości*. W: *Wierzę w Boga Ojca. Program duszpasterski na rok 1998/1999*. Katowice 1998 s. 150-158.
- KAMIŃSKI R.: *Powołanie i funkcjonalność Parafialnej Rady Duszpasterskiej*. „*Ateneum Kapłańskie*” 70:1977 nr 412 s. 278-293.
- KAMIŃSKI R.: *Teologia pastoralna*. T. 1. Lublin 2000.
- KANOS A.: *Spoleczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie*. Lublin 2010.
- KASPEREK A.: *Teoria sekularyzacji i jej wrogowie. Próba apologii niepopularnej teorii*. W: J. BANIAK. *Między socjologią i teologią*. Poznań 2010.
- KEMPY R.: *Jaka parafia u progu Trzeciego Tysiąclecia?* W: *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*. Red. Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. Katowice 2000.
- KŁYSOWIE B.J.: *Przygotowanie do ojcostwa i macierzyństwa*. W: *Człowiek – osoba – płeć*. Red. M. Wójcik. Łomianki 1998.
- KOŁODZIEJ B.: *Rola rodziny w kształtowaniu postawy wobec życia*. W: *Rodzina: źródło życia i szkoła miłości*. Red. D. Kornas-Biela. Lublin 2001.
- KRAKOWIAK CZ.: *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*. Lublin 2001.
- KRAKOWIAK CZ.: *Parafia ośrodkiem życia liturgicznego*. „*Roczniki Teologiczne*” 49:2002 z. 6 s. 55.
- KROPLEWSKI Z.: *Nauczycielu gdzie mieszkasz? Seminarium w dobie nowej ewangelizacji*. Warszawa 2001.
- KUBIK W.: *Zarys dydaktyki katechetycznej*. Kraków 1992.

- KUMOR B.: *Historia Kościoła. T. 5: Czasy nowożytne. Rozłam w chrześcijaństwie zachodnim.* Lublin 1984.
- KUROSZ J.: *Dialog we wspólnotach parafialnych jako wyzwanie XXI wieku.* „Ateneum Kapłańskie” 165:20015 z. 2(639) s. 252-261.
- KUSIOR M.: *Nowa ewangelizacja w Kościele.* „Polonia Sacra” 22:2018 nr 1(50).
- LEGER E.: *Jak dzieci uczą się wartości.* Kielce 2005.
- LUBAC H. DE.: *Medytacje o Kościele.* Kraków 1997.
- ŁUSZCYK R.: *Dialog.* W: *Encyklopedia katolicka.* T. 3. Lublin 1979.
- MACHARSKI F.: *Troska Kościoła o rodzinę.* „Ateneum Kapłańskie” 62:1970 t. 75 z. 1(369).
- MACHNIAK J.: *Kapłan i jego duchowość w wielkoczwartkowych Listach do kapłanów Jana Pawła II.* W: *Misja ewangelizacyjna kapłanów w nauczaniu Kościoła – Materiały formacyjne i homiletyczne w roku duszpasterskim 1994/95.* Katowice 1994.
- MAKOWSKI T.: *Postulat pastoralnej promocji kościelnego laikatu w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego.* „Studia Gnesnensia” 23:2009 s. 124-128.
- MARCEL G.: *Wstęp do metafizyki nadziei.* Warszawa 1984.
- MARCZEWSKI M.: *Rada duszpasterska.* W: *Encyklopedia katolicka.* T. 6. Lublin 2011.
- MARIAŃSKI J.: *Apostolstwo świeckich w Kościele.* W: *W 20-lecie Soboru Watykańskiego II.* Red. J. Homerski, F. Szulc. Lublin 1985 s. 95-117.
- MARIAŃSKI J.: *Małe grupy szansą apostołstwa świeckich.* W: *Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/1995.* Katowice 1994 s. 511-519.
- MARIAŃSKI J.: *Sekularyzacja i desekularyzacja w nowoczesnym świecie.* Lublin 2006.
- MAZUR P.: *Katecheza parafialna umocnieniem parafii.* „Ateneum Kapłańskie” 152:2008 z 23 s. 485-491.
- MEGGER A.: *Liturgia parafialna znakiem Kościoła.* „Roczniki Teologiczne” 62:2015 z. 8 s. 87-89.
- MICHALSKI J.: *Katecheza parafialna w Polsce po Soborze Watykańskim II.* Olsztyn 1997.
- MIERZWIŃSKI B.: *Perspektywa teologiczna nauk o rodzinie w kontekście aktualnych wyzwań.* W: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny.* Red. J. Stala. Kraków 2014.
- MIERZWIŃSKI B.: *Troska Kościoła o rodzinę.* W: *W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna.* Red. M. Ryś, M. Jankowska. Warszawa 2007.
- MORALES J.: *Wprowadzenie do teologii.* Tł. P. Rak. Kraków 2006.

- MURAWSKI Cz.: *Ewangelizacja rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*. W: *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*. Red. Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. Katowice 2000.
- MURAWSKI Cz.: *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich 1945-1980*. Sandomierz 1988.
- MUSZYŃSKI H.: *Tożsamość i duchowość kapłana jutra. Refleksje na kanwie Synodu Biskupów poświęcone formacji kapłańskiej*. „*Studia Warmińskie*” 30:1993.
- NAPIÓRKOWSKI A.: *Reforma i rozwój Kościoła. Duch Boży i instytucja*. Kraków 2012.
- NOWAK S.: *Duchowość kapłańska w świetle pism kard. Karola Wojtyły*. „*Ruch biblijny i liturgiczny*” 1979 (numer specjalny).
- OLSZEWSKI M.: *Duszpasterstwo parafialne*. Białystok 2005.
- ORYGENES: *Homilie O Księgach Rodzaju, Wyjścia, Kapłańskiej*. Tł. S. Kalinowski. Warszawa 1984.
- PACIOREK A.: *Kerygmat*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 8. Lublin 2000 kol. 1360-1362.
- PAWLUK T.: *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*. T. 2: *Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*. Olsztyn 1986.
- PETER D.: *Spoleczna rola dialogu. Refleksja teologiczno-społeczna*. Warszawa 2009.
- PETROWA-WASILEWICZ A.: *Parafia przyszłości – dom otwartych drzwi*. W: *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*. Red. Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. Katowice 2000 s. 168-174.
- PIO LAGHI: *Być kapłanem dzisiaj*. W: *Krzywda i przebaczenie*. Red. A. Foltańska i T. Huk. Kraków 1997.
- POLAK M.: *Pastoralna promocja świeckich w kontekście duszpasterstwa rodzin*. „*Roczniki Teologiczne*” 41:2014 z. 6 s. 138-151.
- PRZYCZYNA W.: *Ewangelizacja*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński [i in.]. Lublin 2006.
- PRZYCZYNA W.: *Integralne ujęcie ewangelizacji*. W: *Z zagadnień współczesnej homiletyki*. Red. W. Przyczyna. Kraków 1993.
- PRZYGODA W.: *Apostolstwo świeckich*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński [i in.]. Lublin 2006 s. 70-76.
- PRZYGODA W.: *Funkcje podstawowe Kościoła*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński [i in.]. Lublin 2006.

- PYŻŁAK G.: *Katecheza rodzinna i jej wpływ na przygotowanie do życia małżeńskiego i rodzinnego*. „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2011 t. 3(58) s. 413-427.
- RADECKI A.: *Kapłaństwo umiłowane*. W: *Między bramą a decyzją, czyli, w jaki sposób przygotować się do realizacji powołania*. Kraków 2001.
- RADECKI A.: *Rodzina wobec tajemnicy powołania i towarzyszenie powołanym do kapłaństwa*. W: *Żniwo wielkie, ale robotników mało*. Kraków 2000 s. 158-188.
- RAHNER K.: *Wierzę w Jezusa Chrystusa*. Paryż 1977.
- RATZINGER J.: *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*. Kraków 1996.
- RAVASI G.: *Wyprawa w świat Psalmów*. „Zeszyty Formacji Duchowej” 2003 nr 21.
- ROBEK E.: *Formy pracy charytatywnej w parafii*. „Ateneum Kapłańskie” 150:2008 z. 1(593) s. 132-143.
- RYŚ G.: *Wszyscy szemrzą, nikt nie krzyknie*. „W drodze” 2011 nr 7 s. 72-81.
- SAJ M.: *Obowiązek świętości w małżeństwie i rodzinie. Spojrzenie kanonisty*. „Ateneum Kapłańskie” 166:2016 z. 1(641) s. 27-35.
- SAKOWICZ E.: *Katolicy dystansujący się od Kościoła*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński [i in.]. Lublin 2006.
- SAKOWICZ E.: *Sobór Watykański II*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński [i in.]. Lublin 2006.
- Schemat fundamentalnego prawa Kościoła, kan. 53 § 2*. W: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*. Red. W. Kacprzyk, M. Sitarz. Lublin 2006.
- SKRZYDLEWSKI W.B.: *Chrześcijańska wizja miłości, małżeństwa i rodziny*. Kraków 1982.
- SŁAWIŃSKI H.: *Język współczesnego przekazu Ewangelii z uwzględnieniem sugestii papieża Franciszka*. „Roczniki Teologiczne” 61:2014 z. 12 s. 53-70.
- SŁOWIK M.: *Rodzina – wspólnotą religijno-moralną. Wpływ sakramentów na kształtowanie wspólnoty rodzinnej w nauczaniu Jan Pawła II*. Niepokalanów 1997.
- Słownik języka polskiego PWN*. Red. L. Drabik [i in.]. Warszawa 2011.
- Słownik języka polskiego*. T. 3. Red. M. Szymczak. Warszawa 1992.
- Słownik wyrazów obcych*. Red. J. Tokarski. Warszawa 1980.
- SOBCZYK A.: *Duchowość nowej ewangelizacji w świetle nauczania papieża Franciszka*. „Teologia i Moralność” 11:2016 nr 2(20) s. 85-99.
- SOBIAŃSKI R.: *Prawo kanoniczne na tle trendów antyjurydycznych*. „Collectanea Theologica” 1973 nr 4 s. 37-45.

- SOBIAŃSKI R.: *Synodalność – temat VII Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego*. „Prawo Kanoniczne” 34:1991 nr 3-4 s. 261-266.
- Sobór Trydencki (1545-1563)*. W: *Dokumenty soborów powszechnych*. T. 4. Red. A Baron, H. Pietras. Kraków 2005.
- Sobór w Bazylei-Ferrarze-Florencji-Rzymie (1431-1445)*. W: *Dokumenty soborów Powszechnych*. T. 3. Red. A. Baron, H. Pietras. Kraków 2003.
- Sobór Watykański II (Wprowadzenie)*. W: *Dokumenty soborów powszechnych*. T. 4. Red. A. Baron, H. Pietras. Kraków 2005.
- Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*. W: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*. Poznań 2001.
- STANIEK E.: *Kapłańska codzienność*. „Pastores” 1998 nr 1.
- STONER J.A.F., FREMAN R.E., GILBERT D.: *Kierowanie*. Warszawa 2011.
- Synod*. W: G. O’COLLINS, E. FARRUGIA. *Zwięzły słownik teologiczny*. Kraków 1993.
- SZTAFROWSKI E.: *Podręcznik prawa kanonicznego*. T. 2. Warszawa 1985.
- SZTAFROWSKI E.: *Słownik teologiczny*. Red. A. Zuberbier. Katowice 1998.
- ŚMIGIEL W.: *Apostolstwo świeckich w zrzeczeniach religijnych*. „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 1:2009 z. 51 s. 49-56
- ŚMIGIEL W.: *Rodzina wspólnotą ewangelizowaną i podmiotem ewangelizacji*. „Łódzkie Studia Teologiczne” 23:2014 nr 3.
- ŚMIGIEL W.: *Uczestnictwo wiernych świeckich w budowaniu Kościoła-Wspólnoty*. Lublin 2010.
- ŚMIGIEL W.: *Zrzeszenia rodzin katolickich w Polsce*. „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 57:2010 z. 6 s. 65-75.
- TOKARCZUK I.: *Problematyka pastoralna w encyklice „Redemptor hominis”*. W: *Redemptor hominis. Tekst i komentarze*. Red. Z. Zdybicka. Lublin 1982.
- TOMASIK P.: *Charakterystyka Dyrektorium ogólnego o katechizacji*. W: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*. Kraków 1999.
- TROSKA J.: *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego*. Poznań 1998.
- URBAŃSKI S.: *Komunikacja modlitewna w rodzinie chrześcijańskiej*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 34:2006..
- WERBIŃSKI I.: *Świętość w świetle dekretów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych po Soborze Watykańskim II*. Warszawa 1993.
- WIDER D.: *Wychowanie do modlitwy*. W: *Formacja zakonna*. Red. J. Gogol. Kraków 1995².

- WIELGUS S.: *Rodzina wobec współczesnych zagrożeń*. W: *Rodzina: źródło życia i szkoła miłości*. Red. D. Kornas-Biela. Lublin 2001.
- Wielka encyklopedia PWN*. T. 26. Red. J. Wojnarowski [i in.]. Warszawa 2005.
- WILK J.: *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*. Lublin 2002.
- WOJTYŁA K.: *List pasterski w związku z 900. rocznicą św. Stanisława* (25.03.1972). „Notificaciones” 1972 nr 4-5.
- WOJTYŁA K.: *Lud Boży (z przemówienia w Radio Watykańskim 25.11.1963)*. „Przewodnik Katolicki” 1964 nr 7 s. 65.
- WOJTYŁA K.: *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin 1986.
- WOJTYŁA K.: *Misterium życia – misterium miłości*. W: *Ewangelizacja*. Red. J. Krucina. Wrocław 1980.
- WOJTYŁA K.: *Osobowa struktura samostanowienia*. W: *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin 1994.
- WOJTYŁA K.: *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*. Kraków 1972.
- WROŃSKA H.: *Katecheza w rodzinie*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin 2013.
- WROŃSKA H.: *Ruchy i grupy eklezjalne wspierające rodzinę*. „Roczniki Teologiczne” 62:2015 z. 11 s. 79-93.
- WYSOCKI J.: *Rytuał rodzinny*. Włocławek 1999.
- ZAJĄC M.: *Nowa ewangelizacja*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 14. Red. E. Gigilewicz [i in.]. Lublin 2010 kol. 13-14.
- ZAREMBSKI Z.: *Rodzina w centrum działalności pastoralnej Kościoła*. „Ateneum Kapłańskie” 166:2016 z. 1 s. 54-66.
- ZIELIŃSKI Z.: *Watykański Sobór II*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 20. Red. E. Gigilewicz [i in.]. Lublin 2014.